קבלה · ספרי קבלה נוספים

וילקט יוסף

רבי יוסף פינצי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

וילקט יוסף

רבי יוסף פינצי

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/וילקט-יוסף/

הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

מערכת אלף 19
א 19
ב 20
ג 20
ד 20
ה 21
ו 21
ז 21
ח 22
ט 22
י 23
יא 24
יב 24
יג 24
יד 24
טו 25
טז 25
יז 25
יח 25
יט 26
כ 26
כא 27
כב 27
כג 27
כד 28
כה 28
כו 29
כז 30
כח 30
כט 30
ל 31
לא 31
לב 31
לג 31
לד 31
לה 32
לו 32
לז 33
לח 33
לט 33
מ 34
מא 34
מב 34
מג 34
מד 34
מה 35
מו 35
מז 35
מח 35
מט 35
נ 36
נא 36
נב 36
נג 37
נד 37
נה 38
נו 38
נז 38
נח 39
נט 39
ס 40
סא 40

סב 40
סג 40
סד 40
סה 41
סו 41
סז 41
סח 41
סט 41
ע 41
עא 42
עב 42
עג 42
עד 42
עה 42
מערכת בית 43
א 43
ב 44
ג 44
ד 45
ה 45
ו 45
ז 45
ח 45
ט 45
י 46
יא 46
יב 46
יג 47
יד 47
טו 47
טז 48
יז 48
יח 48
יט 48
כ 49
כא 50
כב 50
כג 51
מערכת גימל 51
א 51
ב 52
ג 52
ד 52
ה 52
ו 52
ז 53
ח 54
ט 54
י 54
יא 54
יב 55
יג 55
יד 55
טו 56
טז 56
יז 56
יח 56
יט 57
כ 57
כא 57
כב 57
כג 58
כד 58
כה 58

כו 58
כז 59
כח 59
כט 59
ל 59
לא 60
לב 60
לג 60
לד 60
מערכת דלת 61
א 61
ב 61
ג 61
ד 61
ה 62
ו 62
ז 63
ח 63
ט 63
י 63
יא 64
יב 64
יג 64
יד 64
טו 65
טז 65
יז 65
יח 66
יט 67
כ 67
כא 67
כב 68
כג 68
כד 68
כה 68
כו 68
כז 69
כח 69
כט 69
ל 70
לא 70
לב 70
לג 71
לד 71
לה 71
לו 71
לז 72
לח 72
מערכת הא 72
א 72
ב 73
ג 73
ד 73
ה 73
ו 73
ז 74
ח 74
ט 74
י 75
יא 75
יב 75
יג 75
יד 75
טו 75

טז 76
יז 76
יח 76
יט 76
כ 76
כא 76
כב 76
כג 77
כד 77
כה 77
מערכת ואו 78
א 78
ב 78
ג 78
ד 79
ה 79
ו 79
מערכת זין 80
א 80
ב 80
ג 80
ד 80
ה 81
ו 81
ז 81
ח 82
ט 82
י 82
יא 82
יב 83
מערכת חית 83
א 83
ב 84
ג 84
ד 84
ה 84
ו 84
ז 85
ח 85
ט 85
י 85
יא 86
יב 86
יג 86
יד 87
טו 87
טז 87
יז 87
יח 87
יט 88
כ 88
כא 88
כב 88
כג 88
כד 89
כה 89
כו 89
כז 89
כח 90
כט 90
ל 90
לא 91
לב 91
לג 91

לד 92
לה 93
לו 93
מערכת טית 94
א 94
ב 94
ג 94
ד 95
ה 95
ו 95
ז 95
ח 95
ט 95
י 96
מערכת יוד 98
א 98
ב 98
ג 98
ד 99
ה 99
ו 99
ז 99
ח 100
ט 100
י 100
יא 100
יב 100
יג 101
יד 101
טו 101
טז 101
יז 101
יח 101
יט 102
כ 102
כא 102
כב 102
כג 103
כד 103
כה 103
כו 103
כז 103
כח 103
כט 103
ל 104
לא 104
לב 104
לג 104
לד 105
לה 105
לו 105
לז 105
לח 105
לט 106
מ 106
מא 106
מב 107
מג 107
מד 107
מה 108
מו 108
מז 108
מח 108
מט 108

נ 108
נא 109
נב 109
נג 109
נד 109
נה 110
נו 110
נז 110
נח 110
נט 111
ס 111
סא 111
סב 112
סג 112
סד 112
סה 113
סו 113
מערכת כף 113
א 113
ב 114
ג 114
ד 114
ה 114
ו 115
ז 115
ח 115
ט 115
י 116
יא 117
יב 117
יג 117
יד 118
טו 118
טז 118
יז 119
יח 119
יט 119
כ 119
כא 120
מערכת למד 120
א 120
ב 121
ג 121
ד 121
ה 121
ו 121
ז 121
ח 122
ט 122
י 122
יא 122
יב 122
יג 123
יד 123
טו 123
טז 123
יז 123
יח 124
יט 124
כ 124
כא 124
כב 124
כג 125
מערכת מם 125

א 125
ב 125
ג 125
ד 125
ה 125
ו 126
ז 126
ח 126
ט 126
י 126
יא 127
יב 127
יג 127
יד 127
טו 127
טז 128
יז 128
יח 128
יט 128
כ 129
כא 129
כב 129
כג 130
כד 130
כה 130
כו 130
כז 131
כח 132
כט 132
ל 132
לא 132
לב 133
לג 133
לד 133
לה 133
לו 133
לז 134
לח 134
לט 135
מ 135
מא 135
מב 136
מג 136
מד 136
מה 136
מו 137
מז 137
מח 137
מט 137
נ 137
נא 138
נב 138
נג 138
נד 138
נה 138
נו 139
נז 139
נח 139
נט 139
ס 140
סא 140
סב 140
סג 140
סד 141

סה 141
סו 141
סז 142
סח 142
סט 143
ע 143
עא 143
עב 143
עג 144
עד 145
עה 145
עו 146
עז 146
עח 146
עט 148
פ 148
פא 148
פב 148
פג 149
פד 149
פה 149
פו 150
פז 150
פח 150
פט 150
צ 151
צא 151
צב 151
צג 152
צד 152
צה 152
צו 152
צז 153
צח 153
צט 153
ק 153
קא 154
קב 154
קג 155
קד 156
קה 156
קו 156
קז 157
קח 157
קט 157
קי 160
קיא 160
מערכת נון 161
א 161
ב 161
ג 161
ד 161
ה 162
ו 162
ז 163
ח 163
ט 163
י 163
יא 164
יב 164
יג 164
יד 164
טו 164
טז 164

יז 165
יח 165
יט 165
כ 165
כא 166
כב 166
כג 166
כד 167
כה 167
כו 167
מערכת הסמך 168
א 168
ב 168
ג 168
ד 168
ה 168
ו 169
ז 169
ח 169
ט 169
י 169
יא 170
יב 170
יג 170
יד 170
טו 171
טז 171
יז 171
יח 171
יט 172
כ 172
כא 172
מערכת העין 173
א 173
ב 173
ג 173
ד 173
ה 174
ו 174
ז 174
ח 175
ט 175
י 175
יא 176
יב 176
יג 176
יד 176
טו 177
טז 177
יז 177
יח 177
יט 177
כ 178
כא 178
כב 178
כג 179
כד 179
כה 179
כו 180
כז 180
כח 181
כט 182
ל 182
לא 182

לב 183
לג 183
לד 185
לה 186
לו 186
לז 186
לח 186
לט 187
מ 187
מא 188
מב 188
מג 188
מד 189
מערכת הפא 190
א 190
ב 190
ג 190
ד 190
ה 191
ו 191
ז 191
ח 192
ט 192
י 192
יא 192
יב 193
יג 193
יד 194
טו 194
טז 195
יז 195
מערכת הצדי 195
א 195
ב 196
ג 196
ד 196
ה 197
ו 197
ז 197
ח 197
ט 198
י 198
יא 198
יב 198
יג 198
יד 199
טו 199
טז 199
יז 199
יח 200
יט 200
כ 200
כא 200
כב 200
כג 201
כד 201
כה 201
כו 201
כז 202
כח 202
כט 202
ל 203
לא 203
לב 203

לג 204
לד 204
לה 204
לו 204
לז 205
לח 205
לט 206
מ 206
מא 206
מב 207
מג 207
מד 207
מערכת הקוף 208
א 208
ב 208
ג 208
ד 209
ה 209
ו 209
ז 210
ח 210
ט 211
י 211
יא 212
יב 212
יג 212
יד 213
טו 213
טז 213
יז 214
יח 214
יט 214
כ 215
כא 215
כב 215
כג 215
כד 216
כה 216
כו 216
כז 217
כח 217
כט 218
ל 218
לא 218
לב 218
מערכת הריש 219
א 219
ב 219
ג 220
ד 220
ה 220
ו 220
ז 221
ח 221
ט 221
י 221
יא 222
יב 223
יג 223
יד 223
טו 223
טז 223
יז 223
יח 224

יט 224
כ 224
מערכת השין 225
א 225
ב 225
ג 225
ד 225
ה 225
ו 226
ז 227
ח 228
ט 228
י 228
יא 229
יב 229
יג 229
יד 230
טו 230
טז 231
יז 231
יח 231
יט 232
כ 232
כא 232
כב 232
כג 233
כד 233
כה 233
כו 234
כז 234
כח 234
כט 235
ל 235
לא 236
לב 236
לג 236
לד 237
לה 237
לו 237
לז 238
לח 238
לט 239
מ 239
מא 239
מב 240
מג 240
מד 240
מה 240
מו 241
מז 241
מח 242
א 243
ב 243
ג 243
ד 244
ה 244
ו 244
ז 245
ח 245
ט 246
י 246
יא 247
יב 247
יג 247

יד 247
טו 248
טז 248
יז 248
יח 248
יט 249
כ 249
כא 249
כב 249
כג 250
כד 250
כה 250
כו 250
כז 251
כח 251
כט 251
ל 251
לא 252
לב 252
לג 252
לד 253
לה 253
לו 253
לז 253
לח 253
לט 253
מ 254
מא 254
מב 254
מג 254
מד 255
מה 255
מו 255
מז 255
מח 256
מט 256
נ 257
נא 257
נב 258
נג 258
נד 259
נה 259
נו 259
נז 259
נח 259
נט 260
ס 260
סא 260
סב 261
סג 261
סד 261
סה 262
סו 262
סז 262
סח 263
סט 263
ע 263
עא 264
עב 264
עג 264
עד 265
עה 265
עו 265
עז 265

עח 265
עט 266
פ 266
פא 266
פב 267
פג 267

הקדמת המחבר בשפה רפה מדבר:
יראו הרואים וישמעו השומעים וישישו בשמחה:
הלא המה הדורשים על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכה:
וגם מפרשי התורה יאמרו ומצאן מנוחה:
הנה זה קוינו לו בישועתו נגילה ונשמחה:
אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו ששם חלקי מיושבי ב"המד. ובמה יתרצה עבד אל אדוניו אדם ילוד אשה גוש ורמה. הלא בתת שבח והודאה לאל שוכן רומה אחרי שזיכני ה' ברוב רחמיו ויט אלי חסד בעיני האי גיסא דנהרא הן גביר לשם ולתהלה אשר ב' שלמה יצ"ו ויבן לו בית מלא ספרים ובתוכו הביאני ומפתו האכלני נתתי אל לבי ללכת אחרי האוספים לזכות את הרבים (ועיין להרב ח"ק פלא יועץ ערך אסיפה] עת לעשות לה' לעסוק במלאכה זו בהקבץ הקדמות מעולות וחדשות כשמלה מפורשות לעין כל המעיין בחדרי התורה ובקלות נמרץ יוכל להמציא דרוש נחמד אמרות ה' אמרות טהורות:
דרך זו הלכתי ובהורמנותיה דמרן מלכא דבשמיא קראתי שם החיבור הזה **וילקט יוסף** להיות כי באמת הוא ליקוטי בתר ליקוטי וחכמה אין כאן ומפני זה אל יחשדוני שרציתי לעשות לי שם בגדולים ח"ו לא בי היא יודע אני מיעוט ערכי עלי ומעוך וכתות כתותי מכתת שיעורי לא נצרכה אלא למלאכת מחשבת חר"ש וחוש"ב לזכות את הרבים אנשים כגילי ותלמידי דבי רב שאין ביכולתם לקנות ספרים הרבה אין קץ ומספר כחול ימים עמוקים מי ימצאם ושמא מתוכו יבינו בנחת תורה מונחת ומימיהן מן המקדש באות מאירות:
נא לאמר בן נאנח אין צדיק בארץ ובעוה"ר פיזרתי כמה נצוצות הקדושה. הנה כי כן באתי במלאכה זו ליקוטי בתר ליקוטי כדי שזכות הקדושים אשר בארץ יעזור לי ללקט מה שפיזרתי והוא רחום יכפר עון וזהו **וילקט יוסף** האל מוציא אסירים בכושרות:
יתובי דעתא מובטח אני בהם כי שכיבנא כל הנהו רבוותא גדולים צדיקים יפקון לוותי שהיתה תורת אמת שלהם מונחת וחפשתי חיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות הקדמות נעימות. כל חיך שטועמו לדרוש הדורש ויהיו שפתי הצדיקים דובבות בקבר פנים מאירות כאור מנורות:
אל אלהים אשים דברתי הנה ברך לקחתי יפתח בדורו נרו נהר. הלא מראש לפרסם עושי מצות ה"ה האי גיסא דנהר דעה **מאשר שמנה לחמו** אשר הפליא עלי חסדו וטובו בסיוע שהן בו ממש ואל ביתו בית ועד לחכמים הביאני ופת הקדש שלו האכלני ועם כי אין בלשוני מלה וידי אסורות בעצר"ת הדברות אין די באר מעלתו ותהלתו אשר ע"כ שמתי

ידי למו פי ודומיה תהלה והן נא לשון בקשה חו"ס פ"ה כלפי ליה. אתה ה' תשמרהו מכל רעה חולה תנצרהו. ברכהו בברכה המשולשת וכל שהפה לדבר יכולה למען ירבה ימיו ברבות הטובה רבו משערות טוב לו טוב לבני ידידי נפשי **ברוך בנימן ושלמה חיים** יגדלם בתורה וינטלם וינשאם מעלה ע"ג מעלה ועיני אביה' רואו' ע"ס כל הדורות וגם אל ידיד נתיב אתיא זכירה את האור כי טוב חתן מן המנין אבן יקרה **שלמה חי אלקלעי יצ**"**ו** ברוך מבנים פרחי שושנים יצו ה' איתו את הברכה רבו יתירה אל עליון נאזר בגבורה יגיל בגיל על העזרה מעוזר אמיתי עזרה בצרות מהבקר אור עד הערב ושלש משמרות: **יוסף** ה' ידו ויברך את הבנים בני **משה ובנימן ויהודה** וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל יעזבם ברכם טהרם כבבת שמרם. וגם לרבות את בעל אכסניא **שלמה בכ**"**ר אלישע** והוא כהן לאל עליון אלהים יברכהו ויצלחהו יאריך ימים בטוב הוא ובנו יחידו ידיד נפשי **אלישע** בכור קריה רחמנא וכל אנשי ביתו יבורכו מפי עליון נורא תהלות ולהאי גברא דשפיר חזי חזרן במצות משתדל בכל עוז ע"ע הדפוס אשר הגדיל עלי חסדו **חיים** יוסיפו לו ושלום ובכל אשר יפנה ישכיל ברוב הצלחות ושובע שמחות גם ברכות יחולו על ראש צדיק תמים את שאהבה נפשי כריע כאח לי הן גביר רצ"ו יאודה **אדוט הי**"**ו** מע"ח ווין הבירה אין די באר צדקתו אשר עשה עמי ה' יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים הוא ובניו בקרב ישראל ותפלתי על היכי חשוב על חמדת לבבי ואור עיני הן גביר ירא את ה' וחרד לדברו ה"ה **אהרן די מאייו יצ**"**ו** ישגיח עליו בעינא דאשגחותא עינא פקיחא למיטב ליה בכל מיני דמוטב:

גם לרבות האח נפשי הן גביר נישא ורם ידי"ן **יצחק יעקב אליהו** יהיה רבות בשנים כשני אליהו הוא ובניו ידידי נפשי **אהרן ויעקב** יחד כולם ישאו ברכה מאת ה' יוצר המאורות: **פני** כלפי מעלה מצלי ועומד לפני אל יוצר המאורות אנא ה' מי כמוך באלים בעל גבורות צלח רכב הדרך קורא הדורות בן ישי בראש יקבוץ שיות פזורות. על ההרים יבא בבשורות:

צלותיה דיוסף אם מצאתי חן לפניו וכשר הדבר אל יעזבני ואל יטשני לי ולזרעי ולזרע זרעי מיושבי ב"המד ודבר דבר בכל עת אמצאך עזרה בצרות. נאום אפרוח שלא נתפתחו עוניו כו"ח פה עיר בילוגראדו טו"ב לחדש רחמים שנת **ותר**"**א** אותו כי טוב הוא גברא דלא שוי נהום כריסיה:

יוסף פינצי הי"ו

ספר וילקט יוסף

בס"**ד בינ**"**ו עמ**"**י עש**"**ו ה' יגמור בעדי אכי**"**ר**

מערכת אלף

א

אבות אברהם יצחק ויעקב הם רמז על ג' בתי מקדשות ועל ג' גליות כי אלו שלשתן גרמו הג' גליות אברהם גרם גלות ראשון של מצרים באומרו במה אדע יצחק גרם גלות בבלי כדאיתא במדרש שבעבור שיצחק אהב את עשו והק"בה שונאו שנאמר ואת עשו שנאתי והוא אוהבו בשביל מאכל ומשתה שנ' כי ציד בפיו לפיכך נמכרו בניו בשושן מתוך מאכל ומשתה שנהנו מסעודתו של אחשורוש. יעקב גרם גלות שלשי וקבלו עליו כענין שנאמר יעבור נא אדוני לפני עבדו שתקבל עולמך בתחלה ואנחנו נתנהלה לאט ופירשו רז"ל לאט באורך הגלות והוא היה בעון שקרא לעשו אדוני וכמו שסבבו הגלות כמו כן תקנו לישראל התפלות שיגאלו בזכותם כענין שנאמר בבכי יבואו ובתחנונים אובילם. אברהם תיקן תפלת שחרית הוא גאולת מצרים שנמשלה לשחר שנ' מי זאת הנשקפה כמו שחר וגם הוא בזמן בוקרו של עולם כי גאולת מצרים היתה באלף השלישי שהוא זמן בוקרו של עולם כי שני אלפים הראשונים אינן בכלל. כי שני אלפים תוהו בלא תורה ולא הגיע העולם עדיין לתכליתו כענין שנ' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי נמצא שבשני אלפים תוהו כאילו לא נברא העולם והאלף השלישי הוא בוקרו של עולם ובאותו זמן היתה הגאולה ראשונה לפיכך נמשלה לשחר וזה"ש אברהם תיקן תפלת השחר וכן נרמז הענין בתולדותיו של אברהם שהוליד יצחק וישמעאל כי אברהם הוא אב המון גוים והוא שבגאולה היו ישראל לאב המון גוים שנ' ונתנך ה' עליון על כל גוי וכו' ותולדותיו שהוליד יצחק שהוא לשון שמחה. רמז לשמחת ישראל בגאולה ראשונה גם שבאותו זמן ניתנה התורה פקודי ה' ישרים משמחי לב אמנם גאולה ראשונה לא היתה שלימה כי עם יצחק נולד ישמעאל לשטנו. כי בגלות ראשון נאמר מקול פרש שובי קשת כל העיר בורחת והיינו ישמעאל:

שנ' בו ויהי רובה קשת. וכן היו בני ישמעאל מרמין את ישראל בנודות נפוחים:

יצחק תיקן תפלת מנחה היינו שכמו שיצחק גרם גלות שהוא בזמן צהרים של עולם באלף הרביעי וגם הוא בזמן צהרים לשררתן של ישראל ואז התפללו על הגאולה כמו עזרא ודניאל וחביריו וכמו שהוליד יצחק את יעקב הרומז על הגאולה שהאויבים שבו על עקב בושתם בזכות בשמרם עקב רב. וגם נולד עשו לשטנו של יעקב והוא רמז לגלות שלישי שאחר הגאולה שניה שאז ישראל משועבדים ברוב תחת יד עשו:

אמנם יעקב הוליד צדיקים והיה מטתו שלימה ע"ד שנ' לעתיד ועמך כולם צדיקים וכו' והוא תיקן תפלת ערבית להתפלל על הגלות שהוא זמן ערבית של העולם באלף הששי וגם הוא זמן ערב לישראל כענין שנ' והיה לעת ערב יהיה אור:
(הרב עיר גבורים פ' תולדות):

ב

אבות שלשה דברים שהעולם עומד היינו תורה ועבודה וג"ח הוא רמז על שלשה האבות שמצינו גבי יעקב איש תם יושב אהלים של תורה וכתיב מה טובו אהליך יעקב ועבודה היא ברית יצחק שנעקד על גבי המזבח וגמילות חסדים הוא ברית אברהם כמשח"זל שהיה ביתו של אאע"ה פתוח לרווחה:
(פנים יפות פ' בחקתי):

ג

אבות ג' אבות רמז לג' דברים שנקראו אב שהם תכליתם של ישראל א' הק"בה נקרא אב אחד לכולנו וכמו כן אברהם אב המון גוים וכתיב כי אחד היה אברהם ואברכהו:
ב' התורה שבכתב נקראת אב שנ' מוסר אביך ודרשו רז"ל שהוא תורה שבכתב והוא כנגד יצחק שתרגום של יצחק הוא וחדי. וכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב'. ג' משיח נקרא אבי עד שר שלום והוא כנגד יעקב שהוא רמז לעקב רב טוב הצפון לצדיקים לימות המשיח:
וד' דברים נקראו אם. והם כנגד ד' אמהות שרה רבקה רחל לאה. א' התורה שבע"פ נקראת אם ע"ד שנ' ואל תטוש תורת אמך ואמרו רז"ל זו תורה שבע"פ והיא כנגד אה כי נלאו כל מבקשיה לעמוד על סופה כמו שנ' לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד ב' ישראל נקראו אם ע"ד שנ" בעטרה שעטרה לו אמו והוא כנגד רחל ע"ד שה פזורה ישראל ג' הבינה נק' אם שנ' כי אם לבינה תקרא והיא כנגד רבקה מלשון הכתוב לא יבקר בין טוב לרע כי הבינה היא המבקרת בין טוב לרע ד' ארץ ישראל שהיא אם לכל הארצות והיא כנגד שרה ע"ד שרתי במדינות:
(הרב עיר גבורים פ' וירא):

ד

אמהות עקרותם של הג' אמהות רמז לציון העקרה שנתעקרה ג"פ ובאותו לשון עצמו שנתפקדו העקרות באותו לשון היו הג' גאולות כי שרה רמז לגאולה ראשונה שאז היתה תחילת שררתן של ישראל ע"ד שנ' שרתי במדינות וכמו ששרה נפקדה בלשון פקידה שנ' וה' פקד את שרה כמו כן נגאלו ישראל ממצרים בלשון פקידה שנ' פקוד יפקוד אלהים

אתכם. ובאותו לשון עצמו נחרב בית ראשון שנ' קרבו פקודות העיר וכו' ועקרותה של רבקה רמז לחרבן בית ראשון שנכרתו מעיר ה' כל פועלי און והוא ע"ד שנ' לבקרים אצמית כל פועלי און. וכמו שרבקה נפקדה בלשון עתר שנ' ויעתר לו ה' כמו כן כתיב בגאולה שניה ונעתר להם ורפאם. עקרותה של רחל רמז לשה פזורה ישראל המפוזרין בד' רוחות העולם וכמו שנפקדה רחל בלשון זכירה שנ' ויזכור אלהים את רחל כמו כן יגאלו לעתיד בלשון זכירה. שנ' וזכרתי להם ברית ראשונים:

וכתיב וזכרתי את בריתי יעקב וכו':

(שם פ' תולדות):

ה

אנכי הק"בה אומר לפעמים על עצמו כ"ביכול בלשון אני. ולפעמים אומר בלשון אנכי. והענין הוא כשאנו עושי רצונו של מקום ואנו שרוים על אדמתינו אז הקב"ה יושב על הכסא וכתרו ישועה ואז הקב"ה במילואו אנכי משא"כ אם אנו בגלות המר והב"המק חרב. והכסא הכבוד שהוא הב"המק של מעלה אינו במילואו כד"א כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו ואז ביטל האות כ' מן אנכי ונשאר תיבת אני והשכינה כביכול אומרת שחורה אני וכו' כי חסר הכסא כביכול:

(שער המלך ח"ב שער ו' פרק ג')

ו

אלה בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום נקראים אלה ר"ל המה מסטרא דאלה אלהיך ישראל:

(שם ח"ב שער ד' פרק ו'):

ז

אהרן כשאמר פרקו נזמי הזהב הורה להם אהרן דרך תשובה ומזה יצא דרך מעוקל. כי התחלת היה שהסכימו במחשבה לע"ז כענין שנ' קום עשה לנו אלהים ומיד הוכיחם אהרן על זה על חטא המחשבה והדיבור קודם שתצא מחשבתן אל הפועל והורה להם אהרן דרך התשובה ואמר שיפרקו כל נזמי הזהב שבאזני נשיהם ובניהם רמז להם שישליכו מעליהם הקישוטים הגופנים והזכיר דוקא האזן כארז"ל שהאזן נכוית תחילה כי אזן ששמעה בהר סיני אנכי ולא יהיה לך. והם אמרו קום עשה לנו אלהים לכך ילקה האזן כמו אצל ע"ע שנרצע באזן מטעם זה ולכך צוה להם להביא לכפרה נזמי האזן היינו הקישוטים שעשו להם מרוב כסף וזהב שבסיבה זו נזדווג להם השטן היינו היצה"ר ויכול להיות שהיה כונת אהרן לעשות מן הזהב ההוא ציפוי למזבח לכפר עליהם על

חטא המחשבה כמו במחתות של אנשי קרח וכאשר השליכו אהרן הזהב לתוך האש להתיכו אז עשו הערב רב דרך מכשפות והוציאו את העגל הזה:
(הרב עיר גבורים פ' כי תשא):

ח

אדם הוא ר"ת אפר דם מרה כדי שיזכור תמיד בג' דברים שאמר התנא דע מאין באת וכו' ולא יבא לידי עבירה. דם היינו מאין באת מטיפה סרוחה שהוא הזרע וידוע שהזרע דם הוא והראיה שזרע האשה דם ממש הוא אפר היינו לאן אתה הולך למקום עפר מרה הוא לזכור יום הדין שהוא אחרית האדם ע"ד שנ' ואחריתה מרה כלענה וכן בשר הוא ר"ת בושה סרוחה ורימה. סרוחה היינו שבא מטיפה סרוחה רימה היינו שהולך למקום רימה. בושה היינו ליום הדין שאז האדם מתבייש מבוראו כבושת גנב כי ימצא כענין שנ' יבושו רשעים ידמו לשאול:
(שם פ' שלח לך):

ט

אור מקיף אין לך אדם שאין לו אור כמו לבוש והוא המשמר לאדם והן מלאכיו אשר יצוה לך לשמרך בדרכך שהוא אור מקיף לאדם ואפי' לבהמה יש קצת אור מקיף אך לא כ"כ כמו לאדם אבל לנחש אין אור מקיף כלל כדכתיב והנחש היה ערום מכל חית השדה ערום ממש בלי אור מקיף כלל ואד"ה וחוה קודם החטא היו הם מקיפים באור מקיף גדול ולא היו ערומים כלל ולא היו צריכים ללבוש כלל וכן בלהקת נביאים ושאול בניות ברמה שהיו מתנבאים ומפשיטים בגדיהם והיו ערומים כל היום וכל הלילה חלילה מגנות כזה אבל היה להם אור מקיף ויתייצב כמו לבוש ולכך היו מפשיטים בגדיהם ולכך אד"ה וחוה כאשר אכלו מעץ הדעת ונדבקו בנחש אף הם נעשו ערומים ונסתלק אור מקיף והיו ערומים בתכלית וזהו ותפקחנה וידעו כי ערומים כי בחטא נסתלק אור מקיף והרגישו בחסרונם וזהו מאמר אד"ה את קולך שמעתי בגן ואירא כי עירום אנכי כי נסתלק אור מקיף ודע כי אדם הנבעל לארמית נפשט כל אור מקיף שלו ממנו ולכך ביוסף למ"ד לעשות צרכיו נכנס נאמר וינח בגדו אצלה ולכך דוד שנשא ליפ"ת היה מסופק אם הוא בכלל בועל ארמית כי לא דיברה התורה רק כנגד יצ"ה או לא כי התורה התירה ולכך כשנכנס לרחוץ עצמו מצואתו ועונו שחטא לנפש אמר אוי לי שאני ערום כי חשב שנלקח ממנו אור מקיף ע"י בעילת יפ"ת ארמית וכאשר ראה במילתו ולא נמשך ערלתו הבחין כי לא בעל בת אלהי נכר:
(הרב יערות דבש ח"ב ד' י"ג ע"א):

ו

אבריס אבריו של אדם נחלקים לג' חלקים החלק האחד הוא ע"צ ההכרחי והוא כל אותן אברים שהוא צריך לחיותו ואלמלא היה נעדר אחד מן האברים הללו היה נעדר היותו וממילא היה נעדר מציאותו כענין המוח והלב והכרס וכדומה הרבה אברים פנימיים וחצונים שיש לו לאדם וכ"ז נברא מצד מדת הדין כי שורת הדין נותן שיותן לאדם האברים הללו כיון שהבורא חפץ להיטיב להברואים לבראם ולהמציאם ממילא צריך שיברא אלו האיברים הללו כי לולי הם לא היה לנברא ההוא מציאות כלל כיון שאין לו חיות מבלעדיהן. החלק השני הוא מה שיש לו רק על צד התועלת וההטבה כגון עינים ואזנים וידים ורגלים וכדומה מהאברים הפנימיים והחצונים שאף לולי האיברים הללו כבר היה לו לאדם מציאות בעולם אלא שהיה מציאותו קשה ורע ומר מאד ולא עשה הק"בה האיברים הללו לאדם על צד ההכרח כי אם על צד ההטבה והתועלת שיהיה לו מציאות טוב בעולם. החלק השלשי הוא מה שאין בו לא הכרח ולא תועלת לאדם כי אם שהבורא ית' התחסד עם ברואיו לברוא להן אותן האברים על צד היופי והנאות להאדם ההוא כגון העיניים שהעין אחד הוא מצד התועלת אבל העין הב' שנברא באדם אין בו תועלת רק שהוא על צד היופי ונגד שלשה אלה חלקי הטובות שעשה עמנו הש"ית והם ההכרחיות והשני התועלת והשלשה היופי והנוי הנה לעומת זה אנחנו חייבים להודות ולהלל לה' על צד גמוליו מכ"מ בכל שלש אלה לעשות ככל התורה הזאת אשר צונו ה' אלהינו שהיא נחלקת ג"כ לשלשה חלקים האמורים והוא נגד מה שעשה עמנו מן הטובות ההכרחיות להראות נגד זה אנו עושים נגדו ככל אשר צונו מן המצות ההכרחיות להראות בהם הכנעתינו ועבודתינו אליו ית' לעשות לו קורת רוח כביכול שצוה ויהי כן והיינו אותן המצות הנאמרות בת"שבכ בפי' ובכלל זה הוא ג"כ אותן המקובלות לנו מפי השמועה ע"י מעתיקי השמועות איש מפי איש פא"פ עד פה קדוש משרע"ה מפי הגבורה ונגד החלק השני והוא מה שעשה הק"בה עמנו טובות התועליות הנה נגד זה אנחנו עושים נגדו מן המצות של דבריהם מה שתקנו וגזרו חכמי התורה עלינו מדעתם הרחבה וקבלנו עלינו לדבר שבחובה להיות התקנות והגזרות ההם משמרת לתורה להשמר מן ההזק הגדול גופי העבירות והם תועליות לבלתי בא אל גוף העבירה ונגד חלק השלשי שהם היופי והנוי מה שעשה עמנו הק"בה מן הטובות אף זו אנו עושים נגדו בעבודתינו אליו מן היופי המצוה ונאותה ע"ד זה אלי ואנוהו ודרז"ל התנאה לפניו במצותיו בכל המצות שאנחנו עושים במלאכת ה' ע"צ היופי והנוי ביותר כל מה שנוכל ומפזרים ע"ז הרבה מאד כי מוסיפין להידור מצוה עד שליש:

(מאמר אסתר)

יא

אויבים שלשה מיני אויבים שונאים לישראל הא' הם האומות המשעבדים את ישראל והב' הם הקליפות הנבראים בעוונותיו הסובבים אותו והג' הוא היצ"הר הטמון בלב האדם והם נכרתים בקדושת ג' רגלים כי בפסח שהוא גאולת הנשמה שנגאלו ממצרים גאולת עולמית היא שעה הגאולה מיצ"הר ולבער חמץ ושאור ולבטלם מלבו ובעצרת שהוא מתן תורה נכרתים האויב הב' שהוא החצונים הסובבים את האדם בקדושת קבלת התורה וכמ"ש חז"ל בשעת מתן תורה היו כל החצונים נשקעים בעומקי תהומא רבא. ובסוכות נכרתים האויב הג' שהם האומות שבו היו מקריבים ישראל ע' פרים כנגד ע' אומות:

(פנ"י פ' בשל')

יב

אמת הוא ר"ת אבות אמונה מקום תורה ואלו נגד ד' גליות שגלו ישראל ובזכות ד' אלו נגאלו גאולה ראשונה כשעלו מבבל זכות אבות עמדה להם כמ"ש בפ"ק דברכות אמר רב אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם שנ' למען אדני למענך מבעי ליה אלא למען אברהם שקראו אדון וכו' וכן זכות יצחק ויעקב שכנגדם היה חעו"ע שמסרו נפשם לכבשן האש לקדש שמו ברבים גלות מדי נגאלו בזכות המקום כביכול כמש"ה לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם זה המן הרשע שאילולי זכות המקום ב"ה היו נהרגים כולם בגלות יון עמד עליהם זכות התורה שהיו רוצים לבטלה מישראל והם היו מוסרים נפשם עליה ונתקיים ולי תורתך וכו' ובגלות האחרון נאמר תשורי מראש אמנה ודרשו רז"ל אין הגליות מתכנסות אלא בזכות האמונה (גבול בנימן)

יג

איל שנשחט בעקידת יצחק נברא בששת ימי בראשית בכח ולא בפועל ובשעת העקידה נעשה פועל כי פרחה נשמתו של יצחק ומפרחת נשמתו של יצחק נגלם האיל בפועל וכיון שנשחט האיל נשחט יצחק:

(מאמר מרדכי בשם עשרה מאמרות)

יד

ארץ ישראל דינו כקרקע משום שהוא תחת יד הק"בה וחוצה לארץ דינו כמו מטלטלין משום שהוא תחת יד השרים:

(שם בשם מעשה ה')

טו

אד"הר כשאכל מעץ הדעת טו"ר הזרועות שלו לא היו באותה עצה דלא כתיבא לקיחה באדם אלא ויאכל בלבד ולא יותר כי לא רצו הזרועות להתפשט והידים להפתח והאצבעות ליגע באותו פרי וז"ש אין הק"בה מביא תקלה על ידן דיקא:

(הרב תפארת הגרשוני משם העשרה מאמרות) והרב כתב דזהו הטעם שהכהנים כשמברכים את ישראל היו נושאין את כפיהם כי הידים הם מסוגלין ומיומנין לברכה כי הם לא חטאו כאמור שהידים זכאים ויבא זכאי:

טז

אור כשברא הקב"ה את העולם בראו באור גדול שהאדם מביט בה מסוף העולם ועד סופו וכונת האורה הזאת היתה לתת השכלה לשכל להבין סוד התורה שנקראת אור שנ' כי נר מצוה ותורה אור וכיון שהביט ברשעים גינזה ונסתמו עיני שכל האדם והתורה נתלבשה בלבוש ואין מבין:

(מנ"א די"ג ע"ב)

יז

אליהו הטעם שכלכל הקב"ה לאליהו ע"י העורבים הוא שבהיות העורבים הם אכזרים על בניהם כדרז"ל ועכ"ז שהם אכזרים על בניהם רחמנים הם על זולתם כאומרם ז"ל הביאו הילקוט מפר"א שכשאין מטר על פני הארץ צועקים העורבים והקב"ה בשבילם נותן מטר על פני ארץ ואליהו עשה הפך מזה שעצר הגשמים לכן נתן העורבים לכלכלו ומסרו בידם להיות משועבד להם למאכלו בהיות עשייתו היפך העורבים הצועקים על המטר:

(שם ד' כ"ב ע"ב משם הרב יעקב פינטו ז"ל)

יח

ארץ ישראל יש לחקור כיון שבעינינו ראינו את כל מעשה ה' אשר עשה לישראל עמו וכולם היו חוץ מן הטבע ומפורסמות א"צ ראיה וא"כ למה לא ברא להם ארץ חדשה ולא יוריש את ארץ הכנעני כדי לתת את ישראל את ארצם וכי היד ה' תקצר ח"ו אבל הטעם הוא כי הקב"ה כביכול רצה להכריח את ישראל שיקיימו התורה והמצות ואם היה נותן להם ארץ חדשה לא היה מקום להכריח שהיו אומרים הרי הכנעני וכ"ו יש להם ארצות ואין להם חיוב לקיים התורה ואנו למה נגרע ע"ז הקב"ה הוריש גוים והביא את ישראל על ארצם ועל נחלתם ובזה יכול להכריח אותם שיקיימו התורה והמצות

וזהו כונת הכתוב ויתן להם ארצות גוים וא"ת למה לא ברא ארץ חדשה לזה אמר בעבור ישמרו חקיו וכו':
(זכות הרבים משם הרב חוזה דוד)

יט

אבות מכח ג' אבות הקדושים בטלה כל טענתם של ישראל שעדיין לא הגיע הזמן לצאת ממצרים דהיינו אם יאמרו ישראל שעדיין לא נשלם הזמן יש להשיב שהגלות עזר על שאמר אאע"ה במה אדע ודי בזה וכמו דאיתא בילקוט פרשת בשלח ואם יאמרו שאעפי"כ צריך ת' שנה יש להשיב שמשנולד יצחק התחיל הגלות ואם יאמרו שעכ"ז זרעך בעינן צדיקים וכאן ח"ו היה להיפך וא"כ אינן ראוים לגאולה יש להשיב ההבטחה שהבטיח הקב"ה ליעקב אע"ה שאפי' אין עושים רצונו של מקום עתיד לקרוע הים כמש"ה והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וידוע דכשישראל אינם עושים רש"מ נמשלים לעפר ועכ"ז ופרצת מה דהיינו קי"ס א"כ כ"ש להוציאם ממצרים נמצא דמכח האבות נסתר כל הטענות שיהיה לישראל על עיכוב גאולתם:
(שם דל"ג ע"ד)

כ

אברהם הטעם שהקורא לאברהם אברם עובר בעשה הוא משום ששם אברהם עולה בגי' רמ"ח ע"ש שקיים רמ"ח מצות כמארז"ל ולכן הקורא לאברהם אברם ופוחת המנין בא לומר שלא קיים אבינו הצדיק כל המצות ולכן עובר בעשה ועי"ל שהקב"ה אמר לאברהם לך לך מארצך והבטיחו להגדיל שמו שנ' ואגדלה שמך שהוסיף לך אות אחת על שמך באופן שהקורא לאברהם אברם עובר בעשה משום שמורה בזה שלא קיים לו הקב"ה הבטחתו להגדיל שמו. ועי"ל שהקב"ה הוסיף אות ה"א בשם אברהם כדי שיוליד ליצחק והוספת האות בשם הוא דרך עדות על היחס כדחז"ל השמעוני וכו' שהוספת ה"א יו"ד היא עדות שהם שבטי יה ולא נתערבו במצרים באופן שניתוסף לו שם ה"א בשמו כדרך עדות על היחס וזהו עדות שיצחק בן אברהם ולא מאבימלך כי כל זה שעשה הקב"ה להוסיף אות בשמו כדי שיוליד ליצחק ונמצא שהקורא לו אברם ועוקר ה' עובר בעשה משום שמורה שיצחק הוא בן אבימלך. ועי"ל כמ"ש בזו"הק א"ל הקב"ה לאברהם בשבילך בראתי את עולמי גם אמרו רז"ל שאמר לו הקב"ה דיו לעולמי אני ואתה ועוד אמרו בהבראם באברהם באופן שבעבור אברהם נברא העולם וידוע שאם אין עוה"ז אין עוה"ב והקב"ה ברא עוה"ז ועוה"ב בי"ה דכתיב כי ביה ה' צור עולמים ואברהם ושרה הם בבחי' עוה"ז ועוה"ב ולכן חלק הקב"ה יו"ד של שרי ונקרא שרה וה"א אחרונה נתן

בשם אברהם ונמצא שבין שני ההין היוד כלולה והוא השם שברא העולמים שם י"ה ולכן הקורא לו אברם עובר בעשה משום שמור' שכופר בכל האמור:
(שם ד' מ"ו ע"ד)

כא

ארץ ישראל מקבלת השפע ע"י הש"ית ושאר ארצות ע"י שליח והיינו שהשפע יורד בשביל ישראל כדכתיב לתת מטר ארצך וכתיב גם ה' יתן הטוב וארצנו תתן יבולה דהיינו שהוא במתנה אבל שאר ארצות הוא בהלואה והם מחוייבים לשלם לעתיד להיות עבדים ומשועבדים לישראל וז"ש והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה שאתה מקבל במתנה אבל שאר ארצות בהלואה:
(פנ"י פ' בשל')

כב

אשה הבעל חייב לאשתו בג' דברים דהיינו שארה זו מזונות כסותה כמשמעה ועונתה תשמיש במזונות חייב משום דהאשה אין בה אור שפע שבע רצון מעצמה כי אם מה שמקבלת מבעלה דנשמת הנקבה נאצלת מבן זוגה והם דמות חמה ולבנה כשם שאין ללבנה אור מעצמה רק מה שמקבלת מבעלה כסותה הבעל חייב בכסות אשתו כי במה תכסה את בשרה אחרי אשר גרמה לסיבה להתבושש על כי ערומים הם והיא הצריכה להתלבש לכך מעשיה גרמו לבל יכסה קלונה עד אשר יכסנה בעלה מש"ה בעלה חייב לכסותה ועוד טעם אחר דחייבו התורה לבעל לכסות את אשתו דכשם שהיא מכסהו כי היא אור מקיף לבעלה בסוד נקבה תסובב גבר ולכך נקראת האשה אהל כי היא מקיפו ומלבישו באור מקיף ולכך את זה לעומת זה הבעל חייב לכסותה. ועונתה תשמיש דהוה לה צערא דגופא הזהירה התורה עליה:
(נחלת בנימן מצוה מ"ו)

כג

אפוד על כתפות האפוד היו ב' אבני שוהם בכל כתף אחד וי"ב שבטי י"ה חרותים עליו פתוחי חותם ששה משמותם על האבן אחד וששה משמותם על האבן השנית ויש להקשות למה היו כתובים שמות השבטים בכתפות האפוד הלא הם כתובים בחושן ולמה נכפלו להיות גם בכתפות האפוד אבל היינו טעמא דכבר נודע מה דאמר ישעיה כי כאשר השמים החדשים וכו' עומדים לפני כן יעמוד זרעכם ושמכם וכן הדבר בהיפוך ואם יגיע ח"ו ביטול באחד משמות שבטי יה גם השמים והארץ בטלים והיינו דגמירי דלא כלא שבטא דאם יגיע ביטול באחד מהשבטים יבוטל בריאת שמים וארץ ולכך לא

היה הסתפקות בשמות שבטי יה הכתובים בחשן לחוד דהואיל ובשעת שאלת האורים ותומים נתבטל שמות קצתן דרך משל בשאלת האעלה למלחמה האיר משם עלה דהיינו עי"ן משמעון למ"ד מלוי ה"א מיהודה ואלו האותיות היו בולטות ומצטרפות ועמדו עצמן לצד אחד בחיבור והיה כתוב עלה א"כ נתבטל שמות אלו ואם יבוטל חלילה שם אחד משבטי יה אפילו רגע אחד יבוטל כלל העולה לכך היו שמות שבטי יה כתובים גם על כתפות האפוד כדי שבשעת שאלת אורים ותומים יאירו אותן האבנים בתוספת אור לבלי היות שמם בטל חלילה אפילו רגע אחד ולכך ולא יזח החשן מעל האפוד כי שניהם צריכין להדדי:
(שם מצוה ק"א)

כד

אמת חותמו של הקב"ה אמת א' תחילה מ' באמצע ת' בסוף וכן הקב"ה היה הוה ויהיה והצדיק נקרא תם והרשע נקרא מת והטעם כי האדם אין לו שייכות באל"ף כי הוא קטן וחסר דעת והקטון יהיה לאלף אך הצדיק תמיד מקדים תי"ו כי הוא דבק בה' וחושב תמיד שיהיה לו אחרית טוב ואח"כ המ' להחיות גופו בהוה והרשע מקדים מ' הויית גופו לת' שהוא סופו ולכך ת' דתמים רבתי שצריך הרבה זהירות שיזכה לתי"ו:
(הרב דבש לפי משם זרע אהרן) ולענ"ד נראה שזהו רמוז באות צ' שיש לה בראשה שני יודין האחד פונה לאות ת' והאחד פונה לאות א' וכשבא לכתוב כותב היוד הפונה לצד שמאל תחלה והוא מעיקר האות אבל האחרת היא טפלה לגוף האות לרמוז אל האמור שהצדיק עיקר כוונתו אל התיו שהיא האחרי' טוב וכדכת' הרב ואח"ך פונה להמ' להחיו' גופו בהוה ודוק:

כה

אברהם הקב"ה הקנה לאברהם שמים וארץ והן הנה האומות הם כפוים תחת מערכות השמים ומעתה בקניית השמים זכה אברהם להיות כל האומות לו לעבדים ושוב אי אפשר להיות להם בישראל קנין הגוף דמה שקנה עבד קנה רבו כי אם שעבוד בעלמא יהיה להם בישראל ולכך הקנה הקב"ה לאברהם שמים וארץ קודם גזרת כי גר יהיה זרעך בארץ לא הם דמרמז ג"כ על ד' מלכיות ועוד הקנה לו שמים וארץ לכבוש את הדרך לפני משה שיהיה מסילה סלולה לעלות השמימה ואין מוחה בידו לאמר מה לילוד אשה בינינו כי בשלו הוא נכנס. ועוד לסלק טענת המלאכים תנה הודך על השמים דהואיל והתורה על השמים והשמים קנוים לנו זכתה לנו חצירנו דחצירו של אדם קונה אפילו שלא מדעתו ואף דהו"ל חצר המתהלכת דאין קונין על ידו מ"מ הואיל ובמאמר הצדיקים

שגוזרים ומעמידו הו"ל ככפות וקונין על ידו וכבר עמד בשעה שאמרו ישראל שירה השתיק הקב"ה כל צבא מרום ובשעה שהשמים שותקים נחים ולא נדים ואז נקנה להם התורה דחצירו קונה שלא מדעתו:
(נחלת בנימן מצוה ע"ו)

כו

אותות הג' אותות שהראה הקב"ה למשה בסנה הוא לטהר את ישראל מזוהמת הנחש של עץ הדעת כמבואר בזו"הק והאר"י ז"ל שגלות מצרים היה להעלות ניצוצי הקדושה שנפלו בחטא אד"הר ונתגלגלו בדור המבול ובדור הפלגה ובסדום והנה חטא סדום היה בזה נהנה וזה לא חסר והוא בחי' הקנאה והוא דוגמת הנחש וכשאחז"ל שאומרים לנחש מה הנאה יש לך וזה הוא האות הראשון:
האות הב' הוא אות הצרעת הוא בחי' הכבוד שהיה בדור הפלגה וכמו שמצינו בעוזיה המלך שנתגאה וזרחה צרעת במצחו וכמו כן הם נתגאו ואמרו נעשה לנו שם והפיצם ה' על פני האדמה ואות הג' היא בחי' דור המבול שנענשו במים על בחי' חטא התאוה שהיה בהם וכל זה היה בבחי' עץ הדעת. ועוד הורה לו באלו הג' אותות מה שאז"ל גדולה תשובה שנעשה לו זדונות כזכיות והוא מה שאחז"ל כל העובר עבירה קונה לו קטיגור א' ובתשובה מתהפך מקטיגור לסניגור והוא ענין ישראל כשעשו תשובה נתהפך ממה שהיו שקועים בנ' שערי טומאה וכנגד זה נתעלו בן' שערי קדושה וזהו שהראה לו שנתהפך מנחש למטה שהוא סעד בידו. האות הב' שים נא ידך בחיקך רמז עמ"ש חז"ל כיון שעבר עבירה ושנה נעשה לו כהיתר והוא ענין המצורע הדומה למת כדכתיב אל נא תהי כמת והיינו מה שאמרו חז"ל רשעים בחייהם נקראים מתים והוא ענין הבהרת שהוא עזה כשלג שהוא רמז על מה שנעשה לו כהיתר כענין שאמר הכתוב אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו והמצורע הוא היפוכו שהוא אודם נראה כשלג והורה לו בזה שאפילו אותם אנשים שנשקעו בטומאתם במצרים עד שנעשו להם כהיתר אפ"ה יש להם תקנה בתשובה ולהיות כי אחז"ל שהתשובה השלימה היא באותו מקום שעבר עבירה ישוב בתשובה ע"כ נאמר השב ידך אל חיקך להורות שבאותו מקום שעבר עבירה ישוב בתשובה ואז ישוב ויטהר מצרעתו. ויש רמז עוד בזה במה שאמר שים נא ידך וכו' שהוא על ביטול מצות עשה בענין שאמר שלמה המלך ע"ה במדת העצל לקיים מצות הבורא בקום ועשה קראו עצל שטמן ידו בחיקו והיא רמז למרע"ה שלגודל חשיבותו היה קצת פגם במה שסירב בעשיית שליחות הש"ית וסירב כפירש"י על פסוק מתמול שלשום וכמו כן הבטיח לו הש"ית לעזור לישראל אף אותם השקועים בגילולי מצרים

ואמר אם לא יאמינו גם לשני האותות דהיינו אם ימצא בהם אנשים הגרועים משני מינים והם בני אדם המהפכים דברי אלהים חיים ואומרים על טוב רע ועל רע טוב ותשובתן קשה מאד הבטיח לו הש"ית שגם להם יהיה תקנה ויסייע אותם להורות להם כי שורש טומאתם שהוא נילוס שהוא מים יתהפך לדם ויכירו ברשעתם כמ"ש חז"ל במכת דם שנהפך ממים לדם שהוא מכת שר שלהם המטעה אותם והבטיחו כי באותות האלה ישלימו כולם באמונתם וישובו בתשובה ויהיו ראוים לגאולה (פנים יפות פ' שמות):

כז

אבות ואמהות לפי שהיה גלוי וידוע לפני הקב"ה שעתידות האמהות שרה רבקה רחל ולאה להנשא אל האבות והאותיות של האמהות הם י"ג גי' אחד ואותיות של האבות הם י"ב דהיינו אברם יצחק יעקב ולכן הוסיף הקב"ה אות ה"א באברהם כדי שיהיה מספר אותיות אבות ג"כ י"ג כמנין אחד נמצא מספר אותיות האבות והאמהות הם כ"ו כמספר שם הוי"ה ב"ה ואח"ך קרא הקב"ה ליעקב בשם ישראל וניתוספו עוד ה' אותיות כדי שיהיה מספר הכל ל"א אותיות כמספר א"ל (ס' חסד שמואל בשם ס' האמונה והבטחון להרמב"ן ז"ל). ולענ"ד נראה שעפי"ז יובן טעם למה הקפיד הכתוב שלאברהם לא יקרא עוד שמו אברם עד שאמרו שעובר בעשה משא"כ ליעקב שהוא בעצמו חוזר וקוראו יעקב אבל ע"פי האמור ניחא דלאברהם אם קורא אותו אברם מגרעות נתן ח"ו אבל ליעקב הוא מוכרח יעקב וגם ישראל כמ"ל:

כח

אכילה ושתיה אם הם מאכלים כשרים ואוכלים בכוונה והרי אפי' במאכלים יש כוחות מהדיבורים של הקב"ה שאמר והיה העולם כגון תוצא הארץ וכו' וכשאדם אוכל אותה בקדושה נתחזק כוחו מחמת המאכלים ויש לו כח לדבר דיבורים של תורה ותפילה בלי מחשבה זרה ואם הם מאכלים אסורים ח"ו נתחזק כוחו של היצה"ר וא"א לו להתפלל כראוי בלי מחשבה זרה (אור הגנוז):

כט

אחדות כשיש אחדות בין הצדיקים אין הצדקה מזקת כי ע"פי הטבע כשנותנין צדקה מחסר ממונו מה שנתן אבל עם האחדות שבין הצדיקים יוכל ליתן צדקה ולא יחסר כלל וכן יכול עי"ז שיהיה לו מסירת נפש באמת ואעפי"כ לא יזיק וישאר בחיים : (ליקוטי מהר"ן):

ל

אדם יש באדם ג' זמנים בשנים שלו שני נערות שהולך אחר תאות עוה"ז ושנים אמצעיות אין בהם כ"כ תאוות עוה"ז ושני הזקנה אין לו תאות כלל וטעם לזה לפי שג' שותפין באדם אב ואם והקב"ה לכן בשני נערות יש לו להאדם תאוות רבות מצד חלק האם שיש בו ובשנים אמצעיות אין בו תאוות כ"כ לפי שכבר כלה חלק האם שבו אבל עכ"ז יש לו תאות מצד חלק האב שבו אבל בימי הזקנה אין לו תאות כלל לפי שהוא חלק הקב"ה (ס' ליקוטי יקרים):

לא

אלול דע דיום שבת קדש כלול כל יומי דחול ומניה מתברכין כל שית יומין עילאין כדאיתא בזוה"ק פ' יתרו כמו כן זה החדש כולל כל חדשי השנה ומרומז בתורה שכל י"ב חדשים המה כנגד י"ב שבטי ישראל והחדש אלול הוא בסוד היסוד שהוא בסוד ברית קודש ויוסף בגין דנטר בריתו דרגא דיליה יסוד ע"ד נק' צדיק כידוע וכללו של דבר שהחדש אלול הוא בסוד יוסף הצדיק ויוסף היה מכלכל את אחיו כמו כן כל החדשים מצפים שיזונו ויפרנסו ויהיה להם תקומה מזה החדש שהוא בסוד יוסף (שער המלך):

לב

אלול י"ג מידות הם והם כנגד י"ב חדשים מדת אל הוא ניסן רחום כנגד אייר וחנון נגד סיון ארך נגד תמוז אפים נגד אב ורב חסד נגד אלול ואלול הוא החדש הששי ששה קנים מצד האחד וששה קנים מצד השני ואם אנו עושים תשובה בזה החדש הוא המחצה מן החדשים אמרו שפיר בית הלל רב חסד שהוא אלול מטה כלפי חסד שהוא ניסן ר"ל מכריע כף מאזנים נוצר חסד שמצא מין את מינו מדת ורב חסד מטה כלפי חסד וכאילו הם רוב ומכריעין לכף זכות ועליהם אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני כי הטה אזנו לי דייקא ר"ל שהטה לי הכף מאזנים לכף זכות (שם):

לג

אף גם כשיש אף חיו יכוין כי אף הוא פ"א ג"כ בו נתעלם אות אלף אלופו של עולם ועי"ז נמתק האף. (כתר שם טוב):

לד

אכילה הטעם שברא הקב"ה דברי מאכל ומשקה שאדם תאב להם הוא שהם ניצוץ אדה"ר שהיו מתלבשים בדצח"ם ויש להם חשק להדבק בקדושה והם מעוררים מ"ן בסוד אין טיפה יורד מלמעלה שאין טפיים עולה כנגדה וכל אכילה שאדם אוכל ושותה הם

ממש חלק ניצוצות שלו שהוא צריך לתקן וז"ש רעבים גם צמאים שאדם רעב וצמא להם למה זה ואמר נפשם בהם תתעטף (שם):

לה

אכילה מי שיצא מתאות אכילה יכול להיות איש מופת ומי שהוא משוקע בתאות אכילה סימן שהוא שקרן וכן אפילו איש צדיק שכבר יצא מתאות ונפל ממדריגתו ונפל לתאות אכילה סימן שיצא שקר מפיו וכן מורה ג"כ שיש דין עליו למעלה וגם הוא סימן עניות והענין דהנה כתיב ואכלת ושבעת וברכת ולכאורה מזה יבא טענת יצה"ר לאכול ולשבוע למלאת נפשו ואחיך לברך את ה' אך באמת ארז"ל כתיב אשר לא ישא פנים וכו' וכתיב ישא ה' פניו וכו' וכי לא אשא פנים וכו' שאני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והן מדקדקין על עצמן מכזית ועד כביצה וזהו רמז נפלא אם ישראל מדקדקין לבלי לאכול הרבה רק מכזית עד כביצה אז הם בבחי' ישא ה' פניו ואז יש נשיאות פנים אך להפך ח"ו מכלל הן אתה שומע לאו כי כאשר הם משוקעים בתאוות אכילה אז הסתרת פנים ח"ו וזהו והסתרתי פני והיו לאכול כלומר אם הם משוקעים בתאוות אכילה אזי והסתרתי פני ח"ו והנה נשיאות פנים הוא בחי' אמת כמבואר בכוונות על י"ג מדות תיקון אמת הוא הארת פנים וזהו שאמרו כי המשוקעים באכילה הוא רחוק מהאמת כי הוא בהסתרת פנים שהוא מדת אמת וזהו הטעם שעל כל צרה שלא תבא גוזרין תענית כי מאחר שישראל נתונים בצרה הם בחי' הסתרת פנים וע"כ גוזרין תענית לשבור תאות אכילה ואזי יהיו הארת פנים כנז"ל. (שם):

לו

אכילה התיקון להכניע ולבטל כסילות השכל הוא ע"י בחי' מזבח כי עיקר יניקת הכסילות דהיינו הקליפות הוא רק מבחי' מזבח היינו בחי' אכילה כי שלחנו של אדם מכפר כמזבח ומשם עיקר יניקתם וע"כ אפילו איש הכשר אחר אכילה בהכרח שיהיו לו בלבול הדעת קצת אחר אכילה וזה מחמת שיניקת הכסילות הוא משם אך צריך שלא ליתן חיות לקליפה כי אם כדי חיותו בצמצום ולא יותר ואז כשהמזבח כתקונו היינו שהאכילה בכשרות כראוי אז נכנעים הקליפות היינו הכסילות כי אינו נותן להם שום כח וחיות יותר מכדי חיותם וע"כ ע"י אכילה בכשרות נכנע הכסילות ונתרומם השכל אבל כשאוכל כזולל וסובא שזה בחי' פגם המזבח אזי יונקים הקליפות דהיינו הכסילות יותר מהראוי ואז מתגבר הכסילו' על השכל וע"י אכילה כראוי נכנעי' הנ"ל שם:

אמר הכותב עפי"ז נראה שיובנו פסוקי כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע בקול וכו' ותפשו בו אביו ואמו וכו' ואמרו אל זקני עירו בנינו זה סורר ומורה איננו שומע

בקולנו זולל וסובא דיש להקשות שהרי בתחלה לא אמר זולל וסובא ועוד דהול"ל סורר ומורה זולל וסובא איננו שומע בקולנו אבל ע"פי האמור יובן והענין הוא שאביו ואמו אומרים אל הב"ד שהבן הזה הוא סורר ומורה ואינו שומע בקול אביו ואמו ובודאי שכל השומע תמ"ה תמ"ה יקרא וכי אפשר שהבן לא ישמע בקול הוריו שכיון שהסברא נותנת שיכבדם כידוע שמצות כאו"א הוא מאותם המצות שהשכל חייבתם לכן אומרים איננו שומע בקולנו והטעם שאינו שומע לקול הוריו אע"פי שהשכל מחייבתו הוא שהוא זולל וסובא שאינו אוכל בכשרות וזהו סיבה לכסילותו:

ודוק

לז

אנחה הוא אריכת הנשימה שאם תחסר הנשימה תחסר החיים נמצא כי עיקר חיות כל הדברים הוא בבחי' רוח וכשיש חסרון בדבר החסרון הוא בבחי' הרוח של הדבר וכשמתאנח על החסרון ומאריך רוחיה הוא ממשיך רוח החיים להחסרון כי החסרון הוא הסתלקות רוח החיים ובזה משלים החסרון וזה מקבלין מהצדיק והרב שבדור כשהוא מתאנח ומאריך רוחיה ממשיך רוח חיים מהצדיק שהוא דבוק בתורה אשר שם הרוח כי עיקר החיים הוא בתורה (ליקוטי מהר"ן):

אמר הכותב עפי"ז יובן פסוק אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' דהיינו אשרי תמימי דרך שאין להם שום חסרון בדברי העו"הז שהוא דרך ובמה זוכים לזה ההולכים בתורת ה' במה שהם מתדבקים בההולכים בתורת ה' דהיינו הצדיקים שהם עיקר החיים ובזה ממשיך לאותו חסרון חיות והוא תמים:

לח

אד"הר אע"פי שחטא וגרם מיתה לעלמא אפ"ה הוא פטור והטעם דמיתה היתה ראויה להיות מטעמא אחרינא מכח חירם מלך צור שהיה אחריו שלא יעשה עצמו אלוה כדאיתא במדרש ודמיא הא להא שדרשו רז"ל על קראי וכי יפתח איש בור וכי יכרה אם על הפתיחה חייב על הכריה לא כ"ש אלא להביא כורה אחר פותח שסילק האחרון מעשה ראשון וה"ה בניד"ד סילק חירם מעשה אדה"ר ולכך היה פטור ממיתה (צפנת פענח חדש):

לט

אדה"ר היה פטור ממיתה והטעם דנידון במלקות דהיינו מ' קללות כנגד מ' מלקות ואיתא כדעת המקשן דבמס' כתובות דמקשה שם ממאי דמיתה חמורה דילמא מלקות חמור דהא אילו נגדהו לחמ"ו הוו פלחי לצלמא ואף לדעת התרצן דמשני אינו דומה

הכאה שאין בו קצבה להכאה שיש בו קצבה ולכך מיתה חמורה ממלקות שיש לו קצבה מ"מ בניד"ד היינו מלקות דאדה"ר דהיה מ' קללות חמורות והיו כמו הכאה שאין בו קצבה דחמורה ממיתה וא"כ כיון דנידון אדם בחמורה אזי פטור ממיתת כמו דתנינן מי שנתחייב שתים נידון בחמורה שם:

ולע"ד נראה שעפי"ז יובן פסוק ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני צדיק כתמר יפרח דהיינו שאומר אדה"ר ותבט עיני בשורי בקמים עלי דהיינו ראיתי את הב"ד הצדק מעיינים בדיני לראות אם אני חייב מיתה או פטור אבל רבש"ע מרעים דהיינו מ' רעים כלומר מ' קללות שמעתי וא"כ הו"ל הכאה שאין לה קצבה א"כ צדיק כתמר יפרח שהוא פטור:

ודוק

מ

אדה"ר אכל מעץ הדעת וכוונתו היה לטובה דרצה לקיים פו"ר וזה א"א להתקיים כי אם ע"י תאוה ועץ הדעת הוא הגורם לתאוה. (שם בשם אמרי נועם):

מא

אדה"ר לא חטא באכילת עץ הדעת מטעם דסחטה ענבים ונתנה לו והוא לא ידע שהוא דבר איסור דפסקינן דאשה אפוטרופוס בתוך הבית ונאמנת ואין הבעל חייב לדקדק אחריה אי הוא דבר איסור או לא. (שם):

מב

אד"הר לא חטא באכילת עץ הדעת מטעם דכוונתו היה לטובה שהיה מתיירא שלא יעשו אותו לאלוה כמו שהיה באמת שהשתחוו אליו כל הברואים ולכך לא נתקלל רק בעצבון תאכלנה כדי שלא יתגאה (שם בשם ש"ך):

מג

אד"הר כיון שעשה תשובה ונתקבלה תשובתו למה לא חי לעולם אבל הטעם דמתחלה היה כתוב כתנות אור באלף ר"ל כולו אור זך היה והיה יכול לראות בשכינה מתי שירצה אבל לאחר החטא אז נתעבה ונעשה עור בעין ולא היה יכול לראות שוב בשכינה ממילא טוב לו שימות ולאחר מיתה יראה בשכינה וז"ש במדרש והנה טוב מאד זה מיתה: (ילקוט דוד משם של"ה):

מד

אד"הר אילו לא חטא אד"הר והיה כותנות אור באלף אז לא היו צריכים לתורה שבע"פ כי מרוב שכל הזך היה מבין הכל מתורה שבכתב ולאחר החטא נתעבה החומר והשכל לכך

צריך לתורה שבע"פ להבין פי' התורה וז"ש במחשכים הושבני כמתי עולם זה אד"הר ואיתא בגמרא זה תלמוד בבלי שם:

מה

אד"הר אילו לא חטא אדם היה השמש ברקיע הראשון והיה כח לאדם לקבל חמימות החמה ולאחר החטא נתנה ברקיע הב' שלא היה כח לקבל החמימות עד לעתיד יחזור לרקיע הראשון ורשעים ידונו בה (שם בשם חן טוב):

מו

אד"הר כיון שראה שעתיד למות ביטל מפריה ורביה וממילא יבוטל ממנו גזירת המיתה שצריך שיקויים המין וכיון שראה קבלת התורה דוקא לששים רבוא קיים פ"ור ובחר במיתה בשביל נתינת התורה שם:

מז

אד"הר למה יעד הקב"ה לאד"הר דוקא מיתה ישאר חי ויסבול עונש אחר הענין הוא כי מתחילת בריאת העולם נתאוה הקב"ה לדור בתחתונים והנה ע"י חטא אד"הר שהביא עליו זוהמת הנחש נתעבה החומר ולא היה מקום לחול קדושתו ית' באדם והנה ע"י מיתה נתהפך הגוף בקבר וע"י תחיה נברא מחדש בזכות כבתחילה כדי להשרות שכינתו בתחתונים ואם לא חטאו בעגל כבר פסקה הזוהמא ממ"ת והיו חירות ממיתה (שם בשם מהר"ם אלשיך):

מח

אדם נמשל לעץ שנ' כי האדם עץ השדה לומר ששלימות האדם להיות כעץ שבכל שנה עולה ממדרגה למדרגה תחילה בעלין ואח"כ בענפים ואח"כ בפירות וזהו שלימותן לפי שאם לעולם יעמד במצב אחד קוצצים אותו מאחר שאינו נותן פירות כן צריך להיות האדם לעלות ממדרגה למדרגה כי עיר פרא האדם יולד ואם יעמוד כן לעולם במצב אחד נוח לו שלא נברא והמלאכים נמשלו לאבן כדכתיב ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר בהיות מעלתם היותם לעולם כאבן במצב אחד שלא ישנו את תפקידם ולעולם הם במדרגה אחת וזהו מעלתם ושלימותם היפך האדם (מדרש האיתמרי בשם הרב יד יוסף):

מט

אדם נקרא עולם קטן ויש בו כללות כל הברואים חיות ועופות וגם כללות העמים וע"י הכשר מעשיו גורם שנשרשים במלא קומתו הבאים מסטרא דטוב וחלק הדם מדחה ממנו. (בתי אבות בשם הרב אור מאיר):

נ

אדם ע"י קבלת התורה שמתחלת באלף של אנכי עי"ז נעשים אחדות עמו ית' וכמ"ש כי חלק ה' עמו ונתחבר בחי' אלף אל בחי' דם שהוא נפש הבהמית המלובש בדם ונעשה כסא לבחי' הא' ונעשה אדם שהוא אותיות א' דים משא"כ האומות העולם (שם בשם הרב מאור עינים בשם רבו):

נא

אדם הוא נוטריקון של ג' מידות טובות ונכבדות דהיינו ענוה תורה וג"ח ובכל אחד מצינו שנקרא בשם אדם זה יצא ראשונה ענוה הנה ע"י ענוה מכבד לכל אדם ויש לו אהבה עם הבריות במה שיודע שכולנו בני איש אחד נחנו אד"הר שמשם יצאו כל נשמות בני ישראל והיינו רמז אות א' של אדם שהוא רמז לאחדות ואהבת חסד עם הבריות ועי"ז מכניע לרע של ע' אומות העובדים ע"ז וכמשרז"ל ע"פ חבור עצבים אפרים הנח לו בזמן שיש אחדות בישראל אפי' עע"ז יוצאים למלחמה ונוצחים כי גדול כח השלום והעניו מצינו שנק' אדם בדרך פרט ובדרך אמת וכמו שהובא בס' פני דוד כי האיש התמים והעניו נק' אדם והבעל גאוה נמשל כבהמה ויצא מכלל אדם והיינו כמדובר שחושב עצמו כאין ודבר מה ע"ד מש"ה ונחנו מה ולכן שפיר נק' בשם אדם גי' מ"ה. וכן ע"י התורה שבאות ד' של אדם שהוא דיבור ודיבור האמיתי היינו ע"י התורה וכמ"ש ודברת בם וארז"ל ולא בדברים בטלים שמה שנקרא האדם בעל חי מדבר היינו בעבור התורה שעוסק בה ומדבר בכל יום ולא בעבור שמדבר דברים בטלים דהא גם החיות ועופות ובע"ח בלתי מדברים יש להם צפצוף דיבור שלהם נמצא שע"י התורה נק' האדם בשם בע"ח מדבר והנה התורה נק' מים חיים וכתיב והלוחות מעשה אלהים המה כי מ"ה במלוי כזה מ"ם ה"ה בגי' מים הרי הד' של אדם הרומז לדיבור כנז'. אות המם של אדם ירמוז לג"ח וצדקה כי כן מצינו שקורא המדר' למצות הצדקה פעמים רבות בשם מצוה סתם וכן יש לרמוז שרומז המם לג"ח הנק' בשם מעשה וכמ"ש לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה וכמ"ש כל מי שיש בידו תורה ואין בו ג"ח דומה כמי שאין לו אלוה דההתורה תחילתה וסופה ג"ח וע"י עשיית הצדקה וג"ח נק' האדם בשם הנכבד הנ"ז וכמ"ש בהקדמת הזוה"ק בפרשה בראשית יעו"ש (שם):

נב

אדם בריאת האדם ע"י שאמר אלהים שהוא מד"הד אמר למדת החסד שהוא שם ע"ב נעשה אדם בצלמנו כי צלמנו הוא במספר השוה רי"ו כי בשם ע"ב של ויסע ויבא ויט יש בו רי"ו אותיות וכן שם אלהים ג"פ הוא רנ"ח ומ"ב הנותרים ע"ש מ"ב שהוא ג"כ מ"הד

ומפני שבריאת האדם נעשה ע"י ז' שמות דהיינו ג"פ ע"ב של חסד וג' אלהים שהוא רי"ו ג"כ ע"ב של מד"הד ובזה נעשה שני אזנים ושני עינים ושני נחירי אף ופה היינו ע"י ג' ע"ב דחסד אזן ועין ונחי' ימין וע"י ג' ע"ב דאלהים נעשה אזן ועין ונחיר שמאלי וע"י שם מ"ב נעשה פה ולכן כתיב ודברת בם שהוא שם מ"ב כי התורה ניתנה בגבורה ובאמצע השני נחירים שהם בסוד יודין ניתן האף שהוא החוטם ונתן הקב"ה החוטם בתוך אלו שני יודין להכריע שהוא בריח התיכון שאי אפשר שיהיה כולו דין או כולו רחמים רק ממוצע (שם שמואל). עפי"ז אפשר שיובן פסוק אף ידי יסדה ארץ דהיינו אף שהוא החוטם שניתנה בב' יודין זהו אומרו ידי זהו סיבה יסדה ארץ שנתקיים האדם כמ"ש הר"ב:

נג

אדם נקרא איש שצריך לתת לב שאף חלקם חלק גופני הכל הם נאצלים ונפרשים מדברים עליונים והכל ניתן להם מאת המקום ב"ה מאש הגדולה אש של מעלה ולכן נקרא איש אותיות אשי ע"ש שהוא משים לב שהכל נאצל מאש וגם כי היו"ד מורה על המחשבה ע"ד שכתבו באז ישיר משה שהוא שנתן בלבו לומר שירה והאיש הנותן על לבו ומחשבתו שכל מה שהוא עושה הכל ניתן מאש של מעלה הרי אש ויו"ד ונעשה איש. (סידורו של שבת):

נד

אמת ידוע כי סביב רשעים יתהלכון כי הס"א מסבבת הקדושה כי את זה לעומת זה עשה ובפרט מי שכבר נמשך אחר עבירות ח"ו ונמשך אחר הס"א ושם מקומו והם מסבבין אותו מכל צד וכאשר יעורר רוחו לשוב אל ה' קשה לו מאד להתפלל ולדבר דיבורים לפני ה' כי הן מסבבין אותו מכל צד לכ"א לפי ענייננו ומחמת שאי אפשר לו להוציא דיבור לפני אלהים בדחילו ורחימו וחיות כראוי לכן כל הדיבורים והתפלות שהוא מדבר לא יוכלו לבקוע המחיצות והמסכים המבדילים לעלות למעלה ונשארים למטה תחת המסכים עד אשר יזכה וישוב באמת וידבר דיבורים הראוין להתקבל בד"ור מעומקא דלבא בהתעוררות גדול אזי מבקע הדיבור המאיר את כל המחיצות והמסכים ויעלו עמו כל הדיבורים שהיו מונחים למטה עד הנה אך איך יזכה לזה העיקר שהכל תלוי בו הוא האמת והוא יסוד הכל כי אמת הוא ראש תוך וסוף וכיון שהוא במדרגת אמת אזי כביכול נתלבש בו אור הש"ית בעצמו אשר חותמו אמת ואז נאמר עליו ה' אורי וישעי וכיון שה' אור לו יוכל למצא פתחים הרבה כמשרז"ל הבא לטמא פותחין לו יש לו פתחים הרבה וכיון שנמצא שם פתחים היה יכול לצאת רק הכסיל בחשך הולך ולא יראה הפתחים

לצאת והוא אסור וקשור שם ולא יתנו לו לצאת עד אשר יזכה לדבר דיבורי אמת לפני ה' אזי הדיבורים מאירים וה' אור לו כנ"ל ואזי פתח דבריך יאיר מבין פתיים כי הדיבורים המאירים היינו דיבורי אמת כנ"ל הם מראין לו הפתח אך צריך שיהיה האמת אמת גמור ברור וצלול בלי שום דופי והמשכיל יבין דיש לו להתפלל כל ימיו שיזכה פעם אחת כל ימי חייו לדבר דיבור אחת של אמת לפני ה' כראוי ויש בזה כמה מדרגות ומי שזוכה למדרגת אמת האמיתי אזי ה' אור לו ואזי הוא מאיר בעצמו מאחר שלא הגיע לאמת הנכון עכ"ז האמת הועיל שיוכל אחר להועיל בו וגם בזה מדריגות ועניינים יבינם המשכיל בעצמו והנה הרמב"ם כתב שיש ג' עולמות עולם המלאכים והגלגלים והגשמי והש"י מחיה ומקיים כולם ברצונו ומי שזוכה לאמת וה' אור לו כביכול הוא מקיים העולם ונותן שפע לכל הג' עולמות (ליקוטי מוהר"ן):

נה

אדם יש בו פה חוטם עינים תכופים זה לזה דע שיש ג' עולמות עולם השפל וגן עדן ועו"הב עולם השפל הכל אכילה ושתיה לפי צורך וכוונת השם כידוע ליודעי חן נגד זה יש פה באדם לתקן עולם השפל באכילה ושתיה. בגן עדן לא יש אכילה ושתיה כי אם ריח גן עדן שאדם נהנה ממנו והוא חיותו ולזה יש באדם חוטם המריח לתקן כפי הצורך כמ"ש האר"י ז"ל בסוד ריח ניחוח. עו"הב אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא ריח כי אם שנהנה בראיה מזיו השכינה בהסתכלות עניהם ולזה יש באדם עינים לתקן בראות עיניו כפי הצורך (ס' קטן שומר שב'):

נו

ארץ ישראל פעמים נק' ארץ כנען ופעמים ארץ סתם. הענין הוא כשיש מחלוקת אזי נקרא ארץ כנען כאן עני כמשרז"ל על פסוק ולא יהיה כנעני אין כאן עני נמצא כנען הוא כאן עני וזה ע"י המחלוקת כי מחלוקת אחד דוחה מאה פרנסות וזה ויריבו רועי אברהם עם רועי מקנה לוט והכנעני אז בארץ שע"י הריב והמחלוקת עי"ז והכנעני כי אזי נק' ארץ כנען אבל כשיש שלום אזי היא נקרא ארץ סתם ואז היא בחי' ארץ נתנה יבולה שנותנת כוחותיה לכל יבול הארץ ואז יש כח לכל הרפואות כי אז הם כל הרפואות בבחינ' ארץ נתנה יבולה שהוא היפך המחלוקת (ליקוטי מוהר"ן):

נז

ארץ ישראל נתחלקה בג' אלו אורים ותומים וגורל המדבר וכספים והן כנגד עדת ישראל שמתחלקת לג' חלקים כהנים לויים ישראלים לצרף זכות כולם בחלוקת הארץ שהחלק הטוב מהארץ שיעלה לשבט שיהיה שלא יגרום לו רבוי ברכת הארץ לחטוא ע"ד וישמן

ישורון ויבעט ולמי שיצא לו חלק רע ארץ כחושה ממעטת פירותיה וכל מזון שישלח לו ברכה לברך את המועט ויספיק להם כמרובה והנה האורים ותומים הם כנגד הכהנים המתעסקים באורים ותומים והגורל שהיה מדבר הוא כנגד הלויים העוסקים בתורה שהיא מחכימת פתי ועושה אותו לדבר בחכמות להבין ולהורות בצחות לשון והכספים כנגד ישראל העוסקים בסחורה לתת לכסף מוצא להחזיק ביד לומדי התורה ובצירוף זכותם לא יבא שום שבט לידי תקלה בחלק שיזכה בו כמדובר (ולע"ד נר' שזהו כוונת הכתוב חבלים נפלו לי בנעימים אף נחלת שפרה עלי דהיינו חבלים שהם הגורלות שבהם נתחלקה הארץ נפלו לי בנעימים כלומר בשבילי הוא נעימות ומהו הנעימות אף נחלת שפרה עלי שבזכות הגורלות לעשיר היה מגן שלא ירם לבבו ולעני שיספיק לו.) א"נ שלשה אלו שנתחלקה עמהם הארץ אורים ותומים וגורל וכספים באים לרמוז הארץ זאת המתחלקת להם עתיד' שיבנה בה ג' מקדשו' אורים ותומים בא לרמוז על מקדש ראשון שבנה שלמ' שהיה בו אורים ותומים והגורל בא לרמוז על בי"ש שהיו משתמשים בגורל שתיקנו ע' זקנים שהיו בימי תלמי מלך מצרי' והיה כתוב אצלם בספר על הגויל וסוד גורל זה הוא סוד גדול וחכמה נפלאה ובימי ע' זקנים לא היו משתמשים בו אלא היחידים ולא גילוהו לכל ישראל והיו משתמשים בגורל זה במקום אורים ותומים והכספים לרמוז על מקדש האחרון שאז כל כסף וזהב שבעולם היא של ישראל וכתיב תחת הנחושת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף (אגדת אליהו):

ולע"ד נראה שאפשר שזהו כונת הכתוב אך בגורל יחלק הארץ וידוע דאך הוא מיעוט כלומר מיעוט היא שבגורל יחלק הארץ לפי ששם רמז שעתיד ב' מקדשות להחריב:

נח

אברהם כל הנסיונות שנסה הקב"ה לאברהם היה כדי למרקו יען דתרח אביו כשהיה עע"ז היה אברהם בחלציו שהרי נמצא בחטא כמו שפירשו המפרשים ז"ל ברומיא דקראי לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות וכתיב פוקד עון אבות על בנים ובגמ' כאן כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם כאן כשאין אוחזין וכו' והם ז"ל פירשו אם כשחטא האב הבן היה בעולם שנמצא שלא היה בחלציו של אביו כשחטא אז לא יומתו בנים על אבות אבל אם כשחטא האב עדיין הבן היה בחלציו של אביו שנמצא דטעם מהחטא שחטא אביו יען היה כלול בחלציו אז הבנים יומתו על אבות (שם):

נט

אברהם הקב"ה כרת את אברהם ברית דהיינו אות יו"ד שנתגלה ע"י ברית כאשר ידוע שע"י ברית נגלה הי"וד והקב"ה כרת הברית דהיינו אות יו"ד לשנים ונתן המחצה

לאברהם דהיינו אות ה' ומחצה שניה לקח לעצמו שע"י אלו שני ההין נעשה מאברה' רחם שהוא רמ"ח ומהשם הוי"ה שהוא כ"ו נעש' אל דהיינו נתחבר אות ה' להשם ואז נעשה אל (שם שמואל):

ס

אברהם תיקן כל הדורות שהיו לפניו קין הרג את אחיו והוא הציל לוט בן אחיו א"נ והנפש אשר עשו בחרן שהרשעים בחייהן קרויין מתים והוא היה מחיה אותם דור המבול היו שטופין בזנות והוא אפילו במותר לו לא הסתכל הנה נא ידעתי דור אנוש כפרו בעיקר והוא היה מפרסם אלהותו כנודע סדום לא הודו במי שאין לו בנים אין לו חלק לעוה"ב שהשחיתו זרעם במשכב זכור ואברהם נתחבט כ"כ בשביל להוליד בנים מצרים לא היו מבחינים בין טיפה של בכור ולא היו משגיחין בבכורה ואברהם אמר לו ישמעאל יחיה אע"פי שהיה בכור ועשו בו ביום שמת אברהם הרס את כולם הרג את הנפש וביזה הבכורה ובא על נערה המאורסה (ילקו' דוד בש' המפ'):

סא

אברהם מה שלא נכתב בפי' בתורה שקידש אברהם השם שהפיל עצמו לאור כשדים לפי שבאמת ילמדו שאסור למסור עצמו ברצון כי וחי בהם כתיב רק בע"כ כדניאל חמ"ו אז מותר (שם בשם של"ה):

סב

אברהם לפי שלא אמר הקב"ה לאברהם לירד למצרים רק הלך שמה בלא רשות לכך נשתעבדו בניו במצרים ת' שנה (שם בשם של"ה בשם הזו"הק):

סג

אברהם חטא גדול חטא אברהם בשגגה שהביא את אשתו הצדקת במכשול עון באומרו אחותי היא מפני פחדו פן יהרגוהו והיה לו לבטוח בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו כי יש באלהים כח לעזור ולהציל ועל במקום המשפט שמה הרשע והחטא. (הרמב"ן על התורה):

סד

אברהם לפי שהיה אברהם תיקון אד"הר וחוה גילגול שרה ובשעה שחטאו אדם וחוה חטאו ג"כ כל הבריות העתידין לצאת ממנו לכך ניירו אברהם ושרה גרים הרבה לתקן כל הנ"ל ולפי שהיה אברהם גילגול אד"הר ומאד"הר נתגיירו כל הברואים לפניו לכך נצח במתי מעט שלו ד' מלכים חיילות גדולות הרבה. (ילקוט דוד בשם הזו"הק):

סה

אברהם בשביל שאמר אברהם תן לי הנפש והרכוש קח לך והפרישן מלבא תחת כנפי השכינה נלקה בזה שהיה ראוי להנתן התורה בימיו אלא שאין התורה ניתנה פחות מס' רבוא אפילו אחד ואם היה מגיירן היה התורה ניתן בימיו. (שם בשם המפרשים):

סו

אברהם למה לא קיים אברהם אע"ה המילה קודם שנצטוה כמו שקיים כל התורה כולה הטעם הוא שטעם המילה להחליש כח הזנות ואברהם לא היה צריך לזה דאפילו במותר לו לא הסתכל ועי"ל טעם מילה להכיר יחוד קב"ה ולהיותו הבדל בין ישראל לאומות ולזה לא היה צריך אברהם דהיה מגייר הרבה גרים והיה מודיע אלהותו בפי הבריות (שם בשם יד יוסף):

סז

אברהם אותו החרב שלקח אברהם ורדף אחר ד' מלכים היה חקוק עליו שם המפורש ומסרו ליצחק ויצחק ליעקב ועשו לקחו מיעקב עבור הבכורה שנתן לו וז"ש אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי וחרב זה בא ממתושלח שבמיתתו אמרו מת ושלחו עמו ע"ש הפסוק ואיש שלחו בידו (שם בשם שיך):

סח

אברהם אותיות שניות מאברהם יצחק יעקב ר"ת בקר צהרים ערב וז"ש תפלות אבות תקנום (שם בשם מפרשים):

סט

אברהם בזכות אברהם נבנה מקדש ראשון וע"י שיצא ממנו ישמעאל נחרב וכן מקדש שני נבנה בזכות יצחק וע"י שיצא ממנו עשו נחרב אבל מקדש העתיד בבי"א בזכות יעקב שמטתו שלימה לכן לא יהא נחרב (שם בשם מפרשים):

ע

אברהם ירידת אברהם למצרים לתת תקוה לישראל לצאת מגלות מצרים לבל יאבדו שמה ע"כ הכין הקב"ה מעין צער ישראל אצל אברהם ושרה שלקחה פרעה וכן ד' מלכים נפלו בידי אברהם רמז שיפלו ד' מלכי עכו"ם ביד ישראל לעתיד וכן שרה גדרה גדר ערוה וכן ישראל במצרים (ש' בש' מפרשים):

עא

אברהם למה לא נולד מהול כמו נח לפי שהיה צריך לתקן עון אד"הר שמשוך בערלתו היה וז"ש הנה בריתי אתך וגו' והיית לאב המון גוים זה גלגול אד"הר שהיה אב לכל המון גוים לכך תמול עצמך לתקנו (שם בשם כלי יקר):

עב

אברהם ואהרן במעלה אחד כמו שניתנה הכהונה לאברה' ע"פי דיבורו של מלכי צדק שהקדים וכו' כן ע"פי דיבורו של משה שלח נא ביד תשלח ניתנה הכהונה לאהרן (שם בשם חן טוב):

עג

אברהם מה שנתנסה אברהם בעשר נסיונות כי הוא ית' יודע כל תעלומות וגלוי לפניו שישראל עתידין לנסות להקב"ה עשר פעמים לכך יצאו עשר בעשר. (שם בשם מוהר"ם אלשיך):

עד

ארבע מיתות ב"ד בהיות האדם מד' יסודות גזר הקב"ה ד' מיתות כל מיתה נוגע ליסודו ואמר לעבירה פ' מיתה פ' שהיה עבירה שאותו יסוד גרם יותר סיוע לאותה עבירה סקילה כנגד יסוד העפר שהיו משליכין אותו לארץ מקומת ד' אמות שריפה כנגד יסוד האש וע"ז לא היו שורפין אותו בחבילי זמורות כ"א בעופרת שהיו משליכין בתוך פיו פתילה של אבר ויורד בתוך מעיו והוא כנגד יסוד האש המובלע ומעורב בתוך גופו של אדם הרג כנגד יסוד המים שהיו מתזים את ראשו בחרב ונשפך דמו כמים ע"ד על הארץ תשפכנו כמים חנק כנגד יסוד הרוח שהיו כורכים חבל בתוך סודר בצוארו ואוחזים זה בצד זה וזה בצד זה והיו חונקים אותו הרי שהיה מת מסיבה סתום גרונו מהכנסת הרוח וארבע מיתות אלו כנגד ד' אותיות שבשם הוי"ה ב"ה יו"ד כנגד חכמה שהיא מים ה' שהיא בינה שהיא אש ו' שהיא ת"ת שהוא רוח ה' כנגד המלכות שהוא ארץ. (מדרש האיתמרי):

עה

אבילות טעם שתיקנו רז"ל ז' ימי אבילות וגם שיום הז' מקצת היום ככולו הענין כי האדם נחלק לז' חלקים ואלו הם ד' יסודות שמהם נעשה החומר שלו נפש הצומחת ונפש החיונית ונפש המדברת שהיא נפש המשכלת באדם ובעוד האדם בחיותו הז' חלקים האמורים חוברו להם יחדיו וע"י המיתה נתפרדה החבילה מאלו הז' חלקים זה מזה והנה המיתה נעשה בחטא המת ובחטא הקרובים וכמ"ש רז"ל אין מיתה בלא חטא וגם

חטא הקרובים מסייע למיתתו שלולי כן הגינה זכותם שלא להגיע להם צער זה וכמבואר כל זה בדברי רז"ל ולפיכך תיקן משרע"ה ז' ימי אבילות יתאונן אדם חי על חטאו שגרמו פירוד הז' חלקים הללו ולפיכך אמרו רז"ל מקצת יום הז' ככולו להיות שהז' חלקים שהם הד' יסודות ונפש הצומחת והחיונית נאבדו לגמרי ראוי להתאונן עליהם על כל אחד ואחד יום אחד שלם מה שאינו כן נפש המדברת שהיא המשכלת שבאדם לא נאבדה אלא היא שבה אל בית אביה שבשמים ממעל מלחם אביה תאכל להתענג מזיו כבוד השכינה שם רק שנפרדה מן הגוף וא"א לה לעבוד את ה' עוד באותו האופן שעבדה בהיותה בגוף כי אז היתה מוסיף והולך בקנין השלימות בכל שעה ושעה ולכן לרמוז לזה צוונו חכמינו ז"ל שתהיה אבילות יום הז' מקצתו ולא כולו מען דעת שעל פירוד הנפש המדברת שהיא המשכלת אין לאתאונן ולאתאבל כ"כ כמו על השאר הששה חלקים של האדם שקבלו ההפסד והעדר כדי להשריש בלבינו אמונת השארת הנפש והיינו טעם מה שנוהגים להעמיד בבית האבל כוס של זכוכית מלא מים ולהדליק נר של שמן שהנר של שמן המאור ההוא מרמז על הנשמה שנקראה נר וכמ"ש הכתוב נר אלהים נשמת אדם ולזה מרמז שהנר הזה של הנשמה עדיין היא מאירה באור פני מלך חיים מהקב"ה ולא תכבה הנר אף בהפרידה מגוף האדם:

והשמן מרמז על ההשפעה של מעלה הנשפע על הנפש המשכלת וכמ"ש הכתוב ושמן על ראשך אל יחסר והמים הם מרומזים על החומר שהוא נפסד וכמ"ש הכתוב כי מות נמות וכמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו הרי שהמשיל הכתוב הפסד החומר למים הנגרים ארצה והכלי זכוכית מרמזים לתחיה של עתיד שכשם שהזכוכית הוא נשבר יש לו תקנה לחזור לעשותו שלם ומחדש. באופן ובצורה ההיא ממש שהיה טרם שנשבר כך הוא הגוף אע"פי שנפסד ונשבר לעתיד יחזירהו הקב"ה לקדמותו ומתים יחיו וישוב הגוף לכשהיה בצורתו ותמונתו ותמותו כי יתן ה' את רוחו רוח החיות עליהם יעמדו חי לפני ה' לשרתו ולברך בשמו אשרי העם שה' אלהיו ותרועת מלך בו (מאמר אסתר דרוש ו'):

מערכת בית

א

ברכה הברכה שבירך יעקב לאפרים ומנשה היה בעי"הכ דכתיב ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ויקח את שני בניו וכו' כדי שיברכם לפני מותו וידוע מה שארז"ל דעד יעקב לא היה חולשה ובודאי ביום ראשון כשחלה מיד הודיעהו ליוסף ובא מיד דהא סבר שמא

ימות היום והוא רצה שיברך את בניו לפני מותו ובודאי יעקב אבינו מת כדרך כל הארץ ולא במיתה חטופה דהיינו בשבעת הימים לחוליתן שכל מי שמת בחמשה ימים הוא מיתה חטופה וידוע שיעקב אע"ה מת ביום ראשון של סוכות שהוא ט"ו לחדש וא"כ יום ראשון של חוליו ביום ערב יו"הכ בתשעה לחדש ובאותו היום בירך את אפרים ומנשה ולזה יש לנו זכרון לדורי דורות שכל אחד יברך את בניו עי"הכ. (שער המל' ח"ו שער ה' דרושי יו"הכ פרק א'):

ב

בלק לקח את בלעם בג' מקומות מתחילה בבמות בעל ואח"כ שדה צופים ואח"כ לראש הפעור הנשקף על פני הישימון רמז לו בג' מקומות אלו ג' סימנים שבאומה זו שהם גובהם וחוזקם של ישראל:

א' במות בעל רמז לו זכות הצדקה שנאמר הולך צדקות הוא מרומים ישכון ונקראת במות בעל על דרך שאמרו אחרי ה' תלכו וכי אפשר לו לאדם לילך אחרי השם אלא הלך אחר מדותיו מה הוא גומל חסד וכו' והקב"ה נקרא בעל לכנסת ישראל נמצא שהצדקה שהיא דרך ה' שהוא בעל שלנו וגובהה נקרא במות בעל גם ע"ד שנ' מלוה ה' חונן דל וארז"ל ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך וכו' וזהו במות בעל. שדה צופים רמז לו שם זכות התפלה כי צופים פרש"י שצופים בו למרחוק והוא רמז לתפלה שג' עינינו אל ה' עד שיחננו ומרחוק רמז לשכינה שנ' מרחוק ה' נראה לי והוא שצופים בתפלתם אל השכינה שהיא מרחוק כארז"ל המתפלל צריך להתדמות כאילו השכינה כנגדו ראש הפעור רמז לו זכות התורה ע"ד שנאמר פי פערתי ואשאפה כי למצותיך יאבתי ואין פי אלא תורה שנ' מען תהיה תורת ה' בפיך וכתיב תורת אמת היתה בפיהו ואין ראש אלא תורה שנאמר בראש מרומים תקרא וכתיב כי לוית חן הם לראשיך. הנשקף על פני הישימון הוא ע"ד שארז"ל וממדבר מתנה אם האדם משים עצמו כמדבר הזה שהכל דשין עליו והוא כהפקר לכל אז התורה ניתנה במתנה וזה"ש הנשקף על פני הישמון שאין התורה נשקפת רק על פני הישמון דהיינו אותם המשמי' עצמם כמדב' כי ישימון הוא לשון מדב' (הר' עיר גיבו' פ"בל):

ג

בלעם מה שאמר בלעם לבלק בנה לי בזה ז' מזבחות והכן לי בזה ז' פרים וז' אלים הוא דרצה לבטל מישראל זכות ג' מצות והם תורה תפלה צדקה. ז' מזבחות כנגד תורה העומדת במקום המזבח כמאמר רז"ל העוסק בתורת עולה וכו' וז' מזבחות כנגד מה שנ' בתורה חצבה עמודיה ז' ז' פרים לבטל מהם זכות התפלה שנ' ונשלמה פרים שפתינו וז'

פרים כנגד מה שנ' שבע ביום הללתיך ז' אלים הוא לשון חוזק כמו ואת אילי הארץ לקח והוא לבטל מהם זכות הצדקה שהיא חזקם ותקפם של ישראל שנאמר מצודת סלעים משגבו לחמו נתן וכו' וז' אלים לפי שהצדקה באה בז' דרכים וכולם נזכרים ברבינו בחיי פ' משפטים (שם פ' בלק):

ד

ב"המק אברהם קראו הר מידתו אהבה ומדה זו הפקר לעניים ועשירים וכוללת אהבתו יתברך ולכן קרא לב"המק הר שהוא כמו הפקר לעניים ועשירים יצחק קראו שדה מדתו עבודה בשדה אשר ברכו ה' יזרע ויעבוד. יעקב קראו בית מדתו ויעקב איש תם יושב אהלים (בתי נפש):

ה

ב"המק הטעם שהכהנים היו הולכים יחפי רגלים בב"המק הוא כי להדורכים רצפת ב"המק היו משיגים חכמה והיה רצפה מחכמת והוא כי המקום היה אדמת קודש והדורכים עליו השיגו חכמה ונתדבקו בהם רו"הק ולכך הוצרכו לילך בלי סנדל שלא יהיה דבר חוצץ בינו לבין האדמה אשר דורכים עליו כדי שישיגו שפעת קדש מן האדמ'. (הר' יערו' דב' ח"א ד' פ"א ע"ד):

ו

בבות ע"י לימוד ג' בבות מכפר על הפשעים עד שנעשו זכיות דהיינו ע"י ב"ק נעשה הפשע זדון וע"י בבא מציעא נעשה הזדון שוגג וע"י לימוד בבא בתרא נעשה השוגג זכיות (תפאר' הגרשוני פ' תצוה):

ז

בריאה עיקר בריאת האדם בע"הז. לשבר מדות רעות הטבעיות שלו ובזה מעלה מדרגה הנקרא טבעך בעולם העליון שנקרא עולם לשון העלם ונסתר (כתר שם טוב):

ח

בריאה למה ברא הק"בה המזיקין כדי שילמדו בני אדם לעשות תשובה שלא יאמרו אם נתענה עצמינו בצום לא נתקיים לכן ברא הקב"ה המזיקין שאין להם גוף ואפ"ה הרוח מקיימן (ילקוט דוד בשם של"ה):

ט

בריאה הקב"ה ברא את האדם זוגות ב' ידים ב' עינים וכו' לפי שהוא מזוג מן יצ"הט ומן יצ"הר אבל המלאכים אין בהם יצ"הר לכך כתיב בהו רגל ישרה עין ה' אל יראיו אלו המלאכים וכן כל האיברים (שם בשם מפרשים):

י

בריאה פלוגתא דב"ש וב"ה דב"ה סברי נוח לו לאדם שנברא משלא נברא וב"ש סברי נוח לו לאדם שלא נברא משנברא והטעם דדוקא ב"ש וב"ה פליגי בהא ולא זולתם הוא דב"ש וב"ה לשיטתייהו אזלי דגם בעלמא פליגי ב"ש וב"ה כה"ג דב"ה סברי חישב לשלוח יד בפיקדון פטור וכבר נודע דהחיוב באדם בחטאיו הוא מדין שליחות יד ששלח יד בהגשמה שהיא מופקדת אצלו וממילא כשחטא במחשבה דינו כמו שחישב לשלוח יד דפטור לב"ה על מחשבה רעה ולכך סברי בהאי פלוגתא דנוח שנברא דבמחשבה טובה לכפלים יחשב משא"כ במחשבה רעה. וב"ש ג"כ לשיטתייהו אזלי דסברי חישב לשלוח יד חייב ויליף מקרא על כל דבר פשע ולכך סובר כאן דנוח שלא נברא משום דהעונש ג"כ לכפלים יחשב. (הרב צפנת פענח חדש):

יא

בריאה בזו"הק מקשה למה בכל הבריאה נאמר ויברא אלהים וגבי שמים וארץ נאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים ותירץ דאין הקב"ה מייחד שמו שם הוי"ה על דבר נפסד וכלה מש"ה לא נאמר שם הוי"ה ב"ה בכל הברואים זולת בשמים ובארץ דלעולם עומדים ע"ש וקשה איך נאמר שם הוי"ה ב"ה גבי יצירת האדם ותירץ דזהו כוונת רש"י ז"ל באומרו וייצר ה' אלהים את האדם שתי יצירות כתוב כאן א' לתחיית המתים שלא יחזרו עוד לעפרן לעולם מש"ה נאמר בו שם הוי"ה ב"ה יעו"ש (חוות יאיר חדש בשם הרב יוסף הורוויץ זלה"ה). ולענ"ד נראה קשה תירוץ הזו"הק שהרי שמים וארץ ג"כ הם דבר כלה ונפסד כדכתיב כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ואפשר לומר שכל הבריאה הוא כלה ונפסד בעו"הז כלומר בזמן עו"הז אבל שמי' וארץ הם כלי' לעתי' לבא כידו' ולא בזמן עו"הז ודוק:

יב

בושה גדולה בושה שנכפלה שני פעמים בפסוק ולא יבושו וכו' ולא יבושו עמי לעולם וצער הבושה גדול מאד יותר מעונש גהינם וכל יסורי עו"הז יש בהם צער הבושה שמתבייש מחבירו על שיש לו יסורין וכן לעתיד לבא צער הבושה גדול מאד ואפי' כל צדיק נכוה מחופתו של חבירו אוי לה לאותה בושה ואם הוא במדרגה שאין צריך להתבייש משום אדם יש להתבייש מהקב"ה כי הקב"ה מקיים כל התורה כמו שארז"ל מניין שהקב"ה קבר מתים וכו' מניין שהקב"ה מבקר חולים וכו' ושאר מצות התורה שארז"ל שהקב"ה מקיים אותם וגם הקב"ה מתפלל כמרז"ל מניין שהקב"ה מתפלל וכו' ובודאי שהקב"ה מקיים מצות התורה ותפלתה כמו שנאה לק"בה וכמה רחוק בין קיום

התורה שלו ובין תפלה שלו לתורה ותפלה של הש"ית כי כ"א עובד להש"ית לפי מדרגתו בבחי' נעשה ונשמע היינו תורה ותפל'. (ליקוטי מוהר"ן). ולענ"ד נר' עפי"ז יובן פסוק אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך דהיינו שדהע"ה מתמיה ואומר אפשר שאז דהיינו לע"ל לא אבוש זה א"א בהביטי אל כל מצותיך שאתה כביכול מקיים המצות ובהביטי ההפרש שיש בין קיום מצותיך לשלנו ודאי דאי אפשר שלא אבוש:

יג

בכיה עיקר הבכיה היא כשהיא מחמת שמחה וחדוה ואפי' החרטה טוב מאד שתהיה מחמת שמחה שמרוב שמחתו בהש"ית הוא מתחרט ומתגעגע מאד על שמרד נגדו בימים הראשונים ומתעורר לו בכיה מחמת רוב השמחה וזה עיקר מעלת הבכיה שתהיה מחמת רוב השמחה בשמו ית' כי בכיה הוא ר"ת בשמך יגילון כל היום כי בכי הוא מתעורר משם ס"ג בבינה וע"כ בכיה בגי' המילוי של שם ס"ג כמובא בכתבי האר"י ז"ל היינו שהתעוררות הבכיה תהיה משמחה כי בינה לבא כמ"ש הלב מבין ועיקר השמחה היא בלב כמ"ש נתת שמחה בלבי ומשם צריך שתהיה התעוררות הבכיה כנ"ל ועי"ז נמתק הבכיה והבן (שם):

יד

בכיה מה שארז"ל כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שנ' נודי ספרת וכו' למה ולאיזה ענין סופרן הקב"ה אותן דמעות אבל הענין הוא דאותם דמעות מכפרים על עון קרי וכל דמע שאדם מוריד בשעת הספד על הצדיק כל דמעה ודמעה מכפרת לו על כל טיפה וטיפה קרי שיצא ממנו מש"ה מוכרח למנותן ודייקא מקרא נודי ספרת דקאי על עון קרי דפוגם בשם ע"ב וארבעה יודין שמתפרדין וזה שנ' נודי נד יוד שהיודין מדנדדין ומתפרדין מן השם ב"ה ע"י עון זה ע"ז מתפלל שימה דמעתי בנאדך שיתכפרו אלו באלו אותן דמעו'. (הרב תבואות שור:)

טו

בכיה והספד בכיה הוא על הנשמה הקדושה שנסתלקה מן הדור ועלתה למעלה וכמ"ש הצדיק אבד לדורו אבד וזהו הטעם שאמרו ז"ל חכם שמת הכל כקרוביו שנשמת החכם כוללת נשמת דורו והם נאצלים מנשמתו ומטעם זה התלמידים נקר' בנים ויחויב בהן האבל מצד הקורבה. הספד הוא על הגוף המת שירד ממדרגתו שהיה דבק בהיותו בנשמה הקדושה (פנים יפות):

טז

ב"המק שבנו ישראל מאותן אילנות ששתל יעקב וא"כ היה למקדש דין נכסי צאן ברזל ממה שהכניסו מבית אביהם ובכה"ג קי"ל דנצ"ב אחריותו על הבעל ואם פיחתו פיחתו לו והבעל חייב באחריותו ולכך חייב הקב"ה לבנותו ומהאי טעמא הוא ג"כ שאף ארץ ישראל חייב הקב"ה לחוזרו ליתן לנו משום דאף א"י מוחזקת לנו מאבותינו ודין נצ"ב יש לה (צפנ' פענ' חד'):

יז

ב"המק שלמה הע"ה צייר כל מיני אילנות במקדש לפי שע"י שאכל אד"הר מן העץ נתקלקלו צינורי השפע בחטאו ונתלבשו כל הדברים בקליפה וניטל טעם הפירות והעולם היה מתמוטט והולך עד שציוה הקב"ה לבנות מקדש בטיבור העולם היא א"י וכל מה שלמעלה ולמטה כלל במקדש כנודע כדי שיתבסמו כל הדברים המקולקלים בעונו וע"י ציור כל מיני אילנות בב"העק שע"י עבודת ה' הנעשית בו ע"י כ"הג בלי מום דוגמתו של אד"הר יציר כפיו של הקב"ה בלי מום מתבסמים כל הדברים שבעולם וחוזר למקומו טעם הפירות וריחן כי בהיותם במקום עבודת ה' כל מיני אילנות מתבסמין אותם שמבחוץ לטעם זה צייר בתוכו כל מיני אילנות וכן דברים אחרים שהיה שם דוגמתם מהדברים שבעולם (אגדת אליהו):

יח

ב"המק הקדים הקב"ה לברא המקדש קודם בריאת העולם דקי"ל בבתי ערי חומה כי ימכור איש בית מושב עיר חומה שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף ולכך ברא הקב"ה המקדש קודם בריאת העולם כדי שיהא מקרי ישב ולבסוף הוקף דתחילה עשה בית דירתו ושוב עשה היקף לדירתו כביכול משא"כ אילו ברא העולם תחילה ושוב היה בונה בית דירה לעצמו מאז הו"ל הוקף ולבסוף ישב דאז הו"ל בתי ערי חומה וימים תהיה גאולתו אבל בכלות השנה הוא לצמיתות לקונה אותו והוא ית' מביט עד סוף כל הדורות וידע שעתיד למכור בית מקדשו לאומות בעונינו ועון אבותינו וכדרז"ל בפסוק ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה דדרשו על חרבן המקדש ועש"ה גזרה חכמתו ית' לבנות המקדש קודם בריאת העולם כדי שיהיה ישב ולבסוף הוקף דהו"ל כבתי ערי החצרים וגאולה תהיה לו (נחלת בנימן מצוה צ"ו):

יט

בת אצל אביו שאולה היא והענין הוא דכתבו בס' המקובלים דנשמת הנקבה נאצלת מנשמת הזכר בן זוגה והכי משמע בריקאנטי שכתב וז"ל זכר ונקב' כמו שנזדווגו

נשמותיהן כמו כן קודם יצירתן נזדווגו נשמותיהן והובא בשל"ה וגופה מאיש לוקח' א"כ בהדי' משמע דגם נשמתה נאצלת מבן זוגה ולכן נכתב באדם לשון בריאה ויברא אלהים את האדם וכן לשון יצירה ובחוה לא כתיב רק לשון בניין השיי' בגוף לבד דכתי' ויבן וכו' דבנשמ' אדם שייך לשון בריאה ויצירה ובגוף לשון בנין ובחוה לא כתיב רק לשון בנין דבחוה לא היה נשמה חדשה רק מה שנאצל מנשמת אדם. ואותו חלק נשמה הנאצל מנשמת הזכר ניתן בתורת שאלה לאיזה אדם כפי רצון הבורא ית"ש ולאוקמי בכילתא שיילא לההוא אדם לבן זוגה בכילת חתנים מסירה לחופה כשיגיע רצון הבורא ית"ש להחזירה לאותו זכר שנאצל ממנו לכך האב משתמש בה כל ימי שאילתה להיות כל הנאה שלו כדין שואל והיינו דתנינן האב זכאי בבתו במעשה ידיה ובמציאתה וכל שבח נעוריה עד זמן בגרה שאז יצאה מרשות אביה לכל מילי כי כלתה זמן שאילתה דמסתמא נגזר עליה למצא בן זוגה לזמן זה משא"כ נשמת הבן הוא אצלו דוקא בפקדון ופקדון ברשותיה דמארי קאי ואסור ליגע בו ולכך אין לאב זכיה כלל בבנו אפי' בקטנותו כי פיקדון אסור להשתמש בו אבל בתו דהיא שאולה אצלו מש"ה כל הנאה שלו עוד טעם אחר למה מוכר האב את בתו ולא את בנו אדרבא בושת האשה מרובה ומהראוי לחוס על כבודה ולא לזלזל את בנות ישראל אבל הטעם הוא דתנינן מי חוזר על מי בעל אבידה חוזר על אבידתו היא הנקבה א"כ נמצא דהנקבה היא נק' אבידה ושנינו המוצא אבידה אם הוא דבר שעושה ואוכל הרי זה עושה ואוכל ואב חייב במזונותיה ולכן כל שבח נעוריה שלו עד עת בגרותה או עד שתנשא לאיש שתחזור אבידה לבעל אבידה וא"כ זה הטעם למנהגן של ישראל שנוהגין להפריז נדן לחתנים ופוסקין להם מעות כי מנהגן תורה דתמן תנינן דאם היה שכרן יתר מאכילתן היתר לבעלים ומסתמא כל שבח שלה הוא יותר ממזונותיה ולכן נותנין לבעל נדן להחזיר לו המותר (שם מצוה מ"ג):

כ

בנים התלמידים נקראו בנים והוא הטעם שהתלמידים נשמתם נאצלת משרשם שהוא נשמת הרב המלמד אותם ואי אפשר לו לקבל את החכמה אלא מצינור שהוא שורש נשמתם והו"ל כהבן אצל האב וזהו שאמרו רז"ל ומתלמדי יותר מכולם לפי כשרצון הש"ית להשפיע לתלמידים לכל אחד חלק חכמתו הוא משפיעו דרך הצינור שהוא שורש נשמת החכם הרי שבשבילם הוא מקבל חכמה כדי להשפיע להם הרי שעל ידם ובסיבתם הוא מקבל חכמה וזהו שתקנו לנו לומר והאר עינינו בתורתיך אף לבני אדם ששכלם קצרה מלהבין מ"מ הם מתפללים שיאיר עיני חכמים כדי שיוכלו כל אחד כפי חלקו וכשהחכם אינו משפיע לתלמידים עונשו הוא שחכמתו מסתלקת כמו שאחז"ל

והטעם שכיון שנסתם הצינור ממילא נסתם השורש החכם שמקבל ממנו ואחז"ל כל המונע הלכה מתלמידו אפי' עוברים שבמעי אימן מקללין אותו והטעם שכיון שנסתם השורש שהוא נשמת החכם הכוללת כמה נשמות ממילא עוברים שבמעי אימן שאחז"ל שמלמדין אותם כל התור' מ"מ כיון שנסתם השורש שהוא נשמת החכ' ממילא גם הם אינם יכולים לקבל כראוי כיון שנשמתם משורש נשמת החכם. (פנים יפות פ' חיי שרה). ולענ"ד נר' שזהו כוונת הפסוק ולמדת' אתם אתם כתיב וכדכת' הרב כשרצון הש"ית להשפיע לתלמידים חלקם הוא משפיעו דרך הצינור שהוא שרש נשמת החכם הרי שבשבילם הוא מקבל חכמה כדי להשפיע להם וזהו ולמדתם אתם ממש גם זה נר' כוונת הכתוב שמעו כי נגידים אדבר ומפתח שפתי משרים דהיינו שאומר הרב לתלמידים שמעו דברי כי נגדים אדבר נגדים הוא מלשון המשכה כלומר ע"י דיבורי אני ממשיך החכמה לכם מהשורש שלכם שהוא נשמתי ואני כצינור הממשיך מהמקור ובזה אני מרויח ומפתח שפתי שיתפתחו ג"כ שפתי לדבר משרים דהיינו תורה וכדכתב הרב:

כא

ברכה הטעם שבקש יצחק לברך את עשו הוי גביר לאחיך לפי שהקב"ה ברך לאברהם מה שביקש הנני לכהונה ומלכות והוא הנחיל את שני אלו ליצחק וראה יצחק שעשו צד ציד וראוי לו המלוכה כדי שיעשה מלחמה בשונאיו וזה הוי גביר לאחיך זה מלכות וליעקב איש תם זה הכהונה והעבודה וז"ש הידים ידי עשו והקול קול יעקב (ילקוט דוד משם הרב ז"ב):

כב

ברכות צריך להבין כיון שיעקב ועשו חלקו העולמות בהיותם בבטן וא"כ למה יעקב לקח הברכות כי כפי האמת זה היה דעת יצחק שביקש לברך את עשו לפי שהוא לקח עו"הז אבל הענין שתנאי היה בניהם שאם יהיו שניהם טובים ויקיימו מצות הש"ית ואז ראוי ליטול ב' עולמות והיה החלוקה שיעקב יטול חלק עוה"ב של עשו ועשו יטול חלק עו"הז של יעקב וכיון שעשו הרשיע ולא היה לו חלק העו"הב ממילא בטל המקח ויהיה יעקב ב' עולמות כפי צדקתם (הרב פנים יפות בפ' תולדות) ולענ"ד נר' שעפי"ז יובן מאמר יעקב לאמו והייתי בעיניו כמתעתע דיש להקשות מהו אומרו כמתעתע הול"ל מתעתע שלפי האמת הוא מתעתע את אביו ומהו כף הדמיון אבל לפי האמור אתיא שפיר כי לפי האמת יעקב היה יודע כי כיון שעשו הרשיע בטל המקח והברכות שייכים לעשו זהו אומרו כמתעתע שלפי האמת לא היה מתעתע שלו שייכים הברכות כאמור:

כג

ברכה הטעם דתיקנו רז"ל ברכה קודם כל אכילה הוא דכבר נודע דאף דאין לנו חלק בעו"הז מטעם דכבר חלקו העולמות דעו"הז לעשו ועו"הב ליעקב מ"מ אנו אוכלין מדין תרומה מן העולם שמגיע להקב"ה דהוא כהן ואנו עבדיו ומאכילין תרומה לעבדי כהן ובגמ' משמע דהא דמאכילין תרומה לעבדי כהן הוא דוקא בפני רבו אבל שלא בפני רבו לא וא"כ לפי"ז צ"ל דהשכינה למטה ואז יש לנו דין עבדי כהן בפני רבו וכתב מהר"ם אלשיך זלה"ה דבזמן שב"המק קים היו הקרבנו' מקרבין השכינה מלמעלה למטה אבל בזמנינו ע"י הברכות שמברכין על השלחן בזה מקרבין השכינה מלמעלה למטה ובזה פירש כוונת מאמרם ז"ל כל הנהנה מהעו"הז בלא ברכה כאילו מעל וכו' ולכך תקנו חז"ל ברכה קודם אכילה ואז השכינה יורד למטה ואז מותר לאכול כדין עבדי כהן בפני רבו והיינו טעמא דאין מברכין בתוך הסעודה לאחר שכבר בירך קודם הסעודה וגרם שהשכינה הורד למטה שוב אין צריך יותר לברך (צפנת פענח חדש) ולענ"ד נר' שזהו כוונת מאמרם ז"ל כל ברכה שאין בה מלכות שמים אינה ברכה כלומר כל ברכה שאין בה כוונה למלכות שמים כלומר לשכינה שהיא מלכות שמים להורידה למטה אינה ברכה שכל כוונת רז"ל שתיקנו הברכה היא לכונה זו וכיון שלא כיון אינה ברכה וגם זה נר' כונת רז"ל באומרם סימן לגסות הרוח עניות והענין הוא שאנו אין לנו בעו"הז כלל אלא מדין תרומה ולזה צריך שיהיה בפני רבו וכדכתב הרב והמתגאה גורם שתסתלק השכינה למעלה כמאמרם ז"ל אין אני והוא יכולים לדור במקום אחד א"כ אין לו בעו"הז כלום ואינו יכול לאכול וע"ז נאה לו העניות. ועפי"ז יובן פסוק צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר דהיינו צדיק וכיון שהוא צדיק בודאי שיקיים מילי דברכות ומוריד השכינה למטה ויוכל לאכול אף שעו"הז הוא דעשו זהו אומרו צדיק אוכל לשובע נפשו אבל ובטן רשעים שאינם מברכים תחסר שאינם יכולים לאכול:

מערכת גימל

א

גוף הגוף נמשל לבית ע"ד שנ' עד אשר לא יזועו שומרי הבית והנשמה נקראת עליה כי היא העולה למעלה שנ' רוח בני אדם העולה וכו' או לפי שמשכנה במוח הדומה לעליה כנגד שאר בנין הבית האנושי. (הרב עיר גבורים פ' בראשית)

ב

גאולה כשהגאולה היא ע"י תשובה והתעוררות מאתנו אז יהיה שמחתינו שלימה כי הזדונות יעשו לנו כזכיות ואם הקב"ה יעשה למען שמו ולמען ציון וירושלים ולא מהתעוררות שלנו אז לא יעשה לנו אלא זדונות כשגגות ולא יהיה השמחה שלימה (שער המלך ח"ב דרושי ל"ח אב דרוש ו'):

ג

גשם כשהגשמים נעצרים הוא סימן שאפי' הצדיקים שבדור יש בהם איזה חטא הגורם עצירת גשמים כמ"ש בגמ' כמה מיני עונות שגורמים לעצירת גשמים ואם איתא שהיה צדיק אחד בדור שאין בו א' מכל אלו העונות היה ראוי להמטיר בשביל אותו יחיד כמשרז"ל מטר בשביל יחיד שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב לתת מטר ארצך בעתו (אור לישרים דרו' ט'):

ד

גאולה למה בגאולת מצרים היה ע"י דילוג קץ וחשבון ימים ולילות וכדומה ובגאולה אחרונה אינה כן לפי שגאולת מצרים היו נשמות ובריות חדשות לא כן עתה שכל הנשמות מגולגלים הם ומתקנים חטא של הראשונים וז"ש עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ר"ל שלא יצא עוד הנשמה להתלבש בגוף אחר ע"י גילגול לתקן כי כבר יהיו מתוקנים כל הדורות הראשונים:
(ילקוט דוד בשם מקובלים):

ה

גלות מצרים היה לג' טעמים לתקן דור המבול ולתקן דור הפלגה ולתקן עון מכירת יוסף ולכך צותה התורה לאכול הקרבן פסח מתנכם חגורים נעלכם ברגליכם ומקלכם בידכם. מתנכם חגורים לתקן עון דור המבול שחטאו בזמה ובזה יהיה היפך שלא יהיה לבו רואה את הערוה. נעלכם ברגליכם לתקן עון מכירת יוסף כד"א על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים וזה תיקון עון מכירת יוסף ומקלכם בידכם לתקן עון דור הפלגה כדאיתא במדרש שרצו לעלות לרקיע ולהכות כביכול אותו ית"ש וזה הופכו וע"י הפסח נתקן הכל ובו נכלל מבול ג"ע הפלגה ע"ז מכירת יוסף ש"ד ורמז ר"ת אלו עגל וכשיתוקן זה נזכה לראות גואל בב"א (בתי נפש):

ו

גלגול הקב"ה כביכול חפץ חסד הוא ולבלתי ידח ממנו נדח והיינו נפש החוטאת בפשעים רבים ועצומים שכפי מעשיה לא היתה ראויה לאור באור החיים עד נצח

ושתהיה ח"ו נכרתת עד עולמי עד ע"כ מה עושה הקב"ה ממציא סיבות ותחבולות כדי לזככה והוא שמגלגלה ומחזירה לזה העולם אחר שכבר קבלה עונשה הרבה בגהינם חוזרת ובאה ונולדה בגוף אולי תשוב ותטיב מעשיה ותתקן אשר קלקלה ותשוב להאיר כבתחילה ואם ח"ו חזרה לקלקולה חוזרים ומגלגלים אותה שנית לגוף אחר וכן פעם ג' ואם עדיין לא נטהרה גם בפעם הג' אז מגלגלים אותה בג' גלגולים אחרים קשים ומרים מאד מתחילה בדומם דהיינו באבן או בגוש עפר זמן ידוע כפי שנגזר עליה מב"ד של מעלה ורעה לה זאת מכל עונשי גהינם ואח"כ בהגיע הזמן שנקצב לה תחזור להתגלגל בצומח דהיינו באילן או באיזה פרי או באיזה עשב כפי שנגזר עליה ג"כ ידוע וקצוב כמה שנים ובהגיע גם זמן זה מגלגלים אותה בבעל חי בלתי מדבר דהיינו בבהמה או כלב או חזיר או חיה או עוף הכל כפי מעשיו שנגזר עליה ואחר זמן הקצוב הזה תשוב להתגלגל באדם כבתחילה כדי לחזור לתקן דרכיה ואם לא תיקנה מחזירים לגלגלה בגוף אחר עד ג"פ ואח"כ תשוב לדומם צומח חי כבתחילה וכן חוזר חלילה לעולם וכ"ז מי שהוא רשע גמור כל ימיו וחוזר למעשיו הראשונים כל פעם וקשה תשובתו מאד כי נשתרש בחטאיו (אספקלריא המאירה):

ז

גלות חמשה גליות גלו ישראל א' במצרים ב' בבל ג' מדי ד' יון ה' אדום והם כנגד חמשה חושים במצרים תיקנו חוש המישוש שכן מצינו בדברי האר"י זלה"ה שכל ק"ל שנה שפירש אד"הר מאשתו היה מוציא טיפות קרי וע"כ אמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו' וגם שם בתחילה ביטלו ברית מילה ולכן הקשה עליהם הגלות עד שהגיע זמן הגאולה ולא היה בידם מצות להגאל ואז נתן להם דם פסח ודם מילה שבאלה נגאלו אח"כ גלו לבבל כנגד חוש השמע שלא שמעו לקול הנביאים וכמש"ה ולא שמעו אלי וכו' וכן רבים אח"כ גלו למדי ופרס לפי שפגמו בחוש הטעם וגם שם נהנו מסעודתו של אחשורוש ולפיכך נגזר עליהם להשמיד להרוג ולאבד עד שקמו מרדכי ואסתר ותקנו בזה שגזרו וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום ואסתר שמה עצמה בסכנה וישניה ואת נערותיה שהאכילה מאכל יהודי ואח"כ גלו ליון בעבור שפגמו בחוש הריח היא עבודת הקרבנות וכן איתא בב"ח הל' חנוכה וז"ל אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שנתרשלו בעבודה ועי"ז היתה הגזרה בטל מהם העבודה ונושעו ע"י הכהנים העוסקים בעבודה וקבעו הנס בנרות המנורה ולא גזרו שיהיו ימי משתה ושמחה כי לא היתה התשועה לגוף אלא בחוש הריח שהנשמה לבדה נהנית ממנה סוף דבר גלו לאדום

בעבור שפגמו בחוש הראות מצות ה' ברה מאירת עינים זו תורה המשולה לנר ואור ולכן החשיכו עיני ישראל בגזרותיהם ואמרו עליהם במחשכים הושיבני וכו' (גבול בנימן):

ח

גאוה כל המתגאה אינו נידון אלא באש שנאמר היא העולה על מוקדה כן איתא במדרש והטעם הוא שנידון דוקא באש הוא שאחז"ל בסנהדרין למה נברא אדם באחרונה שאם יתגאה אומרים לו יתוש קדמך במעשה בראשית והרי המתגאה סובר דמה שנברא באחרונה הוא מעלה יותר וכיון שהאש נברא במ"ש שהוא אחר בריאת האדם לכן נידון בה והוא מדה כנגד מדה ממש. (פנים יפות פ' צו):

ט

גלות הטעם שהקדים הקב"ה הפורענות שתי שנים קודם ונושנתם הוא כי עדיין יכניה קיים והיו יכולים ללמוד תורה אצל החרש והמסגר שכבר היו בגלות אבל אילו גלו בזמן ונושנתם לא היו קיימים ולא היה להם רב ללמוד תורה והיה ח"ו התורה משתכח וא"כ נדונו כזולל וסובא דנהרג ע"ש סופו שלא יתקלקל ביותר כמו כן ישראל אם המתין להם עד ונושנתם היה הקלקול ביותר (יערות דבש ח"א ד' ע"ז ע"ג וע"ד וע"ש):

שבזה פירש מאמר רז"ל שאלו לחכמים וכו' על מה אבדה הארץ עיין שם שהאריך:

י

גלגול לפעמים הצדיק בא בגלגול לטובת הדור שהדור יתום והוא בא בגלגול לתקן הדור כמ"ש על פסוק ויתעבר ה' בי למענכם שבא משה בסוד עיבור בשביל טובת ישראל לזכותם אך זהו אם מספידים ומתאוננים על מיתת הצדיק כמו שישראל בכו על העדר משה ל' יום מאין הפוגות אבל בלי הספד אין הצדיק חוזר לבא שלא נהגו כבוד במותו. (שם דף ע"ט ע"ב):

יא

גזרה הטעם שקודם יצירת הולד גוזרים עליו מה יהיה משפט הנער ומעשי' חכם או טפש וכו' אבל צדיק ורשע לא קאמר הוא שאם היו גוזרים ג"כ על צדיק ורשע לא היה שייך לא שכר ולא עונש מאחר כי כך גזרה חכמתו ית'. אבל עכשיו שאין גוזרים עליו צדיק ורשע שייך שכר טוב לצדיקים ועונש רע ומר לרשעים וזהו ג"כ הטעם שהקב"ה לא גילה למשה שעתיד פרעה הרשע להרע את ישראל בקושי השעבוד כדי שלא יבא לכלל טעות ולומר למה הרעות אבל הטעם הוא שאם היה מגלה הקב"ה למשה מה שהיה פרעה עתיד להרע את ישראל הו"ל גזרה ואח"כ לא היה יכול להענישו ע"כ לא גילה כדי להעניש את פרעה שהוא בבחירתו הכביד את עולו על ישראל (זכות הרבים ד' ל"ו ע"א):

יב

גאוה יש לחקור כיון שאנו מחוייבים ללמוד ממדותיו ית' כמו שדרשו רז"ל והלכת בדרכיו מה הוא חנון וכו' וא"כ למה שנאה הקב"ה הגאוה כ"כ באדם כמו שאחז"ל בהיות הגאוה אחד ממדותיו ית' כדכתיב ה' מלך גאות לבש אבל הענין הוא שבהיות שהאל ית' אע"פי שהוא גאה לו נאה הגאוה שהוא גבוה על גבוהים ית"ש ואעפי"כ לא מפני הגאוה משך עצמו מהיות חנון ורחום וצדיק חונן ומרחם דלים לכן נאה לו הגאוה ואדרבה לפרסם ענותנותו שאע"פי שהוא במדת הגאוה עושה חסד תמיד עם בריותיו השפלים משא"כ אם הגאוה היתה מותרת באדם היא סיבה גורמת שלא יהיה חנון ורחום וצדיק כהקב"ה משום שהגאוה מחייב בביטול אלה הדברים האדם הגאה אינו מחייבו הגאוה שישפיל עצמו לשוות עצמו לדבר על לב נדכאים ולחונן להם שאם יעשה כן נמצא שאינו גאה באופן שאין מציאות באדם שיוכל להמצא בי מדת הגאוה ושאר המידות חנון וכו' משום דהם תרין דסתרן אהדדי משא"כ בהקב"ה (מדרש האיתמרי ד' כ"ד ע"ב):

יג

גלגול כמו שיש בגוף ימי נערות ימי בחרות ימי זקנה כך אצל הנשמה פעמים ושלש יפעל אל עם גבר שמתגלגל ג"פ פעם א' נקרא ימי נערות פעם ב' ימי בחרות:
שבוחר בטוב ומואס ברע פעם ג' נקרא ימי זקנה ע"ד זקן זה שקנה חכמה והיינו ימי חכמה (בית אהרן ד' ל' ע"ב):

יד

גהינם יש ליתן הודאות להבי"ת שברא גהינם יותר ממה שברא ג"ע והענין הוא כי האיש החפץ לעשות חשד עם הבריות ויבא לפניו שני אנשים האחד איש שלם בגופו ובעל צורה מתוקן ומקובל לכל רואיו ויעשה עמו חסד להכניסו בהיכלו להתענג בתענוגים נפלאים והשני בא לפניו מנוגע ומדוכא בפצעים וחבורות מראשו ועד רגלו ונמאס בעיני כל איש ולא יבא לבית כי כאשפה מעונתו והוא נימוק והולך והאיש הבעל חסד ירחם עליו ויבנה לו חדר ויבקש רופאים גדולים לרפאותו בכל מיני תחבושת מרים עד כי ירפאהו כל פצעיו וישוב לאיתנו להיות נאה בעיני הבריות הלא יעלה על לב שזה החסד שעושה עם השני הוא יותר מן הראשון הב"ית ברא עולמו כדי לגלות מדותיו כי הוא רב חסד לכל בריותיו ובטרם בריאת עולמו ברא ג"ע לצדיקים להתענג בהם וברא גהינם לרפאות הרשעים המנוגעים מכף רגל ע"י תחבושת יסורי גהינם אף שהתחבושת היא יסורים קשים ומרים חסד גדול הוא שמתרפא בזמן מה והוא יכול לבוא למדריגה וע"ז

אמרו הוי מודה לו במאד מאד שהודאה על הרעה היא יותר מהודאה על הטובה (פנים יפות פ' בראשית):

טו

גלגול האדם צריך להתגלגל ג"פ ולמה דוקא ג"פ ולא יותר ונר' דהענין כך הוא משום דענין הגלגול הוא מטעם דאם חטא באותן עבירות שחייב עליהם ד' מיתות ב"ד ואף דד' מיתות ב"ד בטלו מ"מ דין ד' מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה נופל ממקום גבוה וכו' כמובא לרז"ל בגמ' וא"כ אם חטא ונתחייב בד' מיתות הללו צריך למות ד' פעמים ולא משכחת לה בענין אחר כי אם ע"י גלגול ג"פ דאז הוא מת ג"פ וגוף המיתה שמת בפעם ראשון הרי ד' מיתות ועי"ז יוכל להתקיים בו ד' מיתות ב"ד לכך הוא דוקא ג"פ ולא יותר דיותר מד' מיתות ב"ד לא מצינו אבל בפחות משכחת לה דהיינו דאם לא נתחייב כי אם בג' מיתות אז אין צריך להתגלגל כי אם ב' גלגולים (צפנת פענח חדש):

טז

גירושין מה שגירש הקב"ה אותנו לגלות זה היה כענין שאמר להם הרי את מגורשת ממני ואין אתה מותרת לע"ז ולכך אף שגירשה אפ"ה אסורים לעבוד ע"ז דאסרי להם אכ"ע ואתיא כרבנן דמס' גיטין דאם אמר הרי את מגורשת ממני ואי אתה מותרת לכל אדם לא הוי גירושין משום דבעינן ספר כריתות וליכא (שם):

יז

גלות מצרים דוקא במצרים היה מטעם חטא אברהם אע"ה שחטא במצרים ואמר לשרה אמרי נא אחותי את:

ולכך נשתעבדו במצרים דוקא. ועוד לפי שהקב"ה הבטיח ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ובאומה אחרת היה אסור מכח גזל משא"כ במצרים דהמה עבדים לישראל ומה שקנה עבד קנה רבו. ועוד דגלות מצרים היה מדה כנגד מדה על שגרמו ליוסף עשר שנים עינוי במצרים ונתחייבו מדינא דגרמי בב"ד של מעלה ולזה אמר יוסף אל תיראו כי התחת אלהים אני ר"ל שאין דיני כמו אלהים שהוא ב"ד של מעלה ואיני יכול לדון אתכם דינא דגרמי שגרמתם לי העשר שנים דעינוי. (שם):

יח

גוי גוי ששבת חייב מיתה משום דשבת הוא הקידושין של ישראל ועכו"ם אין לו דביקות בהקב"ה א"כ זה שמקדש בלא שידוכין ורב מנגיד אמאן דמקדש בלא שידוכין (שם בשם מעשה ה'):

יט

גל של עצמות הצדיקים הראשונים כשהיו מענישים עושים אותם גל של עצמות שבהיות שעונותיו של אדם חקוקים על עצמותיו לפיכך היו עושים אותם גל של עצמות להראות לעולם איך בדין המיתו אותם ועצמותיו מעידים על עבירה שעשה שחקוקים עליו ולכן לא היו עושים אותם גל של עפר ע"ד ואל עפר תשוב (מדרש האיתמרי דרוש א'):

כ

גל של עצמות מה שנאמר בגמ' כמה פעמים נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות מה הלשון גל של עצמות ומה הלשון נתן עיניו בו ואיך נעשה גל של עצמות אך הנה האדם אינו רואה עד היכן הגיע הפגם אם עבר עבירה והצדיק רואה כי הצדיק יש לו עיני ה' כמ"ש עיני ה' אל צדיקים ועיני ה' המה משוטטות בכל הארץ נמצא הצדיק רואה עד היכן הפגם מגיע וזהו פי' הגמרא נתן עיניו בו כלומר שיהיה רואה בעיני של צדיקים ונעשה גל של עצמות גל הוא מלשון התגלות ועצמות מלשון עוצם עיניו מראות ברע דהיינו שהוא רואה מה שפגם שהיה נסתר ממנו מקודם ואין עונש גדול מזה כשאדם רואה מה שפגם (ליקוטי מוהר"ן):

כא

גלות ראשון דהיינו גלות מצרים היה משום דהקב"ה היה חפץ לתת התורה לישראל ואפשר שלא יתרצו לקבלה מצד בחירתם לכן שעבדם בגלות כדי שיתרצו לקבלה כדי לצאת מן הגלות וכמרז"ל על מנת לקבל התורה יצאו ממצרים שאל"כ לא היה גואלם (אגדת אליהו):

כב

גלות חסד גדול עשה הקב"ה שגלה אותנו מא"י לפי שהקב"ה בא"י נקרא מלך ואינו יכול לכפר עונותינו שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול אבל בח"ל כביכול הקב"ה אינו נקרא מלך ויכול למחול עונותינו (עטרת צבי) ולענ"ד נר' שזהו כונת רז"ל באומרם גלות מכפרת עון וזה נר' ג"כ כונת הפסוק בפ' בחוקותי אף אני אלך עמם בקרי והבאתי אותם בארץ אויבהם או אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את עונם די"ל שממשמעות הכתוב משמע דהא בהא תליא והבאתי אותם אל ארץ אויבהם ואז ירצו עונם ולמה לא בא"י אבל ע"פי האמור ניחא דאה"נ בא"י לא יכול למחול אף אם יעשו תשובה לפי שהוא מלך מלך שמחל ע"כ אכ"מ אבל והבאתי אותם אל ארץ אויבהם דהיינו ח"ל ואז יכנע לבבם הערל ויעשו תשובה ואז ירצו את עונם שאני יכול למחול:

כג

גוף גוף הנגוף נקרא מת באמת ואפי' בעודנו בחיים חיותו כמש"ה כי הולך אדם לבית עולמו וכנודע והנה הצדיקים מהפכים את הגוף לרוחני ממש וזה אומרם צדיקים במיתתן קרוים חיים כלומר עם מיתתן ר"ל עם הגוף שלהם קרויים חיים ורשעים בחייהם ר"ל החיות שלהם שהוא נר"ן שלהם קרויים מתים באמת. (מדרש לפירושים):

כד

גאולה כגאולה הראשונה כן גאולה אחרונה משום דגבי משה כתיב וירא ה' כי סר לראות והקב"ה שיבר הפח והחץ כדכתיב הפח נשבר ואנחנו נמלטנו והשבירה בגאולה ראשונה נעשה ע"י אות סמך דהיינו שבא סמך בתוך אותיות הפח ונעשה פסח ובגאולה אחרונה יבא רי"ש בתוך אותיות פח ואז יהיה יציץ ופרח ישראל וזהו וירא ה' כי ס"ר לראות שמשה ראה גם גאולה אחרונה נמצא כי גאולה אחרונה יהיה ע"י רי"ש א"כ הוא יותר מגאולה ראשונה מנין קם כי גאולה ראשונה היה ע"י סמך וגאולה אחרונה ע"י רי"ש הסר סמך נשאר ק"ם:

שם

כה

גאולה לעתיד יקח הקב"ה החי"ת של נחש וישאר שן והט' של שטן ישאר שן וזהו שיני רשעים שברת וריש של עקרב וישאר עקב וריש של שרף וישאר שף נמצא שהקב"ה לוקח מהקליפה אותיות טרח דהיינו ט' משטן ריש מעקרב ושרף חית מנחש והמה אותיות חטר וזהו ויצא חטר מגזע ישי שע"י יתמעטו אלו הקליפות (שם):

כו

גאולה בזמן הגאולה יקח הקב"ה מחית של הנחש הקנה ויהיה דלת ומאותיות נחש יהיה דשן וזהו כי שיבר דלתות נחשת והיינו ששיבר הדלת של נחש וכן הדלת של תיו כי תיו הוא דלת ונון שהקב"ה עשה מ"ת של ארבע מאות שנה דן אנכי א"כ הקב"ה שיבר דלתות של נחשת היינו נחש ת' אלו שני דלתות שיבר ואז כשיעשה הקב"ה שני דלתין יפתח המם דלמרבה המשרה וזהו שאמר דוד ארוממך ה' כי דלתני שעשית לי שני דלתין. (שם) ולענ"ד נר' לומר שאו השני דלתין הם בגי' ח' ובזמן הגלות בעו"הר השכינה שף מדוכתיה ובזמן הגאולה יקח אלו השני דלתין שהם בגי' ח' ויצרף אותם לשף ונעשה חשף חשף ה' את זרוע קדשו ואתיא שפיר מ"ש חשף ה' את זרוע קדשו דידוע שהשם שדי הרמוז בגוף האדם הדלת היא רמוזה בזרוע זהו אומרו חשף דהיינו

משף נעשה חשף וא"ת ואיך עשה אותו חשף לזה אמר זרוע קדשו שהוא רמז לדלת והיינו הב' דלתין שהם בגי' ח':

כז

גאולה בזמן הגאולה ישבר הקב"ה פח וחץ דהיינו שיקח הקב"ה אותיות רם מרשעים וישאר ישע והר"ם מרשעים כשתצרף הריש של רם לאותיות פח אז יהיה יציץ ופרח וכשתצרף אות מם מאותיות רם לאותיות חץ אז יהיה צמח שהוא משיח כידוע. (שם):

כח

גאוה ארז"ל שגסות הרוח מותר לת"ח שמיני שבשמינית הענין הוא שרז"ל אמרו שמותר להתפאר את עצמו במצות יראת ה' אף דבכל המצות כתיב והצנע לכת עם אלהיך שראוי לכל אדם להסתיר מעשה מצותיו מ"מ גבי יראה יכול לפאר עצמו:

כמו שמצינו גבי יוסף שאמר את האלהים אני ירא והטעם כי כל המצות הם בסיועת הש"ית משא"כ גבי יראה כמש"ה ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כ"א ליראה וכו' וחז"ל אמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וזה אומרם מותר לת"ח שמיני שבשמינית דהיינו שמיני רמז לשמנה פסוקים שבסוף התורה שכתבם משה בדמע וכשתבא לפסוק שמיני תמנה ממטה למעלה דהיינו מתיבת ישראל למעלה ותמצא מורא היא תיבה שמינית והיינו שביראה מותר להתפאר עצמו. (פנים יפות פ' מקץ):

כט

גאוה כל המתגאה אמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם מפני כי הוא ית' הולך בתוך המחנה להורות מדת הענוה והגאה הולך לעולם בראש לזה אמר אין אני והוא יכולים לדור במקום אחד כי זה הולך בתוך וזה בראש ולעתיד לבא שכולם יהיו ענוים כתיב והלך לפנהם וה' בראשם:

(ס' אורי וישעי):

ל

גרים בזמן הזה בגלות מקבלים גרים כי עכשיו קודם ביאת משיח כי יד על כס יה לכן יעקב בחר לו יה מפני שיעקב הוא מנין קפ"ח שהוא פקח עיניך וראה ולתשלום הקץ חסר שנים לכן חיבר לשמו שם יה ואז נעשה קץ וכן כשיעקב בגלות אז תתחבר שם יה ליעקב ואז הוא מנין גר וזהו עכשיו כי הש' חסר אבל לעתיד שיתמל' השם אין מקבלי' גרי'. (שם שמואל):

לא

גלגול בגלגול ראשון נקרא איש והיינו דאמרו רז"ל אשרי מי שמתגבר על יצרו כשהוא איש ובגלגול שני נקרא בשם בן אדם שהוא בן מאדם הראשון דהיינו הוא עצמו ובזה פירש אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך. (ספר מילי דשמיא):

לב

גלגול מי שמבליע שום נקודה או אות בקריאתו בתורה אפי' שהוא חסיד בכל מעשיו משפטו חרוץ להיות בצער גלגול ובזה פירש לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך (שם בשם ס' מטה יהודה):

לג

גלות הגלות נקרא זרע כדכתיב וזרעתי את בית ישראל. (פנים יפות פ' וילך):

לד

גהינם תרי מיני גהינם אינון א' של אש וא' של שלג:

וכנגדה יש ב' מיני לימוד התורה דהיינו לימוד גירסא ולימוד העיון לימוד התורה פשוטה נמשלה למים ממתיק החמימות של האש. והעיון הנמשל לאש ממתיק הקרירות של שלג וטעם לדבר להני תרי גהינם הוא שהאלהים עשה שיראו מלפניו בחכמה נפלאה כדי להעניש החוטא במדה כמדתו על שני סוגי עבירה המתפעלים ע"י שני טבעיות הפכיות והן הם זריזות ועצילות דהתורה נחלקת לב' סוגי מצות רמ"ח מ"ע ושס"ה מצות ל"ת לקיים מצות עשה צריך האדם להיות זהיר וזריז ומהיר לעשותה בלי התרשלות כלל בטרם יפתה אותו היצ"הר למנוע אותו ממנה אך בקיום מצות ל"ת הוא להיפך דאינה אלא בשב ואל תעשה צריך להיות עצל מלעשותה ומאחר דקיומה של תורה תלוי בזריזות ועצלות ה"ה להיפך ביטולה הוא ג"כ בדרך זה:

דאם מתרשל ואיבריו כבדים עליו מלקיים מ"ע או שמזרז עצמו ומתחמם לעבור על ל"ת זהו ביטולה וידוע לחכמי הטבע דמקור של זריזות הוא יסוד האש כשמתגבר באדם והוא חם ויבש ומקור של עצלות הוא יסוד מים שהוא קר ולח ומעתה מי חכם ויתבונן דרכי השי"ת כמה עמקו מחשבותיו ית' ובזה מבואר הני תרי גהינם למה דתרוייהו צריכי דמי שעבר על עשה גרם לו העצלות שבו הנובע ממקור המים נדון בשלג הנימוח ונעשה מים ומי שעבר על לא תעשה במזיד מחמת התחממותו וזריזותו לעבירה נידון באש מדה כנגד מדה (בינת יששכר):

מערכת דלת

א

דם מכה ראשונה שבעשר מכות הוא דם והטעם הוא דמובא בזו"הק פרשה שמות בשעה שאמר הקב"ה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים הלך דומה שר של מצרים לבקש על עצמו לפני הקב"ה א"ל הקב"ה גזרה נגזרה מלפני שכן כתיב יפקוד ה' על צבא המרום במרום וכו' באותה שעה ניטלה השררה ממנו ונתמנה להיות שר גהינם לידון שם הרשעים ודע שהשררה שניטל מן המלאך דומה הוא החיות של הקדושה שהיה יונק מן הקדושה והיינו הב' אותיות ו"ה וכשינטלו הב' אותיות ו"ה מן דומה נשאר דם ולכך היתה המכה ראשונה במצרים מכת דם שניטלה השררה מן השר שלהם ונשארו אותיות דם והיינו טעמא שנתמנה אחר כך על דם נפשות לדונם בגהינם (שער המלך בשער החדש לכם פרק ה'):

ב

ד' דברים נקראו אבן התורה נקרא אבן היינו לוחות אבנים היצ"הר נקרא אבן שהוא אחד מז' שמותיו ישראל נקראו אבן שנאמר משם רועה אבן ישראל המקדש נקרא אבן היינו אבן השתיה וכתיב הנני יוסד בציון אבן אבן בוחן (הרב עיר גבורים פ' תצוה):

ג

דוד הע"ה נפטר בעצרת לפי שהאבות מתו ברגלים יצחק בפסח מחמת שבפסח נולד יצחק והקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ובתשרי נולדו אבות וגם מתו בתשרי וביום ראשון של סוכות נפטר יעקב אבינו וגדולים המה במיתתם שנשמתם עלו למרכבה כמ"ש חז"ל האבות הן הן המרכבה ודהמע"ה הוא ג"כ רגל כידוע לכן נפטר בעצרת ועלה למרכבה וע"ז רמז דוד באומרו רגלי עמדה במישור (שע' המל' דרושי למ"ת דרו' ו'):

ד

דמעות ג' דמעות הזיל עשו הרשע אחת מעינו של ימין ואחת מעינו שמאלי והשלשית נקשרה בעינו ולא ירדה והם ג' מקומות שהרעו לישראל על שכתוב וישא עשו קולו ויבך אחת מעינו ימין וכנגדה ויבא עמלק שהיה יושב בנגב שהוא ימין של עולם ושל שמאל כנגדה גזרת המן שהיה מזרעו של עמלק וג' כנגדה חרבן בית שני ולא ירדה דאילו ירדה לא היה תקומה לשונאיהם של ישראל (גבול בנימן):

ה

דין שלשה מיני דינים נידון האדם האחד בעו"הז ביסורין והוא ליסרו לא לכפרת פשע רק לעוררו משינת אולת לשוב אל ה' כאשר יתעלף איש ויכו אותו באגרוף לעוררו מעולפו וזה אינו לעונש רק למען ישוב רוחו לאיתנו כן כל היסורין בעו"הז בזה האופן לעוררו משינת אולתו. והשני לאחר מיתה:

אין נידון לעונש אלא לטהרו ולזככו מכתמים ומומים שנתהוו בגופו ונשמתו ע"י פגמים וחטאים וכלי שיש בו כתם מלבנו באור ומכבסו במים כן הענין גהינם וכדומה להעביר הכתם ולזכך אותו אבל אין עדין עונש על אשר עבר מצות. והג' הוא לע"ל ליום הדין הגדול לאחר התחיה יהיה נידון בשביל שעבר על מצות ה' והמרה רצונו ואמרי פיו ואין זה מועיל מה שנתלבן בגהינם להעביר הכתם עדין מעיקרא דדינא פירכא מי הביאך הלום לטנף בגדיו וגופך ונפשך ותצרך אח"כ ליבון וצירוף ע"ז יהיה דין הגדול ליום התחיה ולכך מתים כשיחיו יעמדו במומם כי מום סימן על עבירה כי מי שאינו חוטא גופו נקי מן מום ולהיות כי עון עצמו אינו נמחק עד לאחר יום הדין הגדול לכך יעמדו במומם ולכך אם יתן החי חל לבו ימי הדין אלו על שלשה אלה ירגז ארץ ויעורר בתשובה כי הכל תלוי בתשובה יערו' דבש ח"ב):

ו

ד' בגדים שהיה לובש כ"הג ביו"הכ מצנפת ואבנט כתנת ומכנסים מצנפת רמז לשכינה הנקראת אחד ולא הממשלה והמלוכה וכן פירשו רז"ל שהמצנפת הוא דרך המלכים נושאין אותו על הראש והוא רמז להקב"ה שהוא המתנשא לכל לראש וכתיב אצלו וכובע ישועות על ראשו כתנת בד קדש רמז לתורה כי הכתנת הוא המלבוש ראשון לגוף וכמו כן מלבוש מע"ט הבא מצד התורה כענין שנ' צדק לבשתי וילבשני ואותו המלבוש צריך האדם להקדים ראשית כל דבר כאז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו' וכתיב ראשית חכמה יראת ה' שלה משפט הראשית להלבישה קודם כל המלבושים ואבנט בד יחגור רמז לכ"י כי האבנט הוא האזור וכתיב כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי כל בית ישראל ומכנסי בד רמז לנשמה כמו שהמכנסים היו לכסות בשר ערוה כמו כן הנשמה מכסה ערות הגוף כי לולא נפש המשכלת היה האדם הולך בגילוי ערוה כמו הבהמה שאין בה נפש המשכלת ע"כ אינה מתביישת לילך בגילוי ערוה נמצא שנפש המשכלת שבאדם היא מכסה בשר ערו' כמו המכנסים ולפי שהמצנפת והכתונת הם כנגד הקב"ה שהוא אחד וכנגד התורה אחד ע"כ כתיב בפר' תצוה ושבצת הכתנת שש ועשית מצנפת שש הזכיר בשניהם לשון שש מה שלא הזכיר במכנסים ואבנט

והיינו לפי שהמצנפת רמז להקב"ה אשר כובע ישועות בראשו והוא המושל בכל ששה קצוות ולכך הזכיר לשון שש במצנפת והכתונת רמז לתורה הנכללה בששה סדרים ובו' שבחים הנז' בפסוק תורת ה' תמימה ולכך הזכיר בכתונת לשון שש (הרב עיר גבורים פ' אחרי מות):

ז

דרכים שני דרכים הם לג"ע האחד הוא דרך הפשוט רק דמפסיק שם להט החרב המתהפכת והוא גהינם העיקרי ועוד יש דרך אחר עקום ועקלתון ובזה הדרך מסבבים את להט החרב הנז' ולא יראו פני גהינם כלל אבל הוא רב הדרך ורחוקה היא מאד מאד ובדרך הפשוט מוליכין כל צדיק גמור דרך שם ולא שישלוט בו אור גהינם ח"ו אלא כי בעברו דרך שם מתדבקים בו נשמות של פושעי ישראל הנדונים שם שהרהרו תשובה בלבבם קודם מותם ולא עשו הנשמות הללו יש להם מקום דביקות בצדיקים הללו ונושעים בעלות הצדיק מהגהינם ומייתי אותם לג"ע. משא"כ בעלי תשובה אי אפשר להם לעמוד ולעבור בדרך זה כלל כי יפקד עליהם עונם לאמר מה נשתנו אלו מאלו ואף שעשו תשובה מ"מ איכא מקום לקטרג וע"כ עוברים אותם דרך עקלתון ודרך רחוק (אספקלרי' המאירה משם האר"י זלה"ה):

ח

דין וחשבון דין הוא שדנין אותו על שעבר עבירה וחשבון הוא בשעה שעשה העבירה באותה שעה היה יכול לעשות מצוה או ללמוד וזהו חשבון שמחשבים העתים ורגעים שהיו לריק ומענישים אותו על זה מלבד שעונשין אותו על העבירה גופא שעשה (חדושי הגאון מוהר"ר אליהו ווילנא זלה"ה):

ט

דין ישראל ואומות נכנסין לדין ישראל נכנסין תחילה ואח"כ אומות העולם וטעמא מקמי דליפוש חרון אף ואין בזה טענה לאו"הע מפני שישראל מצווים על רמ"ח מ"ע ואין לך אדם מישראל שאינו מחוייב העשה וארז"ל דבעידן ריתחא ענשי העשה ג"כ א"כ אם ח"ו ידונו ישראל בעידן ריתחא לא היה אדם מישראל שיכול לזכות משא"כ באו"הע ששבע מצות שלהם אין בהם קום עשה (פנים יפות פ' אמור):

י

דין הקב"ה דן את ישראל בב' מידות זו היפך זו וכולם שוים לטובה והוא אם האדם עכשיו הוא צדיק ועתיד להחמיץ דן אותו הקב"ה באשר הוא שם וכן מצינו גבי ישמעאל והפך זה אם האדם הוא עכשיו רשע ועתיד להיות צדיק או עתיד לצאת ממנו זרע כשר דן

אותו ע"פי העתיד וזהו דוקא הקב"ה לא כן ב"ד של מעלה מטין לצד הדין מכל הצדדים היפך הקב"ה כמו שמצינו גבי ישמעאל שהיו רוצין לדון ע"ש העתיד וכן גבי מנשה היו רוצים לדון אותו באשר הוא שם (זכות הרבים ד' ל"ה ע"א):

יא

דין הקב"ה מרוב רחמיו וחסדיו המרובים דן את הציבור ביחד כדי שיגינו הצדיקים על הרשעים כמ"ש יעקב חבל נחלתו כענין החבל הזה שנארג נימא בנימא ונאחזים זה בזה. וזהו כשמעשה הצדיקים רבו על מעשה הרשעים ויכריעו אותם לכף זכות אבל אם רואה הש"ית שמעשה הרשעים מרובים יותר ויכריעו לכף חובה אזי ממתח החבל ודן את הצדיקים בפני עצמם:
(פנים יפות פ' בראשית):

יב

דם מתוך מעשה המצות יתילד באדם דם זך וזהיר כמשז"ל בענין איסורי מאכלות שמולידין דם עכור ובסיבת עכרותו הוא פוסק קודם זמנו כי הדם הוא הנפש כמו כן בכל המצות מצרפין ומזקקין דם האדם וזהו שנאמר כי היא חייך וכתיב כי הדם הוא הנפש ולפיכך הוא אומר ברשעים דמיהם בם דמו בראשו שאין דמו דם תמידי לפי שפוסק קודם זמנו מצד שהיה מעכיר אותו בעמק עכור בעבירות שבידו וכענין שנ' בעכן יעכרך ה' שהוא מורה על דמו שהוא עכור וזה"ש מעשה מביא לידי זהירות שדמו זך וזהיר בקרבו (הרב עיר גבורים פ' מסעי):

יג

דוד הטעם שדוד לא רצה להרוג את שאול ואמר ה' יגפנו ואדרבה היה לו להרגו כיון דקי"ל מעשה ב"ו עדיף הוא דהא דמעשה ב"ו עדיף מוכח מכח המילה כי הקב"ה ברא את האדם ערל והמילה נעשית ע"י ב"ו אמנם דוד המע"ה נולד מהול ובראות כן רצה להורות את עצמו שהקב"ה רמז לו שיתנהג בענייניו על מעשה שמים מאחר כי מילתו היתה מעשה שמים ולז"א חלילה לי מלשלוח יד במשיח ה' וכו' (זכות הרבים ד' ל"ה בשם הרב חוזה דוד):

יד

דוד אמר דוד לפני הקב"ה בשעה שאתה דן את הרשעים שפטני ובשעה שאתה דן את הצדיקים אל תבא במשפט את עבדך וכוונת דוד המע"ה בזה הוא מצד רחמנותו של דוד בבריותיו של הקב"ה רצה שידין אותו כשדן הרשעים כדי שיערבם הקב"ה על הרשעים וירחם עליהם בטענת שהיו אנוסים ביצרם שהרי דוד שלבו חלל בקרבו ועכ"ז לא יכול

לעמוד עמו ק"ו שאר הרשעים שחטאו בתוקף יצרם שנמצא שהיו קצת אנוסים וא"כ אין להאשים כ"כ עליהם ובזה ינצלו מדינם אבל כשדן הצדיקים ביקש שלא ידון אותו משום שהצדיקים עמדו ביצרם וינצחו אותו ודוד שאלתו ובקשתו להטיב דוקא עם בריותיו של הקב"ה שאע"פי שחטאו יצאו צדיקים בדינם בהיותם נדונים עמו יחד (מנחת אליהו דנבע"ג):

טו

דוד הוא אחד מרגלי המרכבה ולכך נקרא שמו דוד:

שהמרכבה עולה במספר קטן כמנין דוד עם הכולל ואחר שחטא עם בת שבע נדחה מרגלי המרכבה עד שמחל לו הקב"ה עון זה וחזר לו לרגלו המרכבה והטעם דנדחה מרגלי המרכבה דוקא בשביל חטא דבת שבע ולמה לא בשביל חטא הריגת אוריה הטעם הוא כפי דברי רז"ל דכל מקום שנאמר בו קדושה אינו אלא גדר ערוה וממילא אחר שחטא עם בת שבע ולא היה בגדר ערוה לא היה זוכה לקדושה רבה להיות מרגלי המרכבה משא"כ בחטא הריגת אוריה לא שייך האי סברא:

(צפנת פענח חדש):

טז

דוד נקודות של דוד הוא קמץ וחירק בגי' כ"ו כמנין השם בן ד' והנקודות גבוהים במעלתן מן האותיות הרי שנרמז בדוד עצמו סוד היחוד וז"ס ויברך דוד את ה' שהוא בסוד היחוד (פרשת אליעזר):

יז

ד' **דברים** הם קולטין והם תיבת נח כדחז"ל בפ' חלק מכל הבהמה הטהורה תקח לך ז' איש ואשתו אישות לבהמה מי איכא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאותם שלא נעבדה בהם עבירה מנא ידע א"ר חסדא העבירם לפני התיבה כל שהתיבה קולטו בידוע שלא נעבדה בו עבירה גם הארון היה קולט כדחז"ל ביבמות פ' הערל גבי בני שאול שהרגו הגבעונים א"ר הונא העבירום לפני ארון כל שהארון קולטו למיתה. גם אילן של אאע"ה היה קולט כאומרם ז"ל אילן היה לאאע"ה והיה מכניסם לשם אם ענפיו היו מכסים עליהם שהיה קולט אותם היה מאכילם. גם גגו של מזבח עולמים היה קולט כשהיה כהן ועבודה בידו כאומרם ז"ל במכות נמצא שתיבתו של נח וארון הקדש ואילן של אאע"ה וגגו של מזבח ארבעתן היו קולטים והוא מפני שארבע אלו נקראו אוצר הנשמות. תיבתו של נח פירשו המפרשים ז"ל בפ' תולדות נח אלה התולדות הנזכרים מכאן ואילך אשר מהם נתיישב העולם נח גרם להם בהיות איש צדיק ובזכותם ניצולו

כולם באופן שבנח תלויות הנשמות אשר באו אחר המבול ונמצא שהתיבה היתה אוצר הנשמות גם הארון הקדש היה אוצר הנשמות והוא שידוע שבתורה יש ששים ריבוא אותיות כנגד ששים ריבוא נשמות של ישראל שאי אפשר לעולם להיות חסר מהם וכ"א ואחד אחוז מאות אחת כפי שורש נשמתו וכ"א הולך אחר שורש האות שלו נמצא שהארון גם הוא אוצר הנשמות גם אילן של אאע"ה היה ג"כ אוצר הנשמות וכמו שכתב בריקאנטי בפ' ויטע אשל למ"ד שהוא אילן יתכן שירמוז לעץ הדעת שהוא עץ החיים וידוע שאאע"ה היה מתקן הנשמות המגולגלות מדור המבול ודור אנוש ודור הפלגה בכל דור ודור היה מתקנן ע"י שהיה מאכילם כנודע וזאת האכילה היתה ע"י ניסיון האילן שאם האילן היה קולטתו היה מכניסו שהיה מורה בזה שכבר הוא ראוי ומתוקן ומזומן לתיקון הרי שהאילן היה אוצר הנשמות מכניסן ומקבצן תחתיו והוא כנגד אותו אילן של מעלה הנקרא גוף וכדפרש"י במס' יבמות פ' הבא על יבמתו גם המזבח הוא אוצר הנשמות שידוע שהמזבח היה מכפר על הנפש ושם מקום עלייתם למעלה כנודע שעולות משם למקומם אשר נאצלו משם בהיותם נקיות ולכן מזבח בית עולמים היה קולט בא הרמז בזה בהיות נקרא בית עולמים לרמוז לחזרת הנשמות לבית עולמים שהוא למעלה לעו"הב ולרמוז לזה גגו היה מכפר רמז לעלייתם וכיון שארבעתן היו נקראים אוצר הנשמות וכולם עולים יחד בקנה אחד ולכן כולם שוים בסגולה אחד כשם שזה קולט זה קולט כולם שוים לטובה גם ערי מקלט שהיו קולטות גם המה אוצר הנשמות וזהו פשוט ששם מתקבצים כל נפש הורג בשגגה והיה מתלבנת ומצרפת שם והיה מציל עצמו שם ואדם אחד עולם מלא הוא שבו תלוים נשמות אין חקר ע"ש כל הדורות מהיוצאים ממנו. (מנחת אליהו ד' כ"א ע"ב וע"ג וע"ד):

יח

דיבור שלימות הדיבור הוא לשון הקודש כי כל לשונות העמים הן חסרים ואין להם שלימות כי נקראים לשון עלגים ולשון הקדש הוא מקושר לשבת כמ"ש ודבר דבר שלא יהיה דיבורך של שבת כדיבורך של חול כה תברכו בל"הק של"הק נכלל בו ברכה וקדושה ומקושר לשבת שנ' בו ברכה וקדושה כמ"ש ויברך ויקדש אותו ועי"ז ממשיכין השמחה של שבת לששת ימי החול כי ימי החול הם בחי' עצבות ואפי' המצות שעושין בימי החול הם בחי' עצבות כי מלאך מ"ט שולטנותיה בימי החול ומ"ט הוא בחי' עבד בחי' עצבות אבל שבת הוא בחי' בן ואז נייחא לעילאין ותתאין ונתעורר שמחה ואזי נתרוממין ונתעלין כל המצות של ששת ימי החול מן העצבות ונמשך עליהם מנוחה ושמחה:

וכשזוכין לבחי' ל"הק שהוא מקושר לשבת אזי ממשיכין ע"י את הקדושה והשמחה של שבת לששת ימי החול כי מחמת של"הק מקושר לשבת ע"כ נמשך ע"י השמחה של שבת לששת ימי החול וזהו אל אלהים דבר מספר שמחה עם התיבות כי ע"י שלימות הדיבור שהוא ל"הק נמשך שמחה (ליקוטי מוהר"ן ח"ב ד"ג ע"ב):

יט

דינים כשיש דין ח"ו המד"הד היה מכלה את האדם ח"ו אבל המד"הד אין לה כח לכלות לגמרי כמשרז"ל חצי כלים והם אינם כלים אבל האדם יש לו כח לכלות לגמרי את חבירו וע"כ כשיש דינים על אדם אחד ח"ו ובא אדם אחר ועומד וחולק עליו אזי מד"הד מסתלק ממנו כי הם רוצים יותר שינקום בו האדם כי יש לו יותר כח כנז' ע"כ מי שהוא צדיק גדול ומשגיח בתיקון העולם הוא חולק לפעמים בכוונה על צדיק אחר כדי לסלק מעליו מד"הד כי יסמכו עליו שהוא ינקום יותר אבל אח"כ הוא עושה ברחמים ואינו עושה יסורין באותו צדיק וזהו מש"ה פנחס בן אלעזר וכו' השיב את חמתי וכו' בקנאו את קנאתי ולא כליתי וכו' דהיינו שפנחס השיב את חמתי וסילק מד"הד מישראל ע"י שהוא לבש נקמה לנקום בהם ע"כ נסתלקו הדינים וזהו מחמת כי הדינים אינם יכולים לכלות זהו ולא כליתי היינו כי מחמת זה שאינו יכול לכלות במד"הד שלי עי"ז השיב פנחס חמתי וסילק מד"הד אבל באמת פנחס היה רחמן ובודאי אח"כ הקיל הדינים מעליהם (שם וז"א דס"ה ע"ג):

כ

דינים כשהדינים ח"ו גוברים על האדם אין למתפלל בעבורו להזכיר שמו שלא יתגברו הדינין ח"ו וכמו דאיתא שנח לא קרא לו אביו שם בשעת לידתו משום שהיה אז העולם בדינין וע"כ לא רצה אביו ליתן לו שם כי ע"י השם יהיה ניכר ומסויים בין המקטרגים ויוכלו הדינין להתגבר עליו וזה הטעם כשהתפלל מרע"ה על מרים לא הזכיר שמה רק אמר סתם אל נא רפא נא לה מחמת שהיו הדינין גוברים עליה לא רצה להזכיר שמה בפי' ואעפי"כ העלים שמה ברמז נפלא בתוך תפלתו כי נא רפא בגי' מרים יוכבד מכוון ממש היינו שם החולה ושם אמה שצריך להזכיר על החולה כשמתפללין עליו ולא רצה להזכיר בפי' (שם):

כא

דיבור כשאחד מדבר עם חבירו ביראת שמים נעשה אור ישר ואור חוזר ולפעמים מקדים האור חוזר קודם האור ישר כשמקבל יש לו מוח קטן ואין יכול לקבל דברי חבירו שם:

כב

דביקות כשעושה מצוה או עוסק בתורה בדביקות עושה הגוף כסא לנפש ונפש כסא לרוח ורוח כסא לנשמה ונשמה כסא לאור השכינה פירוש כי המעשה הוא ענף מן הנפש והדיבור שנקרא רוח ממללא הוא ענף מן הרוח והכוונה הוא ענף מן הנשמה ועי"ז נעשה הנשמה כסא לאור שכינה שעל ראשו וכאילו האור מתפשט סביבו והוא בתוך האור יושב ויגיל ברעדה (אור הגנוז):

כג

דביקות סיבת אמיתות החיות הוא הדביקות וכשיש לו דביקות בהש"ית שהוא חי החיים הוא חי בעצם וכשנפסק מן הדביקות הוא חי במקרה (שם):

כד

דבורה בשם הקדושים כמו הדבורה שמהפכת מאכל שבפיה לדבש כן יכול האדם לעלות המאכל מתענוג גשמי לאור זיו השכינה ותענוג רוחני כשאדם נוטל פרי או דבר מאכל לברך עליו ומזכיר השם בכוונה ואומר ברוך אתה ה' אזי ע"י הזכרת השם שע"י השם נברא הכל עי"ז מעורר רוחניות עליון בזה המאכל ומקדשו ומעלה את המאכל מגשמיות לרוחניות עד שמאכל שלו הוא כ"כ רוחני כמו אור זיו השכינה שניזון ממנו המלאך בעולם העליון וגשמיות המאכל הוא מזון הגוף ורוחניות המאכל הוא מזון הנשמה (שם):

כה

דין הא דכתיב בסדום ארדה נא ואראה הוא כי במקום שכינתו ית"ש גבוה מעל גבוה שם הכל עוז וחדוה וכשרוצה לעשות דין בעושה רעה כביכול יורד ממקום גבוה למקום נמוך כי שם מקום שיש התעוררות דין (בינת יששכר):

כו

דין רצון הבורא ית"ש שברא מד"הד בעולם כדי שיראו ממנו וכן יעשו שלא יצטרך להגיע עליהם מד"הד כלל וכלל והוא כמו שאדם מיירא את בנו עם השבט שבידו כדי שהבן יעשה רצונו ואם הבן עושה רצונו אין מכת השבט בא אליו וכל זה שהאב נוטל השבט בידו ומראה לו לייראו בזה אין כוונתו בשום אופן כדי שיכנו בשבט אך כוונתו להפך כדי שלא יצטרך להכותו ונמצא תחלת עשיית השבט ומה שמראה לבנו הכל הוא חסד גמור בלי שום תערובת דין כי כל זה עושה כדי שלא לענוש את בנו כן הוא ענין הדין ונמצא כי הוא חסד גמור (סידורו של שב'):

כז

דין תורה מי שצריך לדון לפני הדיינים בדין תורה זה לו עונש ונקמה שהתורה נוקמת בו כי באמת כל המשא ומתן הוא תורה למשל דין המחליף פרה בחמור הוא תורה ומכ"ש כשעושין הדבר בעצמו הוא בודאי תורה וע"כ כשעושין מ"ומ צריך שיקשר מחשבתו רק בתורה ובדינין המלובשין שם ומי שעוקר המ"ומ מן התורה ונופל אל המ"ומ בעצמו ואינו מקשר מחשבתו אל התורה המלובש שם אזי עונשו שאח"כ הוא צריך לדון בד"ת ואזי צריך לחזור ולהביא כל הדברים וכל המחשבות וכל העסקים שהיה לו בשעת מ"ומ מתחילתו ועד סופו צריך להביא הכל אל התורה לפני הדיינים והם פוסקים ע"ז ד"ת נמצא שחזר ונעשה מכל דברי המ"ומ תורה והוא לו נקמה שהתורה נוקמת על אשר עקר הדינין המלובשין במ"ומ כאלו אין שם תורה והכל לפי הפגם כי יש אחד שאין עונשו רק שצריך לדון אבל זוכה בדין רק שמראין לו שפגם כנ"ל אבל יש אחר שעקר יותר במ"ומ מן התורה אזי עונשו יותר שגם אינו זוכה בדין כי באמת כשעושין מ"ומ צריך שיהיה רק חיצוניות המחשבה בתוך המ"ומ אבל פנימיות מחשבתו צריך לקשר את התורה. (ליקוטי מוהר"ן):

כח

דין ג' פעמים הבן אדם נידון דין א' בכל ראש השנה אף שהוא בכל שנה ושנה מ"מ כל ימי חייו נכללין בחד דין. דין הב' הוא דין הקבר שכל אדם נידון לג"ע או לגהינם:
דין הג' יום הדין הגדול והנורא (אהבת ציון):

כט

דביקות האדם צריך להתפלל בדביקות גדול להש"ית. כי בעת אשר יתפלל בדביקות אזי מעלה כל התפילות עם התפלה ההיא שמתפלל כראוי אך אם לפעמים יש עת שאינו יכול להתפלל בדביקות אל יאמר איני מתפלל כלל:
מאחר שאיני יכול לכוין כראוי להתפלל בדביקות והתפלה אינה מקובלת אל יאמר האדם כן אלא יתפלל תמיד. ואם לא יוכל להתפלל בדביקות כראוי יתפלל בכל כחו וזה מש"ה ואתחנן אל ה' תמיד בין בדביקות בין שלא בדביקות בעת ההיא לאמר היינו בעת שאזכה להתפלל בדביקות שהוא בחי' שגורה תפלתי בפי:
והיינו בעת ההיא לאמר שהדברים נאמרים וחרוצים בפיו אז יעלה כל התפלות שהתפלל עד עתה (ליקוטי מוהר"ן):

ל

דוד לא חי אלא ע' שנין הטעם הוא דדוד היה גלגול אד"הר ששפך דמו של עולם דהיא משקל חיי דינרין ועולה לתל"ב איסרין וזהו מתוקן ע"י השינה והשינה דלילה אחד מס' במיתה נמצא שני חדשים הוא מיתה שלימה ושנה דהיא י"ב חדשים דהוא ששה מיתות נמצא בע' שנים הוא ת"כ מיתות צא וחשוב חדשים המעוברים דהם י"א ימים היתרים שנות החמה משנות הלבנה חשוב ע' פעמים י"א עולה י"ב מיתות נמצא ת"כ עם י"ב עולה לתל"ב מיתות כנגד תל"ב איסרין אשר שפך דמו של עולם כי בכל איסר ואיסר הוא מתחיל לטעום טעם מיתה ולכך צריך כפרה ע"כ איסר ואיסר נמצא מהאי טעמא היה שנות דוד ע' שנים דוקא לא פחות ולא יותר כדי שיתקן ע"י השינה שבו. (צפנת פענח חדש):

לא

דפק דופק ונוקש באדם לפעמים הוא נוקש באדם ומזכיר אותו לעית"ש כמ"ש קול דודי דופק ולפעמים הוא מזכיר את האדם לעבירה ח"ו כי הדפק בא מן הנשימה והנשימה מן האויר ע"י הדיבור וכפי הדיבור כן נעשה הדפק אם לטוב אם להפך ח"ו (ליקוטי מוהר"ן):

לב

דוד ושלמה מה שפגם דוד בבת שבע חלילה לומר שדוד חטא בגשמיות מחמת תאוה ח"ו כי כבר אמר דוד בעצמו ולבי חלל בקרבי שהרג כבר את יצ"הר הגשמי בתכלית והכניע הדם שבחלל השמאלי ואף שרז"ל אמרו כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה אעפי"כ אפי' זה הפגם הקטן והחטא קל שעשה כמובא גם זה בודאי לא היה ח"ו מחמת תאות מחמת עכירת הדמים ח"ו שמשם בא תאוה זה של ניאוף רק הפגם שלו היה למעלה בגבורות שלא המתיק היצ"הר שלמעלה היינו הגבו' והדינים וגם זה היה בדקות גדול כי ראויה היתה בת שבע לדוד וכו' וזהו שנאמר בדוד רק אתה לא תבנה הבית כי דמים רבים שפכת היינו שלא המתיק הגבו' ע"כ לא זכה לבנות הבית ואף שמלחמת ה' נלחם עכ"ז למעלה בתכלית המעלה במקום שצריך להכלל היינו בא"ס שם כולו טוב וצריך להיות רק טוב בלי שום דינים כלל וכן שלמה הע"ה שנשא בת פרעה ונשים נכריות רבות בודאי לא יעלה על הדעת שהיה מהיצ"הר הגשמי כי היה חכם אמת כמש"ה ויחכם מכל אדם וכבר מונח כלל זה בידינו שמי שהוא חכם אמת קצת אינו נחשב אצלו זאת התאוה לשום נסיון אפי' אם תתבע אותו אשה יפה במקום סתר שיהיה בידו למלאת התאוה הוא אצלו דרך שטות ושגעון ואינו נחשב לו לנסיון כלל ומה שנאמר בתורה שבח יוסף הצדיק שעמד בנסיון יש בזה סוד ועיקר הנסיון הוא כנז"ל

המתקת הגבו' לנצח היצ"הר שלמעלה אבל לא לנצח היצ"הר הגשמי שזה אינו נסיון כלל וכן מה שפגם שלמה הע"ה לא היה רק בבחי' זו (ליקוטי מוהר"ן). ולענ"ד נראה שעפי"ז יובן פסוק שאמר דהמע"ה הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי דהיינו שאמר דהמע"ה הן בעון שהוא מזיד דהיינו תאות היצ"הר גשמי חוללתי מלשון ולבי חלל בקרב ובחטא יחמתני כלומר הטעם שנתחממתי לעשות זה החטא של בת שבע הוא אמי כלו' הגבו' שמינה דינים מתערין בשביל שלא המתיקו הגבו' שמתערין מאמי דהיינו בינה:

לג

דתן ואבירם הטעם שנתקנאו דתן ואבירם בעדת קרח על משה אע"פי שלא היו הם לויים הוא שמצינו שמשה ואהרן היו דור שביעי לאברהם ובז' בחר הש"ית וקידשו. כי לאברהם ניתן הכהונה והממלכה כדכתיב אב המון וכו' ונאמר אתה כהן לעולם ונצנצו ונתגלו בדור ז' וידוע שהכהונה והמלכות היתה ראויה לראובן כדכתיב יתר שאת ויתר עז והם ג"כ היו שביעי לכן נתקנאו בו (פנים יפות פ' וארא):

לד

דם מה שצוה הקב"ה ביציאת מצרים ליתן מן הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות וגם ליקח אזוב ולטבלו בדם אשר על הסף הענין הוא שהמשקוף ושתי המזוזות הם נגד אברהם יצחק יעקב והדם אשר בסף על האסקופה יסוד הבית רמז אל יוסף והוא כי אזוב מספרו י"ו ועם אותיות סף הוא יוסף ואפשר שהיה מכפר על מכירת יוסף דכתיב בו וגם דמו הנה נדרש ולכך נצטוו על דם פסח ומילה ועוד ששתי המזוזות היו מרמזים על ב' מקדשים ראשון ושני והמשקוף על בית ג' שיבנה במהרה בימינו כיר"א והסף הוא רמז למזבח שילה שהיה בחלקו של יוסף (שם פרשה בא):

לה

דינה יעקב אע"ה נענש על שלא נתן דינה לעשו וא"ת הלא עם כל השבטים נולדו נקבות וא"כ למה לא נענש על שלא נתן אחת מאלו שנולדו עם השבטים למה היה העונש דוקא על דינה אבל הענין הוא שלאה היתה ראויה לינשא לעשו רק בדמעותיה התפללה על זאת כדאיתא ברז"ל ומ"מ דבר הנגזר במרום אין חוזר ריקם לכך יצא הגז"ד בדינה בתו ולכך בן חמור החוי שר של עשו מתדבק בה (ילקוט דוד בשם יפ"ת):

לו

דינה לפי שבא שכם על דינה בעודו ערל ונזרע הולד שלה שלא בקדושה ויצא ממנה אסנת לכן יצא מיוסף אפרים וממנו ירבעם גם אח"כ נשאה שמעון קלט שמעון הזוהמא ממנה ויצא זמרי בן סלוא השמעוני. (שם בשם יפ"ת):

לז

דינה נענשה לאה שילדה בת משום דכתיב ותקרא שמו גד ר"ל לא נולד רק דרך מזל ולא דרך גזרה מאת הש"י מש"ה ילדה בת ותקרא שמה דינה שדנה דין בעצמה על דברים אלו (שם בשם מפרשים):

לח

דינה כל השבטים נולדו עמם תאומות חלק א' לה' זה הזכרים וחלק א' לעזאזל זה הנקבות התאומות. ולכן נזכר שם ה' בלידת כל השבטים משא"כ בדינה היתה כולה לעזאזל לכן שכב עמה שכם בן חמור שהיתה חלקו ושכם לשון חלק החוי חלק הנחש נשיא הארץ שר הקליפה ולפי שאכלה פגה שלא ניתנה לו רק נטלה לפיכך נלקחה ממנו (שם בשם ש"ך):

מערכת הא

א

התבודדות הוא מעלה עליונה וגדולה מן הכל דהיינו לקבוע לו עכ"פ שעה או יותר להתבודד לבדו באיזה חדר או בשדה ולפרש שיחתו בינו לבין קונו בטענות ואמתלאות בדברי חן וריצוי ופיוס לבקש ולהתחנן מלפניו יתברך שיקרבהו אליו לעבודתו באמת ותפל' ושיחה זו יהיה בלשון שמדברים בו כי בל"הק קשה לו לפרש כל שיחתו וגם אין הלב נמשך אחרי הדיבורים מחמת שאינו מורגל כ"כ כי אין דרכנו לדבר בל"הק אבל בלשון שמספרים ומדברים בו קל וקרוב יותר לשבר לב כי הלב נמשך וקרוב יותר אל לשון שמדבר בו מחמת שהוא מורגל בו וגם יכול לפרש כל שיחתו ואת כל אשר בלבבו ישיח ויספר לפניו ית' הן חרטה ותשובה על העבר והן בקשת תחנונים לזכות להתקרב אליו ית' מהיום והלאה באמת וכיוצא בזה כל חד לפום דרגיה ויזהר מאד להרגיל עצמו להתמיד בזה מידי יום ביום שעה מיוחדת כנז' ושאר כל היום יהיה בשמחה והנהגה זו היא גדולה במעלה מאד מאד והוא דרך עצה טובה מאד להתקרב אליו ית' כי זאת היא עצה כללית שכולל הכל כי על כל מה שיחסר לו בעבודתו ית' או אם הוא רחוק לגמרי מכל וכל מעבודתו ית' על הכל יפריש שיחתו ויבקש מאתו ית' ואפילו אם לפעמים נסתתמין דבריו ואינו יכול לפתוח פיו ולדבר לפניו ית' כלל:

אעפי"כ זה בעצמו טוב מאד דהיינו ההכנה שהוא מוכן ועומד לפניו ית' לעשות לו שיחה ותפלה מזה בעצמו ג"כ טוב מאד וע"ז בעצמו יצעק ויתחנן לפניו ית' שנתרחק כ"כ עד שאינו יכול אפי' לדבר ויבקש מאתו ית' רחמים ותחנונים שיחמול עליו ויפתח פיו לפרש

שיחתו לפניו ודע שכמה וכמה צדיקים גדולים מפורסמים סיפרו שלא באו למדרגתם רק ע"י הנהגה זו והמשכיל יבין מעצמו גודל מעלת הנהגה זו העולה למעלה למעלה והוא דבר השוה לכל נפש מקטן ועד גדול כי כולם יכולים לנהוג הנהגה זו ועי"ז יבאו למעלה גדולה אשרי שיאחז בה (ליקוטי מוהר"ן ח"ב די"ז ע"ב):

ב

התבודדות כשאדם מתבודד ומפרש שיחתו וצערו לפני הש"ית ומתודה ומתחרט על גודל הפגמים שעשה אזי גם השכינה כנגדו מפרשת לפניו שיחתה וצערה ומנחמת אותו כי כל פגם ופגם שפגם בנשמתו פגם אצלה ג"כ כביכול ואז הוא בחי' את ה' האמרת היום וה' האמירך וכו' והיא מנחמת אותו שיבקש תחבולות לתקן כל הפגמים (שם):

ג

הרהור הרהורי עבירה נמשלו לריח שהאדם מהרהר וחוזר ומהרהר עד כי חדל לספור ועיניו לא ישבעו. ועבירה עצמה נמשלה לבשר שהאדם אחר שעשה העבירה נפשו קצה בה כמו אכילת בשר שאחר האכילה נפשו קצה (ס' מילי דשמי'):

ד

הרהור הקליפה הקשה הבאה בהרהור ומחשבת עון לאדם היא נקראת אלה והוא דכתיב גבי עגל אלה אלהיך ישראל שנתנו כח לקליפה במחשבתם שעיקר החטא עשה הערב רב אלא שישראל חטאו במחשבה והרהור וזהו אלה אלהיך ישראל דייקא (אספקלריא המאירה) ולענ"ד נר' שזהו כוונת הפסוק על אלה אני בוכיה דהיינו שידוע משרז"ל בבבא בתרא ג' דברים אין אדם ניצול בכל יום וחדא מנייהו הרהור עבירה נמצא שבעו"הר בכל יום אנו נותנין כח לקליפה אל"ה ע"י הרהור עבירה זהו אומרו על אלה אני בוכיה שהוא דבר שאי אפשר להנצל ממנה וכדברי רז"ל:

ה

הרהור ע"י הרהור תשובה שהרהרו הרשעים בעו"הז הוא הגורם שגם בגהינם מהרהרים תשובה ויש להם תיקון עי"ז שמורדים דמעות והוא אותו הרהור תשובה שהרהרו בעו"הז יורד שם ומעוררים מחדש ובוכים על עונותיהם עד שמצננין גהינם וע"י התשובה שהרהרו בעו"הז ושנתעוררו מתוך גהינם עולים משם לג"ע (גבול בנימן):

ו

הרהור עולה באה על הרהור הלב כמ"ש העולה על רוחכם היינו שעולה באה על הרהור הלב ששם משכן הרוח ואין הש"ית מצרף מחשבה למעשה בר מהרהורי ע"ז והרהור ע"ז שייך אצל כל אדם דהיינו מה שמתחיל להתפלל בדביקות או מתבודד א"ע ובאמצע

התפלה או התבדדות נופל ממדרגתו זהו בחי' הרהורי ע"ז כי כל הנפילות באים מחמת קלקול האמונה וכשנתקלקל האמונה נמצא מחזיר פניו מהש"ית כמ"ש נזורו אחור והש"ית ג"כ מסתיר פניו ממנו נמצא הוא אב"א וצריך להביא על זה עולה והעולה הוא כשמשביר את רוחו בקרבו ומתבייש וחושב בעצמו איך נפלתי והחזרתי פני מהש"ית ונשארתי אב"א ומרחם על עצמו כי אין רחמנות גדולה מזו וצריך לזה נסירה כמו שהיה אצל אד"הר שנברא דו פרצופין אב"א ואח"כ ננסר והיה פב"פ והנסירה הוא ע"י שם חת"ך כמו שכתוב בכונת פותח את ידיך ס"ת חת"ך היינו שחותך ומנסר אותו והשם חת"ך נעשה ע"י שמשבר את לבו כי כשמשבר את לבו בודאי מאנח ומוציא רוח ומכניס רוח והוא תרין רוחין וב"פ רוח גי' חת"ך וזהו בחי' נסירה ובא אל בחי' פב"פ וזהו בחי' עולה (ליקוטי מוהר"ן). ולענ"ד נר' שזהו רמז מ"ש רז"ל אנחה שוברת חצי גופו של אדם דהיינו כשאדם חוטא ח"ו הוא מחזיר פניו מהקב"ה וגם הקב"ה מסתיר פניו ממנו ונמצא אב"א וצריך נסירה וכמ"ש הרב ז"ל וכשאדם חוזר בתשובה ומאנח על חטאיו הוא מכניס רוח ומוציא רוח ונעשה שם חת"ך כמ"ש הרב ז"ל ואז ע"י השם ננסר זהו אומרו אנחה דהיינו אנחה על חטאיו שוברת חצי גופו של אדם דהיינו מה שהיה אב"א ע"י אנחה שובר ומחזיר פב"פ ודו"ק:

ז

הסיבה מה שארז"ל שבליל פסח אפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב הטעם הוא מפני שבכל ליל פסח מתגלה האור העליון שהיה ביציאת מצרים אם האדם מכוין לבו ולפי הבנתו הוא מקבל הארתו וזהו הבטחון החזק שהיה להם במצרים ללכת בארץ לא זרועה והוא ענין הסיבה שאפי' עני שבישראל יתחזק בבטחונו אל ה' ויהיה שמח בדרך הסיבה המורה על חירות והרווחה בלי חוסר כלל כמו שהיה הבטחון חזק כשיצאו ממצרים לארץ לא זרועה. (פני' יפות פ' בשלח):

ח

הא אין בכל האותיות מתוקן ומסוגל להולדה כמו אות ההא ובגין כך פתוח' מכל צד (לב ארי' בש' מד' הנע'):

ט

הר הר סיני זה הר המוריה שנעקד עליו יצחק ונעקר ממקומו לכאן (ילקוט דוד בשם מפרשים):

י

הר סיני היה דוגמת אירוסין ע"י התורה שהיה הסרסור לכך לא נתקיימה התורה והיה השכחה אבל לעתיד יהיה נישואין ע"י הקב"ה כדכתיב ישקני מנשיקות פיהו ממילא לא יהיה שכחה. (שם בשם מפרשים):

יא

הר סיני למה לקח הקב"ה שר של עשו וכל שרי ע' אומות ג"כ על הר סיני בשעת קבלת התורה כדי שיוכלו הנשמות הקדושות שתחת ע' אומות להתגייר שבלאו הכי לא יתגיירו כי ישראל יאמרו להם ירושה לנו מאבותינו ואין אתם שייכים לתורה (שם בשם כלי חמדה):

יב

הר המוריה אלמלא נשחט יצחק על הר המוריה לא היה נחרב ב"המק לעולם ואם ישראל היו חוטאים היה שופך הקב"ה ח"ו את חמתו על ישראל ויבוטל כלל ישראל אבל הואיל שלא נשחט יצחק במקום ההוא לכך נחרב ב"המק והקב"ה שפך חמתו על העצים ואבנים כדרז"ל על מזמור לאסף וישראל נשארו קיימים (ס' לב אריה פ' וירא):

יג

המן מה שהיה יורד להם המן בכל יום ויום הוא לפי שאחז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך וכו' וכי אדם יודע וכו' נמצא שכל ימיו בתשובה ואם היה יורד להם המן מן השמים על ב' ימים או יותר כבר היה מובטח שיחיה זה הזמן כמשאחז"ל במס' תענית דכי יהיב מזונא לחיים יהיב וא"כ היה בטוח כל אותן הימים בחייו ולא היה חוזר בתשובה משא"כ עתה שיורד דבר יום ביומו ממילא כל ימיהם בתשובה (פני' יפו' פ' בשלח):

יד

המן מה שאין המן יורד בשבת וגשמים יורדים בשבת:
לפי שהמן בא מקדושה העליונה עולם העליון שהוא ר"הי ממש לא כן הגשמים שבאים מעולם הגלגלים שהוא ג"כ ר"הר כעולם התחתון (ילקוט דוד בשם חידושי אגדות):

טו

המן בני ישראל אכלו את המן עד בואם אל ארץ כנען כי עסק המן להיות מזוככים מן גסותם ועובים גופם להיות מוכנים לקבל התורה ואוירא דא"י מחכים ממילא לא צריכים שוב להמן. (שם בשם חידושי אגדות):

טז
המן לא נתן הקב"ה רשות לומר שירה על המן על שלעתיד יאמרו ונפשינו קצה בלחם הקלוקל אע"ג דמתחילה חפצין היו במן שהיו טועמין בו כל הטעמים מ"מ הקב"ה היודע עתידות ידע שיאמרו אח"כ ונפשינו קצה לפיכך לא נתן רשות לומר שירה (שם בשם יפ"ת):

יז
המן וחם השמש ונמס לפי שהיו חושבין אותו לע"ז לכן נמס שיראו שאין בו ממש וכן וירם תולעים ויבאש היה מטעם זה. (שם בשם של"ה):

יח
המן וינחהו אהרן למשמרת למה דוקא אהרן לפי שהמן שהיה נגנז לדורות היה להורות שחסד אל כל היום להמציא לכל מזונות הצריך לו ואהרן היה מידתו חסד (שם בשם מקובלים):

יט
המן ויקראו בית ישראל את שמו מן אלו הנשים ר"ל לפי שהיה המן מגיד מי סרח על מי כדאיתא בגמ' לפיכך היו הנשים מחבבין אותו וקראו לו שם ועי"ל מן הוא לשון מנין שהיה מגיד אם בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון (ש' בש' כלי יקר)

כ
הסתכלות בפני רשע דע אחי באמיתות וכלל זה בידך שהאשה המסתכלת בפני אדם רשע אשר בלבו תאב אותה גם האשה בראותו דעתה מתבלבלת עליה לחשוב רק רע כל היום משא"כ המסתכל בפני חסיד שיראת ה' נופלת עליו מסיבת השכינה השרויה בפניו ובאור פני מלך חיים מהשפעת ראייתו נכנע היצר המביט בו באמת (מדרש האיתמרי):

כא
הספד הצדיק שרוצה לקשר באמת נשמת צדיק אחר שיועיל זכותו גם אחר מותו הוא ע"י שמספידו ובוכה עליו במותו עין רואה חשיבותו בעולם ועי"ז זוכה להיות מזוקק להועיל בזכותו לבני דורו וגם אחר מותו הוא מליץ יושר עליהם בבואם על קברו וזהו סיבת הבכיה על מיתת צדיקים אע"ג דלדידיה הוא הילולא כמ"ש בזו"הק וזהו אחוזת קבר והבן (אור הגנוז):

כב
הספד מעלת הספד לצדיק ועניינו הוא כי כל צדיק וצדיק במעשיו בעו"הז מוציא נצוצות הקדושה ביד חזקה והם עומדים ברום עולם ועדיין אינם יכולים לעלות עד

אחר דנח נפשיה. ואז נשמתו מתחברת למעשים ומעשים מתחברים לנצוצות הנ"ל שהוציאו וכולם יחד מוכנים לעלות ולהתחבר לשכינה כביכול בסוד ואתם הדבקים וכו' וידוע שאין שום דבר התעוררות למעלה עד שיתעורר למטה תחילה נמצא גם בענין מעלת הצדיק ונשמתו עם נצוצות הקדושה הנז' צריכין להתעוררות שלמטה והוא הוא ההספד שעושים ומזכירים מעשיו ומדברים דברי תורה בההוא הספד אז מיד התורה ההיא מתעוררת מלמטה לנשמתו עם מעשיו ונצוצות הקדושה שעמדו ברום עולם כנ"ל להעלות אותם מעלה מעלה למקום עליון נורא להתדבק בהתחברות אחד בסוד ואתם הדבקים בה' כנ"ל. (אספקלריא המאירה):

כג

המן הרשע הטעם שהמתין המן עד י"ג באדר ולא היה הגזרה בז' באדר שבו מת משה הוא מפני שתוך ימי אבל של צדיקים נהנה העולם עדיין מדיבורו שעוד נשמתו הקדושה אינה נפרדת מזה העולם כמו שעיכב הקב"ה בפורענות עד אחר ז' ימי אבלו של מתושלח ולכן המתין המן עד י"ג באדר כי בז' באדר מת משה וזכותו עדיין ז' ימים ומקצת היום ככולו (ילקוט דוד בשם מוהר"ם אלשיך):

כד

המן הרשע מה שנתן עצה המן לאחשורוש שיחטיא את ישראל ביין נסך וזנות הוא שכיון שהוא משורש ס"מ שהביא המיתה ע"י היין גם כאן חזר בחטאו לגרום מיתת ישראל מסיבת היין והזנות בכוונתו אז לזנות את חוה כדחז"ל (מנחת אליהו ד' ן' ע"ג):

כה

המן מה שזימנה אסתר להמן והזמין מיתתו ביום השני במשתה היין הוא לפי שאסתר היתה משורש חוה והמן היה ס"מ וידוע שהנחש הוא ס"מ הסית לחוה בסחיטת ענבים שהשקה אותם וגרם עם זה במיתתה ולכל הבאים אחריה במשתה היין שהשקה אותם ולכן בהיותה אסתר משורש חוה. הביאה מיתת המן שהוא משורש ס"מ במשתה היין לשלם גמולו בראשו כשם שעשתה לה שגרם במיתתה עם היין שהשקה לה וזהו הטעם שקבלו ישראל שבאותו הדור התורה ברצון מה שלא עשו כן בצרות אחרות שאירעו להם מקודם אמנם הכוונה שבסיני כשקבלו התורה נעשו חירות ממלאך המות משום שפסקה מהם זוהמת הנחש הוא ס"מ וכיון שעשו את העגל חזרו ונמסרו בידו בעון שעבדו ע"ז והטו לבם אחר אל זר הוא ס"מ ולכן עכשיו כיון שראו שאסתר שהיא חוה המית להמן שהוא ס"מ אמרו כבר נתקן העולם ונחלש כח ס"מ ולכן נחזור בקבלת התורה מחדש והיא קבלה ברצון ובזה אנו חוזרים לקדמותינו להיותינו חירות ממלאך

המות הוא ס"מ הרשע והם לא ידעו שדי להם קבלת התורה שקבלו ברצון לכפר להם עון ע"ז שהיו חייבים כליה על שהשתחוו לצלם של נבוכדנצר כמו שהשיב רשב"י ז"ל לתלמידיו דאה"נ שאם לא היה בידם עון ע"ז בקבלת התורה ברצון בימי אסתר היו חוזרים לקדמותם להיותם חירות ממלאך המות במתן תורה בסיני. (מנחת אליהו ד' מ"ט ע"ג וע"ד):

מערכת ואו

א

וידוי מכפר מדין קנס מודה בקנס אמנם היא גופא טעמא בעי דאם עבר עבירה במזיד א"כ נתחייב מדין חוב גמור ולמה קנסא יקרא והענין הוא כך משום דהאדם כשעבר עבירה הוא מזיק בפמליא של מעלה ודינו כמו שור תם שהזיק דפלגא נזקא משלם וקנסא הוא וזהו ענין דמודה בקנס אמנם האי סברא לא שייך אלא כי אם גבי שוגג משא"כ במזיד דממונא הוא ואדרבא מחייב עצמו בהודאתו דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי וא"כ צריכין אנו ליישב דהיאך אנו אומרים וידוי על הזדון ועל השגגה הא גבי זדון לא שייך האי סברא דמודה בקנס ואי אפשר לשנויי בענין אחר אם לא שנאמר דאתיא כדעת רבי יהודה דסבר דאף במועד צד תמות במקומו עומד וא"כ משכחת לה דוידוי מכפר על חציה במזיד היינו על צד תמות שבו. (צפנת פענח, חדש):

ב

וידוי עיקר התשובה הוא וידוי דהוי כמו מודה בקנס ופטור וקשה תינח אם אדם זוכר כל העונות ומתודה עליהם אך אדם הוא עלול לשכחה ואם שכח איזה עונות להתודות עליהם ח"ו אבד תקותו אבל הענין הוא דאלו העונות אין מעכבים את התשובה כי אמרו רבנן גבי בדיקת חמץ חורי בתי העליונים אינם צריכים בדיקה אלא בודק עד מקום שידו מגעת כך כל העונות שאדם זוכר צריך להתודות עליהם לאפוקי הנשכחים ממנו וכן הוא מבואר בזו"הק. (כסף נבחר פ' בראשית):

ג

וידוי כשאנו עושים רצונו של מקום ואנו שרוים על אדמתינו אז הקב"ה מאיר לנו ומשפיע לנו ממידת בינה וה' שוכן בציון ואז אין שום מלאך או ממונה מבדיל ומפסיק בנינו לבין אבינו שבשמים והוא שומע תפלתינו ואין אנו צריכים להתעורר אותו רק במחשבתינו הטהורה כי היא מגיע למקום בינה הנקראת מחשבה ושתיקה כהודאה דמיא שאין אנו צריכין לוידוי שפתים כי הוא היודע מחשבות ורחמנא לבא בעי' לא כן

עתה שאנו בהגלות המר וה' עומד מרחוק ואנו מסורים תחת יד עבדות המלאך הממונה ואנו מתפרנסים ע"י שליח וגם כל התפלות שאנו מתפללין מתקבלין ע"י שליח והמלאך אינו בוחן לבות וצריכין אנו להרבות בתפלה ובתחנונים ונשלמה פרים שפתינו שצריכין אנו לוידוי דברים בניב שפתים (שער המלך ח"א שער ה' פ' א'):

ד

וידוי נוסח אשמנו תיקנוהו הקדמונים והמה כיוונו יפה שכוונתם היה שיתודה האדם מה שפגם בכל הכ"ב אותיות הקדושים אשר המה שורש כל התורה והמה כמו איברי האדם שהאדם הוא איברים אבר על אבר והוא חד גופא כמו כן המה כל הכ"ב אותיות מתחברין זה לזה ומי שפוגם באות אחת כמו שפגם בכל האותיות וכמובא בזו"הק בהרבה מקומות נמצא שכל האותיות מתחברים ומתאחדים זה בזה והנשמות של ישראל מתלבשים באותיות של הכ"ב אותיות הקדושים המאירים להם וכאשר האדם פוגם באות אחד המאיר לו אז נשאר ערום ערטילאי מכל וכל הרי שאנו צריכין תיקון מה שפגמנו בהאותיות הקדושים בכדי שנתלבש בהם ויאירו לנו ליום הדין לכן תיקנו קדמונינו לומר אשמנו בגדנו וקאי הכל ע"מ שפגמנו בהאותיות כי אם פגם באות א' נוגע בכל האותיות ולכן תיקנו לומר בלשון כלל ולא בפרט דהיינו אשמנו ולא פירש מה האשמה ואת מי אשם וכן בגדנו גזלנו ולא פירשו את מי בגד ואת מי גזל וכן כולם דרך כלל ולא בפרט כי הכל קאי אל האותיות של הא"ב (שם פ' ו'):

ה

והיה אין והיה אלא לשון שמחה הענין הוא כי ידוע שעתה שאנו בגלות השם הויה ב"ה חסר ו"ה מהשם ובעת הגאולה אנו אומרים מחציו תתמלא תיבתו ר"ל שמחצי השם יתמלא כל השם ועוד מן שם אלהים חסר י"ה ועתה בגלות הוא שם אל"ם כדאיתא בכתבי האר"י זלה"ה שיש לכוין באיש"ר ששם אלהים יהא רבא ר"ל שמיה שם י"ה מאלהים כי בזמן הגלות נקראו ישראל יונת אלם ובזמן שישתלמו אלו השמות אזי יהיה שמחה וזהו והיה שהוא אותיות ו"ה י"ה כשיתחברו כ"א עם השם שלו אזי יהיה שמחה (אור חדש על דיני ברכות בסוף הספר):

ו

וידוי עונותיו של אדם הם חקוקים על עצמותיו כמש"ה ותהי עונותם חקוקים על עצמותם וכל עבירה יש לה צירוף אותיות וכשעבר איזה עבירה אזי נחקק צירוף רע על עצמותיו למשל אם עבר על הדיבור של הלאו לא יהיה לך אזי מחריב הצירוף הטוב של הדיבור ובונה צירוף רע ונחקק הצירוף הזה על עצמותיו ונוקם בו כמש"ה עוונותיכם

הטו אלה וע"י וידוי דברים יוצא מעצמותיו האותיות החקוקים עליהם ונעשה מהם הדיבור של הוידוי כי הדיבור יוצא מעצמותיו כמש"ה כל עצמותי תאמרנה ומחריב הבנין והצירוף הרע ובונה מהם מלכות דקדושה וזהו לשון עבירה שהצירוף של עבירה עובר בתוך עצמותיו מעבר אל עבר ומצוה לשון התחברות כשעושה חבילות חבילות מצות נתחברו שברי עצמותיו כמ"ש שומר כל עצמותיו (ליקוטי מוהר"ן חלק א' דף ב' עמוד ג'):

מערכת זין

א

זכות שרה היתה גדול מזכות אברהם דשנותיה היו נקיים בלא חטא משא"כ אברהם דהיה לו מקצת חטא במ"ש במה אדע ובמה שעשה אנגריא בת"ח (צפנת פענח חדש):

ב

זכות נשים צדקניות גדול מאנשים מטעם דגבי נשים הוי כמו שאינו מצווה ועושה דלא נצטוו אלא רק ג' מצות נדה חלה הדלקת הנר משא"כ גבי אנשים הוא מצווה ועושה ואתיא כמ"ד גדול מי שאינו מצווה ועושה יותר ממי שמצווה ועושה (שם):

ג

זוגות אם שותה ב' כוסות מתגברים קליפות אלו כי כוס מלא באלף כזה כף ואו סמך גי' רגל ושני כוסות אלו ב"פ רגל הרי תס"ו ועם יין במילוי כזה יוד יוד נון בגי' קמ"ו ונעשה הכל גי' ס"מ ולילית ע"ה ולכן יש להם שליטה אבל כוס אחד שסודו דוד פי' במספ"ק י"ד הוא דוד המחובר עם יוסף פי' כוס יין גי' יוסף מבטלין זה וגם כי דוד מרכבה אל השכינה שבמילוי שין כף יוד נון הי בגי' תר"א ועם יוד שבה הרי תרי"א ומבטל לתרי"א דס"א. (פרשת אליעזר):

ד

זווג ונתתי עשב בשדך לבהמתך הבנים נקראו עשב כמ"ש וצאצאיך כעשב השדה אימתי יהיה לך בנים חיים וקיימים כשיהיה הזווג בקדושה ותשבר נפש המתאוה שלך היינו נפש הבהמית וידמה לך כאלו כפאך שד עי"ז יהיו לך בני קיימא כי מיתת הבנים מחמת נשמות העשוקות בטיקלא כידוע כי הטיקלא היינו הקלי' נוגה והיא קרובה אל נפש הבהמית גם צריך שיהיה עיקר זווגך בליל שבת שאז נכללת בקדושה ויתפרדו ממנה כל פועלי און וזה ואכלת ושבעת זו רמז על שבת שאז השביעה. שממנו מתברכין ו' ימים (ליקוטי מוהר"ן). עפי"ז יובן פסוק ראית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב דהיינו

אם ראית איש שהוא מהיר במלאכתו דהיינו הזיווג כמד"א ויבא הביתה לעשות מלאכתו ודרז"ל זו תשמיש ודומה לו כמי שכפאו שד ומתוך זה נוהג בקדושה לפני מלכים יתיצב לפני היינו לבני כלומר לבנו מלכים מאן מלכי רבנן יתיצב הוא מעותד:

ה

זריעה כל צדקה וצדקה שעושה האדם הקב"ה זורע אותה הצדקה ברקיע ערבות ושם עושה פירות כל צדקה כדמיון התבואה כשזורעין אותה בקרקע ועושה ריבוא רבואות כפלים ממה שעשה וכשעושה צדקה אחרת אז לוקחים הראשונה מאותו מקום וזורעים שם צדקה השניה והראשונה זורעים אותם רבואות כולם במקום אחר והם נושאים עוד פירות אחרות כפלי כפלים עד אין קץ ואין ערך וכן עושה לכל צדקה וצדקה כשבאה השניה תחתיה זורעים הראשונה עם פירותיה באין סוף ועושים גנזי אוצרות הרבה וכשהצדקה מראה לאיש הזה כל הנהו גנזים הוא שואל של מי זה הצדקה משיבה ע"כ פעם ופעם שעשה צדקה איזה פרוטה או שנתן לעני לאכול מזה נעשה אוצר זה ומזה נעשה אוצר זה (אספקלריא המאירה):

ו

זכות בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים וכנגדן ד' כוסות כי הנה כוס ראשון אומרים עליו קידוש כהזכיר זכות שרה אמנו שקדשה שמו ברבים כשהניקה בנים שרה וגם כשנלקחה לבית פרעה ואבימלך שלא רצתה להשמע אליהם רק עמדה בנסיון וכן כשבא ס"מ לומר לה על עקידת יצחק אמרה הקב"ה יעשה רצונו מבני. כוס שני אומרים עליו הגדה ושם מתחיל בגנות כנגד רבקה שהולידה תחילה לעשו הרשע ומסיים בשבח שהולידה את יעקב ומתחיל מארמי אובד אבי שכוונתם בברכת רבקה את היי לאלפי רבבה היה לרעה שתוליד לעשו ולא ליעקב הצדיק. כוס שלישי מברך על מזונו זו היא לאה שאמרו עליה בפ"ק דברכות מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאת לאה והודה לו כוס רביעי גומר עליו את ההלל כנגד רחל שעליה נאמר קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה וכו' כה אמר ה' מנעי וכו' כי יש תקוה לאחריתך ושבו בנים לגבולם בין הכוסות הללו אם רוצה לשתות שותה בין שלשי לרביעי לא יפסיק לפי שלאה ורחל שתיהן נשי יעקב ונישאו יחד (גבול בנימן):

ז

זמרי לפי שנתעצל מרע"ה במעשה זמרי נתעלמה ממנו הלכה ועבור זה שנתעלמה ממנו הלכה חטא זמרי עם המדינית וישראל חטאו ג"כ בזנות ועבור זנות בא מעשה פעור כדברי רז"ל שאמר לה השמיעי לי והיא הוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו

השתחוי לזה ועבור מעשה פעור נתחייבו ישראל שיהיו או"הע שולטין בישראל להרע ולהצר להם וכן איתא בילקוט תהלים ולכך הוה מוכרח מרע"ה למות בח"ל דאלמלא בא מרע"ה לא"י היה מבטל שעבוד מלכיות ובאמת הם נתחייבו שעבוד מלכיות:
(לב אריה פ' פנחס):

ח

זאת ד' נקראו זאת א' השכינה נקראת זאת כמבואר ליודעי בינה וכן פי' רבינו בחיי פ' אחרי מות ב' התורה נקראת זאת שנאמר וזאת התורה ג' כנסת ישראל נקראת זאת שנ' וזאת אשר דבר להם אביהם ד' הנשמה נקראת זאת שהיא נקראת תרומה שנתרמה ממחצב עליון וכתיב וזאת התרומה (הרב עיר גבורים פ' אחרי מות):

ט

זאת גי' קול צום ממון ובהני תלתא יפרה ישע הגאולה. וזה אמרו שהוא כוונת הכתוב בזאת יבא אהרן אל הקדש וגם מש"ה בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו (מפרשים) ולענ"ד נר' שזהו כוונת רבינו בחיי בפ' האזינו שכתב למו סימן ורמז לגאולה והרב הקדוש מוהר"ש מאוסטורופלי זלה"ה כתב בס' ליקוטי שושנים שבסוף ס' קרנים שהכוונה הוא למו נוט' למועד מועדים וחצי והוא פסוק בדניאל ולע"ד בעקבותיו הקדושים נר' שלמ"ו הם אותיות שלשיות מקול צום ממון וזהו אומרו סימן ורמז לגאולה דבהני תלתא תליא גאולתינו ופדות נפשינו בב"א ובא הרמז באותיות שלשיות שהיא גאולה שלשית:

י

זקן הוא נוט' זה קנה חכמה כדחז"ל וקשה היכן רמוזה החכמה בלשון זה קנה כי לא פורש מה קנה אבל הענין הוא כי כל חמדות העו"הז שייך בו לשון העדר ולא יפול בהם לשון קנין כלל כי לשון קנין אינו שייך כי אם בדבר שיש בו ממש והויה נצחית כמאמר רז"ל חמשה קנינים קנה לו הקב"ה וכן אמר שלמה ובכל קנייניך קנה בינה ש"מ שאין לשון קנין שייך כי אם בקנין החכמה א"כ ודאי לשון זקן שהוא נוט' זה קנה מדבר בקנין החכמה שהרי אין לשון קנין שייך כ"א בחכמה וע"כ אמרו קנה לשון זה בא למעט כל הקנינים כאילו זה קנה ולא אחר. (עמודי שש):

יא

זכות מה שארז"ל שלכ"א ואחד יש לו חלק בג"ע וחלק בגהינם זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע וכו' הענין הוא בהיות שכל הנשמות מושבעות מסני לעסוק בתורה ולחדש בה חדושים כפי כח שורש נשמתו ועי"ז נוחל מקומו בג"ע והנה הרשע שמאס בתורה

אותן החידושים שלא חידש הוא נותן הקב"ה חכמה יתירה לצדיק אחר שהוא בן גילו של אותו רשע שיחדשם משום שאי אפשר לעולם בלא זה לפי שקיום העולם א"א בפחות מששים ריבוא מישראל עם החדושים שיחדשו כולם בתורה וכיון שאחד אינו חפץ בתורה אותם החדושים מחדשם חבירו כי א"א קיום העולם בלא זה ולכן נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע על שהוא היה בן גילו ועכ"ז עסק בתורה וחידש מה שהוא היה יכול לחדש לקנות מקומו בג"ע לכן ראוי לירש מקומו בג"ע כי הוא קנה לו עם מה שעסק בתורה ובחידושים (מנחת אליהו די"ז ע"ג):

יב

זווג כל הנשמות מששת ימי בראשית מצויירות הם בפרגוד ששמו גוף והוא כיריעה פרוסה ומצויירות בו נפשות ישראל אנשים לבד והנשים לבד ועבדים כנענים לבד ושפחות לבד והגוים הזכרים לבד והנקבות לבד וגם מצאתי בשם גדול אחד לא נתפרש שמו שהנשמות מצויירות באותו פרגוד ושמו גוף באותה צורה בדיוק שעתיד הגוף להיות נוצר ונבראת מזרע האיש והאשה ופרצוף של נשמות מצויירות זו עג"ז בפרגוד לששה טורים הטור העליון נשמות של זכרים מישראל והטור השני נשמות של נקבות מישראל הטור הג' נשמות העבדים כנענים טור הרביעי נשיהם הטור הה' גויים זכרים הטור הששי נשיהם ואם אין ראיה לדבר זכר לדבר בראשית ברא אלהים את השמים השמים בגי' נשמה ואת הארץ כלומר ואח"כ ברא את הגוף מן הארץ בדמות וצלם כמו שהם מצויירות בפרגוד והנשמות הם רוח מכינות ליוצר נשמות ישראל והזכרים מישראל מלמדים לנשים כל המצות חוץ ממצות עשה שהזז"ג שהן פטורות וכן לעבדים ולשפחות ולגוים מלמדים להם מצות שנצטוו בני נח ופירושם ובהעלות רצון האל לעבר את האשה אז קורא אל המלאך הממונה על ההריון ואומר לו לך ראה בפרגוד והסתכל בצורת פלונית ונותן אות ומופת בה וע"ז אמרו ז"ל בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני כי כך הם למעלה מצויירות זכר ונקבה כולם הם זוגים זוגים ומזה תוכל להבין סדר העיבור הפנימי. (מדרש האיתמרי בשם מוה"ר אליעזר מגרמיש זלה"ה):

מערכת חית

א

חנניה הטעם שהפילו לחמ"ו לתוך כבשן האש משום דישראל בשעה שנחרב ב"המק ונשרף נתייאשו מן הגאולה וסברו שאבד סברם ובאמת ב"המק לא נשרף רק למראית העין והם לא האמינו לכן הפילו חמ"ו לתוך כבשן האש ולא נשרפו וכשם שזאת אפשר

שהרי בעינהם ראו כך ב"המק אע"פי שראהו שנשרף אעפי"כ לא נשרף אלא למראית העין (ס' חסד שמואל משם הרב עשרה מאמרות):

ב

חודש ניסן הוא ראש חדשים שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים וקשה שתשרי היה ראוי להיות ראש חדשים שבו נברא העולם ואנן קי"ל בתשרי נברא העולם וכן אנו אומרים בר"ה זה היום תחלת מעשיך אבל הענין הוא שאף שבתשרי נברא העולם מ"מ תחלת הבריאה היה בשביל התורה ועיקר התורה התחילה בניסן כמו שדרש רבי יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחדש וכו' שאז התחיל לצוות לעמו תורה ומצות ובשביל זה נברא העולם מעיקרו ונמצא יחוס עיקר בריאת העולם הוא מניסן. (אהבת ציון):

ג

חודש תמוז הוא כולו של עשו כדאיתא בזו"הק פ' יתרו והמלאך של חדש תמוז הוא תענב"ן ובשמו רמוזים ה' עבירות שעשה באותו יום עשו הרשע ואלו הם בא על נערה המאורסה הרג את הנפש כפר בתחיה כפר בעיקר וביזה את הבכורה והם רמוזים בה' אותיות שמו של המלאך תענב"ן תחיה עיקר נפש בכורה נערה והענין פלא (מדרש לפירושים):

ד

חולה החולי נמשך משם מ"ט שהוא שם מ"ה וד' אותיות בגי' חולה והוא לפי שחסר ממנו השער הן' לזה אירע לו החולי והכוונה תהיה להמשיך בו שער הן' ועי"ז יתרפא והוא כללות שם מ"ה וד' אותיות ועי"ז ישתלמו הן' שערים ויתרפא. (מעשה רב בשם האר"י זלה"ה):

ה

חולי יעקב ביקש רחמים על החולי קודם מיתה כדי שיעשה אדם תשובה ועוד טעם אחר לסלק קטרוג וערעור מן אד"הר שיאמרו לו הבריות אתה גרמת לנו מיתה אבל עתה מחמת קושי החולי רוב אדם מתירין עצמן למיתה ולמה לא אברהם ויצחק לפי שיעקב היה סוף גלגולו ותיקונו של אד"הר. (ילקוט דוד משם ש"ך):

ו

חולי הטעם שביקש יעקב רחמים על החולי כדאיתא ברז"ל הוא לפי שצריכין שיהיה מיתת האדם נחשב לקרבן ואין מביאים קרבן רק על השוגג ולא על המזיד ואם לא היה חולשה תחלה שימרקו העונות כי היסורין ממרקין את העונות לא תהיה מיתת האדם

נחשב לקרבן לכן ביקש רחמים שתהיה חולשה תחלה בכדי שהיסורין ימרקו העונות ולא ישאר רק החטא הוא השוגג ואז תבא המיתה ותכפר כמו הקרבן (שער המלך ח"ב שער ה' פרק ג'):

ז

חסרון כל החסרונות שבאים לאדם הן באים מחמת השבירה שנפלו נצוצות ונחסרו מהשכינה כידוע והתיקון הוא ע"י שמשמח את עצמו באלהיו אזי נשלמו כל החסרונות מהשבירה ונתעלה כל הנצוצות וזה אנכי אשמח בה' ובזה יתמו ונשלמו חטאים דהיינו כל החסרונות מן הארץ ארץ העליונה בחי' השכינה. (ליקוטי מוהר"ן):

ח

חסרון כל החסרונות שיש לאדם הן בנים או פרנסה או בריאות הכל הוא מצד האדם עצמו כי אור הש"ית שופע עליו אך האדם ע"י מעשיו הרעים עושה צל לעצמו שאין מגיע עליו אור הש"ית ולפי מעשיו כן נעשה הצל המונע אור הש"ית ומגיע לו החסרון לפי המעשה שעליו נעשה הצל. (שם). ולענ"ד נר' שעפי"ז יובן פסוק ימי כצל נטוי ואני כעשב איבש היינו ימי שהם אותם הימים שאני חוטא בהם שאינם ימי הקב"ה אלא ימי נעשים כצל נטוי ואינם נותנים להגיע עלי אור הש"ית ועי"ז ואני כעשב איבש ע"י החסרונות אבל ואתה ה' רחמיך ושפעך לעולם תשב שלא יש הפסק:

ט

חן ג' נושאין קילוס החן על עצמם ונותנין מחן שלהם להנדבקים בהם ואלו הן א' התורה נושאת חן עליה שנ' אילת אהבים ויעלת חן ב' החכמה שנ' שפתי פי חכם חן ג' הקב"ה שנ' הוצק חן בשפתותיך ודרשו רז"ל מקרא זה על השכינה ונותנין מחן שלהם להנדבקים בהם. א' הקב"ה נותן מחן שלו להמתהלכים בתמים שנ' חן וכבוד יתן ה' להולכים בתמים ב' התורה נותנת מחן שלה להנדבק בה שנ' כי לויית חן הם לראשיך. ג' החכמה נותנת חן שנ' שכל טוב יתן ה' (הרב עיר גבורים פ' נח):

י

חכמים מה שנקראו חכמי התלמוד חכמי האמת הוא כי כמו שהאמת יורה דרכו וכל העולם כולו לא יוכלו להשליך אמת ארצה כן התלמוד לפי שהוא אמת מצד עצמו יש לו קיום ואע"ג שכל האומות מלעיגין עליו אפ"ה הוא מקובל וטוב ויפה הדבר עלינו ועל זרעינו אחרינו לעשותו עד עולם ולפי שהתלמוד אינו מהודר רק אצל ישראל וכן ישראל אינו מהודר לפני הש"ית רק בשביל התורה שבע"פ. שהוא הסימן המובהק המבדיל בין ישראל לעמים ע"כ אנו נוהגים לומר בכל סיום מסכתא הדרן עלך והדרך עלן וגם

אין מי שנותן דעתו על התורה שבע"פ שלא תשכח ח"ו רק אנו ע"ז אנו אומרים דעתן עלך וכן התורה שבע"פ היא המגינה על ישראל ולכך נקראת גמרא שהוא ר"ת גבריאל מיכאל רפאל אוריאל לומר כי העוסק בגמ' חונה מלאך ה' סביב לו להצילו ממנו מיכאל מימינו ומשמאלו גבריאל ומלפניו אוריאל ומאחריו רפאל ועל ראשו שכינת אל הבוחר בדברי חכמים וזהו דעתך עלן כלומר השגחתך עלן והואיל והתורה וישראל והתורה שבע"פ הן שני תאומי צביה ראוי שלא יתנשו זה מזה לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי (ספר החיים):

יא

חטא מזיד הוא כינוי ליום כי דומה לו לעשות מעשיהו כך העובר במזיד רואה בעין שכלו שלא נכון הדבר לעשות כן רק שיצרו תקפו ושוגג כינוי ללילה שהוא כעיור המשמש באפילה ואינו מרגיש בשעת מעשה מה שעושה והוא מבואר. (בינת יששכר):

יב

חטא בחטא ראשון שחטא אדם נזדמן לו חטא אחר כדי שישוב ממנו עי"ז יהיה כפרת חטא ראשון וכשרואה היצ"הר כך מתגבר עליו בחטא ב' ומ"מ הש"ית מליץ בעדו על ג' פשעי ישראל וכאשר חטא ג"פ אז נתלבש נר"ן שלו בקליפה ועבירה גוררת עבירה ודרכי תשובה נמנע ממנו עד שירוחם משמים (כתר שם טוב):

יג

חידוש ע"י חדושים בתורה נעשה נהרות כי כשהתחיל לחדש בתורה אזי מתחיל לנבוע מעין בבחי' ומעין יוצא מבית ה' שהוא השכל כמ"ש בחכמה יבנה בית וזה המעין בתחלה הוא צר וקטן ואח"כ מתרבה ומתפשט יותר ויותר עד שנעשה ממנה נהרות והכל באים לשתות מאלו הנהרות ע"כ מי שרוצה לחדש חדושין דאורייתא שיש בהם ממש הוא צריך לבכות מקודם כי כשנעשין נהרות הנ"ל והכל באים לשתות מהם אזי יבאו ג"כ הקלי' וס"א ח"ו לשתות ג"כ משם ע"כ צריך לבכות מקודם ואזי עושה ע"י הבכי נהרות ומשם שותים די ספוקם כל הקלי' וס"א ואח"כ כשעושה נהרות מחדושין דאורייתא שמחדש אח"כ אזי יכול להמשיכם רק למקומם שצריך שלא ישתו ממנו זרים וע"כ חיבור ההלכות והחידושין נקרא מסכת בבחינ' ושיקווי בבכי מסכתי שצריך למסוך המשקה בבכי כי צריך לבכות מקודם וזה בחי' על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו זה תלמוד בבלי שנעשה אצל הישבות שמהם נעשין נהרות הנ"ל וזהו גם בכינו כי צריך לבכות מקודם כנ"ל (ליקוטי מוהר"ן):

יד

חיים שנותיהם של אדם לאחר החטא ע' שנה שהרשעים ע"י חטאם גרמו שנסתלק הראש שהוא במספר ג"ר של עשר ספירות ואין להם יניקה יותר רק משבעה ימי הבנין שכ"א כלול מעשר לכן שנותיהם שבעים שנה אבל מי שהוא ירא את ה' שיהיה כל השם כאשר ידוע שג"ר שהוא הראש המה כלולים בשם י"ה והרשעים שמסלקים שם י"ה ע"י הגאוה נשאר רק ז' ימי הבנין אבל מי שהוא ירא את ה' אינו מסלק שם י"ה ויש לו יניקה מכל י"ס כ"א כלול מעשר יחיה מאה שנה וזהו הנה כי כן הוא מאה יבורך גבר ירא את ה' (שם שמואל). ולענ"ד נר' שזהו כוונת הפסוק יראת ה' תוסיף ימים וכו' דהיינו יראת ה' שהוא ירא את ה' בזה תוסיף ימים שהוא בגי' מאה שיש לו יניקה מהשם מלא אבל ושנות רשעים תקצורנה שהם הולכים בגאוה ובוז ומסלקים הראש בזה תקצורנ' שאין להם יניק' רק מז' ימי הבנין:

טו

חן הוא כינוי לגאולות כי בגאולת מצרים כתיב מצא חן במדבר ולעתיד נאמר ושפכתי על בית דוד רוח חן ותחנונים (הרב עיר גבורים פ' בראשית):

טז

חמץ ג' בחי' יש בביעור חמץ והם שריפה או מטיל לים או זורה לרוח והם כנגד ג' דורות שבאנו לתקן בגלות מצרים דור המבול דור הפלגה סדום כנגד סדום הוא בחי' שריפה. כנגד דור המבול הוא או מטיל לים כנגד דור הפלגה הוא בחי' זורה לרוח כדכתיב בדור הפלגה ומשם הפיצם ה':
(פנים יפות):

יז

חוצות תורה תפלה צדקה נקראו חוצות הצדקה שנאמר בחוץ לא ילין גר דלתי לאורח אפתח תורה שנ' חכמות בחוץ תרונה תפלה שנאמר קומי רני בלילה וכו' שאי אליו כפים וכו' בראש כל חוצות וקאי בראש כל חוצות על שאי אליו כפים. (הרב עיר גבורים):

יח

חצות הוא מסוגל כמו פדיון כי הוא המתקת הדינין כי צדק דינא ומשפט רחמי וזהו חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך דהיינו כשצדק גובר על משפט התיקון לזה חצות לילה אקום ועיקר חצות תמיד אחר ו' שעות מתחילת הלילה הן בקיץ הן בחורף ואז מתחיל זמן לחצות ונמשך עד גמר אשמורת שניה דהיינו שני שעות ובבקר טוב להסתכל בשמים ועי"ז נמשך הדעת. (ליקוטי מוהר"ן):

יט

חרבן ב"המק יש להקשות הצור תמים פעלו למה בחרבן ב"המק גבה פרעון מתרוייהו האבות נדדו הלכו בגולה וסך עצום מתו ברעב ובחרב וניטל בית מאויינו וכל בתי משכיות שלהם נשרפו וגם הבנים נלקו כדכתיב ידי נשים רחמניות וכו' לקתה מד"הד ח"ו דשניהם ישלמו הלווה דהיינו האבות והערב דהיינו הבנים כמאחז"ל דהם ערבים עלינו ולא מצינו דוגמתו ויתורץ על ג' אופנים א' י"ל דלא העמידו ערבות רק על קיום מ"ע אבל שלא לבטל מ"ע לית דין צריך ערבא ונמצא האבות נלקו על שעברו כמה לא תעשה ועבדו ע"ז והבנים נלקו על ביטול מ"ע:

אופן ב' דבאמת האבות לבד פרעו החובות שלהם והא דנלקו גם הבנים הואיל שעבדו ע"ז הרבה וטבע של חטא זה הוא להמשיך הפורענות על כולם בהדי הוצא לקי כרבא כדמצינו בעיר הנדחת:

אופן ג' שלא היה די בפרעון הלווים לחוד לפי שחטאנו הרבה זולת אם ח"ו היה עושה בנו כליה ח"ו לגמרי לכך עשה לטובתם ונפרע נמי במקצת מן הערבים והוא דרך משל המלוה לחבירו מנה ע"י הערב ולזמן הפרעון אין לו ללוה רק נ' נוטל אותם הנ' ממנו ונ' נוטל מן הערב כן הדבר הזה (בינת יששכר):

כ

חטא האדם בחטאו עושה פגם בשלשה והאחד מעניין העו"הז והוא שממעט השפע הב' מיעוט הקדושה. הג' מניעת הגאולה והתמורה (ס' בתי נפש):

כא

חילול המחלל שבת הוא סיבה שיקום הקב"ה כביכול ממ"הר למ"הד ח"ו וזהו אל יצא איש זה הקב"ה ממקומו ממ"הר למד"הד ח"ו (ילקוט דוד בשם המקובלים):

כב

חלב טמא אינו סותם לפי שבא החלב מסטרא דדינא ואין מנין מן הפורענות לפי שאינו מסטרא דימינא זה אברהם ולכן היו מקרבין ע"ג המזבח דוקא חלב טמא לעקור ולכפות ס"א מד"הד זה פחד יצחק ע"י כהנים מסטרא דאברהם. (ילקוט דוד בשם ריקאנטי). וכתב עוד ושמעתי מהמקובלים שבשעת אכילה שהיא כמזבח ידלק דוקא נר של חלב טמא ולא כשר וכן בעת הלימוד שהוא כעולה כמאז"ל כל העוס' בתור' עול':

כג

חלום השבטים חשבו שהחלום של יוסף של שמש וירח אינו לפי טבעו ועוד שהרי אמו כבר מתה אלא חשבו השמש הוא עשו המונה לחמה וירח ישמעאל העובד ללבנה

עליהם ימלוך יוסף ויניח לאביו לעת זקנתו ממילא החזיקו אותו כבן סורר ומורה לכך חשבו ימות זכאי ואל ימות חייב (שם ב"מ):

כד

חיות יש להם שש כנפים כמש"ה שש כנפים שש כנפים לאחד ובזמן הגלות נתמעטו ב' כמ"ש בגמ' דחגיגה פ' אין דורשין ד' י"ג ע"ב והם כנפים האמצעים והפ' ברוך שם כבוד מלכותו וכו' יש בו ו' תיבות והיה כתוב על הכנפים כסדר מלמעלה למטה ע"כ כנף תיבה א' נמצא על כנפים האמצעים היה כתוב כבוד מלכותו לכך אנו אומרים גלה כבוד מלכותך עלינו דהיינו ב' הכנפים האמצעיים וישלח לנו אליהו ז"ל ומשיחנו בב"א (חידושי הגאון אליהו ווילנא):

כה

חותם חותמו של הקב"ה הוא אמת הטעם כדי להודיע שהוא אחד כי מאלף ועד מ"ם הם י"ג אותיות שהוא כמנין אחד וממ"ם ועד תיו ג"כ י"ג אותיות כמנין אחד וחותם אמת הוא הצלם אלהים שבפני אדם ובחטאו נסתלק האמת מעל פניו ונשאר רק רושם שהיה בו קדושה ושורה בו טומאה וכן לענין טומאה אע"פי שנסתלק הטומאה נשאר הרושם אבל לעתיד יעביר הקב"ה הטומאה מהארץ וישרש אחריה אפי' רשומה שלא יהיה ניכר (ס' לב אריה פ' בראשית):

כו

חלב מחלב האשה שהוא דם נידות שעולה לדדים ונעשה חלב מזה נלמד אחדותו ית' שאם איתא שהן שתי רשויות ח"ו איך מניח אהורמיז לעבור דם הנידה ממטה למעלה לדדים לעשות מזה חלב אלא מהאי מוכח שהכל אחד ואל אחד בראנו וזהו כוונת עשו הרשע שעד שהוא במעי אמו שתה דם נידתה כדאיתא במדרש אבכיר דהוא כיון שראה שהדם נידה עולה למעלה ונעשה חלב מוכח אחדותו ית' והוא במעי אמו היה רץ אצל ע"ז כמשרז"ל לפיכך שתה דם נדתה כדי שלא יעשה חלב ואינו יכול ללמוד אחדותו ית' (שם פ' תולדות):

כז

חרבן ב"המק יש להבין כיון שהקב"ה כ"י שפך חמתו בעצים ובאבנים למה הגלה את ישראל אח"כ הלא שפך חמתו ולא נשאר חימה והענין הוא שכשחטאו ישראל היה הכל במזיד במרד ובמעל ונתחייבו הריגה למקום ח"ו וע"י חרבן הבית נסתלק מהם חלק המזיד ונשאר בהם חלק השוגג ולכן נתחייבו גלות כדין שוגגין. (שם בשם הרב קול בוכים):

כח

חרבן בשביל ד' עונות נחרב ב"המק א' בעון העגל כמ"ש בז"ח בפסוק על אלה אני בוכיה על שאמרו אלה אלהיך ישראל ב' בעון המרגלים באומרם ז"ל אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם אני קובע לכם בכיה לדורות. ג' בשביל שעברו ישראל עמ"ש בתורה וגונב איש ומכרו והם גנבו את יוסף כמו שאמרו בזו"הק איכה ובפ' וישב שעברו וישנאו אותו שנאת חנם עון ד' בשביל שהזהירם הקב"ה ומעץ הדעת ט"וו לא תאכלו ואמרו בזו"הק דרמיז להם דלא יקבלון ערב רב וביום אכלך ממנו מות תמות שתי חרבנות והטעם כי כל הנשמות היו תלוים באדם הראשון כנודע והזהירם אז הקב"ה והם קבלו ערב רב בצאתם ממצרים (מנחת אליהו ד' א' ע"א):

כט

חשדא החושד בכשרים לוקה בגופו ואמאי דוקא בגופו מאי שנא מכל עבירות שיעמדו בדין גוף ונפש יחד אבל הטעם הוא כי הנשמה טרם בואה לעו"הז תוך הגוף החומר הזה הנה אורה מביט וצופה מסוף העולם ועד סופו:

ויודעת ומשגת ברוחניות שלה לדעת כל אשר ימצא מהטמונים ונסתרים לפניה גלוים כנודע אך אחר ביאתה בתוך הגוף החומר העב והוא מסך המבדיל ומאפיל אורה שאינה בשלימות ידיעתה כאשר היה ואינה משיגה רק מהנראה ולא מה שהוא נסתר והוא רק מגיריה דיליה של הגוף המעכב אור ידיעתה ולסיבה זו בא לידי חשד לחשוד חבירו דאילו היה נשאר על מעמדה הראשון כאשר היתה באמנה אתו ית' היה בכח השגתו להשיג נסתר לא היתה באה לידי סיבה זו לחשוד חבירו מה שאין בו וא"כ הדין נותן מסברא שרק גופו ילקה כי יש התנצלות טוב כזה לנשמה לתלות הקלקלה בקלקול החומר המעכב ידיעת אמיתתה וע"י באה לחשדא. ובאר שבע עמוד התשובה ד' כ"ח ע"א):

ל

חנוך הוא מלאך מ"ט והיה חסיד ודבק נפשו עם השכינה אבל לא היה יכול ליכנס בהיכל מלך מפני שלא היה מהול והמתין עד אברהם שנצטוה על המילה ובא באליעזר עבד אברהם וקיים מצות המילה וכדי לקיימה לשמנה ימים חזר לבא במרע"ה כי לא רצה להמתין כמה זמן עד משה להיות ערל אלא נתקן מיד באליעזר להיות מהול ואח"כ השלים המצוה עד משה. (מנחת אליהו ד' י"ג ע"ג משם הרב עמודיה שבעה שהביאו משם המקובלים):

לא

חכמה החכמות הם ג' טבעיות שכליות אלהיות ונמשלו לדבש ולחם ושמן הטבעיות אין מוסרין אלא לתינוקו' ונמשלו לדבש שהחיך מרגיש מתיקותו כמו כן הטבעיות קרובים להשיג השכליו' אין מוסרין כ"א לנער הבא בימי' ונמשלו ללחם שאין התינוק אוכלו עד אשר יבא בשנים והוא רמז לקצת ריחוק ההשגה. האלהיות אין מוסרין כי אם לזקנים ונמשלו לשמן טוב רמז לתורה אור כמו השמן המביא אורה לעולם (הר' עי' גבורי' פ' בשל'):

לב

חנון ורחום כשהיינו עושין רצונו של מקום והב"המק קיים הקב"ה נקרא חנון ורחום ולא היה כלל חרון אף בעולם ובשעת החרבן נאמר אשר הוגה ה' ביום חרון אפו והקלקול היה גדול כ"כ מאתנו אשר נאמר אצל השם הוי"ה ב"ה כביכול חרון אפו ונחלקו תיבת רחום וחנון דהיינו ח"ר מן רחום נתחברו עם ו"נ מן חנון ונעשה חרון נשארו אותיות נ"ח מן חנון ואותיות מ"ו מן רחום ולזה מרמז נחמו נחמו ר"ל בזה תנחמו שיחזרו אותיות נ"ח מ"ו למקומם ותתחברו ו"מ לר"ח שיהיה רחום ויתחברו ח"ן לו"ן שיהיה חנון ויסיר חרון אף מן העולם (שער המלך ח"ב שער ו' פרק א'):

לג

חיים ד' מיני חיים הם האחד הם החיים שבני אדם חיים בהמשכת הזמן והנפש מתקיימת בגופם בהתמדת בריאותם ב' החיים שאחר החולי שבחליו הגיע עד שערי מות והוא כדמיון הכלי הבלוי שנתחדש וחוזר לקדמותו ג' חיים של סליחה אחרי היותו רשע חשוב כמת שנאמר כי לא אחפוץ במות המת כ"א בשוב מרשעו וחיה. ד' חיים שאחר המות והוא תחית המתים וכנגד ד' חיים אלו מצינו בפ' אחרי מות ד' מיני חיים א' שנ' ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת. ב' וכסה ענן הקטרת ולא ימות ג' וד' הוא שנאמר וחי בהם ולא שימות בהם והזכיר ב"פ זו ד' מיני חיים אלו לפי שפרשה זו מדברת ביום מחילה וסליחה ובו גמר החתימה על כל ד' מיני חיים אלו הן על חיים הפשוטין הן על החיים הבאים אחר החולי הן על חיים של מחילה וסליחה ואף של עו"הב וכנגד ד' אלו הוצרך הכהן שיזכור לו הקב"ה ד' זכות הנרמז בד' בגדי בד אלו לרמוז שיזכור הקב"ה לישראל ד' דברים הנקראים בד שהוא לשון יחיד א' הקב"ה הנקרא אחד ושמו אחד והוא הנרמז במלת בד הרומז לאחדותו והוא לזכור זכות שישראל מייחדים שמו בכל יום ואומרים ה' אחד. ב' כנסת ישראל נקראו אחד כדכתיב אחת היא יונתי וכתיב ישראל גוי אחד והם לבנים שנאמר מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה והוא להזכיר

את ישראל שבחר אותם הקב"ה לעם סגולה מכל העמים ג' התורה נקראת אחת שנאמר תורה אחת יהיה לכם ונקראת לבנה כמארז"ל שהתורה היתה כתובה אש שחורה על גבי אש לבנה והוא לזכור את ישראל זכות התורה שקבלו. ד' הנשמה נקראת יחידה שהיא אחת מה' שמות שיש לנשמה ונקראת לבן לפי שהיא מלבנת מעשיו של אדם והוא לזכור את ישראל זכות הנשמה שהיא אצולה ממקום קדשו ולכך הזכיר ד"פ בד שהוא לשון יחידי וכן חוט שלו יחידי ולבן והוא לזכור את ישראל ד' דברים אלו שהזכרנו ובזכות ד' אלו יזכרם לד' מיני חיים שהזכרנו כי ארבעתן נקראו חיים א' הקב"ה שנא' והוא אלהים חיים ב' התורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה ג' הנשמה היא חיה בטבע ומתה במקרה שכן נקראת הנשמה חיה ד' ישראל נקראו חיים שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום (הרב עיר גבורים פ' אחרי מות):

לד

חטא החטאים נחלקים לב' חלקים אחד מה שאדם חוטא חטא שאין בו מטבע התאוה וחימוד גוף כלל. כי מניח תפלין ואינו מניחם כדבעי ובכוונה ובשמחה לרצון קונו ומה חימוד יש בזה אם מניחן כראוי או לא וכהנה מצות רבות דאינם עושים כדקא יאות והרבה עבירות כמו ל"הר מה יתרון לבעל הלשון ומה נחת רוח יש בו וכן לעשות רע לחבירו מתפלל ודעתו דברים בטלים לבוש בגדים שעטנז מה תועלת יש בהם ומה חימוד שייך בהם ועבירות כאלה אינם מפאת חימוד ואדרבא השכל נותן לשמרם בתכלית השמירה היותם רצון הבורא אמנם היצ"הר אשר באדם הוא מסיתו להביאו לירכתי שאול ואף כי האדם בשכלו מנגד לו הוא מתגבר עליו וזה החלק הוא בא מצד התגברות היצ"הר על האדם החלק השני הוא דבר תלוי בחימוד ותאוה אשר נפש האדם נוטה לנפש בהמי וחומרי מתאוה כמו אכילה לרוב ומשגל נשים וכהנה דברים החמדה והתאוה אשר נודע לכל וא"צ לספרם ובאמת א"צ לזה פעולת היצ"הר כלל כי נפש החומרי עושה מעצמו אבל מה שעושה היצ"הר הוא כי הלא נודע לכל הוא כי טבע בני אדם במה שהורגל בו תמיד יקוץ בו אם יאכל בכל יום מעדנים טובים למאד לסוף יקוץ בהם אם ישמע קול שיר ערב תמיד לסוף יקוץ בו וכיוצא כי כך הטבע במה שאדם מורגל בו לא יערב לו כ"כ וא"כ אם יש לאדם אשה יפ"ת מאד הואיל ורגיל בה לא יהיה כ"כ חביב עליו עד שכמעט קץ בה ואם יהיה לו זונה באיסור ערוה מדי יום ביום יוסיף תאוה עד שיהיה קשה לו לפרוש הימנה וקשור בה ר"ל ככלב וכן במאכל היתר יקוץ ומאכל איסור בכל יום יוסיף עליו חימוד וכל זה הוא מלאכת היצ"הר כי הוא עושה לו כאילו היום נתחדש לו וכאילו מעולם לא טעם זה האכילה ובעילות איסור והוא בעיניו דבר

חדש ולכך יערב ויבושם לו וזהו יצרו מתחדש לו כאילו הוא דבר חדש והסגולה לחלק הראשון הוא הק"ש דהיינו למסור נפשו לה' ולהיות נהרג על קדושת המקום וקדושת שמו ית' וכאשר יהיה זה תמיד רגיל אצלו וחקוק במחשבתו לא יהיה כח ביד יצ"הר להתגבר עליו לפתות לעבור רצון קונו לשום סיבה. כיון שחקוק בלבבו להיות מוסר כל נפשו וגופו וקנינים עבור השם ותורתו ואיך בשביל שום דבר בלי שום הנאה יעשה הרע בעיני השם ותורתו ועל החלק השני לבטל חמדה והתחדשות היצ"הר אין לזה תקנה אלא תורה ולכך אמרו שיהיו ד"ת חביבים בעיניך כל היום כאלו היום נתנה וזה לעומת זה שזה מתחדש עליו בכל יום ולכך יהיה התורה ג"כ כאילו היום ניתנה וחביב לבטל התחדשות היצ"הר והעושה כן יצליח (יערות דבש ח"א):

לה

חנוכה היונים רצו לבטל מהם שבת ר"ח מילה שנרמזו במים כי מ' ראשונה רמז לשבת שבו נאסרו ל"ט מלאכות והם ארבעים שכן מונה רבי יהודה אף השובט כמ"ש בגמ'. והיוד היא המילה שבה מתגלה י' של שדי ומ' אחרונה סתומה רמז לר"ח שכן הלבנה כשהיא במילואה דומה למ' סתומה:

ולפי שהשמן עולה על כל המשקים נמשלו ישראל לשמן שגברה ידם עליהם ונצחום ע"י חשמונאי שבו אותיות שמן ונשאר חואי גי' כ"ה שבכ"ה בכסלו היה הנס וכן מתתיה הוא כמנין נקנור בגריס אנטיוכוס ע"ה (גבול בנימן):

לו

חנוכה הטעם שהיונים רצו לבטל מהם שבת ר"ח ומילה מכל שאר המצות הוא שאלו הג' שקולים ככל התורה וכל אחד מהם נק' חק המילה נקראת חק כמו שאנו אומרים וחק בשארו שם לפי שהיא חקוקה בגוף וכן אמרו רז"ל ופערה פיה לבלי חק למי שאינו חקוק במילה. שבת ור"ח נקראים חק שכן אמרו רז"ל בש"ר חוקיו ומשפטיו לישראל אלו קדושי החדשים שיש בהם חוקים ומשפטים וכו' וכן כתוב כי חק לישראל הוא ר"ה שהוא ר"ח וכן אנו אומרים בברכת הלבנה חק וזמן נתן להם וגם על השבת כתוב שם שם לו חק ומשפט וארז"ל שבת ודינין במרה איפקוד. וחמורה שבת שכל הכופר בה ככופר בכל התורה כולה. ר"ח ג"כ שקול ככל התורה שכמה מצות תלוים בחקי החדשים. והמילה תלוים בה כל המצות שכ"כ מגיד דבריו ליעקב ואיתא במדרש שהנואף והנואפת עוברים על עשרת הדברות:

ובזו"הק איתא בגין דכל פקודי אוריתא מתקשרים בנטירו דברית קדישא ועוד כיוונו לבטל מהם ג' מצות אלו כדי שלא יגינו על ישראל וימסרו בידם כי על השבת אז"ל אלמלא

שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד היו נגאלין ובזכות המילה נגאלו ממצרים כדכתיב גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך וגם בשמירת ראשי חדשים ומועדות יגאלו ישראל כי כולם הם זכר ליצ"מ שהיא רמז לגאולה העתידה ועוד שרצו לבטל ג' מצות שיש בהם כדי לכפר על העגל כי השבת אז"ל כל המשמר שבת אפי' עוע"ז כדור אנוש מוחלין לו והמילה היא אות כי הם מצויינים לו ית' כמ"ש ז"ל בנים המצויינים לי במילה ור"ח שכן אמרו בפרק"א שהנשים לא רצו ליתן נזמיהם לע"ז ונתן להם הקב"ה שכרן בעו"הז שהן משמרות ר"ח יותר מן האנשים. ולפי ששבט לוי לא חטאו בעגל לכן היתה התשועה ע"י הכהנים הלויים כי הם שמרו הג' מצות הנ"ל יותר מכל ישראל כי שמרו אמרתך במצרים ובמדבר שמלו עצמם וגם השבת היה ע"י משה משבט לוי ובלי ספק ששמרו הלויים את השבת במצרים ור"ח שכן כתוב יורו משפטיך ליעקב ובהם תלויים הר"ח ולכן נעשה הנס בשמן שר"ת שבת מילה נר כי הלבנה שהיא מאירה כנר היא בר"ח שאז מולד הלבנה להאיר והשבת נרותיה הם כבודה ועל המילה איתא בסנהדרין שכן נהגו להדליק נרות ביום המילה ונעשו הנסים ע"י בני חשמונאי שהם באותיות שמן באמצע והיה זה כנגד מה שמלכות יון נקראת חשך שהחשיכה עיני ישראל בגזרותיה ובמפלתה היתה לישראל אורה ושמחה:

(גבול בנימן):

מערכת טית

א

טל הקב"ה נמשל לטל שנאמר שראשי נמלא טל ובוטח בתשועת הקב"ה אף הוא נמשל לטל שנאמר אהיה כטל לישראל והנשמה שנמשלה להקב"ה נמשלה ג"כ לטל ועתיד הקב"ה להחיותה כטל שנ' כי טל אורות טליך (הר' עיר גבורי' פ' האזי'):

ב

טובה כשהקב"ה כביכול עושה טובה עם העולם עושה אותו לבדו ואינו מתיעץ עם פמליא של מעלה וכשח"ו להפך מתיעץ עם פמליא של מעלה ובזה פירשו ה' נתן וה' לקח ר"ל בענין הנתינה ה' נתן הוא לבדו דוקא אבל בלקיחה וה' שהוא וב"ד (זכות הרבים משם המפרשים דל"ג ע"א):

ג

ט"ב חומר האיסור שיש לשותה יין בסעודת המפסקת של ט"ב הוא דכבר ידוע שס"מ שולט בניד הנשה והגידים מספר ימות השנה וניד הנשה הוא כנגד ט"ב וידוע שבעון

ששתה חוה מהיין שסחט ס"מ ונתן לה גרם המיתה וחירוב המקדשות כנודע באופן שהיין גרם בחרבן המקדש שנחרב בעון ע"ז וג"ע וש"ד וכ"ז נמשך בעבור אותו יין שהשקה ס"מ לחוה ולאדם ולכן השותה יין בסעודה המפסקת של ט"ב שבעבור היין נחרב נמצא שנותן כח לס"מ לגבור ולכן אסרוהו חז"ל (מנחת אליהו ד"ז ע"א):

ד

טובה האוצר הטוב הוא אחדות גמור להשפיע טובה לישראל והוא טובה כוללת והשמים מקבלין אותה טובה כוללת ומתחלקת הן לגשמים הן לשאר הברכות וז"ש יפתח ה' לך את אוצרו הטוב להשפיע טובה כוללת ומתחלק מן השמים לתת מטר ארצך ולברך את כל מעשה ידך דהיינו כ"א כפי ברכתו הצריך לה (פנים יפות פ' כי תבא):

ה

טובה תכלית עבודת האדם היא הקדמת הטובות של השי"ת כי הקדמת כל הטובות שעושה ה' לאדם הוא מה שנותן לו החיים ובימי חיותו מטיב עמו כפי הטוב אשר יעלה על רצונו הרי שהחיות היא הקדמה לכל הטובות ועבודת אדם לה' היא שימסור נפשו למיתה למען קדושת שמו ית' הרי שתכלית עבודת האדם היא הקדמת הטובות של הש"ית. (שם פ' נצבים):

ו

טל יצחק א"עה בירך את יעקב ויתן לך האלהים מטל השמים והכוונה הוא כלומר יתן לך ברכה זאת שלא יסור מזרעך היחוד שהוא ה' אחד העולה ט"ל שמו ית' הנקרא שמים ויחוד ההא שהיא השכינה הנק' משמני הארץ שהיא מלכות (מנחת אליהו ד' נ"ג ע"ג):

ז

טל הטעם שברכו יצחק ליעקב בטל הוא שידוע שאותו היום פסח היה ולכן צותה לו רבקה ליקח שני גדיי עזים אחד לקרבן פסח ואחד לחגיגה כמאז"ל ולכן ברכו יצחק ליעקב בטל שבפסח שואלין על הטל. (שם ע"ב):

ח

טל הטעם שהמיתם הקב"ה בסיני כששמעו אנכי והוריד טל של תחית המתים והחיה אותם לרמוז להם אם יעסקו בתורה שנמשלה למים יזכו שיתברכו בטל של תחית המתים כמו שנתברכו עתה ובעינים ראו ואין כל חדש (שם):

ט

טל ידוע תדע כי החוטא ביום שחטא יצא מכלל ברוך ונכנס בכלל ארור כי כל התורה באלה ובשבועה קבלנו כדכתיב ארור האיש אשר לא יקים וכו' וזהו הטעם שקילל

הקב"ה בחטא אד"הר והקללות היו עשרה לאדם עשרה לנחש וט' לארץ שכולם ל"ט מלאכות והחוטא הוא ארור ונקרא מת אפי' בחייו וצריך לחיותו במלקות שכנגדם הכה הקב"ה לדור המבול לפי שלא חזרו בתשובה מ' יום שנאמר כי לימים עוד שבעה ומי שחוזר בתשובה ומקבל מלקות חוזרים לו ל"ט שהם הקללות של אדם והמיתה לטל שהוא הטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים והטעם שקודם החטא נפרד מהקב"ה שהוא ה' אחד ונתדבק בכוחות הטומאה שנקרא אלה עכשיו חזר וברוח נמוכה להתדבק בה' אחד שעולה טל ויש סוד עמוק כי החוטא בפעולותיו הרעים הוא מקצץ בנטיעות שמפריד מן הויה ב"ה ההא אחרונה הנקרא שכינה והוא סוד גלות השכינה ונשאר ה' חסר יה"ו לבדו וה"א לבדה וכביכול השם אינו שלם עד שיתקן את אשר עיות וז"ס ביום ההוא יהיה ה' אחד וכו' ותיקונו במלקות לקבל ט"ל רצועות שהם כנגד יוד הא ואו ליחדם עם ההא שיהיו ה' אחד (שם בש' ס' היכל ה'):

ו

טורים ד' טורים אבן שהיה נושא הכ"הג הם כנגד ד' דברים שנקראו אבן דהיינו התורה והיצ"הר וישראל והמקדש טור הראשון אודם פטדה וברקת הוא כנגד יצ"הר הנקרא אבן כי האודם הוא ע"ש החטא האדום הבא מצידו ולפיכך היה ניתן לראובן שלא כבש יצרו בחטא בלהה והאדימו פניו באותו חטא פטדה ג"כ מורה על החטא כמו שפירש רבינו בחיי שהוא אבן ירוק וניתן לשמעון ע"ש שהוריקו פניהם בבנות מואב כמשר"זל סימן לעבירה הדרוקן וכן אמרו שכל מי שחטא שם הוריקו פניהם וכן האדימו פני שמעון בחטא מכירת יוסף ושכם. וברקת ע"ש היצ"הר שיורה באדם כחץ וע"ד ויצא כברק חצו וכתיב חץ שחוט לשונם וכן הוא אומר אצל לוי כלי חמס מכרותיהם וכתיב וישטמוהו בעלי חיצים ולפיכך ניתן זה ללוי ולפי שג' שמות אלו מורים על יצ"הר והם היו כנגד שמעון לוי ע"כ לא מצינו שברכם יעקב רק היה מקנטרם:

הטור הב' נופך ספיר ויהלום והוא כנגד הלוחות שהוא התורה כי הנופך פירש רבינו בחיי שהיה מבהיק ביותר והוא ע"ש חכמת אדם תאיר פניו ופירש עוד שיש סגולה שאויביו הופכין לו עורף והוא רמז לתורה שבזמן שהאדם עוסק בה אז האויב הגדול דהיינו היצ"הר פונה עורף כמשרז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לב"המד ולפיכך ניתן ליהודה שנ' בו ידך בעורף אויבך היינו התורה הניתנה מיד אל יד היא בעורף היצ"הר וכן מצינו שהגואל האחרון שיבא מזרעו יבטל היצ"הר לעתיד ואז יהיה ומלאה הארץ דעה וכשם שנ' ביהודה יודוך אחיך כמו כן נאמר במתן תורה יודוך ה' כל מלכי ארץ וספיר רמז ללוחות שאמרו רז"ל שהיו סנפרינון וניתן לישכר ע"ש שנ' ומבני ישכר

יודעי בינה לעתים ויהלום פי' הרב שניתן לזבולון ורמז בו לעשרו והוא ע"ד שמח זבולון בצאתך לפי שנתן לתוך פיו של יששכר הרי כאילו הוא למד תורה שנאמר בה עושר וכבוד אתי וכו'. ומראה האבן ההיא לבנה רמז למה שארז"ל כל המשחיר פניו על ד"ת בעו"הז הקב"ה מלבינו לעו"הב:

הטור הג' לשם שבו ואחלמה כנגד ישראל שנקרא אבני נזר כי לשם הוא אבן שיש בו צורת אדם והוא רמז לישראל הנקראו אדם. שבו הוא אבן שהפרשים מתמדין לנושאה ומצליחין ברכיבתם והוא רמז לישראל שנאמר אצלם רוכבי אתונות צחורות וכתיב והרכבתיך על במותי ארץ ואחלמה פי' רבינו בחיי שהוא מרמז על הרבוי ע"ד שנ' יחלמו בניהם ירבו והוא רמז למה שנאמר בישראל הרבה הרבה אח זרעך וכתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים:

הטור הד' תרשיש שוהם וישפה הוא כנגד ב"המק הנקרא אבן שתיה ושם שער השמים שמלאכי אלהים עולים ויורדים בו והמלאך גויתו כתרשיש לפיכך נקרא המקום ההוא תרשיש ונקרא ישפה ע"ש שנאמר אכן יש ה' במקום הזה וזהו יש פה יש מקום אחד מיוחד לשכינה כי שם שער השמים והשוהם נותן חן והוא ע"ש שנ' ושפכתי על יושבי ירושלים רוח חן ושוהם הם אותיות שמה ע"ש שנ' ושם העיר מיום ה' שמה וענין היות ד' טורים משולשים בכל טור ג' אבנים רמז לד' אלו שאמרנו כי האבן התורני משולש שנ' הלא כתבתי לך שלישים וכמארז"ל אוריין תלתאי ישראל ג"כ משולשים כמשרז"ל לעם תלתאי והמקדש רמז לג' מקדשים. והיצ"הר המשלים פעולותיו ע"י ג' סרסורים דהיינו ב' העיניים והלב וע"ד שנ' על שלשה פשעי ישראל והושמו ד' טורי אבן אלו בחשן ובכל טור ג' אבנים כנגד ד' אלו שהם משולשין והושם בניהם אף הג' אבנים המרומזין ליצ"הר היינו שיכפר על היצ"הר המתנגד לישראל ולמקדש ולתורה לישראל כמשרז"ל כי הגדיל לעשות כי מניח האומות ומתגרה בישראל ולתורה כמשרז"ל ובת"ח יותר מכולם ולב"המק כמשרז"ל ופניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו ונתחברו בחשן כולם יחד כענין שנ' ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו היינו היצ"הר וזהו שהיה החשן נתון על הלב לכפר על היצ"הר המגרה בלב דוקא לפי שכל האיברים נשמעין אל הלב (הר' עי' גבו' פ' תצ'):

מערכת יוד

א

יראה ג' מיני יראה יש יראה מפני העונש והיסורין. יראת המקום שמוראו וגודלו ואימתו מוטלת עליו והיינו יראה מחמת הבושה בוש מלעבור על דברי מלך גדול רב ושליט כזה. יראה המעולה שבכולם שאין למעלה הימנה למדחל למריה בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין שהוא שורש כל השרשים ואם יחטא הרי נפסק משרשו זהו יראת הדביקות שרוצה להיות דבוק בו ומתיירא פן יפול למטה ויפסוק דביקותו שזה אינו פוסק רגע ואינו שוכח וזהו יראה שיש בו תשוקה ואהבה יתירה ויראה כזו כוללת אהבה שמתוך שהוא מתייירא שלא יופסק משרשו מכלל שהוא אהוב להיות לו דביקות ושורש שם במקום גבוה כזה וירא שמים כזה חושק מאד שיבואו עליו יסורין על עונותיו כדי שישאר זך ונקי ויוכל להיות דבוק למקום וזהו דחילו הרמוז ביוד של הוי"ה ב"ה ולכן מצינו בתנאים הקדושים שהיו מקבלים עליהם יסורין באהבה ואמרו בואו אחי וכו' וזהו התשובה המעולה שבתשובה והייראים ההם אף שלא היה בידם חטא ואשמה קבלו עליהם יסורין לטובת ישראל (אהבת ציון):

ב

ישועה הישועות אינם באים לישראל אלא ממדתו של יצחק שאם לא תסכים מד"הד עם מד"הר בטוב ההוא והישועה המזומנת לבא על ישראל יתעכבו מצד מד"הד עד שמסכים מדתו של יצחק שהוא מד"הד. (כתם פז):

ג

ירבעם בן נבט כשהיה קטן ולא היה בו חטא אמר הקב"ה למלאך המות להביאו אליו מיד באו מ"הש ואמרו ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ ר"ל מה שהוא שמך דהיינו התורה הוא אדיר בה והוא צדיק ובזכותו יבא לנו שפע אמר הקב"ה מאחר שרצונם שלא ימות אניחנו וכשחטא ועשה ב' עגלים והחטיא את ישראל אמר הקב"ה למלאכים כל שפע שנתן לכם בראשונה נהפך לזוהמא טוב היה יותר אם היה מת כשהיה נער והיה מלאך מ"ט לומד עמו מיד הצדיקו את הקב"ה ואמרו צדיק אתה ה' ש"מ תלת ש"מ צדיק בזכותו בא שפע למלאכים וש"מ כשחטא נהפך לזוהמא וש"מ נער שמת מ"ט לומד עמו. (ספר חסד שמואל):

ד

יין יש בו ד' דברים האחד הוא המזון שזן את האדם הב' השמחה שמשמח השותהו כמאז"ל על פסוק ויין ישמח לבב אנוש שהיין מלבד שמסעד סעיד ג"כ משמח הג' שהוא מבושם מריח טוב והד' שמשכר את האדם והשכרות הוא מין תענוג ולזה תמצא במין השכרות הגם שמתעבת את האדם הם מתאוים לה וכנגד ד' דברים אלו אשר ביין הם בתורה פרד"ס הפשט הוא כנגד הנאת המאכל שסועד שיש כיוצא בו ביין. הדרש הוא כנגד השמחה כמשרז"ל דברי הגדה מושכין את הלב ומשמחין אותו הרמז הוא כנגד הריח שאינו גוף אלא היולי ונרמז שם כך הוא הריח הטוב הסוד הוא כנגד השכרות והוא שצריך להתפשט חומרותו ולא יהיה סמוך בכל האופנים החומריים כי מרוב התלהובתו בתורה עד אשר תשמט נפשו ממנו ולא ידע מה לעשות והנפש מצד עצמה מיושבת בעצמה בדרך אשר היא חושבת בו ועניין זה ימצא בנכנסין בעומק בתורה. (ראשון לציון פי' על שיר השירים):

ה

ישראל בשגם הם חוטאים אינן נידונין כי אם או בעו"הז או בגהינם אבל האומות עוע"ז נידונין בין בעו"הז בין בעו"הב וזהו רמז עגלה ערופה בת שנתה דהיינו שבזמן שישראל שנמשלו לעגלה פונים אל השם עורף ולא פנים נידונין שנה אחת כי משפט הרשעים בגהינם י"ב חדש וזהו בת שנתה אבל פרה אדומה דהיינו האומות עע"ז בת שתי שנים שנידונין בעולם הזה ובעו"הב (הרב עיר גבורים פ' יתרו):

ו

ישראל בזמן שישראל חוטאים אז נמשלו למים ע"ד פחז כמים ונידונין בגלות הנמשל כמים לפיכך מתכפרין בתורה הנמשלה כמים ובתפלה ע"ד שפכי כמים לבך ובצדקה ע"ד שלח לחמך על פני המים ולפיכך מתנחמין לעתיד במים. שנאמר ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים (שם פ' נח):

ז

ישראל כשאנו עושים רצונו של מקום אז מעביר אותנו באחד מכתרין ומכנה אותנו בשם אלהים לפי שהוא בכבודו ויקרו מתלבש בהוד מלכותו ונק' בשם הוי"ה שהוא רחמים ואותנו לובש בשם אלהים אבל אם אין אנו עושין רצונו אז אנו מהפכין מד"הר למד"הד והוא בכבודו נקרא אלהים ואין לנו רשות להשתמש בשרביטו של מלך (שער המלך בדרושי יו"הכ דרוש ו'):

ח

ישראל שירה ושם הוי"ה עולה בגי' ישראל נמצא שבשם ישראל רמוז בו שירה ושם הוי"ה ב"ה וזה גרם לישראל שיאמרו שירה קודם מלאכי השרת כדאיתא בילקוט שאמר הקב"ה למ"ה המתינו עד שיאמרו ישראל שירה תחלה (זכות הרבים ד' ל"ב ע"ב):

ט

ישראל נקראים בנים ועבדים כי מצד נשמתינו שהיא חלק אלוה ממעל אנו נקראים בנים ומצד אשר קנה אותנו לעבדים בהוציאנו ממצרים אנו נקראים עבדים (פנים יפות פ' האזינו):

י

ישראל בשעת גדולתם נקראים ישראל ובעת ירידתם נקראים עם (שער המלך ח"ב שער ד' פרק ז'):

יא

ירח ענין מיעוט הירח י"ל שרצה הקב"ה בזה שבזה יהיה רמז לצדיקים ע"ד שאו מרום עיניכם ושיתבוננו כמו שגלגל השמש רם מגלגל הירח כן ירמוז שיש שמש ומגן ה' צבאות רם מכל העולם וכמו שהירח מקבלת אורה מאור השמש כן הצדיקים וכל העולם מקבלים מאור השמש ומגן ה' צבאות וכן הצדיק כשהוא משעבד לבו לאביו שבשמים ומתקרב לה' צבאות אזי מאיר משא"כ כשמתרחק וז"ש צדיקים יקראו על שמך וגם יש בזה רמז לבעל תשובה לרמוז דאף אם לא נשאר לו שום אור עדיין יכול להתחדש ולהאיר (אור הגנוז):

יב

יחוד קב"ה הכוונה להביא הת"ת למלכות שיתפאר הקב"ה עם המלכות דהיינו המדרגה התחתונה עולם הדיבור וזאת המדרגה מחיה את כל העולמות כמש"ה בדבר ה' שמים נעשו ונאמר ואתה מחיה את כולם והדיבור של הקב"ה הוא תמיד מחיה את כל העולמות וכשאדם עושה מצוה קב"ה מתפאר במלכות דהיינו הדיבור שהוא בתוך כל העולמות ואז מביא האדם המ' אל הקב"ה דהיינו שהקב"ה מתפאר עם עולם הדיבור וזהו יחוד קב"ה שיתפאר הקב"ה ב"מ שהוא בתוך העולמות ויתגלה מלכותו דהיינו שיכירו הכל שהוא מלך בעולמות וזהו תענוג גדול להקב"ה ומדת המלכות היא מצדינו ובידינו דהיינו שאנו מכירים גדולת מלכותו ואז הוא נשלם במדת מלכותו כי אין מלך בלא עם שמחמת העם נתגלה המ' ויש להקב"ה תענוג גדול מזה (כתר שם טוב):

יג

יו"ט סגולה להנצל מגדלות לכבד את הימים טובים ולקבל יו"ט בשמחה ובהרחבת הלב כפי יכולתו כי מרע"ה ע"י שהיה עניו מאד מכל האדם זכה למ"ט שערי בינה ויו"ט הוא מוחין דאימא שהוא בינה וע"כ כשמקבל את היו"ט שהוא בינה זוכה לענוה כי יו"ט בגי' ס"ג שהוא היפך גס הרוח כי יו"ט מבטל הגדלות כי טבע הקטנות שיתבטל לגבי גדלות (ליקוטי מוהר"ן):

יד

ישראל הקב"ה דן את ישראל ביום והאומות בלילה והוא מטעם דביום הנשמה היא למטה ובלילה הנשמה עולה למעלה וא"כ לגבי האומות הקב"ה יודע בודאי שיצאו חייבין וא"כ מוכרח הקב"ה לדונם בלילה בשעה שנשמתם עולה למעלה ויכול לחייבה בב"ד של מעלה מטעם דאין חבין לאדם אלא בפניו משא"כ לגבי ישראל הוא להיפך שהקב"ה יודע שיוצאין זכאין ולכך דנם ביום שזכין לאדם שלא בפניו ולחייבם אי אפשר כי אין חבין לאדם אלא בפניו (צפנת פענח חדש):

טו

ישראל בגופו של אדם הישראלי חקוק שם שדי דהיינו החוטם היא שין הזרוע כשהוא כפול הוא צורת ד' והמילה היא היוד והאו"הע שאין להם פריעה שהיא צורת היוד נמצא חקוק בגופם ש"ד (מדרש האיתמרי):

טז

יצ"הר בא לאדם מכח הערלה שהיה בו קודם שנימול:
ומי שנולד מהול אין לו יצ"הר. (צפנת פענח חדש משם מוהרש"א):

יז

יעקב נתן נפשו על הבכורה כדי לזכות לחג הקדוש של שמיני עצרת שלו משפט הבכורה וז"ש מכרה כיום את בכורתך לי ר"ל כיום ש"ע שהגם שהוא הח' הוא הבכור במעלתו כן אנכי אם שיצאתי באחרונה אהיה הבכור ויבז עשו את הבכורה כי אמר ש"ע פרים שלו קודמים. (מדרש לפירוש'):

יח

יעקב השתחוה לעשו ז"פ כי הנה בית יעקב אש ובכל פעם שהשתחוה לו הוריד האש על ראש עשו שהוא תרמו"ס סר מות ס"מ רה"ב שהם מות וכאשר השתחוה ז"פ בזה שלקו ז"פ וז"ס והיה בית יעקב לאש וגו' ועי"ז הבית עשו לקש בהיפוך אתוון שלק כי שלקו יעקב וביטל ז' רישין דיליה ומש"ה ובית יוסף להבה שאין כח ליעקב לבדו לבטל

את שור וחמור אם לא כשיוסף עמו שאז יעקב יוסף בגי' של"ח ומבטלים את שחל דקל"י ס"מ ורהב בחושבן שח"ל. (מדרש לפירושים):

יט

יעקב ועשו יש להקשות מאחר שיעקב הוא הבכור באמת למה עשה ה' ככה שנולד עשו בראשונה עד שהוצרך יעקב לקנות הבכורה ומסר נפשו עליה ועוד איך יעקב שהוא רובו חסד נולד מן יצחק שהוא דין ומהיכן בא לגבורות שיולידו את החסדים ואמנם הענין הוא שכיון שאברהם הוליד את יצחק ויש בבן כח האב הרי שיש ביצחק כח מן אברהם אביו ומן אותה הבחי' וכוחו של אברהם הנתון בתוך יצחק ממנו דוקא נולד יעקב באופן שעיקר של יעקב הוא רק הכח הזה של אברהם רק בדבר הזה נמצא בו שמץ מן בחי' אביו ממה שנולד מכחו ונמשך ממוח שלו ויצחק הוא כמו מעבר בעלמא ובחי' אמצעי בין אברהם ויעקב במה שע"י יצא לאויר העולם ומעתה לק"מ כי לכן נולד עשו בראשונה כי כן ראוי שיצא תחלה מי שהוא בחי' אביו עצמו קודם אל מי שאינו רק מבחי' התערובות שיש באביו ולכן אף שעשו יצא בראשונה מ"מ ליעקב משפט הבכורה והיינו מטעם האמור כי כיון שעיקרו של יעקב הוא מבחי' אברהם אבי יצחק ממילא הוא בכור לעשו שהוא מבחי' יצחק בן אברהם ודוק היטב (שם):

כ

יעקב כשהוא מלא בוא"ו הוא רחמים שעולה קפ"ח פקח עיניך וראה אבל כשהוא חסר והוא מנין קפ"ב הוא מד"הד שהוא למנין אל קנ"א וזהו וירד מיעקב שירד מיעקב שיפחת מיעקב אות ו' ולכן אמר וירד כלומר ו' ירד א"כ הוא אל קנא ואז והאביד שריד מעיר שיעשה נקמה בגוים (ש' שמואל):

כא

יעקב ישראל הפרש שבין יעקב לישראל הוא מנין שנ"ט שהם אותיות שט"ן כי יעקב הוא קפ"ב וישראל הוא תקמ"א א"כ הפרש שביניהם הוא מנין שטן שע"י קטרוג שטן נעשה מישראל יעקב כי יעקב לשון שפלות וישראל לשון גדולה והשטן מקטרג להיות מישראל יעקב ולכן בשעה שנצח יעקב את השטן אמר השטן אל יעקב לא יעקב יאמר עוד שמך כ"א ישראל יהיה שמך שלא היה לשטן שליטה ביעקב לכן קראו ישראל. (ש' שמואל):

כב

יעקב נקרא ביוד והיה לו לקרא עקב שאחז בעקב עשו אלא משום שעקב תיבות יש ביוד הדברות א"כ היוד רומז שבני יעקב יקבלו י' הדברות שבו עקב תיבות ועוד משום

כי אותיות ראשונות של אברהם יצחק יעקב המה אי"י שהוא במספר אהיה ולכן נקרא יעקב ביוד להשלים שם אהיה (שם):

כג

יעקב ראה בחלום סולם שהוא בנין ב"המק ר"ל שלא ייירא מעשו כי ברכת עשו הוא על חרבך תחיה ובב"המק כתיב לא תניף עליהם ברזל (ילקוט דוד משם כלי יקר):

כד

יעקב טעם שנשא יעקב שתי אחיות הוא דקשה בלשון הפסוק ואשה אל אחותה לא תקח לצרור וכו' בחייה ולמה בשאר עריות נאסרה אפי' לאחר מיתה ואיסור אשה אל אחותה הוא דוקא בחייה אלא טעם איסור שתי אחיות לפי שהם בני אב ואם אחד ויבאו להתקנאות וא"כ זהו דוקא בחייה וממילא רחל ולאה שהיו אהובות ביותר שהרי מסרה הסימנים א"כ מותר:

(שם בשם הרמב"ן בפ' אחרי מות):

כה

יצחק לא רצה יצחק לישא אשה בילדותו כי אילו היה עשו יוצא בילדותו לא היו יכולין בני יעקב להתקיים תחת יד עשו בגלות מחמת חיזוק טבעו ועכשיו נתחלש קצת. (שם בשם רבינו בחיי):

כו

יצחק מה שאהב יצחק את עשו כדי שיקנא יעקב בעשו ולא יהיה שלום עמו ולא ילמד ממעשיו הרעים. (שם בשם שפתי כהן):

כז

יצחק הוצרך להתפלל על רבקה מפני שהיה אסור בשפחה ולא כן אברהם שהיה מותר בשפחה ע"כ לא התפלל על שרה (שם בשם מפרשים):

כח

יצחק למה לא נשתנה שם יצחק כמו אברהם ויעקב הוא מפני שיצחק נתן הקב"ה לו שם זה משא"כ באברהם ויעקב אביהם ואמם נתנו להם שם זה לכך נשתנה (שם בשם רבינו בחיי):

כט

יצחק הוצרך להמתין מ' שנה עד קחתו את רבקה שכן מ' שנה המתינו ישראל לקבל תורה שבע"פ שהרי בתחלת מ' שנה קבלו תורה שבכתב ולסוף מ' הואיל משה באר

היטב שהוא תשבע"פ ולכן פתחה תושבע"פ במ"ם מאימתי וסיים במ"ם שלום (שם בשם מ"ע):

ל

יצחק צפה ברוה"ק שבני יעקב יחטאו וירשו גהינם וכשראה שילכו בגלות עשו שמח וזה ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ר"ל ציידה של גהינם נתן בפיו של עשו וישראל יכופרו מן עונותיהן ע"י גלות עשו שמכפר עון. (שם בשם שערי אורה):

לא

יצחק ג' טעמים למה כהו עיני יצחק א' כדי שיקבל יעקב הברכות ב' ע"י שהסתכל בעקידה בשכינה וכתיב כי לא יראני האדם וחי וסומא חשוב כמת. ג' על שנטל שוחד מעשו (שם בשם מפרשים):

לב

יצחק בדעת יצחק היה שיבורך יעקב בברכות עו"הב. ועשו בעו"הז כמו שהיתה הפשרה בבטן אמם ח"ש ויקח ברכתיך הראויה לך בעו"הז אבל באמת טעה יצחק בזה כי עו"הב תלוי בעו"הז כי מי שאין טורח בע"ש מה יאכל בשבת ובאמת למה לא גילה הקב"ה שגם ליעקב יתן לו ברכות עו"הז בלי רמאות אלא הענין הוא דכתיב ותגזר אומר ויקם לך בצדיקים והנה אם יצחק בירך אותו בעו"הז אף אם חטא יעקב היה ראוי שיתקיים מכח ותגזר אומר ממילא לא היה גלות לישראל מארצם ולא נתכפר עונם אם לא ע"י גהינם לכך נתנם ברמאות שאם לא יזכו לא יתקיימו הברכות ויכופר עונם בשעבוד מלכיות ויהיה להם חלק עו"הב במילואה (שם בשם חן טוב):

לג

יצחק הטעם שלאברהם ויעקב היה שינוי בשמותם משא"כ ביצחק שלא נשתנה שמו הוא שבהיות שהוספת האות בשם בא להורות על תוספת מעלה גדולה וגבורה וכיון שיצחק הוא דין לא שינה שמו ולא הוסיף בו אות לרמוז שהקב"ה מטה כלפי חסד לעזור ולסיוע העולם שנברא בחסד ולכן הוסיף בשם אברהם ויעקב שהם חסד ולא הוסיף אות בדין בפחד יצחק כדי שלא להוסיף כח הדין. ועי"ל שידוע שיצחק הוא מן הששה שנקראו בשמותם קודם שנולדו והוא אות וראיה שהקב"ה יודע סוף כל האדם והראיה שקרא שמותם מקודם וידוע שבשמות רמוזים מעשיו של אדם וא"כ אם היה משנה שם יצחק ששמו עדות על ידיעתו יתברך יראה ח"ו שסותר הראשונות ולכן בהכרח גמור שאין שום צד לשנות את שמו. (מנחת אליהו דמ"ו ע"ב):

לד

יצחק היה בסופו עני עד דכדוכה של עניות כמ"ש הראב"ע בפ' תולדות והטעם הוא שבהיות שמד"הד בעו"הז מתגרה בישראל והם דחופים ומטורפים אמנם בביאת הגואל בב"א יעלו מעלה מעלה ויתגברו על הדין ולכן לרמוז לזה העני הקב"ה ליצחק שהוא דין בסוף ימיו לרמוז שבסוף הדין לא ישלוט בישראל ויתגברו ויהיו מתנהגים בחסד וברחמים בלבד ולא ישלוט עליהם דין כלל וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי ויהיה עונה אמן בע"כ והדין יתהפך עליהם לרחמים שכן בסופו נהנה יצחק מיעקב והאכילו וברכו יצחק ויצא עשו בפחי נפש (מדר' האיתמרי דע"ד ע"ב)

לה

יעקב היה בהיפוך כל הצדיקים שבחייהם אינם יודעים עתידות רק בשעת מיתתן מתנבאין כמו יצחק והלל ורבי וביעקב נסתמה ממנו הנבואה בעת מיתתו ומקודם היה הכל גלוי לפניו (ילקוט דוד בשם יד יוסף):

לו

יעקב כשהלך יעקב למצרים למעשה גופני נקרא שמו יעקב וכשהלך למעשה נשמה נקרא שמו ישראל וז"ש ויחי יעקב ואח"כ ויקרבו ימי ישראל למות ר"ל שהלך אחר מעשה הנשמה שעיקרה אחר מותו. (שם בשם בחיי):

לז

יעקב הקב"ה כשבירך את יעקב ואמר לא יעקב יאמר עוד שמך הוא לא שיעקר שם יעקב אלא לפעמים שמך יעקב ולפעמים שמך ישראל כדרז"ל והטעם הוא מפני שהמלאן ג"כ בירך אותו כך ואמר לא יעקב יאמר עוד שמך וכוונת המלאן היה לרעה שרצה לעקור שם יעקב ואח"כ לקטרג על הבכורים באומרו עשו מכר ליעקב ואתה ישראל לפיכך כשבא הקב"ה לברך את יעקב אמר לא יקרא עוד את שמך יעקב כ"א ישראל פעמים יעקב ופעמים ישראל כדי שלא יוכל שרו של עשו לקטרג על הבכורה (לב אריה פ' תולדות בשם הש"ך):

לח

יעקב אע"ה כשהלך למצרים הלך לקצץ ארזים לבנין ב"המק כדאיתא במדרש רז"ל והענין הוא כי יעקב אע"ה הוא הרואה במראה הנבואה שאין ישראל יכולים לצאת ממצרים כ"א בהיותם לגוי גדול ועצום ס' ריבוא שיהיו שייכים לקבלת התורה ולנחלת ארץ ישראל והרבוי בא ע"י ב"המק ומצינו כשיקבל עליו האדם לעשות איזה מצוה נחשב לו כאילו עשה כמ"ש בדניאל מיום ששמת לבך להתענות נתקבל תעניתך וכמו שדרז"ל

על פסוק מזמור שיר חנוכת הבית לדוד אע"פי שלא בנאו דוד רק חשב לבנותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנאו א"כ כאן גבי יעקב אע"ה שהלך לקצץ ארזים לבנין ב"המק ונחשב לו כאילו בנאו ולכך ויפרו וירבו מאד ויחי יעקב (שם פ' כי תצא):

לט

יעקב מה שהשכינה היתה ביעקב יותר מבשאר האבות הואיל והיתה מיטתו שלימה והענין היא שעיקר מרכבה עליונה הם י"ב בקר שרמז להם שהע"ה והים עליהם מלמעלה והם כנגד י"ב צירופי הוי"ה שהם שורש המרכבה והשכינה עליהם הרי כביכול בין הכל י"ג שהוא בגי' אחד שזהו האחדות הגמור למעלה שמתייחדת השכינה במרכבתה וז"ש הפ' והוא באחד ומי ישיבנו והנה הק"בה בחסדו ובטובו הגדול רצה לרדת השכינה למטה וזה א"א אם לא שצריכים צדיקים להעשות מרכבה אליה כביכול כדוגמא שלמעלה ואז הוי מרכבה קדושה שלמעלה כנגד שלמטה וטרם בא יעקב עם השבטים לא נתאחדה השכינה למטה ביחוד גמור כדוגמא שלמעלה כי לא מצא מקום א' להיות י"ג שרשי הקדושה להאחז השכינה בהם עד שבא יעקב עם י"ב שבטים שלו כולם צדיקים כולם גבורי כח עושי דברו ועם יעקב עצמו הם י"ג אחד באחדות גמור נתאחדה השכינה במרכבתה בשלימות. (אספקלריא המאירה):

מ

יעקב נשא אשה בהיותו בן פ"ד שנה והטעם שלא המתין יותר הוא שיעקב בהיותו נקרא אל וצריך להעמיד י"ב שבטים מטה שלימה היה מוכרח להעמיד בצ"א שנים שהוא מספר הוי"ה ואדנות י"ב שבטים אלו דהיינו י"ב שבטים הם כנגד י"ב צירופי הוי"ה והוי"ה אדנות הם זיווג שלם כידוע דהיינו מן פ"ד עד צ"א הוא ז' שנים צא וחשוב שילדו אמותינו כל אחת בז' חדשים י"ב פעמים מספר ז' חדשים הוא ז' שנים וזהו הטעם שלא היה יכול להמתין יותר מפ"ד שנה והנה ר"ת של פסוק הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה הוא מספר פ"ד (לב אריה משם המקובל ר' אלחנן זלה"ה):

מא

יעקב נתן ליצחק אפיקומן אחר האכילה וזהו כוונת הפ' בא אחיך במרמה עולה אפיקומן וכונתו בזה כדי שאם יביא עשו אחריו לאכול שלא יוכל עוד יצחק לטעום ממנו מאחר שכבר אכל אפיקומן מנחת אליהו דנ"ג ע"ג משם זקן אחד חכם וכתב הרב שהקשה לו שהאכילה הזאת היה ביום פסח וביום אינן אוכלים אפיקומן ואמר הרב שאחר ימים מצא חוזק לדברי הזקן שראה להרב רבי משה פיזאנטי ז"ל שמעתי שצריך לאכול כזית

מצה ביום כמו בלילה ויש מקומות נוהגים כן והטעם כדי שיהיה טעם מצה בפיו ויזכור יציא' מצרים כל היום כמו בלילה:

מב

יעקב הטעם ששלח יעקב לעשו מלאכים ממש כוונתו היא להראות לעשו שאין להאשימו על מה שנשא שתי אחיות דכתב הציוני הטעם של איסור עריות הוא שלמעלה מזדווגים הקרובים ואסור להשתמש בשרביטו של מלך משא"כ יעקב שנקרא אל דכתיב ויקרא לו אל לפיכך הותר לו להשתמש בשרביט המלך וא"כ זהו כוונת יעקב ששלח לו מלאכים ממש להראותו שהוא נדמה למלאכים ויכול להשתמש בשרביטו של מלך ומותר לו בשתי אחיות (תפארת הגרשוני פ' וישלח):

מג

ישראל הטעם שהקב"ה המשיל לאברהם אע"ה לישראל ככוכבי השמים שהוא לשבח וליעקב אע"ה אמר לו והיה זרעך כעפר הארץ שהוא ח"ו לגנאי ואדרבא ליעקב שהיה בחיר שבאבות היה צריך לומר לו ככוכבי השמים הענין הוא כי אדרבא מה שנמשלו ישראל ליעקב אע"ה כעפר הארץ הוא לשבח והוא כי לאברהם שיצא ממנו ישמעאל ולא היתה מטתו שלימה אינו מן הראוי שיבטיח לו הקב"ה שאפי' אם יהיה זרעו כעפר הארץ שאינם עושים רש"מ שיקרע להם הים לזה הבטיח לו ככוכבי השמים שצריך שיהיו צדיקים וכן מ"ש כי גר יהיה זרעך ר"ל זרע הדומים לך צדיקים כיוצא בך אבל אצל יעקב שלא היה בו פסולת והיתה מיטתו שלימה נתרצה הקב"ה בזה והבטיח לו שאפי' אם ח"ו יהיה זרעך כעפר הארץ ואינם עושים רש"מ אפ"ה יקרע להם את הים שדי להם זכות יעקב ובניו כולם קדושים משא"כ באברהם ויצחק שלא היתה מטתם שלימה (זכות הרבים דל"ד ע"א):

מד

ישראל נמשלו לחטים שנ' בטנך ערמת חטים והוא מג' טעמים א' כי כמו החטים אדם מכניסן לאוצרות כמו כן ישראל עושין אוצרות ביראת ה' שנ' יראת ה' היא אוצרו וכנגד זה כתיב יפתח ה' את אוצרו הטוב ב' כמו שהחטים עומדין לזרוע מהם ויצמחו עוד כהנה וכהנה כמו כן ישראל זורעין לצדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה ומוסיפין עוד שנ' יש מפזר ונוסף עוד ג' כמו שהחטים בעל הגרן מקפיד בפרטות על כל כור וכור כמו כן ישראל הקב"ה מקפיד בפרטות על כל מעשה איש ומעלליו. והאומות נמשלו לקש שכמו בעל הגורן אינו מקפיד על המנין בפרטות רק על הכלל כמו כן האומות אינן ספונין וחשובין שיקפיד עליהם בפרטות כ"א בכללם וכמו שהקש אינו עומד לזרוע עוד

ממנו כמו כן האומות שנאמר בהם אף בל זורעו וכו' שאינן זורעין זריעה של מע"ט ואפי' הצדקה שעושין ארז"ל שהוא חטאת להם שנ' וחסד לאמים חטאת וכמו שהקש אין מכניסין אותה לאוצר כמו כן האומות אינן עושין אוצרות ביראת ה'. (הרב עיר גבורים פ' במדבר):

מה

ישראל בזמן שאין שליטה לשטן נקראו ישראל ואימתי אין שליטה לשטן בזמן שהשכינה שורה על ישראל ואז נתחבר שם הוי"ה ב"ה לאותיות שטן ואז משטן נעשה שכינה. (שם שמואל):

מו

ישראל הוא אותיות לי ראש אבל בגלות גדע בחרי אף כל קרן ישראל היינו הקרנות של ישראל היינו אותיות לי ואז היו צריה לראש דכשהיה ישראל בשלימות אז יהיה לישראל ראש אבל כשגדע הקרנות של ישראל היו צריה לראש אויביה שלו. דעכשיו בזמן הגלות חסרים אותיות לי שהוא ארבעים אם כן חסר המ"ם של שלום ונשאר שלו. (שם):

מז

ישראל קודם קבלת תורה לא היו נקראין בשם ישראל רק ע"ש אביהן כמו שמתייחסין האומות ע"ש אביהם הראשון אבל אחר מ"ת נקראין ישראל ע"ש שהיו קרובים בהר סיני לאל ית' וזש"ה לבני ישראל עם קרובו (ילקו' דוד בש' יד יוס'):

מח

ישראל ג' מידות יש בישראל גומלי חסדים ביישנים רחמנים שהם כנגד ג' אבות אברהם עסק בג"ח יצחק נתבייש מאביו ויעקוד את יצחק בנו כשה לטבח יובל ולא עיכב בו יעקב היה רחמן שהיה לו צער גידול בנים (גבו' בנימן):

מט

ישראל נדמו לאגוז כמו שהאגוז כל זמן שלא נגמר הוא הכל קליפה ואח"כ כשגמר אז נחלק לד' חלקים כך ישראל כ"ז שאין קץ הגאולה הם כולם ביחד ואח"כ נגמר לד' חלקים והם בית ישראל ברכו את ה' בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את ה' יראי ה' וכו' ומ"ש אצל כולם בית ואצל יראי ה' לא כתיב בית כי יראי ה' המה הגרים ולגרים אין להם בית בפ"ע לכן לא כתיב אצלם בית (מכתב מאליהו די"ג ע"ב):

נ

יוסף מה שנתן יוסף לבנימן ג' מאות כסף הוא שיוסף קנס עצמו כדין מוציא שם רע במאה כסף והוא הוציא שם רע דאכלו אמ"ה וכו' לכך נתן מממונו ג' מאות כסף דהוא

ג"פ הוציא ש"ר בג' דברים ודוקא נתן לבנימן שלא חטא כלום ולאחיו לא נתן שגם הם חטאו במכירתו (ילקוט דוד בשם מפרשים):

נא

יוסף היאך יוסף הצדיק דיבר ל"הר על אחיו הצדיקים ושקולה ל"הר כעובד ע"ז אלא כוונתו לטובה היתה שיוכיח אותם אביו ויחזרו למוטב וז"ש יהודה בראותו שהשליכו אותו לבור של נחשים ועקרבים שזה הוא העונש על ל"הר וניצל מהם אמר כי אחינו בשרינו ר"ל מוכח שלטובתינו נתכוון ועי"ל חשב יוסף שהבריות יקללו את יעקב אם לא יוכיח אותם כמשחז"ל אפי' לרשע בן צדיק מותר לקרותו רשיעא בר רשיעא וז"ש ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם ר"ל מכבוד אביהם (שם בשם יד יוסף):

נב

יוסף השכינה באה עם יוסף למצרים כ"ב שנים קודם לביאת השבטים נגד כ"ב אותיות התורה למען הכניע כל כוחות מצרים הטמאה ולשמור עדת ישראל לבל ישקעו בטומאה וע"כ ישבו בארץ גושן שלא היתה תחת השר שלהם לפי שהיתה כתובת שרה וע"כ כל תבואת מצרים היתה נרקבת זולת תבואת שתחת יד יוסף בארץ גושן (שם בשם מוהר"ם אלשיך):

נג

יוסף טעם שמכרו אחי יוסף אותו לפי שראה שעם כל השבטים נולדו תאומות ולא עם יוסף חשבו שלא יזכה לישא אשה כי מהיכן ישא ממילא גברא קטילה קטלי כי לא יצא ממנו זרע וחשוב כמת ומה טעם לא נולדה עמו תאומה לפי שעתיד לישא אסנת ומטעם זה ראובן ביקש להחזירו ליוסף כי כשימות יוסף מוכרח להוליד אחר במקומו ולא יהא לו הנאה מזה משא"כ שיוסף חי ולא יזכה לישא אשה אז צריך שבט אחד לחלוק ולמי ראוי לחלוק יותר ממנו שהוא הבכור אבל לא עלה על דעתו שינוטל ממנו הבכורה ויותן ליוסף (שם בשם זרע בירך):

נד

יהושע היה נקרא הושע ובשליחות המרגלים לחפור את הארץ קרא אותו משה יהושע מפני שלא האמינו כל מלכי ארץ שהניקה בנים שרה וכל ל"א מלכים הביאו בניהם לשרה והניקה אותם ובאותו חלב התישה כח של מלכים שעתיד יהושע לכבוש לכן אות יוד של שרה הוא בראש יהושע וזהו כד חזא משה ענותנותו אמר יה יושיעך כי ענוים ירשו ארץ אם כן יהושע ירש הארץ לכן נתן לו היוד של שרה כי היוד מורה שיוכל לכבוש ל"א מלכים כי שרי אינו מוליד א"כ ע"י אותה היוד שניטלה משרה ונתן ליהושע

שפיר יוכל לכבוש מפני שהניקה שרה כל ל"א מלכים והתישה כוחם וא"ש שבמרגלים ניתן לו אות יוד. (שם):

נה

יהושע עצור עצר בעד יהושע מלהוליד להראות את ישראל שלא יאמרו שוא עמלו בוניו בו במקדש דודאי עתיד ליחרב אפי' אם יהיו צדיקים לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת צא ולמד מהמנהיג המכניסנו לארץ דהוא פני הלבנה איתתא בלא בעלה א"כ אין תשועתינו תשועת עולמים:

ולכך עצר ה' בעד יהושע מלהוליד להורות להם דהדבר תלוי בהם דאם הם רשעים אז יהיה גלות ושעבוד ולכך היתה ההכנסה ע"י הנקבה ואם יהיו צדיקים אל ייראו מהגלות הואיל והכנסתם היה ע"י נוקבא דבמעשיהם הטובים מהפכים הסדר דאף נקבה אינה יולדת וא"כ הכנסתם היה ע"י זכר (נחלת בנימן מצוה מ"ו):

נו

יצ"הר הרשעים בשעת לידה נכנס בהם היצ"הר כמשחז"ל אימתי יצ"הר בא בשעה שננער לצאת אבל במעי אמו אין ליצ"הר שליטה אבל המינים והאפיקרוסין שהם משורש הטומאה הם טעים בבטן דאפי' בבטן יש להם יצ"הר וזהו תעו מבטן דוברי כזב והוא היפך מעלת בני ישראל שאחז"ל שעובר במעי אמו מלמדין לו כל התורה כולה (פנים יפות פ' כי תבא):

נז

יוסף הצדיק עשה פשרה בין אאע"ה ובין יצחק אע"ה כי אברהם בירר לבניו שעבוד מלכיות ויצחק בירך יעבדוך עמים נמצא שהפקיע שעבוד מלכיות בא יוסף שנתקיים בו יעבדוך עמים כדאיתא במדרש וחזר הדבר לקדמותו (זכות הרבים ד"ל ע"א):

נח

יוסף הראה לאחיו המילה שמכח המילה הראה להם שאין לו תרעומת עליהם ואין עליהם שום עון ואשמה על מכירתו והענין הוא דתמן תנינן במס' שבת פ' רבי אליעזר מנין לפקוח נפש שדוחה שבת ק"ו ממילה שהיא אחד מאיבריו של אדם דוחה שבת ק"ו פקוח נפש ודבר זה נודע דחטא מכירת יוסף היה דוגמת חטא חילול שבת דאיהו דוגמת ברית קדש והוציאו מר"הי לר"הר למקום ערות הארץ ומכירת יוסף היה באמת לטובה להחיותם ברעב והוי כמו פיקוח נפש ופיקוח נפש דוחה את השבת לכן אמר יוסף ועתה אל תעצבו כי למחיה שלחני אלהים לפניכם ופיקוח נפש דדוחה את השבת ילפינן ממילה לכן הראה להם המילה (כסף נבחר):

נט

יוסף כמה שכבש יצרו באשת פוטיפרע וינס החוצה זה היה תיקון מעליא לפגם אד"הר וזהו הטעם דכשראה הים ארונו של יוסף נקרע שמתחילה עלה על דעת הים שהתנאי הראשון בטל לפי שהתנאי לא היה כ"א כשלא יחטא אד"הר אז הוא ימשול בכל וידמה הים משירתו ושירתו של אדם עדיף שיאמר על הים אבל כשיחטא אין לו יתרון על שאר הברואים בשירתן ולכן לא רצה הים להקרע ולשתוק משירתו בשביל ישראל אבל כשראה ארונו של יוסף דכתיב ביה וינס החוצה ותיקן הפגם של אד"הר אז חזר הים לתנאו הראשון וזהו ג"כ הטעם שיתרו אחר ששמע קי"ס לקח את ציפורה להחזירה למשה אחר שילוחיה ולא קודם לכן דהיינו מכח קי"ס שנקרע לפני ארונו של יוסף מוכח שתיקן יוסף חטא אד"הר מעתה ממילא אין למשה לפרוש מן האשה לתקן פגם אד"הר כי מקודם סבר יתרו שמשה מוכרח לפרוש מן האשה כדי לתקן פגם אד"הר כי אד"הר ביקש לתקן על ידי פרישתו מן האשה ק"ל שנים אבל לא עלתה בידו רק אדרבה ע"י הקרי שראה לאנסו נעשה ממנו רוחין ושדין וכן היו מולידים במצרים ק"ל שנים עד שלא נולד משה והיה מן הראוי שמשה יתקן הפגם ויפרוש מן האשה ובשביל זה לא החזירה לו מקודם אבל עתה שכבר נתקן פגם אד"הר ע"י יוסף כדמוכח מקי"ס. ממילא אינו מן הצורך שמשה יפרוש מן האשה ע"כ בא יתרו עם צפורה להחזירה למשה (תפארת הגרשוני פ' יתרו):

ס

יוסף הטעם שיוסף כפה את המצריים למול אע"פי שלא גיירן הוא שידוע שעיקר טעם המילה הוא לשבר ולהכניע תאות המשגל כי בהסיר את הערלה נכנע תאות היצ"הר וידע יוסף כי עתידין המצריים לשלוט על ישראל וכיון ששולטים על ישראל מכ"ש ששולטים בנשותיהם ח"ו ובפרט המצריים שהם שטופי זמה ואם ח"ו שולטים בנשותיהם אין להם תקומה לעולם וע"ז חשב מחשבות יוסף הצדיק לכוף את המצריים למול שעי"ז יוכנע תאותם ולא ישלחו יד בנשי ישראל כלל והמצריים כדי להציל ממות נפשם מפני הרעב הודו לדבריו ע"כ שלא בטובתם ומלו את עצמם ובזה היה תיקון גדול לנשי ישראל שלא שלטו בהם שונאיהם (זכות הרבים דכ"ז ע"ב):

סא

ישמעאל כוונת אאע"ה בהתפללו בעד ישמעאל לו ישמעאל יחיה לפניך הוא שכיון שראה אאע"ה שישראל היו עתידין ליפול ביד ישמעאל התפלל שלא יחסר מישראל ל"ו צדיקים בכל דור ודור להגין עליהם כדחז"ל שבכל דור ודור יש ל"ו צדיקים כאאע"ה

וז"א לו ישמעאל יחיה לפניך כלומר ל"ו צדיקים אל יחסר מישראל בכל דור ודור בעבור שיעמדו לפני ישמעאל ויחיו ישראל לפניך ואל יפלו ביד ישמעאל והשיב לו הקב"ה ולישמעאל שמעתיך בעבור ישמעאל שלא יגע בישראל שמעתיך והנה ברכתי אותו וכו' כדי שלא יצטרכו לצער כ"כ לישראל וזהו הטעם שישמעאל מלכי חסד הם (מנחת אליהו שכן שמע ד"י ע"א):

סב

יו"הכ הא דמזכירין ביו"הך מיתת בני אהרן ולא מיתת שאר הצדיקים כמו האבות משום שהמה באו תחלה לכפר על הדור לפי שקודם מ"ת לא היו ישראל ערבים זה בזה כי אחר קבלת התורה שהיו כל הנשמות ישראל שהיו ושיהיו כולם היו על הר סיני ונתקדשו בקדושת סיני ואז היו ישראל קנין א' ה' קנני ראשית דרכו ואז קבלו על עצמם להיות באחדות השוה ובערבות קבלנות ומשם והלאה אחד נתפס על עון חבירו ונדב ואביהוא היו הראשונים שנפרעו מהם. והמה היו פרועי ראש ומהם היה התחלה שפרעו חובותינו כמובא בזו"הק וכיון שיצא הפרעון החוב והוקבע לדורות שבעו"הר הצדיקים נתפסים בכל דור ודור על זאת אנו מזכירין מיתתם ביום הזה שהם היו בתחלה אחר עמידת הר סיני נתפסים על הדור (שער המלך ח"א שער ה' דרושי יו"הך פרק ה'):

סג

ירושלים הוא בחי' הלב כי ירושלים היא יראה שלם דהיינו שלימות היראה התלויה בלב כמשארז"ל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת אך יש ג' מדות שהם מחריבי ירושלים דהיינו הלב שמפסדין היראה התלויה בלב והם תאות ממון ותאות אכילה ותאות משגל כי ג' אלו הם בלב וע"כ הם מפסידין היראה שבלב ממון שרשו בלב כמ"ש ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה וכתיב ויתעצב אל לבו אכילה כמ"ד ולחם לבב אנוש יסעד תאות המשגל כי עיקר התאוה היא ע"י החמימות הבא מהדם שבחלל הלב ומחמת שהם בלב ע"כ הם מפסידין היראה שבלב שהיא בחי' ירושלים (ליקוטי מוהר"ן ח"ב ד"א ע"ב):

סד

יניקה אם התינוק יונק מחלב אשה חצופה אזי מתגבר בו תאות המשגל כי תאוה זו כפי היניקה כי דם נעכר ונעשה חלב וע"כ כשהיא חצופה אזי מתגבר בו תאות זו ומזיק לתינוק חלב הנעכר ונעשה מעכירות דמיה ונולד בו חמימות בלבו שהוא התגברות תאוה זו וכן להיפך כשיונק חלב אשה כשירה אזי לבו חלל בקרבו ואין לו חמימות רק מעט המוכרח למצות הבורא ית"ש וזה שארז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה וכו' שנאמר

ולבי חלל בקרבי כי לבי חלל בקרבי הוא ר"ת חלב דהיינו שע"י חלב כשירה לבו חלל בקרבו ואין מתגבר בו תאוה זו ולהיפך חלב אשה חצופה מוליד חמימות הרבה וזהו חם לבי בקרבי ר"ת חלב. (שם):

סה

יסורין כמו שבכל מצוה שאדם עושה לשמה הוא בורא מלאך טוב הממליץ טוב בעדו ומעיד עליו ומברך שעשני ישראל זה בשעת זאת כמו כן בכל צרה ומכה הבאה על האדם והוא בפי' שמקבל היסורין מן הש"ית ב"ה באהבה ומצדיק עליו את הדין בזה בורא מלאך טוב יותר הממליץ עליו ומעיד שחביבין עליו היסורין ומקבלן באהבה כדי שיכפרו על עונותיו ולא עוד אלא שהקטיגור נעשה סניגור כי בעבירה שאדם עושה הוא בורא מלאך מחבל ומשחית והמה נקראים נגעי בני אדם הבאים תמיד על האדם ומסיתים אותו שיעשה עוד העבירה. וזה הוא חיותם וכשאדם עושה תשובה אפי' מחמת היסורין ואלו באים להסית אותו והוא אינו שומע להם והמה מחבקים ומנשקים אותו ומראים א"ע לאדם כאילו אוהבים אותו והאדם המבין את זאת הוא בוכה ומתחנן לו ואומר איני רוצה בנשקין שאתה מנשק אותי כי אח"כ יגיע כי ידך להדיחני ולקטרג עלי ובזה מחמת שאינו שומע אותו נהפך האויב לאוהב ונעשה סניגור ומרבה בתפילה ובקשה להציל את האדם הזה ומעיד שלא אבה לשמוע אותו ולא חפץ בו. (שער המלך ח"ב):

סו

יעקב כוונת הס"מ בהאבקו עם יעקב היה כדי לעשות ליעקב בעל מום כדי שלא יקבר במערת המכפלה עם האבות כדי לקבור שם עשו ובת זוגו ולא עלה בידו שמיד ריפא אותו האל ית' באומרו ויבא יעקב שלם ואז"ל שלם בגופו כי האל ית' ברוב רחמיו היפך כוונת ס"מ ותקעו ליעקב ביתד תקועה במקום נאמן להקבר במערה כנז'. (מדרש לפירושים ח"ב דרוש י' משם טוב הארץ):

מערכת כף

א

כפיה ההר כגיגית היה על הע"ר שהם היו דבקים בע"ז במצרים והיה קשה להם לקבל עול תורה ואעפי"כ שלא יאמרו המינין מאן יאמר דילמא על ישראל היה הכפיה. לכך חזרו וקבלו בימי אחשורוש (ילקוט דוד בשם תוספות):

ב

כפיה מה שכפה הקב"ה על ישראל ההר כגיגית ללמד שגם שאינו חושק בתורה ועבודת ה' מ"מ אינו בן חורין ליבטל רק יעשה על כרחו וידמה כמו שכופין אותו לעשות בע"כ (כתר שם טוב):

ג

כפה עליהם ההר כגיגית עניינו הוא שהראה להם בכפיית ההר השכר והעונש והוא שרמז להם שאם לא יקיימו התורה אז יהיו גולין בין האומות ויהיו בצרה עצומה וזה נרמז בהר שנ' על ההרים דלקונו וכתיב על הר ציון ששמם ואם יקבלו התורה אז יהיו נגאלין ע"י הגואל הנקרא הר שנ' מי אתה הר הגדול וכו' וכתיב והיה ביום ההוא נכון יהיה הר ה' בראש ההרים גם רמז בענין ההר השכר הרוחני לעו"הב כענין שנ' מי יעלה בהר ה' שהוא מדבר בעו"הב הרי שהראה להם השכר והעונש (הרב עיר גבורים פ' יתרו):

ד

כבוד המכבד את הבריות אם הוא מכובד ומכבד ומשבח ומברך אז הוא משבח להש"ית שברא בריה נכבדת כזו וגם הוא מכובד מצד האחדות ואם מגנה שום נברא מלבד שנוגע בכבוד הש"ית אלא גם הוא מגנה את עצמו שהוא נקלה ונבזה מאד שנפרד מהאחדות וז"ש כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו מעצמם (אור הגנוז):

ה

כעס ראוי שכל ישראל יהיה להם ממון אך יש מידה אחת שמפסדת ומאבדת להם מהם הממון והיא מדה רעה מגונה שקשה מאד להנצל ממנה ואפי' אם ירצה להנצל ממנה: בשביל תאות הממון כדי שלא תפסיד לו את הממון עכ"ז המדה הרעה הזאת מתגברת עליו בילדותו ובקטנותו ועי"ז מפסדת ממנו הממון שהיה ראוי לו והמדה הרעה הזאת היא מדת הכעס שעי"ז מפסיד ומאבד את הממון הראוי לו כי בבחי' ההשתלשלות שמשתלשל הממון ממקום שמשתלשל ויורד שפע אל האדם שיהיה לו ממון אזי יורד ומזמין לו כעס ובנקל מהפך לו ההשתלשלות שפע של ממון שהוא בחי' חומה לכעס שהוא היפך החומה ועושה לו מחומה חימה שמהפך הממון לכעס ודע שאפי' אם כבר הגיע לו השפע ונתהווה ממנו הממון וכבר יש לו הממון שהוא בחי' חומה עכ"ז לפעמים המקטרג מגרה אותו בכעס גדול כ"כ עד שמפסיד ומאבד ממונו אפי' הממון שהיה לו כבר אף שהיה ראוי שלא יוכל אז להפסיד לו הממון ע"י הכעס מאחר שכבר נתהווה מהשתלשלות השפע ממון ושוב א"א להתהפך לכעס ואדרב' הממון שיש לו שהוא בחי' חומה ראוי שיגין עליו שלא יוכל להפסיד לו ולהזמין לו כעס שהוא היפך בחי' חומה.

עכ"ז יש כח ביד המקטרג לקטרג על האדם בכעס גדול כ"כ שיפסיד ממנו אפי' הממון שיש לו כבר כי כשהממון יורד לאדם הוא בבחינ' טרף נתן ליריאיו והוא מהפכו לכעס ונעשה מזה טורף נפשו באפו ה' ישמרנו ויצלנו ממידה המגונה הזאת כיר"א (ליקוטי מוהר"ן) ולענ"ד נראה שעפי"ז יובן מאמרם ז"ל איזהו עשיר כל שיש לו נחת רוח בעושרו והוא האמור היינו איזהו עשיר בודאי דלא יתיב בהאי פחדא שינטל ממנו ממונו כל שיש לו נחת רוח ואינו כעסן. וכדכתב הרב ז"ל:

ו

כל מדה אחת יש להקב"ה שנקראת כל ועליה נאמר אני ה' עושה כל ומדה זו כל נתנה הקב"ה לג' אבות כאשר תיקנו קדמונינו אברהם בכל יצחק מכל יעקב כל (לב אריה משם שערי אורה):

ז

כיבוד אב ואם נאמר בו ה' אלהיך וכן בה' דיברות הראשונים משא"כ בשאר הדיברות לא נאמר בו ה' אלהיך מפני שג' שותפין יש באדם והקב"ה נותן נשמה ממילא כשמכבד אב ואם וחלק הנשמה שבהם אז ג"כ מכבד לשכינה שהנשמה חלק אלוה ממעל וז"ש ה' אלהיך לא כן שאר הדיברות שהם בין אדם לחבירו (ילקוט דוד בשם כלי יקר):

ח

כלב אין בכל החיות מי שיאמין בהקב"ה כמו הכלב לפי שמזונותיו תלוים בהקב"ה. שאין בריה מרחם עליו כדחז"ל וכדרך אוכלי המן שהיה יורד בכל יום כדי שיהיו תלוים בהקב"ה כמו כן הכלב בהיות תמיד מצפה מזונותיו מהקב"ה. אמונתו תלויה בו תמיד (מנחת אליהו ד"ך ע"ג):

ט

כלבים אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ובחטאיו נבראים מלאכי משחית והן הנה מזיקי עלמא שהם עצמם נגעי בני אדם והם הנפרעים מן האדם השחתה רבא ופורעניות גדולות ב"מ כ"א ואחד כפי עונו שנברא ממנו ומכל עון וחטאת אשר יעשה האדם נברא משחית אחד וכפי מספר עוונותיו כן מספר מלאכי משחית הקמים עליו לרעה ומצפים ומחכים על מיתתו לאמר מתי יבא לידינו וננתקה את אבריו. ונוקמים ממנו נקמות גדולות ב"מ הן חוץ לגהינם הן בגהינם עצמו המה בעוכריו והטעם שיש להם שנאה גדולה עליו הוא שאומרים המשחיתים אילו עשה מצוה בעת ההיא אשר עשה העון הזה אז הייתי נברא מהמצוה והייתי כולו בקדושה ואז היה נעשה ממנו מלאך טוב וקדוש ועכשיו נעשה מלאך רע וטמא וכל הדברים שלמעלה תאיבים לקדושה מאד

באשר יודעין כי רוחות הטומאה כרות יכרתון במלכות שדי וגם כל זמן שגם הטומאה קיימת אין לה חיות בלתי הקדושה ובלעדי זה הלא ידוע כמה חביבה ועליונה הקדושה וכמה מאוסה ותחתונה הקליפה והטומאה וע"כ מייסרים אותו באכזריות אף ושטף חימה ומצפים על יום מותו והנשמה של אדם בצאתה יודעת מאד את כל אלה ואיך על משמרתם עומדים לכלותה ולהזיק גרמה ע"כ במרת נפשה היא הולכת ומשטטת עצמה במחבואים ונתיבות עקלקלות להשמט מאותן מלאכי משחית ולפיכך מה עושים אותן מלאכי משחית אשר ברא כאשר יגורו מדבר זה שלא תמלט מהם מניחים כלבים בכל הדרכים ונתיבות ואז אפי' שרוצה הנשמה להשמיט עצמה באיזה דרך מעוקם הרי שומעים הכלבים שעטת פרסותה אפי' בדממה דקה ומיד מתחילים לנבוח ושומעים המשחיתים הממתינים ובאים וחוטפים אותם ב"מ ומקלעים אותה בכל מיני השחתה. אך מי שעושה צדקה רבה ולא נת' עיניו בממון בעו"הז הרי הצדקה הולכת לפניו ומלפפתו ואז כשרואים הכלבים את פני האדון היא השכינה ההולכת בהדי צדקה כי כל צדקה שהאדם עושה הלא גומל חסד לשכינה הרי מתייראים ומתפחדים הכלבים ההם ונאלמים לא יפתחו פיהם:

ובין כך ובין כך ניצולת הנשמה וא"ת ואם השכינה הולכת עמה א"כ אף אם ינבחו הכלבים מה בכך שאף שיבואו המשחיתים הנוגעים אליה גם הם לא יוכלו לה כשיראו השכינה. אין זה תימה כי הקב"ה אלהי המשפט ב"ה וע"כ אילולי היו בעלי הדין לעין לא מצי כביכול ליטול מהם בכח כי יאמרו השופט כל הארץ לא יעשה משפט אבל כשאינם מרגישים והנשמה ניצולת מהם אז אין להם פתחון פה כלל כי היה להם לשמור את שלהם (אספקלריא המאירה) ולענ"ד נר' שעפי"ז יובן הפסוק מתן בסתר יכפה אף וכו' דהיינו מתן שהיא הצדקה כשהאדם הולך בסתר דהיינו שהנשמה מפני יראת המשחיתים הולך בדרך מחבואות ונתיבות עקלקלות ושם יש הכלבים המנבחים כדי שיבואו המשחיתים וכדכתב הרב הצדקה יכפה אף שהכלבים מפני אימת השכינה אינם מנבחים ולא יבואו המשחיתים לעשות לו אף. ושוחד בחיק חימה עזה דהיינו וא"ת כיון שהשוחד הוא בחיק א"כ למה צריך שילך האדם בנתיבות עקלקלות ילך בפרהסיא והצדקה ישמור אותו ולא יתן המשחית לבא לזה אמר חימה עזה כלו' אם המשחית רואה אותו לא יוכל השכינה לשמור אותו ממנו וכדכתב הרב:

ו

כינויים חלה כינוי לאדם כמארז"ל אד"הר חלתו של עולם היה. מעשרו' כינוי לתורה הנכללה בעשרת הדברות:

ביכורים כינוי לעו"הב כי ביכורים הוא לשון בכורה ומטעם זה נקראו ישראל בכורים למקום כדכתיב בני בכורי ישראל לפי שנוטלין כדין הבכור פי שנים ויורשין העו"הז והעו"הב. (הרב עיר גבורים פ' בראשית):

יא

כלים בב"המק היה שלחן מגורה מזבח אחד בעזרה ושנים בהיכל ותועלתם שלחן היא מבוא השפע הגשמי ומקורו ועליו היו י"ב לחם הפנים י"ב חלות רמז כי י"ב מזלות שואבין ממנו מימיו ועל פיו יצאו וישקו הכל ותשת העדה ובעירם וג"כ היה נחלק לב' מערכות רמז כי מזונות ושפע האדם הוא על ב' חלקים להרע או להטיב לו וביום השבת יערכנו רמז כי יום השבת מרכז השבוע והיא תועלת הברכה העליונה בו מתרבה הרצון העליון מנורה היא מקור השפע הרוחני ומעיינות החכמה והיו בה ז' נרות נגד ז' חכמות והתורה היא נר האמצעי וממנה מדליק ובה מסיים הכל היא ראשית העולם ואחריתו וגם נקראת נר המערבי כי יום הלידה נקראת זריחת האדם ויום המיתה שקיעת האדם והוא בשכבו תשמור עליו ולכן נקראת נר המערבי ולכן היה גובהה של מנורה ח"י טפחים כקומת איש בנוני והיתה כולה מקשה לרמוז כי התורה נקנית ע"י היסורין. מזבח היה מגן ומכפר עונותינו ושני שיתין היה לו רמז על ג"ע וגהינם. יסוד הבריאה כי לולא העונש אין יראת אלהים ולעת קץ באו ג' זמנים תחית המתים להשלים בו חסרון הגשמי וחסרון השלחן כמ"ש המשורר תערוך לפני שלחן נגד צוררי ימות המשיח תתרבה הדעת נגד חסרון המנורה ע"ד קומי אורי כי בא אורך עו"הב נגד מזבח שם יתקשרו הנפשות בצרור העליון תחת כנפי השכינה:
(בתי נפש):

יב

כהונה מה שצותה התורה ליתן מתנות כהונה הזרוע והלחיים והקיבה שם רמז על נתינת הצדקה הזרוע היא כלי הנתינה והלחיים הם כלי הדיבור לפייסו בהם. והקיבה רמז ע"ד המשל כמו הקיבה מתעכל כל מאכל וע"י עיכולו הוא נותן חיות לכל האיברים ואל יאמרו הידים והרגלים אנו עמלים והוא אכל את כספינו כן כדמותו העני האוכל הצדקה באכילתו הוא מוסיף שפע ורצון (שם):

יג

כהונה למה הכהונה ניתנה לאהרן ולא למשה יש ד' טעמים בדבר. טעם א' הובא בס' חן טוב משום דמשה היה מוכרח לפרוש מאשתו וגבי כהן גדול תמן תנינן ומתקנין לו אשה אחרת ולכך לא היה יכול להיות כהן טעם ב' דמשה לא היה יכול להיות כהן משום

דהיה גלגולו דאד"הר ואד"הר שפך דמו של עולם ודינו היה כמו כהן שהרג את הנפש שאל ישא כפיו טעם ג' דמשה לא היה יכול להיות כהן מטעם דהיה מלך ואסור להיות כהן ומלך כאחד טעם ד' דמשה לא היה יכול להיות כהן מטעם שהרג את המצרי ואל ישא את כפיו (צפנת פענח חדש):

יד

כוסות ד' כוסות שתיקנו חז"ל בפסח הם נגד ד' גליות כוס ראשון אומר עליו קידוש היום והוא נגד גלות בבל שכן בבבל נתקדש שמו ית' ע"י חמו"ע ודניאל. ובכוס שני אומר הגדה מתחיל בגנות הוא נגד מלכות מדי שכן במדי שמתחילה הלכו למשתה אחשורוש ואכלו ושתו וקלקלו ומסיים בשבח שעשו תשובה ונתקבלו וכשם שאומרים ההגדה כך קוראים מגלת אסתר שקריאתה זו היא הלילא כוס ג' מברך על מזונו והוא נגד גלות יון שמסרו עצמם על קדושת שמו ית' ובירכו את ה' על הנסים שעשה להם כוס רביעי גומר עליו ההלל הוא כנגד הגאולה העתידה שהיא גמר כל הנסים והנפלאות שיעשה ה' לעתיד:
(גבול בנימן):

טו

כיסוי הדם עכשיו שאין לנו לא מקדש ולא מזבח ולא קרבן הותר לנו השחיטה והכיסוי והמה במקום ארבע עבודות השחיטה והעפר שצריך ליתן למטה הוא במקום קבלת הדם ובדיקת הסכין אחר השחיטה הוא במקום הולכה והעפר שמכסה בו הדם למעלה הוא במקום זריקת הדם (שער המלך ח"א שער ה' פרק ט'):

טז

כוס ד' כוסות רומזים לגאולת מצרים ולגאולת העתיד כי הנה כל כוס צריך להיות בו רביעית ובכל מקום שנ' רביעית מרמז על רביעית השם שהיא ה' אחרונה ושיעור רביעית הוא ביצה ומחצה ואמרו בזו"הק שביצה היא יוד ביצה ומחצה היא י"ה הרי כל זה בגי' עשרים נמצא ד' כוסות ד"פ עשרים בגי' פ' וזהו זכר לגאולת מצרים דרז"ל פ"פ היא גאולת מצרים כדכתיב פקוד פקדתי והנה ארז"ל כל האצבעות ע"ש הגאולה וצריך ליקח הכוס בשני ידיו בעשר אצבעות ונמצא נעשה מפ' צ' והוא רמז לגאולה העתידה שהיא בצדיק כדכתיב צמח צדיק וכו' ועוד כל כוס רמז לשם הוי"ה ב"ה שרביעית היא ה' אחרונה שבשם ושיעור רביעית היא ביצה ומחצה שהיא י"ה כנ"ל והכוס עצמו ארוך כמו ו' הרי השם מלא (אספקלריא המאירה):

יז

כעס כשהק"בה כ"י הוא בכעס מפליג לדבר אז ביותר שמפליג לדבר אהרוג ואשמיד הוא מטיל כעסו בדיבור וזש"ה וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו שהטיל כעסו בדיבור אמנם כשהכעס הוא בלב אז העונש הוא גדול מאד כשאינו מוציא בשפתיו הכעס (ס' לב אריה משם מוהרמ"א):

יח

כתר כהונה ומלכות בזכות הקדמת נעשה לנשמע נקשר לכל אחד מישראל שני כתרי ההוד וכשחטאו בעגל ופרקום נשאר רושם שלהם ומרשומם זכו לכתר כהונה ולכתר מלכות (עמודי שש):

יט

כהן גדול היה נכנס ביו"הך בד' בגדי לבן ולא היה לובש החשן ומעיל שהיה בהם זהב וארז"ל לפי שאין קטיגור נעשה סניגור ואין לפרש לפי שנעשה העגל מזהב שלפי זה אדרבה היה לו ללבוש בגדי זהב לכפר על העגל כמו שהתנדבו בזהב התנופה לכפר על מעשה העגל אלא נר' שהזהב הוא אדום והוא רמז לחטא האדום שנאמר ואם יאדימו כתולע וכו' ועתה הכהן בא לבקש מחילה על החטא לפיכך הוצרך ללבוש בגדי לבן שהוא רמז למחילה שנאמר כשלג ילבינו וזה"ש אין קטיגור וכו' (הרב עיר גבורים פ' אחרי מות):

כ

כתיב וקרי תרין מתיבתאן אית ברקיע בחדא הולכים בתר הכתיבה והיא נקראת מתיבתא עילאה ומתיבתא דמ"ט הוא מתיבתא תתאה ובמתיבתא תתאה הולכים בתר הקריאה ובמס' פסחים איתא מ"ד וידי אדם פרושות תחת כנפיהם וידו כתיב מלמד שידו של הקב"ה פרושה מתחת כנפי החיות לקבל השבים וא"כ אם הולכים בתר הכתיבה ודאי מוכח דהקב"ה מקבל שבים בתשובה ותשו' מועלת אבל אי הולכין בתר הקריאה א"כ קרינן וידי אדם דקאי על המלאכים ואין להוכיח דהקב"ה מקבל שבים ובמתיבת' תתא' הולכים בתר הקריא' לכן שרו של עולם שהוא מ"ט מתנגד לקבל תשובה ובזה מיישב הפסוק סוף פ' משפטים הנה אנכי שולח מלאך לפניך פי' זה מ"ט וכתיב השמר בו כי לא ישא לפשעכם משום דהוא ממתיבתא תתאה ושם הולכין בתר הקריאה ואם אזלינן בתר הקריאה קרינן וידי אדם ואז אינו מוכח שהקב"ה מקבל השבים לכך אמר הכתוב כי לא ישא לפשעכם (כסף נבחר פ' בראשית):

כא

כרובים במקדש ה' היו על צדדי הארון מזה ומזה המה כרובים שתים ודמות פניהם פני אדם והפני אדם שלהם היו כאדם קטן כנער וכנערה זכר ונקבה כידוע ממאמרם ז"ל והטעם בכל אלה אף כי יש בו דברים העומדים ברומו של עולם אבל לפי פשטיותן של דברים הוא ששני הכרובים הם מרמזים על ב' בתי ישראל בית לאה שהוא יהודה ובית רחל שהוא אפרים שהיו מחוברים יחד כמער איש ולויות כמשרז"ל להורות ששני הבתים הללו הם בית אחד בית נאמן לה' בית יעקב או בית ישראל רק שבית יהודה נמשלים לזכר שהוא המשפיע כן בית יהודה הם המשפיעים והמושלים בכל בית ישראל ובית רחל שהוא אפרים נמשל לנקבה שהיא המקבלת השפע והנכנעת להזכר כן בני ישראל הם המקבלים השפע ונכנעים תחת בית יהודה בכל מקום בתורה ובנביאים ובכתובים יהודה יעלה תחלה ומהם השתלשלות המלכות העיקרי לבית ישראל בזמנים שעברו ולעתיד משיח צדקנו מזרע דוד הע"ה לא יסור שבט מיהודה:

והארון שבו התורה הוא מחברם לב' הבתים הנ"ל והיו לאחד כי תורה אחת ומשפט אחד לכולם וע"י זאת התורה הם אומה אחת ומקרה אחד לכולם ב"המק אחד לכולן וכ"הג אחד לכולן ודת אחת לכולן וכולן נקראין נפש אחת והיו פניהם פני אדם להורות כי ע"י התורה נעשינו אדם וכמאמרז"ל אתם קרויים אדם הרמז בו שתכליתן ופנייתן של השני הכרובים שהם השני בתים הנ"ל היה תהיה אל הכפורת שהוא אל הארון ששם התורה חמדה גנוזה והיו פני הכרובים כפני אדם קטן כנער לרמוז למה שאמר הושע כי נער ישראל ואהבהו והוא כי הנער בין יתנהג כשורה ובין שלא כשורה יאהבהו אביו ויליץ אשם בעבורו כי נערותו גרמה לו כן אנחנו בני ישראל אף כי אם אנו חוטאים לפני הקב"ה אוהב אותנו ומליץ בעדנו כי שאור שבעיסה גורם ולזה היו פני הכרובים כפני נער קטן (מאמר אסתר דרוש ד' מאמר ד'):

מערכת למד

א

לוחות לא שיבר משה את הלוחות עד שנאמר לו מפי הגבורה והטעם שמשה לא התפלל להקב"ה שיחזור מדיבורו מלשברם כשם שהתפלל על ישראל אע"פי שאמר להשמידם ונשמע תפלתו הוא מפני שהבין משה שכוונתו ית' באמרו שישבר הלוחות הוא להטיל הכעס באבנים לוחות האבן ובזה יצולו ישראל כדרך חרבן הבית ולכך לא התפלל (מנחת אליהו דמ"ד ע"ד):

ב

לוחות הלוחות אורכן ו' טפחים וכל שני טפחים הם נגד כתר אחד דהיינו כתר תורה כתר מלכות כתר כהונה ולפיכך היו בידיו של הקב"ה כביכול שני טפחים והם כתר מלכות כי לה' המלוכה שאע"פי שנותן המלוכה לב"ו מ"מ אותה המלוכה שהוא נותן תמיד בידו ית' ליטלה ממנו בכל עת שירצה והב' טפחים שהיו בידו של משה הם כנגד כתר כהונה לפי שמשה היה ראוי להיות כהן כמו שפרש"י על פסוק הלא אהרן אחיך הלוי גם מצינו ששימש משה בכהונה גדולה כל ז' ימי המילואים וב' טפחים ריוח באמצע הוא כנגד כתר תורה מונח לכל הפקר כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד (הרב עיר גבורים פ' יתרו וע"ש שהאריך ומפרש הי' דיברות בג' כתרים):

ג

לוחות קשה היאך משה שיבר הלוחות מכתב אלהים אלא ארז"ל שהכתב היה פורח באויר והיה כגוף בלא נשמה ולכך וישלך מידיו מחמת כובדן כי החי נושא את עצמו (ילקוט דוד משם חן טוב):

ד

לוחות היאך אפשר לשבור לוחות שעביין ג' טפחים אלא מ' וס' שבלוחות שהיו עומדים בנס נפלו וזה היה השבירה וזה מ"ס עובד שמקודם היו חירות ממלכיות ומן ס"ם המות שקודם היו חירות ממלאך המות עד שמתו ק' בכל יום מנין מ"ס עד שבא דוד והוקם ע"ז ק' ברכות (ש' בש' מפר'):

ה

לוחות ניתנו דוקא בהר סיני כי האותיות הם רוחני ולא מתדבקים באבן שהוא גשמי רק ע"י אמצעי הר קדוש שהוא גשמי ורוחני (שם בשם מוהרמ"א):

ו

לוחות משה שיבר הלוחות לטובתן של ישראל לפי שהיו הלוחות כמו עדות. ושטר חוב שקיבלו ישראל את התורה לקיים אותה לכן שיבר הלוחות ואז ביטל העדות (שם בשם מפרשים):

ז

לוחות שבירת הלוחות לדונן כפנויה וק' לא היה לו למשה להביאן משמים וממילא הויין כפנויה ולמה ליה לשברן וי"ל כיון דקבלן מיד הקב"ה הוי כשליח דידהו והוי כזכו בהן כולן וא"ת א"כ כי שיברן מאי הוי וי"ל דמ"מ דעתם שיבאו לידן שלימות וכל שלא היו שלימות פקע שלחותייהו (שם בשם כלי יקר):

ח

לוחות למה קרן פני משה בלוחות אחרונות ולא בראשונות לפי שבראשונות ראו כל ישראל הנסים גדולים שהיו בהר סיני לעיניהם ולא היה צריך הקב"ה ליתן אור על פני משה משא"כ לוחות שניות שעלה משה למרום ולא ראו ישראל מה שהיה במרום לכך היה צריך אות ועי"ל בראשונות ראה הקב"ה שעתידין לשבר לכך לא זכה משה לכבוד זה לקירון עור פניו משא"כ שניות שקיימין לעולם (שם בשם מפרשים):

ט

לימוד כשלומד דברי תנא שהלכה כמותו ירמוז להליכת האור הגדול והקדוש והשפע המתפשט בכל העולמות וע"כ נקרא הלכה ע"ש הליכת האור מעולם לעולם (אור הגנוז):

י

לימוד איש ישראל העומד לעסוק בתורה או להתפלל בד"ור יכול לגרום השפעות וברכות ופרנסות לכל העולם מצד הכוללות שהיו כל הנשמות כלולים באד"הר והם כלולים עדיין בתורה (שם).

יא

לימוד עבודה גדולה לומר תורה אפי' ליחיד כ"ש לרבים כי צריך ליזהר מאד שלא יאמר דבר שאינו ראוי לשכל המקבל כי הוא בחי' ניאוף שמשליך טיפי השכל באתר דלא אצטריך ונקרא לבטלה כי אינו מוליד אצלו כלום ולפעמים נקרא ניאוף ממש שמוליד ומוציא פסול ופגום היינו שהמקבל עושה עי"ז דבר שאינו צריך לו לפי מדרגתו וע"כ צריך ליזהר מאד כשאומר תורה ברבים שדיבוריו יתחלקו שלא ישמע כל אחד כ"א מה שצריך לו לא יותר ואף שאומר בפני רבים לכולם בשוה עכ"ז לא יכנוס בלב כ"א ואחד כ"א הנוגע וצריך לו וכמ"ש בזו"הק וישמע יתרו והלא כולי עלמא שמעו אלא יתרו שמע וכו' וזהו זכאה מאן דמליל על אודנא דשמע וז"ש כל הגדול מחבירו היינו שהוא גדול ועי"ז אומר תורה אזי יצרו גדול ממנו כי יוכל להתגבר עליו היצ"הר בתאות ניאוף כנ"ל וצריך להשמר ולפלס דיבורו (ליקוטי מוהר"ן):

יב

לימוד הלומד פרק אחד בכל פעם שלומד נברא מלאך קדוש אפי' שהוא פרק אחד שלומד וחוזר ולומד מ"מ בכל פעם נברא מלאך קדוש ואחד אינו דומה לחבירו ברוחניות כי בכל פעם שחוזר ושונה מעמיק יותר בעיון אותו פרק וע"כ ג"כ יותר רוחני מזה שלפניו כפי העומק העיון וז"ש אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד שאותו מלאך יותר רוחני כדאמרן (לב אריה בשם ס' נשמת אדם):

יג

לב ד' דברים נרמזו בלב היצ"הר כארז"ל בכל לבבך בשני יצרך ביצ"הט וביצ"הר. התורה שנאמר והיו הדברים האלה על לבבך המקדש הוא באמצע העולם כמו הלב הנתון באמצע הגוף וכתיב והיו עיני ולבי שם כל הימים. ישראל שנ' כחותם על לב וכתיב אך טוב לישראל אלהים לברי לבב (הרב עיר גבורים פ' תצוה):

יד

ל"הר בעבור שנשמרה אסתר מל"הר כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד זכתה להתלבש בלבוש העו"הב גם בהיותה בעו"הז וגם נשמרה מלהתגאל במאכלות אסורות כמ"ש בילקוט ע"פ וישניה וכו' וגם נזהרה מלטמא בביאה שהרי אחז"ל שהיתה משמשת במוך. (גבול בנימן):

טו

ל"הר אמרו רז"ל כל המספר לשון הרע ראוי לסוקלו באבנים הטעם הוא כי ידוע שהמספר ל"הר גורם לשכינה שתסלק למעלה וכמשרז"ל דאומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור במקום אחד ואם תתסלק השכינה ח"ו יש מקום לחילול שבת שהקב"ה משיב רוחות ומוריד גשמים כשאלת טרנוסרופוס הרשע עם התשובה שם שכל העולם כד' אמות שלו וזה לא שייך כשמסלק השכינה ח"ו והמחלל שבת חייב סקילה ע"כ המספר ל"הר ראוי לסוקלו באבנים (תפארת הגרשוני פ' מצורע):

טז

למד אות למד הוא מגדל עוז מגדל הפורח באויר שראשו למעלה מכל האותיות ועכשיו בגלות נפלה עטרת ראשינו שראש של למד הרכין ראשו למטה ואז מאות למד נעשה אות ה' ולכן בגלות מנחה לעשו אחיו שישראל צריכים לשלוח מנחה אבל בזמן הגאולה יהיה מאותיות מנחה מנחל שמאות ה' יהיה למד ואז מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש (שם שמואל):

יז

לוחות חרות על הלוחות חירות ממלאך המות אין הפי' שלא היו מתים כלל שהרי לא אמרו חורין מן המות אלא ממלאך המות ר"ל שלא היו מתים ביד מלאך המות כי ממנו נמשכה הטומאה על המת אלא היו מתים בנשיקה וע"י העגל שגרם שבירת הלוחות חזרה הטומאה למקומה (לב אריה משם הרב שפתי דעת):

יח

לוחות שבירת הלוחות היה כעין זווג החתן שא"א להיות בלא זה לשבר הבתולים ואילו לא נשתברו הלוחות לא היו ישראל יכולים לבא על תכונתה של תורה וסתריה ונמצא כי כל עיקר תשבע"פ וכל סתריה נתגלו כאשר שנשתברו הלוחות משא"כ אילו לא נשתברו הלוחות היתה התורה סתומה וחתומה וסגר ואין פותח (אספקלריא המאירה):

יט

לוחות שבירת הלוחות היה טובה גדולה לאהרן מפני שאמרו וירא אהרן שראה את חור זבוח לפניו והיה ירא שמא יהרגוהו ואיתא בסנהדרין דב"נ אינם מצווים על קידוש ה' נמצא בשבירת הלוחות היה זכות לאהרן דאינו חייב על קידוש השם דהרי דינם עתה כב"נ וממילא היה חוב לישראל דכיון שאינו מחוייב למסור עצמו לא שייך דברי הרב וכו' ונתחייבו הם דלגבי ב"נ לא שייך שליחות (פנים יפות:

כ

לוחות שבירת הלוחות גרמה שכחה משום דע"י שבירת הלוחות נפגמו אלו שני אותיות מ' וש' שמספרם מאה ושם שר של שכחה ג"כ עולה מאה ושם שלו אלו שני אותיות (כסף נבחר פ' כי תשא):

כא

לוחות מה ששיבר משה הלוחות כוונתו בזה היה כדי להציל לישראל לפי שהקב"ה אמר לו הרף ממני ואשמידם והשבועה שנשבעתי לאבותם אני מקיימה בך מה עשה שיבר הלוחות בכעסו והשוה עצמו לישראל דקי"ל המשבר כלי בחמתו כאילו עוע"ז ועכשיו היה צריך הקב"ה למחול לכולם כדי לקיים שבועת האבות שגם עם משה לא היה יכול לקיימה שגם הוא עשה כמעשיהם (מנחת אליהו דט"ז ע"ב):

כב

לוחות יש להקשות איך נכבדו ידיו של משה ונפלו הלוחות אלא דידוע שהתורה היתה כתובה ע"ג אש לבנה באש שחורה שנ' קווצותיו שחורות כעורב באופן שהאותיות היו של אש וצ"ל שאש האותיות היה יותר דק ורוחני מאש הלוחות עצמן בהיותם טפלות לאותיות וידוע שטבע האש לעלות למעלה וזהו הטעם שאע"פי שהיו כ"כ כבדות היה משרע"ה סובלן משום שהיו נושאין את עצמן בהיות האותיות של אש וטבע האש לעלות ונמצא שאותיות האש היו נושאין הלוחות אמנם כיון שחטאו וראה משה שפרחו האותיות כמ"ש השליכן מידו מסיבת שהכבידו משום שכיון שפרחו האותיות של אש אשר היו מקלים אותם נתגשמו הלוחות כאבן באופן שמונחים בארון ולא יכול משה

לסובלן כי נתייקרו בידו והשליכן כלומר נפלו מאליהם מסיבת כובד משאן. (שם דמ"ה ע"ב):

כג

לחם הפנים הוא ב' מערכות של שש שש והוא מורה על נתינת העשיר בידו שהן ה' אצבעות והפרוטה היא ששית ומערכה ב' נגד עני המקבל בה' אצבעות והפרוטה היא ששית ובכללו הוא י"ב נגד מאמר רז"ל הנותן צדקה מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א והפיוס עצמו הוא בטוב עין יבורך הוי י"ב. (פתחי יה):

מערכת מם

א

משה היה נקרא איש האלהים בסוף ימיו קודם מותו ולא מקודם לכן לפי שקודם מותו נתעלה במעלה עליונה ונקרא צדיק מושל ביראת אלהים (ילקוט דוד בשם מפרשים):

ב

משה באמת לא היה משה ראוי למות כי הוא היה מתקן חטא אד"הר שהביא המיתה ע"י עשיית המשכן כנודע רק בשביל שקראו הקב"ה אלהים לפרעה ואפי' במותו לא נס ליחה ויעשו אותו ע"ז לכך מת וז"ש איש האלהים לפני מותו:
לכך צריך למותו. (שם):

ג

משה חי ק"ך שנים נגד ג"פ מ' יום שהיה בהר סיני ר"ל יום לשנה ק"ו ממרגלים שיענשו יום לשנה ומידה טובה מרובה (שם בשם יד יוסף):

ד

משה למה בכו ישראל למשה ל' יום לפי שפני משה חמה ויהושע לבנה וכמו שהחמה מאירה עד חצי חודש ונותנת אור בלבנה ואחר חצי חודש אינו נותן אור כן משה כשנתן ידיו על יהושע אז היה מלא רוח חכמה וכשסלק ידיו לא כן היה וזה דמיון מהלך החמה והלבנה ולכן בשלשים יום היה ניכר ההפרש בין משה ליהושע כדמיון חמה ולבנה (ש' בש' מפרש'):

ה

משה ולא ידע איש את קבורתו לפי שמשה בן ק"ך שנה לא נס ליחה ואפי' במותו היה כן ביופי פנים ואם היו יודעים את קבורתו יבאו לראות פניו משונה מכל הבריות ויעשו אותו ע"ז ח"ו.(שם בשם כלי חמדה):

ו

משה קשה למה באמת לא קיבל הקב"ה תפלת משה וגם קשה למה לא התפלל אהרן על עצמו וי"ל אהרן לא התפלל שלא יאמרו בשביל כ"ד מתנות כהונה מבקש א"י וטעם שלא נתקבל תפלת משה שלא יאמרו שני בני אדם חטאו חטא אחד זה משה ואהרן לאחד גזר מיתה ולאחד חיים (ש' בש' מפר'):

ז

משה אילו בא משה לא"י לא היו יכולין השונאים לשלוט במשכן מעשה ידיו ומכח זה לא היו ישראל עושין תשובה מעולם (שם בשם מגלה עמוקות):

ח

משה ביקש משה לבא לא"י כדי שלא תתבטל התורה מעולם וז"ש והלבנון ע"ש ארזי הלבנון שהם אדירי התורה שלא יתבטל ולא ילכו בגלות והשיב הקב"ה אין צריך אתה לכל זה לבא בשביל זה לא"י כי מ"מ בשבילך כתיב וישקוד ה' על הרעה שתגלה גלות צדקיה ועדיין גלות יכניה קיימת וזה הכל בשביל משה וז"ש החרש והמסגר אלף כי אלף סוד משה ע"ד אדם א' מאלף מצאתי (שם בשם מקובלים):

ט

משה אל תתמה על משה אדון כל הנביאים ושאר צדיקים שבאו מקצת איסורי ביאה כי כוונתן ליתן חלק לטומאה ע"ש ועולתה תקפוץ פיה כי אין דבר בעולם שלא יהיה כלול מדין ורחמים דין מצד האומות ורחמים מצד ישראל כדי שלא יהא חלק לדין בשום מקום לקטרג וחסידים ה"א היו כ"כ צדיקים דבקים בקדושה בלי שום תערובת דין והיו מתייראים שיעבור עליהם הקטרוג לפיכך שלא יהיה פירוד נתחברו לנשים אסורות משא"כ דורות האחרונים שאין צדיק בארץ וכו' וכבר הוא בלול מצד החטא בחלק הדין ע"כ אסרה התורה בנשים נכריות (שם בשם ריקאנטי):

י

משה כל הנביאים נבואתם היה ע"י המלאכים הנקראים אישים לא כן משה שנבואתו מפי הקב"ה בעצמו והוא מטעם כי כל הנביאים אחר שהיו נולדים אחר חטא אד"הר באים מזרע חומר לכן אין נבואתם באה מהקב"ה בעצמו משא"כ משה שתיקן חטא אד"הר נעשה הוא כבתחילה שהיה כולו זרע קודש ורוחני ומפי הקב"ה בעצמו בא לו הנבואה ולכן נולד משה לק"ל שנים לתקן מה שקלקל אד"הר בק"ל שנים להוליד רוחין ולכן פירש מאשה לתקן כל זה להיות כולו רוחני ולכן פה אל פה אדבר בו. (שם בשם רמב"ם):

יא

משה מה שנתאוה משה ליכנס לא"י הוא למבעי רחמי על יצרא דע"ז דליבטליה שבח"ל לא היה יכול לבטלו לפיכך היה רוצה ליכנס לא"י כדי שזכות א"י לסייע ליה וליבטליה (אספקלריא המאירה):

יב

משה בראותו שבני ראובן ובני גד יעברו הירדן ללכת לפני ישראל למלחמה ואח"ך יחזרו לארצם אשר נתן להם בעבר הירדן שאל את פי ה' יתרצה להניחו שגם הוא יכנס עמהם ואח"כ מפני השבועה דלכן לא תביאו יחזור לח"ל (גבול בנימן):

יג

משה הטעם שלא נכנס לארץ הוא שאילו היה נכנס לארץ ולא יחרב ב"המק לא היה דור המדבר יכולים ליכנס לארץ מפני השבועה אבל במה שלא יכנס משה לא"י ויחרב ב"המק ויבנה בית שלישי בב"א יכולים אז ליכנס כי למנוחה זאת אינם באים אבל באים למנוחה אחרת (שם):

יד

משה יסוד הענין שנענש משה בהכאת הסלע לכאורה קשיא מילתא היאך שייך עונש זה שיסתלק מן העולם לחטא זה דוקא ולמה לא עונש אחר ונראה בדרך קרוב לפשוטו להיות כבר נודע שפנימיות התורה א"א היה להתגשם בעו"הז כלל כי אין כת בשום נברא בגוף לסבול קדושתה חוץ ממרע"ה והיא כסופא דאורייתא תורה של עו"הב והצדיק כשמגיע זמנו להפטר מהעו"הז מראים לו התורה ההיא ואז נפרדה הנשמה מיד מהגוף מרוב חשקה והיא התורה השלימה שאין בה פלוגתא ושום ספק כלל נמצא לפ"ז לא היה צריך משה למות כלל שהרי בלאו הכי היה יכול לעמוד בה באותה תורה אפי' בעו"הז כנ"ל והנה מבואר בספרי האמת שע"י שהכה משה את הסלע משם יצאה שורש בצבוץ המחלוקת בין החכמים וכל הפלוגתות זה אוסר וזה מתיר זה מטמא וזה מטהר זה פוסל וזה מכשיר א"כ לפ"ז הרי הסברא הואיל שע"י נתקלל ונעשית מחלוקת התורה הרי לא שייך שוב חותה תורת אמת למשה וממילא פרחה ממנו אותה ידיעה העליונה ונעשה אב החכמה רק בתורה זו שיש בה ספק ומחלוקת והתורה אמת נעלמה ממנו וע"כ מכח זה ודאי הוכרח הדבר שימות כדי לבא להשג' הראשונה כנ"ל (אספקלרי' המאירה):

טו

משה לא נכנס לא"י משום דקי"ל פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה ובז"הז אין ללבנה אור כלל אלא שצריכה לקבל מן החמה וכל מה שהיא רחוקה מן החמה

היא מאירה יותר עד שבאמצע החודש שהיא בתכלית ההרחקה היא מאירה ומליאה כמו החמה בעיגול וכל מה שמקרבת אל החמה נתמעט אור הלבנה כאשר אנו רואין בחוש ואם היה בא משה לא"י לא היה ניכר חכמת יהושע בהיותו קרוב אליו שהרי נאמר ונתת מהודך עליו כמו השמש שנותנת מהודה ללבנה וצריך להיות רחוקים זה מזה תכלית ההרחקה האפשרית כרחוק מזרח ממערב ממש כך משה ויהושע צריכים להיות רחוקים זה מזה תכלית ההרחקה שהוא מא"י לח"ל שהם שני הפכים ומתנגדים כמו מזרח ממערב ממש ע"כ היה משה בערבות מואב בח"ל וא"ל הקב"ה עלה ראש הפסגה ושא עיניך וכו' כי לא תעבור וכו' וצו את יהושע שמראש הפסגה תאיר הוד חכמתו להחכים את יהושע כשיהיה בא"י. (ראשית בכורים):

טז

משה לא נכנס לא"י מטעם דא"י נטלו ישראל בשביל פרעון חוב אביהם היינו גלות מצרים דמי שפורע חוב אביו הוא יורש את אביו וא"י הוא בירושה מאביהם משא"כ משה דלא היה בגלות מצרים ולא פרע חוב אביו לכך לא נכנס לארץ. (צפנת פענח חדש):

יז

משה לא נכנס לא"י משום דא"י היא הכתובה שלנו וטעם זה לא שייך כ"א לגבי כל ישראל שהיו בתואר אשה להקב"ה משא"כ משה שהיה בעלה דמטרונית' כנודע דעת המקובלים ואין האשה חייבת ליתן כתובה לבעלה ואדרבא להיפך הבעל נותן לאשתו (שם):

יח

משה רבינו הטעם שנקרא משה רבינו ולא רבינו משה שכן היה ראוי הוא להגיד שלא החזקנו את תורתו תורת אמת בשביל רוב התחכמותו רק מפני שהיה עניו מכל אדם ולא החזיק עצמו רק כמשה בעלמא ולא סמך רק על מסורת התורה שנמסרה לו בסני מפי הגבורה וע"י כך נעשה הוא רבינו לפי שחזר ולמדה לנו (ספר החיים):

יט

משה לא מצא הקב"ה עילה להביא מיתה על משה אם לא שמצא גם בזה מקום שליחות והוא ע"פי מאמר חז"ל על פסוק זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר אמר הקב"ה למשה לך אמור להם לאי"ו השבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתי לבניכם לכן תכף שציוה לו השליחות הלז אמר לנפשו שחי ונעבורה ומסר נפשו תכף למיתה בכדי לעשות שליחות המקום ב"ה וב"ש. (סידורו של שבת בשם הגאון איש אלהים קדוש אברהם יהושע העשיל זלה"ה):

כ

משה כתב הרב מג"ע דאילו נכנס משה לא"י לא היה חרב המקדש והיה מוכרח לשפוך חמתו על ישראל ח"ו אבל השתא שפך חמתו על עצים ואבנים והיה המקדש כפרתם והטעם שאילו נכנס משה לא היה נחרב הבית הוא דאיתא במד' דאמר הקב"ה לישראל בני אלו שני בתי מקדשות ע"י שהוא מעשה ב"ו לפיכך שלטו בהם ידי אדם אבל לעתיד אני אבנה לכם ולא יחרב לעולם כדכתיב מקדש ה' כוננו ידיך והדבר ידוע כל זמן שהיה משה לא סר הקב"ה עצמו מהוליכם במדבר כמו שהתפלל משה ע"ז אם אין פניך הולכים אל תעלינו מזה וכן הבטיח אותו הקב"ה אמנם אחר מיתת משה כתיב ביהושע כי אני שר צבא ה' עתה באתי והיינו הואיל ולא אתי משה שמה לארץ לא הלך גם כביכול הקב"ה ומש"ה נבנו הני תרי ב"מק ע"י בני אדם משום דהקב"ה כביכול בעצמו לא היה שם אבל אי לא הוה כן אפשר שהיה נבנה ע"י הקב"ה בעצמו ואז היה מן ההכרח שלא ליחרב נמצא הרי השתא שמשה לא אתי לארץ ישראל משום זה גרם שגם הקב"ה נמי לא אתי כנ"ל וא"כ שפיר היה תלוי חרבן הבית במיתת משה (אספקלריא המאירה):

כא

משה כשאמר לו הקב"ה למשה בסנה של נעלך וכו' בציווי הזה רמז לו שיפרוש מאשתו שהאשה נקרא נעל כמו בחליצה שחולצת מנעלו הרומז לפרישה ממנו כן אמר לו הקב"ה למשה לפרוש מאשתו אז בסנה ולהדבק מיד בשכינה ואילו עשה משה כן מיד כשאמר לו הקב"ה בסנה לפרוש מאשתו ולהדבק בשכינה מיד היה באמת חי לעולם. כי עץ חיים היא השורש העיקרי כדאמרן אבל הוא לא כן עשה כדכתיב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים והיינו שלא פירש מאשתו ולא דבק אז בשכינה שהיא עץ החיים ע"כ אפשר לומר דמשם נגזרה מיתה על משה הואיל ולא דבק אז בעץ החיים ואע"פי שאח"ך בקבלת התורה כבר פירש אז לא אהניא ליה בשכבר נגזרה גזירה על שפגם כביכול בשכינה שלא רצה להסתכל וירא מהביט ולידבק בה (שם):

כב

משה רצה למסור נפשו לכפר במיתתו על ישראל ועל דעת כן עלה לשמים אחר מעשה העגל והיינו דאמר אולי אכפרה בעד חטאתכם כי אולי עלייתי וסילוקי מעליכם יכפר על ישראל (פנים יפות פ' כי תשא):

כג

מחלוקת מגביה ומרים את האדם כי האדם עץ השדה והנה עץ המונח על הארץ אי אפשר לו להגביה כ"א ע"י שבאין עליו מים שוטפין ואז המים מרימין ונושאין את העץ והמחלוקת נקרא מים כמ"ש סבוני כמים כל היום הקיפו עלי יחד (ליקוטי מוהר"ן):

כד

מחלוקת בבריאת העולם נתיעץ הקב"ה בפמליא שלו לברוא האדם ומלאך מ"ט שהוא מצד החסד והרחמים הסכים לברוא אותו ועז"א ועזא"ל עם כת שלהם נשתתפו עמהם שהם כולם מצד הדין ולא הסכימו בבריאתו ודע שיוסף למטה היה כנגד מ"ט ברקיע וכתיב ביוסף והוא נער וכו' והאחים של יוסף היו למטה כנגד כת המלאכים שנשתתפו עם ע"ז וע"ז לומר אל יברא וזהו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם שלא הסכימו בבריאה וזה המחלוקת שנכנס בניהם בשורש נשמתם כמו שחלקו בתחלה בריאת העולם (מדרש האיתמרי):

כה

ממון כל הנפשות תאיבים לממון ולא לממון בלבד מתאוים ואוהבים אותו אלא אפי' לאדם שיש לו הממון דרך ב"א למשוך אליו ולאהוב אותו מחמת שיש לו ממון כמו שאנו רואין בחוש וכמש"ה ואוהבי עשיר רבים וזה מחמת שהנפש באה ממקום עליון שהממון בא ומשתלשל ומתהוה משם כי בודאי התחלת המקום שמשתלשל משם הממון הוא בודאי בחי' קדושה ושפע קדוש ואח"ך נתגשם למטה בדרך ההשתלשלות ונתהווה ממון וע"כ הנפש תאיבה לממון מחמת שהנפש באה ממקום שהממון בא משם אך צריך ליזהר לבלי התאוות להממון כמבואר כבר כמה פעמים גודל גנות תאות ממון רק להתאוות ולאהוב המקום שהממון בא ומשתלשל משם כנ"ל ובבחי' זו רבי מכבד עשירים מחמת שיש להם ממון שהוא בא ממקום גבוה (ליקוטי מוהר"ן):

כו

ממון הטעם שהעכו"ם תאיבים לממון ישראל אע"פי שיש לגוי ממון הרבה תאיבים לדינר של ישראל כאילו לא ראו ממון מעולם וזה מחמת שהכסף וזהב שיש תחת ידם אין הגוונין עילאין המלובשין בכסף וזהב אין מאירין לא כשבאין לאיש הישראלי כי שם מקומם ונכללין זה בזה ומתנהרין אלו הגוונין כמ"ש ישראל אשר בך אתפאר ובשביל זה הגוים נקראים רשים כמו הוי זהיר ברשות כי הם רשים ועניים כי אין להם הנאה מממונם כאילו הם עניים ותאיבים לממון ישראל כי על ממונם של ישראל שורה הפאר והחן והכל תאיבים להסתכל על הפאר והחן אבל דע שתכף ומיד כשהגוי מקבל ממון

מישראל תכף ומיד נתעלם החן והפאר בתוך הממון ובשביל זה הגויים בכל פעם תובעים ממון אחר מישראלי ושוכח הממון שכבר קיבל כי נתעלם החן כשבא ליד הגוי וזהו שאין מקרבין אלא בשעת הנייתן וזה בחי' חן בעיני ה' עיני ה' זה גוונין עילאין שהם בחי' כסף וזהב שם עיקר החן והפאר וע"י הצדקה שנותן מממונו נתקן כל ממונו. ונתגלה הגוונין ומאירין ונעשה כל ממונו בבחי' לי הכסף ולי הזהב בבחי' בגדי ישע מעיל צדקה יעטני (שם):

כז

ממון משל המורגל בפי ההמון וגם בחכמים לקרוא להממון דמים באמרם כמה פעמים חייב אדם ליתן את הדמים וכן הדמים מודיעים הענין הוא כי מצינו ראינו ג' מיני חלאים מתהוים לאדם מצד הדם הראשון תגבורת הדם כאשר יקרה בזמן האביב אשר תרופתו היא ההקזה להקל ממנו כובד וריבוי הדם הב' מחמת איכותו אם נתעפש לאיזה סיבה הדם גם זה רפואתו להקיזו ולהסיר ממנו הדם המעופש. השלשי כאשר נר' יציאת הדם מנחירים ברבוי עצום כ"כ עד שמתעלף מבלי יוכל להעמידו בשום מין תרופה גם בזה מצאו הרופאים תועלת מפורסם להקיז מוורדי הזרוע כי בזה הדם היוצא חוצה יכנסהו מן העגולה אל המרכז באופן שכל חלאי הדם יתרפאו ע"י הוצאת הדם:

וכנגד זה יקרה לאדם חלאים עצמיים בנפש הטהורה מחמת הממון אשר רפואתם הוצאת הממון לשמו ית' אם מחמת הרבוי והכמות שהוא מזיק גדול לו אל השלימות כמש"ה ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וכו' ורם לבבך ושכחת את ה' ומבלי ספק ינצל מסכנה זו אם ירוץ אל ההקזה לעשות צדקה מממונו כי בזה יורה היותו מכיר שאין העושר והנכסים שלו אלא הוא כאפוטרופוס לחלקם כפי רצונו ית' אל עניים ובלי ספק בהיות לו הבחנה זו ימלט נפשו מלחטא בהם. אם מצד איכותו בהיות הממון קנוי לאדם באורחות עקלקלות עושה עושר ולא במשפט הוא ממש עיפוש גמור שיכלה כליון חרוץ ויקוים בו בחצי ימיו יעזבנו וכו'. תקנתו הוא ההקזה להוציא הממון המעופש ממנו להשיב לאשר עשקו ממנו ולוותר משלו במצות הצדקה כי כאשר יראה בעין שכלו היותו מחויב לתת משלו לאחרים כ"ש שלא יוכל לקחת לעצמו משל זולתו אם מחמת יציאת הדם ונטילתו כגון מנחירי האף וכיוצא בזה רואה האדם שממונו מתפזר ויוצא ממנו בכמה מיני אופנים שונים אם מן החוץ כעין הטלת המסים וארנוניות ואם מצד עצמו שהוא ותרן ומפוזר ביותר גם זה יתוקן כשישתדל לעשות לו יציאה ממקום אחר מכוונת לשמו ית' והיא מתעב היציאה המקולקלת נמצא שיש כינוי לממון עם הדם ולפי"ז נקרא הממון דם (ספר סם חיים):

כח

מילה בזכות המילה זכו לג' דברים א' היא התורה זכו בזכות המילה כמשרז"ל שמשה למד ק"ו ומה פסח שהיא מצוה אחת כתיב וכל ערל לא יאכל בו ק"ו התורה וכל ישראל ערלים הרי שמצד היותם ערלים לא זכו לתורה וכארז"ל וכי ערלים שמעו קולו וכו' ב' לביאת הארץ זכו מצד המילה כי הוא אוירא המחכים זה"ש ונתתי לזרעך את ארץ מגוריך וסמיך ליה ואתה את בריתי תשמור ג' לביאת הגואל יזכו מצד המילה כענין שנ' לא יבא בך עוד ערל וטמא (הר' עיר גבורים פ' ויר'):

כט

מרגלים הטעם שהתפלל משה על יהושע וכלב התפלל על קברי האבות שינצל מעצת המרגלים הוא כמו שמצינו במשה בעצמו שאמר מי אנכי כי אלך אל פרעה כי היה צריך קדושה גדולה מאד להנצל מכח שהיה בפרעה וכן פירשו במה שאמר פרעה תנו לכם מופת שהסית את משה להטותו אליו וכן היא במרגלים מחמת כח שהיה בכנען היה קשה לכנוס להם שלא יטו אותם מחמת הכח שהיה בהם לכך התפלל משה על יהושע וכלב וכיון שנכנסו יהושע וכלב והכניסו הקדושה לא"י אותם הכנענים שלא היה בהם כח כ"כ קאה אותם הארץ ומתו וזהו ארץ אוכלת יושביה וזהו שמצינו בגמ' דשבת שרשב"י נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות דהיינו כיון שע"י ראות עיניו השרה עליו קדושה יתירה שלא היה יכול לסובלו ומת וזהו שהשיבו יהושע וכלב הארץ אשר עברנו בה טובה הארץ מאד מאד פירוש כיון שהיתה הקדושה גדולה מאד לכך לא היו יכולים לסבול (פנים יפות פ' שלח לך):

ל

מרגלים עברו על מצות עשה ועל מצות ל"ת במה שמיאנו לעלות לארץ עברו על מצות עשה כדכתיב בפר' דברים עלה רש וכו' ובמה שאמרו ניתנה ראש ונשובה מצרימה עברו על מצות לא תעשה (שם)

לא

מזוזה אז"ל דרשו שעשרת הדיברות הם בק"ש ודיבור לא תחמוד כנגד וכתבתם על מזוזות כי ע"י המזוזה נתבטל חמדת הממון כמארז"ל מלח ממון חסר והענין שמלח הוא בחי' ברית כמ"ש ברית מלח כי עיקר תאות הממון שנתמעט אינו אלא ע"י הברית בי בתיקון הברית מאיר לעצמו באור פני מלך חיים ושם שדי הנכתב במזוזה הוא בחי' ברית כמש"ה אני אל שדי פרה ורבה וזהו שארז"ל שאריכות ימים ע"י המזוזה כי סמיך לוכתבתם למען ירבו ימיכם כי ע"י אמונה משא ומתן בא אור החיים ובשביל זה קביעות המזוזה

בשליש העליון של הפתח כי אחז"ל לעולם ישלש את מעותיו שליש בפרקמטיא ושליש העליון הוא השליש שבפרקמטיא כמאחז"ל טבין חמשין דעבדין ממאתן דלא עבדין ועיקר האמונה צריך להיות במשא ומתן כמ"ש נשאת ונתת באמונה נמצא שעיקר הממון ששם צריך אמונה הוא בשליש העליון שהוא בשליש שבפרקמטיא (ליקוטי מוהר"ן):

לב

מזוזה הצדקה נקרא מזוזה והטעם הוא דאיתא בתיקונים ע"פ על מזוזות ביתך שהוא ר"ת זז מות שע"י מצות המזוזה מגרש הקלי' והמות מביתו ומצינו כן בגמ' דהצדקה ג"כ מציל ממות בעו"הז במעשה דאונקלוס הגר שהיה ניצול ממות וכדכתיב וצדקה תציל ממות וגם קיומה הוא ליתן לעני העומד בחוץ על פתח הבית אצל המזוזה כדאיתא בריש שבת וא"כ נאה לכנות הצדקה ג"כ בכינוי מזוזה (בינת יששכר):

לג

משיח אף ששבע שמות יש לו כדחז"ל עיקר שמו הוא משיח והוא ר"ת מים שמן יין חלב המשקים שנמשלו בהם תורתינו הקדושה לרמוז לנו שהמשיח יהיה שלם במדע. כאשר ייעד הכתוב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה וכו' ויהיה מורה ודאין וא"כ שפיר שם זה תפארת לו יותר מכל השמות (שם):

לד

מחשבה כאשר בא לאדם מחשבה זרה בתפלה או בלימוד ישבור המחשבה זרה וידבק עצמו בבורא ית"ש ובזה מתקן ניצוץ קדוש שיש במחשבה ההיא והוא משל לאדם שהיה מונה מעות והיה בנו בשביה ובא אצל אביו וא"ל יש לך מעות פדני משביה. (כתר שם טוב):

לה

מחשבה המחשבות לא נגלו כ"א לו לבדו יתברך אבל המלאכים אינם יודעים מחשבות לבב אדם. וכשהקב"ה בא לשלם שכר טוב לצדיק הוא בעצמו דן אותו למען יראה גם מחשבות טובות שלו וישלם לו שכרו מושלם גם עבור המחשבות משא"כ אם בא לשלם לרשע כרשעתו הוא יושב ומצרף אליו ב"ד של מעלה והם אינם יודעים ממחשבות הרשע בכדי להקל מעליו עונש המחשבות כי חפץ חסד הוא ית"ש (חוות יאיר חדש בשם נזר הקודש):

לו

מדרגות ג' מדרגות הם אשר בם תתעלה הנפש לשוב אל מחצב העליונה ומצידם הוא זוכה אל החיים הנצחיים א' הוא שצריך כל צדיק להחזיק בחכמה והיא לו למעוז בצרה

שנאמר והחכמה תעוז לחכם לפי שזולת החכמה לא נתקיים בצדקו כענין שנ' פי צדיק יהגה חכמה וכתיב כי אם לבינה תקרא אז תבין יראת ה' ב' צריך כל צדיק להחזיק בתורת ה' והיא לו למעוז בצרה לפיכך נקראת התורה עוז שנ' ה' עוז לעמו יתן נ' צריך כל צדיק לדבק בדביקות גמור בהש"ית כענין שנ' ובו תדבקון ולשום בטחונו בו ולא יסור מנגד עיניו תמיד שנ' שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט וימין הקב"ה הוא לו למחסה ועוז ושלשתן מביאין אל האדם אל החיים החכמה שנ' והחכמה תחיה בעליה והתורה שנ' עץ חיים היא למחזיקים בה והתדבקות ב"ה שנאמר ואתם הדבקים בה' חיים כולכם היום וג' אלו עומדים לישראל בגלות שלא יכלו כי החכמה תמיד מצויה אצל ישראל כענין שנ' רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה והתורה שנ' ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וכו' שהתורה נקראת זאת היא תמיד בגלותם והדביקות בה' ע"ד שנ' כי עליך הורגנו כל היום:

(הרב עיר גבורים פ' נח):

לז

מוקצה ג' מיני מוקצה הם א' מוקצה מחמת מיאוס ב' מוקצה מחמת חסרון כיס ג' מוקצה מחמת איסור רמז ליצ"הר שראוי להקציא אותו מצד ג' מיני מוקצה אלו א' מוקצה מחמת איסור היינו לפי שהוא אוסר את האדם במאסר שלו שלא יוכל להרים ידיו ורגליו בתורה ובמצות מוקצה מחמת חסרון כיס היינו לפי שמביא האדם לידי גתות הרוח וארז"ל סי' לגסות הרוח עניות מוקצה מחמת מיאוס היינו שהיצ"הר גורם שימאס האדם מוסר ה' כד"א כי את הדעת מאסת כי מאסו את תורת ה' או מחמת מיאוס היינו מי שרוחו גסה הרי הוא נמאס אלהים ואדם (שם פ' ויקרא):

לח

מתכת ד' מיני מתכות יש זהב וכסף נחושת עופרת והם שורש לכל מיני מתכות זהב רמז על התורה כי זהב אש לוהט ומעשים טובים שאין בו חלק לס"א כלל שהוא לשמה גמור כמו תפלין ציצית הוא כסף שהוא לבן ומלבין ישראל כשלג וכצמר והוא כולו סגולה כי מע"ט המה עושים לאדם סגולה מעלה מעלה. ומצות שיש בו כח נחש כגון פריה ורביה שיש בו חימוד יצרו אכילה ביו"ט ושבת וכהנה יתר מצות שיש לס"א חלק בו והם נקראים נחשת כי להנחש יש חלק בו אמנם התפילה שהיא עיקר עבודה שבלב היא הנק' עופרת כי עופרת יש לו כובד וכן יש להתפלל מכובד ראש וכבר אמרו כי עופרת טבעו עפר ואויר ולכן בקל יהתך ויהיה נמס באש כי האויר נפרד מעפר בקל כי טבע אויר למעלה וטבע עפר למטה וכן בתפלה צריך שיתן לבו למעלה באויר ועינו למטה

בעפר כי יזכור כי רוח שהוא אויר ורוח ילך למעלה וגופו שהוא עפר ישוב אל האדמה וכשיתפלל כן אז יהיה תפלתו בהכנעה ובכובד ראש וכבר נודע כי כל הכורים לצרוף זהב וכסף שורשו עופרת כי הוא המסיר כל סיגים ובדילים ומזכזך הכל נקי ובהיר כשחקים והטעם היותו עפר יסודי וא"כ כל הסיגים נדבקים בו כי הכל היה מעפר והכל שב אל עפר וכן התפילה כל החטאים ופשעים בהרהור ובמעשה שיחטא אדם ויהיה פגמים וסיגים בנשמתו כשיתפלל בהכנעה בכובד ראש ויבקש מחילה אז יסורו כל הסיגים והכל נדבקים בו ואחר התפילה יהיה זך ונקי כי הכור צירף הכל ומצרף הנשמה כי בתפילה ובהכנעה כל הסיגים מצורפים ובפרט הגאוה והכעס בעומדו בהכנעה ושפלות התפילה מתמתקין כי היא המבטלת כל הגאוה והכעס בעומדו בהכנעה ויזכור במעמדו השפל וכמו שאמרו תמיד של שחר מכפר עוונות הלילה וכו' כמו כן התפילה בשחר ובערב מצרף כור כל העונות ופשעים. (יערות דבש ח"א):

לט

משה לא בא לא"י בשביל שקיבל גזעא בישא ע"ר משום שפרעה קטל ששית מישראל שנאמר וחמושים עלו בני ישראל ר"ל חמשה חלקים יצאו לכך קיבל משה ע"ר לתשלום דמשה סבר כל האמור בפרשת מלך מלך אסור בו ופרעה קטל מישראל חלק ששית לכך קיבל הע"ר ולפי"ז יש למשה תירוץ אך משום זה גופא לא יכול משה לבוא לארץ ישראל משום דאיתא בשל"ה דהקב"ה נתן לנו א"י ונטל מכנען משום דהקב"ה נקרא מלך וכל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו א"כ גם פרעה שהיה מלך היה מותר להרוג בישראל ומשה לא יפה עשה שקיבל לתשלום את הע"ר לכן לא בא לא"י (מאמר מרדכי):

מ

משה היה כבעל לאשתו המושל בה ומוריד לה שפע כן משה בשם אלהים היה כבעל בעלה דמטרוניתא וזהו הטעם שצוה הקב"ה לפרוש מן האשה כי משה מלך ומושל ואיתא בכתנות אור דאין משיאין למלך אלא נשים הראוים לו מבית המלך ולא היתה צפורה ראויה למשה רק השם אלהים כביכול לו לאשה לכך נאמר פה אל פה אדבר בו אמרתי לו לפרוש מן האשה שנאמר ואתה פה עמוד עמדי (מאמר מרדכי):

מא

משה מה שמשה נעשה כבד פה וכבד לשון הוא בסיבת התורה דאם היה משה בעל דיבור אשר יכול לכלכל ולהטעים דבריו היו אומרים דהתורה אין אמריה נעימים מצד עצמה רק מצד שהיה ממליץ לדבריו לכן היו נעימים דבריה לכן היה כבד פה ואעפי"כ

נעימים דבריה א"כ כל איש ישראל ישפוט בעין שכלו שהתורה מצידה היא נעימה. (כסף נבחר משם הר"ן):

מב

מיתה קודם חטא אד"הר. מיתה היתה אלא שהיה שהאדם היה נעלם לזמנו מן העו"הז שיעלה למעלה בגוף ונפש כמו חנוך ואליהו שמהגשמי נעשה הכל רוחני והיו חיים וקיימים למעלה לעולם וזו היתה נקראת מיתה אבל כשחטא אד"הר והביא היצ"הר מבית ומחוץ אז נגזר מיתה עליו כמו עכשיו להפרד הנשמה מן הגוף ולשלוט מלאך המות שהוא ס"מ הוא הנחש על הגוף הגשמי. (לב אריה פ' תרומה):

מג

מידות ג' מידות דהיינו הקנאה והתאוה והכבוד באו מסיבת אכילת עץ הדעת ט"ור קנאה הוא מש"ה כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו וכו'. תאוה הוא מש"ה ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים כבוד הוא מש"ה והייתם כאלהים יודעי טוב ורע וזה גרם מיתת האדם ומאלו הג' מידות מסתעפים הג' עבירות חמורות ע"ז ג"ע ש"ד ש"ד מצד הקנאה ג"ע הוא מצד התאוה. ע"ז הוא מצד הכבוד ולעתיד לבא שיתוקן עון עץ הדעת ממילא יפסקו ענין הג' מידות אלו ולא יבואו לעבור אלו הג' עבירות החמורות ובשביל זה יהיה המקדש קיים לעד שהלא מה שנחרב הוא בשביל ג' עבירות או ממילא כשיתבטלו ג' עבירות אלו יהיה ב"המק קיים לעד בב"א (לחמי תודה):

מד

מנין מה שגזרה חכמתו ית' למנות את ישראל במדבר ולא בארץ ישראל משום דבהיותם בח"ל הוא מקום הקלי' וקי"ל דאין לחיצונים שליטה בדבר המדוד ובדבר המנוי לכך הוצרך לצוות לפקוד אותם בכל פעם אבל בבואם לא"י הוא מקום שאין הקלי' שולטים וא"כ הוי המנין שלא לצורך (כסף נבחר משם זרע בירך):

מה

מלקות הטעם שהוא ל"ט מכות ונכתב בתורה ארבעים ואתו רבנן ובצרי חדא הוא שהמלקות ל"ט כנגד ל"ט חייבי מיתה שבתורה י"ח נסקלין וי"א נשרפין וב' נהרגין וח' נחנקין סך הכל ל"ט וכנגד זה נלקה ל"ט מכות ועוד יש מיתה אחרת והוא הבא על הנכרית קנאין פוגעין בו רק כיון שאם בא לב"ד אין מורין כן ע"כ בצרי ליה חדא (תפאר' הגרשוני פ' כי תש'):

מו

מחשבה לפי מחשבתו של אדם כך יש עולמות למעלה ממנו העומדים עליו אם מחשבתו בקדושה ורוחני כך הם העולמות שלמעלה ממנו העומדים עליו ואם מחשבתו בטומאה כך הם העולמות וכפי המחשבה והעולמות כך עוברים בגשמי עופות טהורים וטמאים וה"ה שאר מיני ב"ח טמאים וטהורים עוברים לפניו (כתר שם טוב):

מז

מחשבה זרה שבאים לאדם באמצע תפלתו הם מסוד השבירה ורפ"ח נצוצין שצריך האדם לברר בכל יום ויום שיתקן אותם ולהעלותם ואין מחשבה זרה של יום זה דומה למ"ז של מחר והוא בחון למי שנותן לב ע"ז ופי' הבעש"ט איך יתקן מ"ז אם היא בהרהורי נשים יכוין להעלותם בשרשן שהוא חסד בסוד ואיש כי יקח את אחותו חסד הוא ומחשבת ע"ז פגם בת"ת ישראל ודי בזה. (שם)

מח

מחשבות כשמתגברים על האדם מחשבות רעות והרהורים והוא מתחזק ומתגבר עליהם ומנצח אותם יש להקב"ה תענוג גדול מזה והוא יקר מאד בעיני הש"ית כמשל שיש אצל המלכים לפעמים ביומא דפגרא הם מניחים כמה חיות שינצחו זע"ז והם עומדים ומסתכלים ויש להם תענוג גדול מהנצחון כמו כן המחשבות הם באים מבחי' החיות ומחשבות קדושות הם בחי' חיות טהורות ומחשבות רעות הם בחי' חיות טמאות ומניחים בכוונת מלמעלה שינצחו זה עם זה ויש להקב"ה תענוג גדול כשאדם מתגבר על החיות טמאות ומנצח אותם. הכלל הוא שא"א בשום אופן בעולם שיהיו שני מחשבות ביחד בפעם אחד ע"כ בקל יכולין לגרש מחשבות רעות רק בשב ואל תעשה דהיינו שלא לחשוב אותה המחשבה רק לחשוב איזה מחשבה אחרת בתורה או עבודה או אפי' משא ומתן כי אי אפשר שני מחשבות ביחד בשום אופן (ליקוטי מוהר"ן):

מט

מצוה כשעוסק במצוה הנקרא נר ובתורה הנקר' אור גורם אור גדול למקום ארבע אמות של הלכה שמקדש לעצמו וכאילו האור מלהטת סביבותיו כי ע"י נר מצוה ותורה אור מתגלה אור גדול ושפע מהקב"ה שהוא אלהות הנעלם מן העולם לשכינתיה דהיא אלהות השוכן בתחתונים וכן מן המחשבה על הדיבור וזהו יחוד קב"ה ושכינתיה (אור הגנוז):

נ

מצוה כשעושה מצוה ראוי שתגרום לו דביקות ויחוד לאור עליון שע"כ נקרא מצוה לשון צוות דגורם לאדם צוותא ויחוד לאור העליון והעבירה גורמת פירוד מדביקות עליון וע"כ

נקרא עבירה לשון עבר לפניו מלפני הש"ית ומדביקותו וע"כ נק' התשובה תשובה פי' ששב הוא לעבודת ה' ודביקותו (שם):

נא

מצוה מי שהוא חכם לב יקח מצות פי' לקשר מעשה המצוה שעושה שנקרא מצוה תתאה ליחדא אל מצוה עליונה שהיא המחשבה וכוונה של המצוה וזהו שאנו אומרים על מצוה אחת אשר קידשנו במצותיו (כתר שם טוב):

נב

מצוה כל המצות שהאדם עושה בלא ממון היינו שאינו רוצה להפסיד ממון בשביל המצוה זה הבחי' נק' צדק אבל כשחביב כל כך המצוה עד שאין מרגיש בהפסד ממון זאת הבחי' נקרא אמונה כי עיקר אמונה הוא בממון כשמשבר תאות הממון (ליקוטי מוהר"ן):

נג

מצוה האדם ההולך לעשות מצוה הרגש ההליכה ותנועת איבריו והנענוע שמנענע גופו למעשה המצוה והבל היוצא מפיו כל זה בוקע באויר העולם להפריד הקליפות שבאויר כמשארז"ל שהאויר מלא כולו מזיקין ומטהר ומזכך האויר ונשאר פנוי בלי דבר מעכב שום תפלה העולה היא מלמטה ולשפע היורד מלמעלה וע"י כך נמצא העולם מלא כל טוב מרבוי השפע הבא מלמעלה כי רב הוא יען אין דבר באויר מעכבת מלירד וכ"ש וק"ו כשהמצוה נעשית ברבים ע"ד בבית אלהים נהלך ברגש שאז יהיה הרגש בפומבי שפועל בכפלי כפלים לפעולה הנז"ל לפי שמתרבה התנועה וההבל היוצא מפיהם ומטהר האויר ביתר שאת (אגדת אליהו):

נד

מצוה מצות עשה הן מצד חסד ומצות לא תעשה הן מצד הדין ולכן עשה דוחה לא תעשה יען שצריך שלעולם יתגברו החסדים. (שם):

נה

מצוה דע שכל מצוה ומצוה נעשה ממנה נר אחד וכשנסתלק האדם אם היא נשמה גדולה שהיא יקרה מאד בעיני הש"ית אזי נותנין לו נר להיות מחפש בגנזיא דמלכא שיחפש ויקח לו מה שירצה בגנזי המלך ית"ש וזהו תכלית כל תענוגי עו"הב ולחיפוש צריך נרות כמשחז"ל שחיפוש בנרות ולמדו מפסוק נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן והנרות נעשין מן המצות כמ"ש כי נר מצוה כנז"ל. ובאלו הנרות מחפשת הנשמה אחר הסתלקותה בגנזי דמלכא וזה מש"ה במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן

המצות כי המצות הם נרות שעל ידם החיפוש כנ"ל אבל יש צדיק שממית עצמו בחייו וגם בעודו בחיים הוא מחפש בגנזי אביו (ליקוטי מוהר"ן ח"א דע"ג ע"א):

נו

מלח הוא רמז לג' דברים שהם תורה ועבודה וג"ח דהיינו צדקה הצדקה הוא ע"ד שארז"ל מלח ממון חסר. תורה כמאמרז"ל כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל:
עבודה שכן ניתנה כהונה לאהרן בברית מלח (הרב עיר גבורים) ולענ"ד נר' שאפשר שזהו הטעם שצריך לטבול פרוסת המוציא ג"פ במלח שכיון שהוא רוצה לאכול ואם ימשיך עצמו באכילה הוא סיבה שיתגרה עליו היצ"הר כמשרז"ל מלי כריסיה זיני בישי ויפתהו היצ"הר לעבור על ג' דברים שהעולם עומד לפיכך טובל הפרוסה במלח ג"פ רמז לאלו הג' ששלשתן נקראו מלח כדי שיזכור ולא ימשיך עצמו לאכילה ודוק:

נז

מיתה אמרו רז"ל שהמלאך המות זורק באדם ג' טיפין והם רמז לג' בחי' הכבוד והקנאה והתאוה שמוציאין את האדם מן העולם והם באים מן הרע של עץ הדעת שהיה בו ג' בחי' אלו ע"כ הוא מאכיל אותם את האדם קודם מותו וירמז בזה ביום אכלך ממנו מות תמות שביום המיתה מאכילין אותו ממנו ולכך נתקלל הנחש בג' אלו על גחונך תלך היא בחי' השפלות היפך הכבוד ועפר תאכל היפוך התאוה כמשחז"ל שבכל אכילתו טועם טעם עפר ואיבה אשית היפך הקנאה וז"ש חז"ל ויצו על האדם שצוותו על ג"ע וע"ז וש"ד שהם בחי' ג' אלו כי ע"ז היא בחי' הכבוד כמ"ש כל המתגאה כאילו עוע"ז ודוחק רגלי השכינה וג"ע היא בחי' התאוה וש"ד היא בחי' הקנאה והש"ית יצילנו מכולם כיר"א. (פנים יפות):

נח

מלאכים נקראו עומדים לפי שהם מזמן ברייתם תמיד הם במדרגה אחת ואין יכולים לקנות עצמם מעלה יתירה כיון שאין להם יצ"הר והצדיקים נקראו מהלכים. שמדי יום ויום הולכים ממדרגה למדרגה של מעלה מהם ע"י עוסקם בתורה והיינו פסידא דצדיק כשמת דכל זמן שהיה חי על תני האדמה היה מוסיף והולך יום יום וכשמת נעשה עומד שאינו יכול לעלות עוד מעלה מעלה יום יום (חוות יאיר חדש):

נט

מלאכים המלאכים ששלח יעקב לעשו הם המלאכים שבכו בשעת העקידה והטעם הוא דאיתא במ"ר שע"י הדמעות של המלאכים כהו עיניו של יצחק ואיתא ג"כ במ"ר למה כהו עיניו של יצחק כדי שיבא יעקב ליטול את הברכות. והשנאה שהיה לעשו עם יעקב

היא על הברכות לפיכך שלח לו אלו המלאכים לפייסו לפי שהשנאה של עשו ליעקב בא מכח בכייתן נמצא עליהם מוטל לפייסו. (תפארת הגרשוני פ' וישלח):

ס

מנורה היה כנגד התורה בזה האופן המנורה ז' קנים כך פסוק ראשון של בראשית יש בו ז' תיבות. ויש י"א כפתורים כך פסוק ואלה שמות יש בו י"א תיבות גם יש ט' פרחי' כך פסוק ויקרא יש בו ט' תיבות גובה המנור' היה י"ח טפחי' כך פסוק במדבר יש י"ז תיבות לפי שהטפח י"ח לא היה שלם אצל המנורה ולכך נחסר תיבה אחת בפסוק ולא יש רק י"ז תיבות:

גם היה לה כ"ב גביעים כך בפסוק אלה הדברים יש בו כ"ב תיבות מנין הכל של הגביעים והכפתורים והקנים מ"ט לרמוז כי מ"ט יום עברו ויום הן' קבלו את התור' (ש' פ' בא מש' האר"י זלה"ה):

סא

משה הטעם שלא נכנס משה לא"י. הוא מפני מכירת יוסף כי משה היה משבט לוי. ולוי היה עיקר המכירה בינו ובין שמעון כמשרז"ל ושמעון כבר נפרע ממנו יוסף בעצמו כמש"ה ויקח מאתם את שמעון נשאר לוי לזה פרע משה רע"ה במה שלא נכנס לארץ (זכות הרבים דל"ח ע"ב משם הרב אשד הנחלים משם הקדמונים):

סב

משה הטעם שלא נכנס משה לאיי הוא דבמתן תורה נאמר והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ היינו שהיו מקבצים כל נצוצות הקדושה שבכל העמים. אבל כשחטאו בעגל ישראל נתנו כח בארץ העמים ואי אפשר להוציאם אלא ע"י גליות כדכתיב והיה ביום פקדי וכו' ואחז"ל שאילו היה משה מכניס ישראל לא"י לא היו ישראל יוצאים משם לעולם וכיון שהגלות הוא הכרח לקבץ הנדחים מד' כנפות הארץ בשביל זה לא נכנס לארץ (פנים יפות פ' ואתחנן):

סג

מי הוא כינוי לתשובה שלתשובה צריך ב' דברים האחד הוא לימוד התורה הנגלית כמשרז"ל אם רגיל לשנות פרק אחד ישנה ב' פרקים וזאת שנית צריך השב שיהיה שפל רוח ורוחו נשברה וכמש"ה זבחי אלהים רוח נשברה ולימוד התורה הנגלית מורה עליו המ' הפתוחה וכמארז"ל בשבת מאמר פתוח מאמר סתום ופירש"י מאמר פתוח הוא תורה הנגלית. ומאמר סתום הוא קבלה והיוד מורה על הענוה קטנה ונמוכה נקודה דלית מגרמא כלום ולזה התשובה מכונה בשם מי (מאמר אסתר דרוש א' מאמר י"ז):

סד

משיח מלך המשיח עתיד ליתן לאו"הע מצות סוכה ולולב והטעם שנותן להם אלו המצות יותר משאר מצות הוא שמלך המשיח בא לפרסם ולהודיע אלהותו ית' לכל העולם וזהו הכוונה הנרמזת כאן בענין לולב וסוכה כי לולב רומז להקב"ה כדחז"ל ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר דא קב"ה כפות תמרים דא קב"ה שהלולב רומז לעץ החיים עמודא דאמצעיתא והסוכה רומז לשכינה שהיא סוכת דוד הנופלת ובשביל זה נותן מלך המשיח לאו"הע שני מצות אלו דוקא כלומר להודיע להם ענין האלהות קב"ה ושכינתיה שהם רמוזים בלולב וסוכה כי אז ידעו כולם לקרא כולם בשם ה' (מדרש האיתמרי דע"ג ע"ג):

סה

מערת המכפלה שם קבורת האבות והוא מעבר לג"ע התחתון כי עובר לסוחר בגי' אורח לגן כי לסוחר חסר ו' כתיב ובגי' חצר לרמוז כי המערה כחצר לג"ע ולבן כיוין בחכמת המכשפות להעתיק את יעקב שלא יזכה להקבר במערת המכפלה אלא רצה להרוג אותו ולתקוע את אחיו ר"ל אדום וישמעאל שיזכו לעבור דרך מערת המכפלה לג"ע שהם נאחזים באברהם ויצחק ואם ח"ו לא היה נקבר יעקב במערת המכפלה שום אחד מישראל לא היה עובר דרך שם וכל האומות הנלוים עם אדום וישמעאל היו נכנסים ועוברים דרך שם (מדרש לפירושי' ח"ב דרוש י' משם הרב כנפי יונה וחסד לאברהם):

סו

ממון התורה חסה על ממונם של ישראל ולמה כך כי זה כלל גדול שכל דבר שאדם לובש או אוכל או משתמש בכלי הוא נהנה מהחיות שיש באותו דבר כי לולא אותו רוחניות לא היה שום קיום לאותו דבר ויש שם נצוצין קדישין השייכים לשורש נשמתו וכשהוא משתמש באותו דבר או אוכל אותו מאכל אפי' לצורך גופו הוא מתקן הנצוצין כי אח"ך עובד ה' בכח ההוא שבא לגופו מהלבוש או מאכל או שאר דברים ובזה הכח עובד להש"ית נמצא מתקנם לכך פעמים שיאבד ממנו הדבר ההוא שכשכלה לתקן כל הנצוצין שהיו באותו דבר השייכים לשורש נשמתו אז לוקח ממנו הש"ית אותו הכלי ונותן לאחר ששייכים הנצוצות הנשארים באותו הכלי לשורש של אחר שהוא משורש נשמתו:

לכך צריך האדם לחוס על כליו ועל כל דבר שיש לו היינו מצד הנצוצין שיש בכלי זה בכדי לחוס על הנצוצין הקדושים. (ליקוטי מוהר"ן). א"ה וא"ת כפי זה איך ציוה לנו הש"ית בתורתינו הקדושה מצות השבת אבידה אבל נר' לחלק דמצות השבת אבידה

היא בדבר שלא עשו עדיין הבעלים יאוש ועיין ש"ע ח"מ סי' רס"ב דזה מורה שעדיין יש ניצוצותיו וצריך לחזור לבעלים אבל כשעשה יאוש זה מורה שכבר הוא בירר כל ניצוצותיו ועכשיו לקח ממנו הש"ית אותו כלי ונותנו לזה האחר המוצאו לתקן גם הוא וכדכתב הרב זלה"ה:

סז

מזיקין טעם שהשדים נשארו בלא גוף וכי הקצור קצרה יד ה' ח"ו מלבראות להם גוף ונשמה כאחד ברגע כמימריה רק הטעם הוא כדי להזהיר על שמירת שבת שכשיגיע סמוך לקבלת שבת ישליך כל עסקיו ומלאכתו מידו אף שהוא דבר חשוב. (בינת יששכר):

סח

מדרגות יש באנשים ד' מדרגות וד' מדרגות יש במאכל ת"ח היושב באהל של תורה ועובד עבודת ה' ומשמר עצמו מכל חטא ועון ראוי להתכנות בשם כהן שהוא כהן לאל עליון שומר תורה והמצות וכן כתיב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים מחזיק ביד לומדי התורה ומתאבק בעפר רגליהם נתכנה בשם לוי ע"ש הפסוק וילוו עליך וישרתוך שהוא לשון חיבור כל המחובר לטהור טהור. דלא הא ודלא הא דאיהו גופא לאו צורבא מרבנן וגם לא רחים ומוקיר רבנן די לקראו ישראל דזה הוא שם כללי ואע"פי שחטא ישראל הוא. העולה על גביהם הוא איש מדע נבון לחש שכל רז לא אניס ליה ונהירין ליה שבילי דרקיע כרשב"י ע"ה ודומיו ראוי לכנותו בשם כ"הג שעומד בסוד ה' ובקי בשם המפורש ככ"הג. וד' מדרגות יש במאכל מה שאוכלים ד' מיני אנשים הללו נתעלו ונחלקו לפי מדרגתם לד' חלוקות דוגמת ארבע מדרגות שהיו בזמן הבית. מה שאוכל כ"הג שהוא אחד מבני עליה עושה מאכלו קודש ע"י כוונה נמרצת מה שמכוין בשעת אכילה וברכה שלפניו ושלאחריו משרה הקדושה על המאכל. הכהן הדיוט שאינו יודע לכוין במדות עליונות אבל ת"ח הוא בנגלה וכל מאכליו ע"פי הדין שלא יהיה בו נדנוד איסור בגוף המאכל הן מדברים שעל גופו כמו נטי' וברכה ולימוד תורה על השלחן עושה מאכלו תרומה שהוא ג"כ קודש רק מעט פחות שחסר ממנו הפנמיות הלוי שמתחבר ללומדי תורה שומע מהם כמה דינים בסעודה ובברכות הנהנין וכיוצא ומקיים מה ששומע נקרא מאכלו מעשר. העם הארץ שהוא ריק מכל די לקרא מאכלו חולין כלומר חולין הוא לך מעשות זאת (בינת יששכר):

סט

משא ומתן הוא בחי' שמנשאין ומרימין הדב' ונותנין ומשיגין אותו למקומו כי יש קדושות נפולות דהיינו נצוצות שנפלו וע"י משא ומתן מנשאין ומרימין אותן ונותנין אותם למקומם. וזהו משא ומתן ועיקר בירור הנצוצות מן הקליפה הוא ע"י אמונה כי דרך האמונה לשכון תמיד אצל אלו הקדושות הנפולות כמש"ה זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות ירושלים היא קריה נאמנה בחי' אמונה כי היא בניהם תמיד וע"כ אלו הנצוצות שנפלו הם נדבקים ונאחזים סביבות האמונה והוא מעלה אותם משם וע"כ צריך לעשות משא ומתן באמונה שע"י האמונה מעלין הנצוצות שזה עיקר בחי' מ"ומ להעלות הנצוצות (ליקוטי מוהר"ן):

ע

משא ומתן כל העושה משא ומתן באמונה מקיים מצוה עשה ואהבת שהיא שורש לכל מ"ע כמ"ש בתיקונים על פסוק ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי מפקודין דעשה וכיצד מקיימין מצות ואהבת ע"י מ"ומ באמונה דאיתא בגמ' על פסוק ואהבת שיראה שיתאהב שם שמים על ידך כיצד אדם קרא ושנה ושימש ת"ח ועסקו בנחת עם הבריות ומשאו ומתנו באמונה מה הבריות אומרים אשרי מי שלמד תורה וכו' נמצא ש"ש מתאהב על ידו ומקיים מצות ואהבת שהוא שורש כל המצות:

גם במשא ומתן באמונה בא למדרגה שלמעלה מהזמן כדאיתא בגמ' במסקנא ועליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר וישראל הוא במחשבה ומחשבה היא למעלה מהזמן וגם ע"י משא ומתן באמונה יכול להתפלל בשכל צח כי תפלה הוא ג"כ למעלה מהזמן כי הוא דבר העומד ברומו של עולם. גם מחמת שבא לאהבה מכח זה בא לגדלות המוחין ויכול להתפלל בשכל צח (שם):

עא

מדרגות ג' מדרגות הם הולך עומד יורד הצדיקים נקראים הולך שהולך ממדרגה למדרגה בנונים נקראים עומד כמו שאמרו בינונים תלוים ועומדים רשע נקרא יורד שמוריד הנשמה כל שעה ושעה עמוק יותר (בית אהרן ד' ד' ע"א):

עב

מרכבה האבות הן הנה המרכבה לשכינה והם לא היו רק שלשה אבל דוד הוא רגל ד' כמ"ש רגלי עמדה במישור ולכן יש לנו ג' רגלים פסח שבועות סוכות נגד ג' אבות וש"ע רגל בפ"ע נגד דוד אך צריך לדעת וכי מימי אבותינו עד זמן דוד היה המרכבה מחוסר רגל ד' אך הענין הוא דבאמת היה כוונת הב"יתש שיצא מיצחק יעקב ודוד כדי

שיהיה המרכבה שלימה אך באותה שעה שהגביה הקב"ה לאברהם ושרה למעלה מן המזל שמצד המזל לא היו ראוים להיות להם בנים והיה נגזר עליהם להוליד בנים ולצאת מהם עם הקדוש ישראל נתרבה המקטרג מאד ובפרט ביום הגמל את יצחק שלא היו שם עניים ולא הקריב קרבן כידוע עד שגזר הקב"ה על אברהם נסיון של עקידת יצחק בנו וע"י ששניהם זריזים בדבר ועשו הכל באהבה ובשמחה גמורה והקב"ה חישב להם כמו שנעשה בהם מצותו. וכשראה השטן שנתהפכה כוונתו הרעה אל טובה ואדרבא נעקדו הדינין תחת אברהם שהוא חסד עי"ז התאספו השטן כלל הדינין תקיפין וכל המקטרגים וקטרגו עליו למה לא מסר נפשו עבור סדום כמו משה שאמר מחיני נא מספרך ואו נמסר נפשו עליהם היה אפשר שהיו נצולים בזכותו ואינו מן הראוי לעשות לו נסים האלו ועלה הקטרוג עד שהתרצו לו שיהיה לו חלק בזרעו של יצחק ונתחלף עשו תמורת דוד והיה יעקב ועשו ב' שעירים א' לה' וא' לעזאזל ויעקב היה כולו לה' ועשו היה כולו לשטן ולולי זאת לא היה יצחק ניצול מן גזרת העקידה והיה העולם לתוהו ובהו וע"י לידת עשו ניצול יצחק ונתקיים העולם וזהו הטעם שזכה עשו למלכות ולבגדי השרת החמודות הבאים מאד"הר הנעשים בג"ע כאשר שאותו רשע נתחלף תחת דוד כי כל אלה היו ראוים לדוד וזהו הטעם שאותו רשע היה מקיים כיבוד אב מה שלא קיים שום אדם ולא היה מקיים כיבוד אם כאשר שעל ידו היה ניצול אביו והיה הוא חלקו של עשו וזהו ג"כ הטעם שיצחק אהב את עשו וקשה על צדיק שכמותו איך אהב אותו רשע ומתרץ הפסוק כי ציד בפיו ר"ל כי עשו ניצוד בפיו של השטן ולא היה בוחר ברע מצד בחירתו אלא ניצוד קודם ביאתו לעולם בפיו של היצ"הר ועי"ז היה טמא ומזוהם מרחם אמו ובאמת היה זה תיקון העולם ומש"ה אהב אותו והיה רוצה לתקנו אך בכל זה היה מוטל על האבות למלאת המרכבה ובפרט על יעקב כי מה ראית שיעקב יהיה נולד ודוד יהיה נדחה לכן היה מוטל על יעקב לתקן המרכבה והיה יוסף במקום דוד כמו שיש משיח בן יוסף משיח בן דוד וזהו הטעם שהתנהג יוסף מנעוריו עד יום מותו במלכות באשר שהיה תמורת דוד והיה לו נאה המלוכה (בית אהרן ד' ל"ד ע"ב וע"ג):

עג

מילה הטעם שלא צוה הקב"ה לאברהם אע"ה מצות המילה עודנו באיבו ועיכב אותו עד היותו בן צ"ט שנה:

הוא לפי שידוע כי טעם כריתת המילה הוא כדי להכניע היצ"הר וידוע שבחו של אברהם בגמ' עפרא לפומיה דאיוב דאמר ברית כרתי לעיני וכו' דלאו דידיה לא היה מסתכל אבל בדידיה מסתכל ובאברהם כתיב הנה נא ידעתי וכו' אפי' בדידיה לא מסתכל:

נמצא דגדול שבחו של אע"ה והקב"ה רצה לפרסומי בעולם לזה עיכב מצות המילה דאם היה מל את עצמו בימי בחרותו. היו אומרים או"הע כי מחמת המילה והסרת הערלה הכניע את יצרו אמנם עתה כ"ע יעידון יגידון כי מה שפעל המילה פעל הוא בעצמו עודנו משוך בערלה. (זכות הרבים דמ"ה ע"ג):

עד

מאכל כל מאכל ומשתה יש בהם חיות המחיה את האדם כמו שתיקנו בברכה אחרונה להחיות בהם נפש כל חי לכך לא נזכר במעשה בראשית אלא פרי המאכל את האדם וכולם יונקים מעץ החיים אשר בגן ה' ולא הוצרך אד"הר למלבוש עד אשר חטא ונגזר עליו מיתה וע"כ צותה תורה שלא להוציא מעות מעשר עני אלא במאכל ומשתה שלא להורידם מבחי' חי דהיינו מפירות שהיו לבחי' מת דהיינו מלבוש (פנים יפו' פ' כי תב'):

עה

משה הוסיף יום אחד מדעתו הענין הוא שעלה בדעת הקב"ה ליתן להם התורה ביום הששי לימי בראשית לפי שיום הששי הוא סוד יסוד והיא נקודת ציון והוא בסוד הברית כידוע והתורה היא היסוד שנקראת ציון והיא הברית אבל משרע"ה היה רעיא מהימנא אוהב ישראל ידע והביט שעתידין ישראל לחטוא וח"ו יוחזר העולם לתוהו ובהו כמו שהתנה הקב"ה במעשה בראשית לכן הוסיף יום אחד מדעתו שתנתן התורה ביום השבת שהוא מדת מלכות והוא ג"כ בסוד יסוד ובסוד מלכות והאם מרחפת על הבנים בכל עת שלא יהרס יסוד העולם ואף שהם חוטאים ונטרדים ממקום למקום ואזלין בגלות היא משמרת אותם ותקם בעוד לילה היא הגלות ותתן טרף לביתה ודע שמדת מלכו' בזמן הגלות נקראת לילה ויסוד נקרא יום וצריכים לחבר מדת יום עם מדת לילה ולפי שהיה יודע משה שיהיו ישראל מוכרחין להיות בגלות וכמ"ש וקם העם הזה וזנה וכו' וידע שבית ישראל צריכין שימור בגלות לכן הוסיף יום אחד בכדי שיקבלו התורה ביום השבת שהיא מדת מלכות והוא ששי לחדש מדת יסוד וחיבר מדת יום עם מדת לילה בכדי שתהיה לישראל שמירה מעולה בגלות:

ועוד טעם אחר והוא שהקב"ה עלה במחשבה לפניו שיתן לנו התורה הקדושה אשר היא נכסי מלוג של השכינה כביכול הנכנסת והיוצאת עמה ואנו בניה ועלה בדעתו שלא ליתן התורה לשום אומה אחרת רק לישראל שהמה בניה ואדם אוכל פירותיהן בעו"הז והקרן קיימת לעו"הב. ורצה ליתן לנו התורה ממדבר מתנה ביום הששי לימי בראשית שהוא בסוד יסוד ובסוד ציון. והנה יום השבת היא שבת מלכתא יום השכינה שהיא מלכות. ומרע"ה הוא אוהב נאמן ואוהב ישראל בא בעצה טובה והוסיף יום אחד

מדעתו שיתן התורה ביום שבת מלכתא דהיינו שיתן להם בפניה כביכול והטעם היה כמוס איתו מחמת שידע שעתידין להיות בגלות והשכינה כביכול היתה כאלמנה ולא אלמנה ממש כאשה שהלך בעלה למדינת הים וה' עומד מרחוק ותרצה ליטול החמדה טובה מאתנו מאחר שהשכינה כביכול בגלות ואומרת נשבתי וטהורה אני ופורק אין לה ותאמר הפירות המה תחת פרקוני ועכשיו שאין פודה אותי. תרצה ליקח מאתנו התורה הקדושה ותתסלק מאתנו ותאמר אלכה ואשובה אל מקומי לכן נתן האוהב נאמן העצה הזאת שתנתן התורה בפניה ואז לא ימוש ספר התורה הזאת מאתנו ומזרעינו עד עולם ותהא מתנה קיימת:

(שער המלך ח"ב דרושי' למ"ת דרוש ו' וע"ש משל נחמד לדרך הזה):

עו

מעשר ע"י שנותנין מעשר ניצול משונאים כי הש"ית מכסה אותו בידו ומצילו כי האלהים יבקש הנרדף ואפי' צדיק רודף את הרשע וזהו ובצל ידי כסתיך שהש"ית מכסה עליו בצל ידו ומצילו וכשהנרדף צדיק שהוא סמוך להש"ית אזי מצילו בידו כי הוא סמוך להש"ית אבל כשהנרדף רשע. נמצא שהוא רחוק מהש"ית ואעפי"כ מצילו כי האלהים יבקש הנרדף מגדיל ידו כביכול ומושיטה ומחפה עליו אף שהוא רחוק מהש"ית וע"י מעשר נעשה בחי' יד הגדולה כי יד הגדולה היא בחי' הסתפקות כמש"ה הצאן ובקר ישחט להם וכו' ותרגם אנקלוס היספק להם והשיבו הש"ית היד ה' תקצר. נמצא שהיד הגדולה היא יכולה להספיקם נמצא שהסתפקות היא יד הגדולה וע"י מעשר הוא ההסתפקות כי אין אדם מת וחצי תאותו בידו וכל מה שיש לו אין מספיק לו אבל במעשר כתיב ובחנוני נא בזאת וכו' עד בלי די עד שיבלו שפתותכם מלומר די נמצא שע"י מעשר נעשה ההסתפקות שהוא בחי' יד הגדולה ועי"ז הש"ית מושיט ידו ומכסה עליו וינצול מהשונאים כנ"ל. (ליקוטי מוהר"ן ח"א דס"ג ע"ד):

עז

מזבח כל מקום שהעמידו ישראל מזבח להקריב עליו לה' כגון גוב ושילה גבעון נתקפל מקום המזבח של בית עולמים ובא לשם תחת המזבח שהעמידו. כדי להיותן מקריבין ממש על מקום המזבח אשר הכין ה' קודם בריאת העולם ואל תתמה על החפץ שהרי בארה של מרים נתגלגל עם ישראל ממקום למקום מאוהל לאוהל ואם למאכלם כן לקרבן עאכ"וכ (נחלת בנימן מצוה ע"ט):

עח

מזיקין שש מיני מזיקין הם א' שנבראו בין השמשות:

ב' הנבראים מאד"הר באותן ק"ל שנים שפירש מאשתו ג' הנבראים ע"י ראית קרי של כל אדם ד' הנבראים ע"י עז"א ועזא"ל שהולידו מנעמה. ה' הנעשים מנפשות הרשעים אחר מותן רוחין ושדין. ו' הנולדים מנשים בחזיון לילה והם מרומזים במזמור ויהי נועם פח יקוש. דבר הוות. פחד לילה. חץ יעוף יומם דבר באופל. קטב ישוד צהרים נגדם אמר המקונן שיתא א"ב שהן הנה גרמא בנזקין וגרמו לנו גלות וחרבן. (א"ה ולענ"ד נר שר"ת של אלו המזיקין הוא בגי' ער"ו לרמוז שהם גרמא בנזקין שיחרב בית קדשנו ויאמרו הגוים ערו ערו וכו' גם ר"ת של אלו המזיקין עם ב' כוללים בגי' עור"ב והוא קליפת עשו והוא ס"מ ועיין לקמן במערכת קוף מה שכתבנו בשם פרשת אליעזר והיינו דבחרבן ב"המק מחמת שלא עשו רש"מ נתנו לקליפת ער"ב אחיזה באות ו' ונעשה עור"ב ולא יכלו לבטל אחיזתו ור"ת של אותיות שניות הוא בגי' ע"ז לרמוז שבעו"הר נתנו ע"ז לקליפה והגבירו אותם ע"י העבירות ודוק) ואת זה לעומת זה מצינו ששה סדרים בתורה המתחילים באלף ולא יותר והם אלה תולדות נח. אלה פקודי אם בחוקתי תלכו אלה מסעי בני ישראל אלה הדברים אתם נצבים לרמוז דע"י לימוד התורה יתבטלו אלו המזיקין. וגם נגד הני סדרים שבת"שבכ סידר רבינו הקדוש ששה סדרים בתשבע"פ מכוונים נגדם. הא כיצד סדר זרעים נגד אלה תולדות שאדם זורע ומצמיח תולדות ס' מועד נגד אם בחוקתי המועדות יש להם חק וזמן קבוע ע"פי ב"ד הגדול ס' נשים נגד אלה פקודי שהוא לשון מינוי שררה כדכתיב ואתה הפקד את הלויים וכל הנושא אשה הוא אדון בביתו. נזיקין נגד אלה מסעי דארבע אבות נזיקין הם ארבע חטאים גדולים שור חטא העגל בור חטא מכירת יוסף מבעה הוא חטא אד"הר. הבער זה אש מחלוקת של קרח ושל מרגלים לעומתם לקינו בד' מלכיות המרומזים בר"ת של אלה מסעי קדשים נגד אלה הדברים שהוא משנה תורה ודברי תוכחות של משרע"ה שהזהיר לישראל מאד על ק"ה הגדול שיקדשו ויטהרו בכל מה דאפ' לירא את ה' ולעבדו בכל נפשם טהרות נגד אתם נצבים דהטהרה מעמיד על רגליו כדאיתא במתני' סוף סוטה משמת ר"ג וכו' שבימיו היו לומדים תורה מעומד ומשמת בא תשות כח לעולם ולמדו מיושב ואמר שעי"ז מתה הטהרה אלמא דהטהרה מעמיד וסמך לדבר מ"ש בע"א אצל חלב טהור עומד טמא אינו עומד וכנגדם יש ששה זמנים מתחלפים באדם ומשתנים אצלו מתחלת יצירתו עד סופו דהיינו א' בזמן שהוא במעי אמו אז רואה בטובה הרבה והוא נגד אלה תולדות כי אומרים לו הוי יודע דעיקר תולדות של צדיקים הם תורה ומצות ב' משנולד עד הגיעו לך' שנים הנקראים ימי עליה ואז הגיע הזמן לישא אשה והוא נגד אלה פקודי כדאמרן לעיל ג' מכ' עד נ' הנקראים ימי עמידה שנים הללו מסוגלים ביותר לסגל תורה ומע"ט והם נגד

אם בחוקתי דהזמן ההוא מסוגל לקיים חקי אלהים ותורתיו ד' מן נ' עד ע' הנקראים ימי ירידה דכוחות שלו הם פוחתים והולכים והוא נגד אלה מסעי ה' כשמגיע עת פקודתו למות דאז מזכירים לו כל מעשיו מעודו עד היום הזה והוא נגד אלה הדברים:
ו' כשיקום בת"ה דאז יקויים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ והוא נגד אתם נצבים שיעמדו על משמרתם לפני ה' והוא יום הדין הגדול (בינת יששכר):

עט

מקטרג אין מלאך המות מקטרג יותר כמו על ש"ד משא"כ בשאר עבירות וטעמו של דבר משום שזה שהרג לקח אומנותו ואין לו תשלומין אפי' יתנו לו כל בני אדם שבעולם במקום הרוג זה לא מקרי תשלומין מפני שטוען סוף סוף ע"י הם מתים וכיון שכן יכול בקטרוגו להחריב העולם (אגדת אליהו):

פ

מצרים ישראל לא יצאו ממצרים קודם זמנם לא מטעם דהחצי נשאר לעשו ואתיא כדעת הפוסקים דשני אחים שבא עליהם חוב אביהם אינו טורף הב"ח אלא מחצה מכל אחד ולא אמרינן דנעשו ערבים זה לזה (צפנת פענח חדש):

פא

מצרים הטעם דיצאו ממצרים קודם זמנם הוא דלא היו לישראל דין עבדים לפרעה אלא דין פועל דאל"כ איך נטלו רכוש גדול בשכירות דהא אינו חייב להעלות שכר לעבדו דיכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך ומכ"ש שאינו חייב להעלות לו שכר אלא ע"כ דהיה להם דין פועלים במצרים ולכך היו יכולים לצאת קודם זמנם דהא תנינן פועל יכול לחזור בחצי היום אבל עבד לא וזה היה חילוק בין מרע"ה ולפרעה דמשה היה סבור דדינם כמו פועל ויכולים לחזור אף בחצי היום אבל פרעה חשבם לעבדים ממש קנין כספו שקנאם בכסף במה שזנם אותם בתוך הרעב וא"כ אינם יכולים לחזור בחצי הזמן כדין עבד. (שם):

פב

מצרים הטעם דיצאו ממצרים קודם זמנם הוא כי הגלות מצרים היה מטעם פרעון חוב אביהם שחטא אברהם במה שאמר במה אדע ונתחייבו בניו בידוע תדע וכו' וכשאדם עושה עבירה דומה כמו שור מזיק שמזיק בפמליא של מעלה וכשחטא במזיד הוא כמו שור מועד שהזיק ובשוגג דינו כמו שור תם שהזיק א"כ כשחטא במזיד דהוא ממונא הוא דכופין על הבנים לפרוע ממון אביהם אבל בשוגג הוא תם וקנסא הוא ואין קונסין בניו אחריו אמנם לסברת רבי יהודה בב"ק דסבר דצד תמות במקומו עומדת ר"ל דאף במועד

אינו רק חציה וחציה הוא צד תמות והוא קנסא א"כ לפום האי סברא אף כשעשה אביו עבירה במזיד אין אנו כופין על הבנים לפרוע אלא חצי העבירה היינו צד המועד דהוא ממונא אבל צד תמות דהוא קנסא משתלם מגופו דאביו וא"כ היינו טעמא דבנד"ד דאחר שעשה אברהם עבירה ונתחייב עליה ת"ל שנים וניכה י' שנים:

בשביל עשרת השבטים שמתו בארץ טמאה כנודע דעת המפרשים ונשאר חוב על אברהם ת"ך שנים ומגיע החצי להשתלם מאברהם עצמו היינו צד תמות שבו שהוא קנסא וחצי הב' דוקא דהוא ממון מגיע על ישראל לפרוע מממון אביהם ולכך היו בגלות מכוון רד"ו שנה לא פחות ולא יותר דהוא חצי החוב של ת"ך שנים המגיע לאברהם. (שם):

פג

מספר עד אחר שיתוקן הכל בביאת משיחנו העולם מתנהג במספר קטן ואח"כ יתרבה עד אין קץ ותכלית ומאות ה' יהיה ן' שיעלו הכל למספר גדול ויתרבה אור הקדושה כענין אור הלבנה יהיה כאור החמה א"כ מאות ה' יהיה נ' והרמז הן עם לבדד ישכון כשיהיה מה"א נו"ן עם לבדד ישכון (שם שמואל) ולענ"ד נר' שזהו הרמז הן צדיק בארץ ישולם דהיינו כשיהיה מה"א נו"ן צדיק שהוא משיח צדקנו בארץ ישולם שיתוקן הכל ויהיה הכל מושלם באותו זמן בב"א:

פד

מסירת נפש עשרה הרוגי מלוכה שמסרו נפשם על ק"ה בשביל יחוד קב"ה כידוע דעיקר היחוד ע"י מסירת נפש, והם ראו באותן הדורות שא"א לתקן ולעשות יחודים למעלה כ"א ע"י נשמותיהם ע"כ מסרו נפשם על ק"ה כי ע"י שהנפש עולה למעלה ע"י מסירת נפש אזי הם חוזרים להשכינה כי משם יצאו כי ישראל הם חלק אלוה ממעל ממש שהם חלקי השכינה ממש כמ"ש העמוסים מני בטן וכשהם חוזרים להשכינה אזי השכינה מתפארת חזי במה ברא קאתינא לגבך ואזי מתעורר השתקקות עליון ונעשה יחוד כידוע ולפעמים בא לצורך זה הריגה ח"ו שנהרגים כמה וכמה נפשות מישראל כדי שיהיה יחוד ע"י נפשותיהם העולות למעלה (ליקוטי מוהר"ן):

פה

מרדכי ואסתר היה להם כח לבטל הע"ז של המן ובשביל זה בימיהם קבלו ישראל התורה מחדש כמשרז"ל קיימו וקבלו קיימו מה שקבלו כבר וזה קיימו וקבלו קיימו זה בחי' רגלין וקבלו זה בחי' ידין והוא התורה בעצמה וזה בחי' מרדכי ואסתר מרדכי מר דרור דרור הוא לשון חירות בבחי' ידין כמש"ה דודי שלח ידו מן החור ואסתר הוא בחי' שוקין מה ירך בסתר. וזה לשון פורים היינו ביטול הס"א כמ"ש פורה דרכתי לבדי ומעמים אין

איש אתי וע"י הארת מרדכי ואסתר היינו ידין ורגלין נתבטלו המינות ונתרבה אמונה בעולם על ידיהם כמ"ש ויהי אומן את הדסה ובו כתיב היתה באמנה אתו כי שניהם הם בחי' אמונה (שם):

פו

מרדכי ואסתר מרדכי עולה במס"ק י"ג כמנין אחד וכן אסתר ג"כ י"ג ושניהם כ"ו חושבן שם הוי"ה ב"ה ונגדם בס"א ס"מ ולילית שהם המן וזרש אשתו ס"מ במס"ק י"ד וכן המן ג"כ במס"ק י"ד ופ' במס"ק י"ב וכן זרש במס"ק י"ב י"ד וי"ב עולה כ"ו כי הם בס"א מנגדים למרדכי ואסתר דקדושה סוד אחד אחד והם בס"א י"ד וי"ב. (מדרש לפירושים) ולעד"ן שזהו כוונת המן באומרו ישנו עם אחד מפזר ומפורד בין העמים כלו' ישנו עם אחד ישראל בכ"מ הם אחד דהיינו מרדכי אחד אסתר אחד והוא מפוזר ומפורד בין העמים שהם הס"א לא יש אחד כי אם בזה י"ד ובזה י"ב וזה היה קנאתו:

פז

מקטרג השטן הוא המ"ה כשמתחיל לקטרג על איזה דבר עון ורואה עון יותר חמור שעושין מניח העון שבידו ובא לקטרג על החמור אז אינו יכול לחזור ולקטרג על הראשון דכשבא לקטרג ע"ז ומניח הראשון הוא כמו שויתר עליו ולכן שוב אינו יכול לחזור ולקטרג עליו כן הוא המידה (אגד' אליהו):

פח

מלך השמש הוא המלך אשר המליכו הבורא להאיר לארץ ולדרים עליה והוא הנותן חיות לכל הנבראים שלמטה ממנו הוא העולם השפל הזה ע"י אורו וחימומו שבלתו העולם כלה ונאבד שהוא הגורם בגידול צמחים ובבישול וקיום כל המזון והוא מקור האורות דהיינו כל דבר שיש בו אור כגון האש ואבנים טובות המאירים וכיוצא בהן וכן הירח וכוכבים ואין האור מעצמם כ"א שמקבלים מהשמש שהוא המלך המאיר לכולם וכן בכל עולם ועולם זה למעלה מזה יש מלך על כל אחד ואחד ומלך מלכי המלכים על כולם (שם):

פט

מצרים ישראל היו מחוייבים לירד מצרימה רד"ו שנה כמנין נקודים כדי להוציא משם רפ"ח נצוצין של שבירת הכלים שנשברו בעולם הנקודים ושם נתקבצו בסוד ערב רב שעלו איתם וז"ס רדו שמה ושברו לנו ר"ל הטעם הוא שעולם הנקודים שבגי' רד"ו ירד ממקומו ונשבר בעבור לנ"ו שהוא בגי' אלהים ר"ל מפני שבעת שיצאו הנקודים יצאו בסוד דין (מדרש לפירושים):

צ

מוסר מה שצריך לשמוע מוסר ולא די בספרי מוסר מפורש בתורה ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי אף שאמר לו לכתוב בספר עכ"ז ושים באזני יהושע שידבר עמו פה אל פה כי העיקר מה ששומע מפי הצדיק והטעם הוא כמ"ש במדרש ועתה ישראל שמע אל החקים משל למלך שנתן שני כתרים לבנו ואבד א' ולא נשאר אלא רק א' אמר לו המלך עתה הוי זהיר בכתר זה הנשאר לך כן ישראל היו להם ב' כתרים נעשה ונשמע ומחטא עשיית העגל אבדו כתר אחד שהוא נעשה ולא נשאר להם כ"א נשמע וע"כ כשלומד מתוך הספר שהוא בחי' נעשה אין בזה כח לעורר אותו. כי ישראל אבדו את הנעשה אבל כששומע מוסר מפי הצדיק הוא בחי' נשמע שזה הכתר נשאר לישראל עושה בו רושם ומתעורר עצמו יותר ויותר (ליקוטי מוהר"ן). ולענ"ד נר' שזהו כוונת הכתוב לכו בנים שמעו לי וכו' דהיינו שידוע שהת"ח נקראו בנים זהו אומרו לכו אף כי אתם בנים דהיינו ת"ח עכ"ז שמעו לי אשר בזה יראת ה' אלמדכם שהוא סגולה נפלאה להתעוררות גם זה נר' כוונת הכתוב שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך דהיינו שמע אף כי אתה בני ויודע ספר. עכ"ז שמע מוסרי כי בזה אתה בטוח שאל תטוש תורת אמך שתבא לידי התעוררות נפלא ע"י השמיעה. ג"ז נר' מש"ה שמעו כי נגדים אדבר וכו' כלו' שמעו אף כי אתם נגדים דהיינו ת"ח עכ"ז שמעו כי אדבר מפתח שפתי כי בזה אתם מובטחים שתלכו משרים:

צא

מנין מניעת המנין לגולגלותם ממש הוא כי שורש כל ישראל הוא האחדות כמ"ש ומי כעמך ישראל גוי אחד וכמו שפרש"י גבי ע' נפש וכמשרז"ל כי מ"ע ואהבת לרעך כמוך הוא כללות כל התורה ובהיותם באחדות בשרשם אין צריכים שמירה כמ"ש כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך אבל כשמתחלקים לענפים רבים צריך כל אחד שמירה. וע"י התרומה שיתן כ"א כופר נפשו הוא מעלה ומרומם כ"א לשורש עליון והיינו דכתיב מחצית השקל תרומה לה' (פנים יפות פ' כי תשא):

צב

מדרגות יש בג"ע ומדרגות יש בצדיקים יש ג"ע שלמטה ויש ג"ע למעלה והנה למטה חלוק הרבה גן מעדן כי עדן הרבה עדיף מהגן וכל צדיק שזוכה לישב בגן שלמטה אינו זוכה לעדן כ"א בשבתות וי"ט וכשיצא שבת חוזרים מעדן שלמטה לגן שלמטה ממנו ויש צדיקים יותר גדולים אשר זוכים לעדן כל ישיבתם וכשיגיע שבתות וי"ט להיות להם מעלה יתירה עולים מעדן שלמטה לגן שלמעלה ועדיף יותר מעדן שלמטה ויש עוד

צדיקים שלמעלה יותר מהם היושבים תדיר בגן שלמעלה וממילא כשיגיע ימי הקדש עולים עד עדן שלמעלה שעליו נאמר עין לא ראתה אלהים זולתיך אכן צדיקים וחסידים היותר גדולים שבכל ישראל כגון אבות העולם הקדושים ואמהות הקדושות והשבטים ומשה ואהרן וכיוצא בהם המה בני היכלא דמלכא עילאה שיושבים תמיד בעדן עצמו שלמעלה והמעלה שיש להם בימי הקדש אין להשיג לשום אדם ושום נברא בעולם כי מתחדשים עם השכינה כביכול בשוה (אספקלריא המאירה):

צג

מחצית השקל הוא רמז למשחז"ל לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת הכריע את עצמו לכף זכות ז"ש מחצית השקל בשקל הקדש שיתן אל לבו בשקל הקדש של מעלה שהוא מחצה אל מחצה (פנים יפות פ' כי תשא):

צד

מיתה מיתת הצדיק אע"פי שימות בעונו כבני אהרן שמתו בעונם על שלא נשאו נשים עכ"ז מכפרים על הדור ולא אמרינן די שיהיה מספיק מיתתו לכפר על עונו בלבד ואפי' לאחר זמן כשמתעסקים עמהם על איזה ענין שצריך לתקן כגון לקבר עצמותיהם או לתקן קברם מכפר שנ' ויקברו את עצמות שאול ואע"פי שהיה לאחר זמן מחל הקב"ה לדוד ופקד את הארץ דכתיב ויעתר אלהים לארץ אחרי כן (מדרש האיתמרי):

צה

מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שאע"פי שאין האדם נידון בפועל על מחשבה רעה מ"מ מדה במדה לא בטלה כשם שהוא חטא בלא פועל אלא במחשבה לבד ככה יעשה לו שמוליכים אותו בגהינם ורבים ממלאכי חבלה בעונשי' קשים באים עליו כ"א בכלי מפצו בידו לעשות בו דין קשה וכבר שידונו אותו ואבדה תקותו ובאמת מניחים אותו ולא עבדי בו מידי ורעה לו זה מאד יותר מאם דנוהו כי לכ"א שיבא עליו ומייאש נפשו ומוסר עצמו שיחזקו מוסריו וז"ס שארז"ל הרהורי עבירה קשים מעבירה (אספקלריא המאירה):

צו

מלחמה ד' מלחמות יש בעולם וכולם יתבטלו בביאת משיחנו הא' הוא מלחמה שבין מלך למלך או עם בעם שכ"א רוצה להתגדל ולהתחזק על חבירו ובבא משיח צדקנו כתיב לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה הב' היא המלחמה שצריך האדם להלחם עם יצרו ובבא משיחנו כתיב שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול והיצ"הר נקרא מכשול הג' היא מלחמת האיברים שד' יסודות רוצים להתגבר זה על זה ולכן צריך

האדם להתנהג באכילתו ובשתייתו שלא ירבה ושלא ימעט ושלא להתנהג בתענוגים ואז כתיב וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום. הד' היא מלחמת הת"ח המתווכחים יחד וזה גורם הגלות שנשתכחו מישראל טעמי התורה ועי"ז רבו מחלוקות בישראל אך לעתיד וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך אלו הת"ח (גבו' בנימן):

צז

מנורה יש בה ד' דברים כנגד ד' דרכי התורה פרד"ס. כ"ב גביעים כנגד הפשט והוא רמז לכ"ב אותיות התורה וי"א כפתורים כנגד הרמז וט' פרחים כנגד הדרש וכן הוא שגור בדברי רז"ל בשמעם איזה פי' נכון בדרך רמז או דרש הם אומרים כפתור ופרח והסוד הם ז' קני מנורה שכל אחד כלול מעשרה הם שבעים פנים לתורה בגי' סוד והנה כ"ב גביעים וי"א כפתורים וט' פרחים וז' קנים הם גימטריא מ"ט והם מ"ט שערי בינה שנמסרו למרע"ה. (שם):

צח

מזבח אברהם אע"ה בנה המזבח כנגד כסא הכבוד לפי שכסא הכבוד מקום מוכן לקבל שבים ואילו של יצחק קדם לכפר על מעשה העגל כדחז"ל וממעשה העגל נלמד התשובה כדחז"ל לכן עשה המזבח שהקריב בו האיל שכיפר על העגל שלמדו ממנו התשובה תחת כסא הכבוד כלו' מכוון כנגדו לפי ששם מקום לקבל השבים בתשובה (מנחת אליהו ד"מ ע"ג):

צט

משה ארז"ל שקול משה נגד כל ישראל וצ"ל טעם למה משה שקול נגד כל ישראל אם משום שניתן התורה על ידו הרי רבי עקיבא היה ראוי שתנתן התורה על ידו וגם עזרא עלה לישראל מהגלות וניתן תורה על ידו כלו' נשנה תורה על ידו ולא דרשו רז"ל כן אבל הטעם הוא שמשה הוא בת"ת שהיא אמצעי בגוף והלב הוא עיקר חיות כל האיברים והוא המחיה אותם כן מדת הת"ת מחיה כל המידות כנודע ליודעי חן ולכן מרע"ה שהוא בלב שקול כנגד כל ישראל לפי שכל ישראל לגבי משה בבחי' כל האיברים לגבי הלב וזהו ג"כ הטעם דנתעסק הקב"ה בקבורתו שכיון שהיה שקול כנגד כל האיברים הכל טפלים לו ומי יכול להתעסק עמו כ"א הקב"ה שהוא הלב כביכול ויתעסק עם משה (שם דמ"ח ע"ג):

ק

משה היה קבורתו ע"י הקב"ה ומלאכי השרת ולא ע"י ב"ו בהיות שהבל היה צדיק גמור ונהרג ע"י קין רשע גמור והבל היה מוטל בבזיון שאדם וחוה לא היו יודעים מה לעשות

ממנו כאומרם ז"ל במדרש ילקוט פ' בראשית היו אדם ואשתו יושבים ובוכים ומתאבלים עליו ולא היו יודעים מה לעשות עורב אחד שמת רעהו אמר אני מלמד לאדם מה לעשות נטל את רעהו וחפר בארץ וקברו אמר אדם כעורב הזה לא נעשה נטל נבלתו של הבל וקברו וכתב האר"י ז"ל שמרע"ה היה הבל ולכן כיון שהבל שהוא משה מת בבזיון ונקבר בבזיון בלמוד קבורתו ע"י העורבים. לכן נתעסק הקב"ה בקבורתו לשלם לאיש חסיד כמפעלו. ועי"ל דהטעם שנתעסק הקב"ה בקבורתו הוא משום שקרח וכל עדתו חשדוהו למשה שהתורה בדאה מלבו מה עשה הקב"ה להסיר טינא מלבות בני אדם נתעסק עמו להורות כי נאמן בית הוא ואם אמת שהתורה בדאה מלבו איך ולמה נתעסק בו הקב"ה ובפרט נס קברו שנעלם מעיני כל חי וזה מורה על נאמנותו של מרע"ה על הקב"ה ולא כמו שחשדוהו קרח וכל עדתו ולכן נתעסק הקב"ה בענין קבורתו (שם דמ"ז ע"ב וע"ג):

קא

משה אמרו רז"ל חכם לב יקח מצות זה משה שכולם נתעסקו בכסף וזהב והוא לא נתעסק אלא בעצמות יוסף וקשה טובא על ישראל אחר שראו גבורות השם ונפלאותיו שעזבו המצוה הגדולה הזאת לקיים שבועת יוסף כי השבע השביע להם שיעלו עצמותיו ופנו אל רהבים לשלול שלל ולבוז בז ומה היה דעתם בזה כי חלילה לזרע ישראל לומר ששכחו שבועת יוסף והשליכוה אחרי גיווים בחמדת אשר לא יועיל אבל הענין הוא דאחז"ל דהעוסק במצוה פטור ממצוה והנה ישראל היו מצווים לשלול שלל מצרים שנאמר ושאלה אשה משכנתה וכו' אמנם משה רע"ה לא היה בציווי היה בחיוב ולכן ישראל שהיו עסוקים במצוה היו פטורים מן המצוה ולא נתעסקו בעצמות יוסף תחילה בעבור שזה ציווי ב"ו וזה ציווי ית' ולכן קדם זה לשבועת יוסף ובעוד שישראל נתעסקו במצוה ביקש מרע"ה מה מצוה יעשה ונתעסק בעצמות יוסף ועי"ל שנתעסקו ישראל בכסף וזהב בכוונה מכוונת כדי שיתעסק משה בלבד בעצמות יוסף משום דהיו יודעים ישראל שעל מה שהפציר משה בשליחותו ית' נשבע שלא להביאו לארץ ולכן רצו ישראל לבקש אופנים להתיר על שבועתו ועזבו שמשה יקיים שבועת יוסף כדי שמשום מידה כנגד מידה יתיר הקב"ה על שבועתו שנשבע שלא יכנס משה לארץ משום שהוא גרם שלא עברו ישראל על השבוע' ולכן לא נתעסקו הם והניחוה המצו' למש' (ש' דמ"ז ע"ב):

קב

מיכאל ס"מ לעולם תמיד משתדל לקטרג על ישראל וכל מה שעולה ומקטרג מיכאל בהיות שר של ישראל עומד כנגדו וסותר כל מה שטרח לעשות ומשה למטה הוא כנגד מיכאל למעלה כשם שמיכאל למעלה עומד בפרץ בסנגוריא של ישראל כך משה למטה

ובשעה שהיה משה חי ס"מ מעולם לא יצא בקטרוגו בהיות משה למטה ומיכאל למעלה ובין שניהם היו מצילים לישראל מהדין ולכן כשמת משה אמר ס"מ מתי מיכאל בוכה ואני מלא פי שחוק שהבכיה נוגע למיכאל דוקא בפטירת משה משום דמשה היה מסייעו תמיד ומחזיקו ועוזרו בכל עניינו והשיב מיכאל אם נפלתי קמתי אם נפלתי מפטירתו של משה קמתי מפרנסתו של יהושע כי בהיות שיהושע מוסמך של משה שסמך ידיו עליו והיה תלמידו והתלמיד נחשב כבן ומשה שמו במקומו נחשב כאילו משה חי (שם דכ"ג ע"א):

קג

מצות ידוע כי תרי"ג מצות הם רמ"ח עשה ושס"ה ל"ת וכל מצות ל"ת עונשם מפורש מהם בכרת מהם מיתה בידי שמים מהם בד' מיתות ב"ד וכן שאר העונשים אמנם מ"ע עונשם לא נתפרש בתורה וזה הדבר נפלא אדון אחד אמרן למה יענש על ל"ת ולא יענש על עשה והלא עבר גזרתו יתב' וציוויו בזה כמו בזה ולא די בזה אלא שאמרו יבא עשה וידחה ל"ת אמנם הענין הוא שגודל המבטל אחת ממצות עשה עונשו גדול מאד עד שאין הפה יכולה לדבר לכן לא נכתב עונשו והוא דומיא דעו"הב עין לא ראתה וכו' וכן בענין עונש המבטל מ"ע עונשו לעתיד אדרבא ליותר חומרא משום שהמקבל עונשו בעו"הז מציל מדין העו"הב וזה חטאו גדול וצריך לשמרו לדין הגדול זה כתב משם ס' החרדים אבל הרב בעצמו כתב דהענין הוא שידוע שמ"ע הם מצד מיכאל שהוא רחמים ומצות ל"ת הם דין מצד גבריאל והריקאנטי ז"ל בפ' יתרו כתב טעם נפלא על דרז"ל שאמרו שמ"ע דוחה לית מפני שמ"ע הם מצד חסד והם בימינו של הקב"ה:

ומצות ל"ת הם מצד הדין והם בשמאלו של הקב"ה ולפי שיש מעלה לימין על השמאל לשלוט עליו ולכך אתי עשה ודוחה ל"ת ע"כ ולפי שעשה דוחה ל"ת בעבור שהחסד שולט על הדין לפיכך גדולה תשובה שדוחה כל עבירות שביד האדם בעבור שהתשובה עשה מצד החסד והחסד עולה ומתגבר על הדין כדי שיהיה קיום בעולם וזהו ג"כ הטעם שלא נתפרש בתורה עונש מ"ע שבהיות מ"ע מצד החסד לא נתפרש עונשו שהחסד מחייב שלא יענש מיד ושיאריך אפו הקב"ה עמו ואולי עד יום מותו ישוב בתשובה ויתכפר וימות זכאי ואם לאו יקבל עונשו בגהינם משא"כ העובר ממצות ל"ת שהם מצד הדין שהדין מחייב שמיד יקבל צער על העבירה ולא ימתינו לו רגע שאולי ישוב בינו לבין המקום וימות זכאי וינצל מהעונש. (שם דכ"ג ע"א וע"ב):

קד

מקטרג בג' זמנים אין רשות לס"מ לקטרג ואלו הן כפור כמשרז"ל השטן בגי' שס"ד וביום הכפורים אין לו שליטה. אב הואיל ובו נחרב הבית כמשרז"ל באיכה רבתי אותו היום נטלו ישראל איפוכי על כל עונותיהם ונסתם פיהם של רשעים. פורים ע"י מה שהקדים שקליהם לשקלי המן כדאיתא במגילה די"ג מאז ליהודים היתה אורה ולפיכך שלא ליתן פתחון פה לס"מ ויבא לקטרג אין הש"צ מכריז אותם ג' זמנים שהם ת"צ לפי שע"י ג' תעניות שאנו עושים מחלישים אנו כוחו ולפי שלא ידע ויבא לקטרג אין להזכיר בצבור ג' זמנים הנ"ל וכה"ג צ"ל גם על צום גדליה שע"י מיתת הצדיק נסתם פי המקטרג ועתה חזו"ן אותו מעשה לפיכך אין להזכיר (תולעת שני דע"ט ע"ב):

קה

מנחה יצחק שהיה תיקון אד"הר תיקן תפלת המנחה:

לתקן אותה שעה שבו חטא אד"הר ובזה יתוקן גם חטאו ואילו תיקן יצחק אז תפלת המנחה בנפילת אפים ודאי דהיה עושה תיקון גדול והיה נחשב מסירת עצמו למיתה בנפ"א כאילו מת בפועל ונתקן חטא אד"הר לגמרי אך הואיל ולא היה ליצחק אז יום דשרי בנפ"א כי ראה והנה רבקה באה ואותו יום הכניסה לחופה ויבאה יצחק האהלה שרה אמו וזה הוא כניסתה לחופה ואין אומרים בבית חתן יום כניסתו לחופה מזמור של נפ"א מש"ה לא נתקן חטא אד"הר לגמרי דבעון שלו היה סרך חילול השם דאינו מתכפר עד המיתה וגמר התיקון היה באכילת ישראל קרבן פסח דהם אכלו קדשים ובעלים הראשונים מתכפרין אדם וחוה ע"י אכילת זו. (נחלת בנימן מצוה ו'):

קו

מיתה אצל הצדיק יום המיתה לביאה יחשב ואצל הרשע ליציאה יחשב וכן בתורת משה כתיב ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך ובתפלתינו ובתפלת דוד מקדים יציאה לביאה ושמור צאתנו ובואנו וכן ה' ישמור צאתי ובואי והענין הוא אצל הנשמה הליכתה לעו"הז ליציאה יחשב שהיא יוצאת מארץ העליונה מתחת כנפי השכינה מבית אביה אל ארץ עכורה ושפלה זו. וביום המיתה לביאה יחשב שאז היא שבה אל אהלה אשר היה בתחילה ושם ביתה הרמה אבל הגוף להיפך ביום הולדו לביאה יחשב וביום המיתה ליציאה יחשב שאז יוצא מן העו"הז אל מקום אופל וחושך תוך הקבר וכן הצדיק ורשע הצדיק יום המיתה לביאה יחשב:

ויום לידה ליציאה יחשב ואצל הרשע להיפך ביום הולדו לביאה יחשב ויום המיתה ליציאה יחשב שהוא יוצא בידים רקניות ובפח הנפש ולכן בתורת משה מדבר נגד הגוף

צריך להקדים בואיך בעו"הז אבל דוד ותפלתינו מדברים נגד הנשמה ולכן מקדים יציאה מעולם עליון לביאה והחזרה לביתה הרמה. (בית אהרן דנ"ו ע"א וע"ב):

קז

משה לא היה למרע"ה חלק ונחלה בזה העולם רק לתועלת זולתו לכך לא מצא אשה בת ישראל לבת זוגו ולפיכך אמר משה גר הייתי כל ימי צבאי ועכשיו בבית יתרו בארץ נכריה ולכך הוצרך לפרנס את ישראל מן השמים והוצרך שאמו מקבל שכר הנקתו מן בת פרעה (תפארת הגרשוני בשם בעל עש"מא):

קח

מכות מה שהכה ה' במצרים כל אותם המכות עיקר סיבתם לא היה אך לעשות נקמה בפרעה ובכל עמו כ"א גם למלא לב בני ישראל יראה וחכמה והשגת אלהות למען יהיו נכונים ומוכשרים לקבלת התורה ושתהיה יראתם קודמת לחכמתם וכמש"ה ויתן ה' אותות ומופתים גדולים ורעים בפרעה ובכל ביתו לעינינו כלומר למען אשר עינינו יראו ויביטו בכל המופתים ההם לקנות על ידם הידיעה השלימה וההכרה האמתית כי הוא האלהים וכל העולם ומלואו שלו ומושל על הטבעיים ועל המזלות כאשר נתפרסם כל זה בעת ההיא בראותם עין בעין פעמים רבות שדוד המערכות ומניעת המזלות והמופת היותר חזק על מכות הארץ ההיא ותחלואיה שעיקר סיבתם עבור פעולת ישראל כמ"ש ולא לנקמה בפרעה הוא רובי המכות והשתנותם מזו אל זו שאם היה לנקמה לבד היה די במכה אחת שתשמש בו משך הזמן ההוא ששמשו המכות כולם ויקחו דיים ממכת דם או צפרדע אבל כיון שעיקר סיבתם הוא למען ישראל ולהפליא עיני הרואים יותר טוב להרבות בחלקי מכותם מינים ממינים שונים יען כי לבות האנשים אין שוה לזה יפלא מכת דם ולזה צפרדע ולזה מין אחר וברבות המכות תתרבה ההפלאה בין כולם והעד היותר נאמן ע"ז הוא מכת הארבה שהוא ממש כמו שאוכלים איזה מאכל ושוטפין הקערה ומעלים עוד הפעם אותו מאכל עצמו שהוא להשביע עין הרואה כך הברד הכה התבואה ואחריו בא הארבה ואכל הנשאר ממנו הנה הן ב' מינים ופועלים רק דבר אחד הנה מזה יבחן כי עיקר הכוונה היה אך להרבות במופתים להפליא לבב רואיהם וכנ"ל (אהל יעקב ח"ב פ' בא):

קט

מכות העשר מכות שלקה פרעה היו מדה כנגד מדה וגם יש בהם רמז למפלת האומות לע"ל שהרי הגאולה העתידה תהיה כדמיון גאולת מצרים שנא' כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות והוא הענין שתחלת המכות היתה במים והוא בעון כל הבן הילוד היאורה

תשליכהו וגם רמז ע"ד שנא' באנו באש ובמים והוא רמז לכובד השעבוד והגלות לפיכך נידון במים ונהפכו לדם רמז שבעון זה דמיהם בם ונתחייבו בנפשם וגם יש בו רמז לעתיד שהאומות הנמשלו למים שנא' הוי המון עמים רבים כהמות מים יהמיון יהפכו לדם ע"ד שנ' ודם ירדפך וכתיב ונשפטתי אתו בדבר ובדם וכמו שמכת המים היתה ע"י המטה שהכה במים כמו כן לעתיד מפלת האומות יהיה ע"י משיח שנ' בו מטה עוז שבט מושלים ומטה הוא לשון חוטר ע"ד ויצא חוטר מגזע ישי מכת הצפרדעים נענש פרעה על שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו והראה לו הקב"ה שאפי' הצפרדעים שאין בהם דעה עשו שליחותו של מקום ולא עוד אלא שמסרו נפשם ע"ז ובאו בתנור בעודו חם כמשרז"ל. וגם נענש בצפרדעים שבאו לתוך מעיהן ומקרקרין בעבור שרצה לבטל ישראל מתורה שנא' בה ותורתך בתוך מעי. גם בעבור שמעטו הבנים יוצאי מעיהם. גם צפרדע הוא אותיות צפור דעה רמז לישראל ע"ד שנא' גם צפור מצאה בית והם דור דעה שנ' רק עם חכם ונבון וכו' ועלו ע"ד ועלה מן הארץ ובאו בביתך היינו לחפש מטמוניות של המצריים כמו שנעשה בג' ימי אפילה:

גם מה שבתנורים ומשארות לקחו צרורות עמהם גם במשארותיך הוא לשון השארות רמז שלסוף יכלו כולם ולא יהיה להם השארות והוא רמז לעתיד שנ' ולא יהיה שריד וכמו שהצפרדעים משמיעים קול כמו כן בזכות הקול קול יעקב ינצחו הידים ידי עשו שנא' קרא בגרון אל תחשוך כשופר הרם קולך וכן הוא אומר השמיעיני את קולך ובמיתת הצפרדעים מן הבתים ומן החצרות נרמז הגלות שנ' במחשכים הושבני כמתי עולם והיו גולין מבתיהם ומחצריהם ומשדותם אל ארץ נכריה ויצברו אותם חמרים חמרים כמשרז"ל בשעת החרבן זבלו האומות ז' שנים את כרמיהן מדמם של ישראל לפיכך וירא פרעה כי היתה הרוחה כי פרעה היה בקי באצטגנינות וראה מפלה זו על ישראל בעין השכל והיה סבור שעתה תחול עליהם מהומה זו על ידו וזה"ש וירא פרעה כי היתה הרוחה וכו' מה שלא נזכר כי היתה הרוחה בשאר המכות זולת בזו והוא מבואר. מכת הכנים היתה לפרעה על שהיה מתגאה ואמר לי יאורי ואני עשיתני ואני בראתי את עצמי ושמים וארץ והראה לו שאפילו הכנים שהם הקטנים שבכל הבריות לא היה יכול לבראת ואיך יברא א"ע ולפיכך היו החרטומים אומרים אצבע אלהים היא:

שאין ממש בדברי פרעה שהיה אומר לי יאורי וכו' שכל נברא הוא באצבע אלהים ולא כדברי פרעה. גם לפי שצערו את ישראל ממרחצאות והיו הכנים מצערין אותם ומתוך אותו צער לא היו יכולין לעסוק בתורה לכך נענשו בכנים ולזה אמרו החרטומים אצבע אלהים היא רמז שנענשו בכנים בעבור ביטול תורה והלוחות שנ' כתובים באצבע אלהים

והם לא יכלו לעסוק בתורה בעבור הכנים כנז' גם רמז במכת הכנים ענין שנ' ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לכנים ומכת הערוב היתה להם לפי שהרשעים נמשלו לערוב ע"ד שנ' בו תרמוש כל חיתו יער אלו הרשעים לפיכך שלח להם הערוב גם נרמז בענין הערוב שבעו"הז הכל בערבוביא כטוב כחוטא ואין ניכר זה לפני זה זולת לעו"הב שם יהיו ישראל מובדלין מן האומות זה"ש והפלתי ביום ההוא את הארץ אשר עמי וכו' ששם לא יהיו בערבוביא וזה"ש למחר יהיה האות הזה היינו העו"הב הנקרא מחר או ע"ד שארז"ל שלעתיד ליום הדין יבואו כל האומות בערבוביא לפי שנמשלו לערוב וישראל יהיו נדונים בפ"ע גם רמז לעתיד וערב הוא לשון ערבית לפי שבתורה אינו נקוד ויוכל לקרות ערב בסגול והוא התראה לאו"הע הנני משליח בכם את הערב שנ' הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ובבני ישראל לא היה ערב כי לעת ערב יהיה אור וכתיב ועליך יזרח ה'. מכת הדבר היתה להם תחת אשר עבדו בבני ישראל עבודות בשדה שנ' ובכל עבודה בשדה לפיכך הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה גם רמז לאותן האומות שנמשלו למקנה דהיינו בהמות שנ' נמשל כבהמות נדמו ואף ישראל נמשלו למקנה דהיינו לצאן שנ' ואתנה צאני צאן מרעיתי לפיכך בעו"הז אין הפרש בין אלו לאלו אמנם והפלא ה' בין מקנה ישראל למקנה מצרים ואימתי מחר יעשה ה' הדבר הזה היינו לעו"הב ומכת השחין היתה להם לפי שהיו משעבדים בישראל בטורח גדול ועבודה וידוע שמרוב טורח מחמם גופו של אדם כמשרז"ל גדולה מלאכה שמחממת בעליה לפיכך נדונו בשחין הבא מרוב חמימות כי שחין הוא מלשון שחונה וגם רמז בזה למפלתן של רשעים לעתיד במה שלקח פיח כבשן ופירש"י שהוא דבר דק שהרוח מסיתן ומפריחן כמו כן נא' ברשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח וכמו שנ' כאן והיה לאבק כמו כן נאמר ברשעים והיה כאבק דק המון זריך. ומכת הברד היתה להם לפי שכבדו עליהם עול הגלות וע"ז אמר דוד באנו באש ובמים לפיכך ירד עליהם הברד שהיה אש ומים יחד שנ' ואש מתלקחת בתוך הברד גם לפי שהיו משליכין עליהם אבנים שנ' וראתן על האבנים אם בן הוא והמתן אותו היינו שימיתו אותם באבנים ע"ד שנ' צמתו בבור חיי וידו אבן בי וגם לעתיד האומות בעבור שהיו משעבדין בישראל שנמשלו לאבן שנא' כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו לפיכך ירדו עליהם אבני אלגביש. ומכת הארבה היה בעבור שרצו לבטל מישראל ברכת הרבה הרבה את זרעך והקב"ה אמר כן ירבה והם אמרו פן ירבה:

לפיכך לקו בארבה וכמו שנ' במכת הארבה וכסה את עין הארץ כמו כן נא' לעתיד כי הנה החשך יכסה ארץ וכמו שמכת הארבה נשא הרוח קדים כמו כן מכות הרשעים ישא רוחו של משיח:

שנ' ונחה עליו רוח ה' וכו' והוא נקרא קדים ע"ד שנ' לפני שמש ינון שמו וזהו שנ' בפורענותם ברוח קדים תשבר אניות תרשיש ומכת החשך היתה להם בעבור שהחשיכו עיניהם של ישראל בגלות והוא ג"כ רמז לעתיד לאו"הע שהושיבו את ישראל בחשך הגלות שנ' במחשכים הושבני לפיכך ידונו בחשך שג' כי הנה החשך יכסה ארץ ומכת בכורות כבר הוא מבואר לרז"ל שהוא בעבור ששעבדו בישראל הנק' בכורים שנ' בני בכורי ישראל ובכור הוא לשון גדולה והוא רמז אף לעתיד שנ' וירדו ראמים עמם רמז לחשובים שבהם והוא מן הגואל של ישראל הנקרא בכור שנ' אף אני בכור אתנהו וכמו שהגאולה ההיא היתה בלילה ובחצות הלילה שאז היה מאפילה יותר כ"כ לעתיד בזמן שיתגברו הצרו' וחשך הגלות אז יבא הגואל שנא' כי יבא כנהר צר וכו' ובא לציון גואל (הרב עיר גבורים פ' וארא ופ' בא):

קי

מצות תורתינו הק' כלולה מחסדים וגבורות ומהחסדים נמשך לנו רמ"ח מ"ע ומהגבורות נמשך לנו שס"ה מצות ל"ת כי הנה נודע שהחסדים הגם שהם מתפשטים למטה מ"מ הם עומדים תמיד בבחי' אחד ואינם משתנים מבחי' שלהם כי אין בהם שום סיג ובחי' קלי' וע"כ רמ"ח מ"ע שתלוים בחסדים ניתן בידינו לעשותם להורות שאין אחיזה לחיצונים בהם אם יעשה אותם האדם כמצווה עליו לא תוסיפו ולא תגרעו והנה ההיפוך ממ"ע המה מל"ת שבאים מצד הגבורות שאחר שמשתלשלים למטה עד ק"ך צירופי אלהים מתחיל אח"כ לצאת מהם סיגים שהם בחי' אלהים אחרים והקלי' וע"כ אם ישתמש האדם בעשיית השס"ה בחי' המשתלשלים מהגבור' בעו"הז מקום הקלי' ואלהים אחרים יתחזקו עי"ז האלהים אחרים והקלי' וע"כ ניתנה התורה בבחי' איסור ומותר כשר וטריפה הכוונה בזה להורות לאדם דעת שאחר שיסכים במחשבה לעשות איזה ענין מהדברים אשר לא תעשינה והמה הדברים ששורשם בגבורות יכבוש יצרו להניח ידו מהם ועי"ז יחזור הגבו' לשורשם ולא יניחם לרדת למטה למקום אלהים אחרים (ברית יצחק פ' תולדות ד"ס ע"ב):

קיא

מחשבה כשיחמוד האדם האיסור והנאתו במחשבתו ואח"כ כשיחזור ממחשבתו הרעה מחמת שאסרתו תורה ומחזיר הגבו' לשרשן עי"ז יחזרו הנצוצות הק' ג"כ לעלות עם הגבו' לשרשן שהוא בקדושה לעילא. וזה היה כוונת אאע"ה בירידתו למצרים ויצחק אע"ה לפלשתים ויעקב אע"ה לבית לבן וכל כוונתם היתה להוציא הנצוצות שנבלעו שם ובעליית האבות משם העלו עמהם אלפים נצוצות קדושות בכח קדושתם וגודל גבורתם

שנתגברו על יצרם להחזיר הגבורות לשורשן ולא להתדבק עצמן בטומאת העמים ועי"ז נתעלו הנצוצות ג"כ לשרשן וירירה זו נוהגת בכל האדם כאמור. (שם):

מערכת נון

א

נישואין הנישואין שנשא הקב"ה אותנו לאשה בשעת מ"ת היו באונס במאי דאמרינן בגמ' שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלין התורה וכו' וכל זה היה מטעם כדי שיהיה להם דינם כדין אנוסה שלא יוכל לשלחם כל הימים וא"כ אף שיגרשם בגלות לא חלו הגירושין כלל (צפנת פענח חדש):

ב

נחש לע"ל הקב"ה יקח נו"ן מנחש וכן יקח אות אל"ף מאף שהנחש התחילה באף תחילה אף כי אמר אלהים וישארו אותיות חשף דהיינו ח"ש מנחש ו"ף מאף וזהו חשף ה' את זרוע קדשו וכן כשיקח הקב"ה הנו"ן משטן ישאר שט וזה מה שארז"ל שלע"ל הקב"ה שוחטו ליצ"הר כי אותיות שנשארו מנחש הוא חש ואותיות שנשארו משטן הוא שט והמה אותיות ששחט ואלו השני נונין שיקח מנח' ומשטן יתן אות' למשי' והיינו ינון שמו (ס' ש' שמואל):

ג

נשמות הנשמות אחר פטירתן מהעו"הז מחמת שהיו מלובשים בגופניות ע"כ א"א להן להשיג תכף לחזות בנועם ה' לרוחניות גמור ע"כ הם מעוכבים תחלה בג"ע התחתון שהוא מקום ממוצע בין אין ליש כי מקום הנק' שדה תפוחין הוא באמת רוחניות גמור אלא שנראה קצת יש (אור הגנוז):

ד

נשמות הנשמות כולם של ישראל המה מנשמות הבל בן אד"ה וכולם הם טוב רק מעורב ברע והרע היה נפרד מן הנשמות במתן תורה וחזר ונתערב אחר חטא העגל ואי אפשר עוד להפרידם מכל וכל אלא ע"י המיתה. ואם היו ישראל שומעים כל הדברות מפי הגבורה היו נבראים נשמות חדשות עד אין מספר ואם היו הנשמות החדשות מדיבור של הקב"ה לא היה כלל רע מעורב בהם רק טוב ולא היה שולט בהם המות (שער המלך ח"ב דרושים למ"ת דרוש ב' בשם כתבי האר"י זלה"ה):

ה

נשמה ה' שמות יש לנשמה וחמישתן מורה על ה' דברים שהיא דומה לבוראה. א' מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים ר"ל שהוא חופש כל חדרי בטנו של אדם ויודע כל מחשבות יצר לבו ואין לאדם להסתר מפניו לפיכך הוא הדיין והוא העד לפי שיודע כל תוכן יצר מחשבות לבו כמו כן הנשמה יושבת בחדרי לבו ובטנו ולזה מורה שם נשמה שנ' נר אלהים נשמת אדם חופש כל חדרי בטן ולפיכך היא מעידה על האדם כמשרז"ל ולפי שעל פיה העולם נידון נמצא בזמן שנגזר חרבן של בית האנושי של האדם הרי הוא ע"פי עדות הנשמה וזהו לשון נשמה כד"א וערים נשמות יושיבו ב' מה הקב"ה זן את כל העולם היינו שהוא עושה רצון כל הנבראים שנ' ומשביע לכל חי רצון כמו כן הנשמה עושה רצון כל האיברים ולזה מורה שם נפש שהוא לשון רצון כמו אם יש את נפשכם פי' רצונכם ג' מה הקב"ה מלא כל העולם לפיכך אין להשתתף אליו אחר כי עולם ומלואה שלו ולפיכך נק' הקב"ה יחיד שהוא לבדו בעל העולם הגדול כמו כן הנשמה מלאה כל העולם דהיינו האדם לכך נקראת יחידה שמאחר שכל העולם הקטן ברשותה אין רשות לאדם להשתתף אליה היצ"הר הנקר' אלהים אחרים. ד' מה הקב"ה טהור ר"ל שהקב"ה תמיד חפץ ליטהר האדם מטומאתו שנ' וזרקתי עליכם מים טהורים וכו' כמו כן הנשמה משתדלת תמיד ליטהר האדם מטומאתו דהיינו העבירות ולגדלו לזריעה וצמיחת מע"ט ולזה מורה שם רוח ע"ד שנ' כשעירים עלי דשא ופירש"י כרוח הזה שמחזיק את העשבים ומגדל אותם וכו' כן הנשמה מגדלת את האדם ומשתדלת לטהרו מזוהמת החומר ה' מה הקב"ה רואה ואינו נראה ר"ל ששכר הרוחני לעו"הב הוא דבר שאינו נראה לשום בריה זולת לה' לבדו שנ' עין לא ראתה אלהים זולתיך וזה רואה שהוא הרואה אותו ואינו נראה השכר ההוא לזולתו כמו כן הנשמה רואה הדבר ההוא במעי אמו כמאמרז"ל שבמעי אמו נר דלוק על ראשו ומביט בו מסוף העולם ועד סופו והוא רמז להשכר הרוחני שהוא סוף השכר ותקות כל תקוה וזהו שנקראת חיה שהוא מורה על זמן ההריון כמו כעת חיה ובזמן ההוא נגלה הדבר שהיא רואה ואינו נראה לזולתה. (הרב עיר גבורים פ' האזינו):

ו

נפילה כשנופל אדם ממדרגתו ידע שמן השמים הוא כי התרחקות תחלה התקרבות ע"כ נפל כדי שיעורר יותר להתקרב להש"ית ועצתו שיתחיל מחדש ליכנס בעבודת ה' כאילו לא התחיל עדיין כלל מעולם. וזה כלל גדול בעבודת ה' שצריכים ממש בכל יום להתחיל מחדש (ליקוטי מוהר"ן):

ז

נסים הנסים ונפלאות שעשה הקב"ה במצרים אע"פי שלא היו ישראל ראוים לכך היה בשביל הסיפור שיקיימו בניהם לדורי דורות זכו אבותינו בעת ההיא בשכר מצוה זאת להעשות להם נסים ונפלאות (פנים יפות פ' בא):

ח

נוגה קליפת נוגה א"א לתקנה כ"א בלשון תרגום שהוא דבר בין ל"הק לשאר לשו נות וכן קליפה זו היא עליונה שבקליפות ולפיכך קיימא בטיקלא ר"ל במשקל השוה בין הקדושה ובין הטומאה ומי שמרבה זכיות מכריעה לקדושה ומי שמרבה עוונות מכריע לטומאה וכל הפגם שפוגמים למטה הכל הוא בקלי' נוגה ששם כל העונות נרשמים באשר ששם הוא התיקלא כנ"ל. אספקלריא המאירה):

ט

נשמות ישראל שנכנסו בגלות מצרים היו הנשמות מגולגלות מדורות ראשונים מדור המבול והפלגה וסדום אותם שנשתעבדו בחומר ובלבנים היו מדור הפלגה ואותם שנידונו במי המבול ולא ניצול רק נח בתיבה הם אותם ילדים שהושלכו ליאור ולא ניצול רק משה בתיבה. ואנשי סדום שנאמר בהם הוציאם אלינו ונדעה אותם והוכו בסנורים הם אותם שמתו בג' ימי אפילה נמצא כל הגלגולים כדי לבררם ולצרפם הנשמות. כדי שיזכו לעו"הב:

שם :

י

נידה טעם שגזרה חכמתו ית' שיהיה דם נידות לאשה הוא כי נודע אם אירע לאדם היזק בגופו ע"י איזה פרי או מאכל מהראוי הוא שלא יאכל אותו פרי לעולם שלא יבא עוד היזק לגופו והנה חוה גרמא היזק לאד"הר בעלה שנגזר עליו מיתה והיה מהראוי להפרידה ממנו לגמרי שלא ישאנה כלל שלא תזיקהו עוד אבל דבר זה הוא מהנמנע שיהיה אדם בלא אשה כי לא תהו בראה לשבת יצרה וגם להיות לו עזר כנגדו לפיכך נתן הקב"ה כביכול תיקון וגדר גדול שתהיה האשה נזהרת ולא תגרום היזק לבעלה ושפך נידתה דוגמת היזק שגרמה לו ששפך דמו כדי שתראה זאת תמיד כל היום ותהיה זהירה מלהוסיף פשע ויהא בטוח בה לב בעלה שלא יבא לו עוד היזק על ידה (עמודיה שבעה משם הכותב בע"י):

יא

נידה מה שאסור ליגע באשתו נידה לאו העיקר הוא משום הרגל עבירה אלא משום דדמי נידות האשה באה מזוהמת הנחש שהטילה בחוה גרמה להאשה שתהיה טמאה ושתהיה נידה ומשם היא מקור דמיה. ומחמת שבאה מזוהמת הנחש הזהיר התורה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב כמובא בזו"הק פ' אחרי מות והטלת הזוהמא היתה בשעת שאמרה חוה ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו פן תמותון ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמותון ודרשו חז"ל לפי שהוסיפה על הציווי ואמרה שהיא מוזהרת על הנגיעה דחפה אותה עד שנגעה ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה ובשעה שדחפה אותה הטיל בה זוהמא ומחמת שהטלת הזוהמא דמסאבותא היתה מחמת הנגיעה לכן אנו נזהרין מליגע אל אשה בנדתה בכדי לתקן הנגיעה מה שנגע הנחש (שער המלך ח"א דרושי יו"הכ פרק ג'):

יב

נח נולד מהול והוא אומרו זה ינחמנו שיתקן אד"הר שהיה מקלקל ומושך בערלתו וזה מעצבון ידינו ממה שעשה בידיו. (ילקוט דוד משם חן טוב):

יג

נח לא ניצול רק בזכות משה דכתיב בשגם הוא בשר וכן כתיב קץ כל בשר ונח קלקל במה שלא היה מוכיח דורו וזה תיקן משה שהוכיח דורו (שם בשם הנז'):

יד

נח היה יכולת בידו ית' להציל את נח בג"ע או בא"י שלא גושמה ביום זעם אלא לפי שלא התפלל על דורו לכך ציערו בבנין התיבה וז"ש צדיק לפני שהיה טוב לשמים ולא טוב לבריות (שם בשם הנ"ז):

טו

נח לא יפה עשה נח ששלח ליונה ועורב לראות הקלו המים כי היה לו להמתין עד שיאמר לו הקב"ה צא מן התיבה דוגמת מ"ת שנאמר ג' ימים אל תגשו אל אשה ולאחר מ"ת שובו לכם לאהלכם כי דבר שבמנין וכו' וכן כאן נמי מצינו שנאסר לו תשמיש ולסוף הותר לו. (שם בשם הנז'):

טז

נח למד תורה ממה שנ' הטהורה והא דקי"ל עכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה י"ל קודם מ"ת שאני. דוקא אחר מ"ת חייב מיתה ועי"ל דלמד תורה ע"פי הדיבור מהקב"ה דאמר לו מן הבהמה הטהורה תקח ואיך ידע נח מן הטהור ועי"ל דנח היה מהול דכתיב תמים

והנימול מותר ללמוד תורה כמו שמצינו ביעקב ובניו וכן בשם בן נח דכתיב ותלך לדרוש את ה' לבית מדרשו של שם ושם בן נח נולד מהול כדכתב מוהרמ"א אבל קשה גבי אברהם וצ"ל כדשנינן מעיקרא (שם):

יז

נח היה מתייירא אחר המבול מג' דברים א' שירא נח שמא יחזור הקב"ה להביא מבול ויוליד לריק לכך נשבע הקב"ה שלא להבי' מבול ב' נתייר' מחיות רעות לכך אמר הקב"ה ומוראכם וחתכם יהיה וכו' ג' נתייירא שיהרג א' לחבירו כקין להבל לכך אמר שופך דם האדם י (שם בשם מפרשים):

יח

נשים ג' מצות באשה היא שפכה דמו של עולם וכו' קשה א"כ מצינו חוטא נשכר מצות וי"ל דאילו לא חטאה היה ג"כ ניתן לה הרבה מצות רק לא אלו דוקא דוגמת זהב המשכן יכפר על זהב העגל דאף אילו לא עשו העגל מ"מ היה נעשה המשכן דהא מתחילה נתאוה הקב"ה לתחתונים רק היה נעשה מדבר אחר ועי"ל לפי שחוה מסתמא עשתה תשובה ובעלי תשובה זדונות נעשים לו כזכיות רק מאחר שהעבירה היתה כ"כ גדולה שעשתה פירות תמיד לכך ג' מצות אלו לכפרה וא"ת אדרבה אין קטיגור נעשה סניגור דחוטא בל יתגאה קאמרינן ואשה אינה מתגאה ועי"ל דאינם דומים להדדי רק בשם דאין דם נידה כדם אדם ואין גר שבת כנר נשמה ועי"ל דאדרבא הסברא נותנת דע"י מצות אלו תזכור עצמה ותעשה תשובה מלחטא עוד כמ"ש היכי דמי ב"ת באותו מקום וכו' (שם בשם יפ"ת):

יט

נטילה מה שתיקנו נט"י לבד אף שאמרו דתפלה במקום קרבן כדכתיב ונשלמה פרים שפתינו וא"כ היה ראוי נט"י ורגלים כמו בקרבן אבל הענין הוא כי אינו אלא בדיבור ולא במעשה וכן שלחנו של אדם שהוא דוגמת הקרבן אינו אלא בדיבור ובמחשבה אבל המעשה הוא חול וידוע שבחינת הרגלים הם דוגמת עולם העשיה כי האדם מורכב מבחי' ד' עולמות ולכך נמנע מאתנו מעשה קרבנות מחמת פגם עולם העשיה כדאיתא בזו"הק בפסוק רגליה יורדות מות. ולכך לא תיקנו אלא נט"י בלבד (פנים יפות):

כ

נס בשעת הנס מלאך אחד עושה שתי שלחיות שכן מצינו ברז"ל כי בשעה שהשליכו לחמ"וע לכבשן האש שעמד יוקרקמי שרו של מים ואמר לפניו רבש"ע אלך ואקרר הכבשן ואמרו שם עמד גבריאל הממונה על האש ואמר אין כבודו של הקב"ה בזה אבל

אני אלך ואצנן הרי שבשעת הנס מלאך אחד עושה היפך הדבר שנתמנה עליו באופן שעושה שתי שלחיות. (כתם פז):

כא

נדב נשמת נדב ואביהוא לא רצו ליכנס בפנחס בתור' עיבור מפני שכב' טעמו טע' מית' עד שהבטי' הקב"ה שפנחס יהיה חי וקים לעולם (ס' לב אריה משם תורת חכם פ' פנחס):

כב

נון השני נונין של ויהי בנסוע שהם הפוכות וכפופות לרמוז על גלות ישראל שהם כפופים בגלות וכן שני נונין באיוב ג"כ כפופים בפסוק ויען ה' את איוב מן הסערה נאמר ב' פעמים לרמוז על הגלות ובהקרב הגאולה בב"א הנונין האלו יקרבו הכפופים לב' הנונין ההפוכים שבויהי בנסוע קרוב אחד אל אחד כזה נן ויעשה מהם שני מימין סתומים ואלו המימין יבאו למקומם בשני תיבות אחת בפסוק ולא יאמין בחיין (איוב) שראוי להיות בחיים ואחת בפסוק ותעמוד לגורלך לקץ הימין. ראוי להיות הימים הרי הב' מימין שנעשו מב' נונין יבאו להשלים בתיבות חיין וימין והנונין הפשוטין שבתיבות אלו יעמדו על מקומם בפסוק ויען ה' את איוב מן הסערה הנ"ל ויהיה הכל בשלימות ואז יתגלה אליהו פתאום (אספקלריא המאירה בשם ע"ח בתוכן הקיצור):

כג

נהרות ד' נהרות היוצאין מן העדן היינו כנגד ד' כתות הזוכות להם. כת ראשונה אותם שהם בעלי תורה ומצוה. שניה אותם שהם בעלי תשובה. שלשית אותם שהם רק בעלי מצוה בלא תורה רביעית אותם שהם בעלי תורה בלא מצוה וארבעתן נרמזו בפרשה זה"ש הנהר הא' פישון הוא לשון ריבוי ע"ד מה רב טובך אשר צפנת ליריאך והוא לאותם שהם בעלי תורה ומצוה וזה"ש הוא הסובב את כל ארץ החוילה ארץ היינו הצדיקים ע"ד שנאמר ואתם תהיו ארץ חפץ ואין חפץ אלא אותם שהם אדירים במצות שנ' ואדירי כל חפצי בם הנהר הב' הוא גיחון הוא לבעלי תשובה שתמיד מדת הדין רוצה לפגוע בהם לפיכך שם הנהר הוא גיחון שמנגח כשור ודוחה מהם מד"הד. וזה"ש הסובב את כל ארץ כוש. היינו בעלי תשובה שהשחירו בעו"הז פניהם ככושיים הללו מרוב תשובה כמשרז"ל כל המשחיר פניו בעו"הז הקב"ה מלבינו. הנהר הג' חדקל ההולך קדמת אשור והוא לאותן שהם תמימי דרך ההולכים בתורת ה' אע"פי שאינן בעלי תורה מ"מ יתקיים בם מה שנ' והלך לפניך צדקך כמשרז"ל כל מצוה שאדם עושה בעו"הז מקדמתו והולכת לפניו וזה"ש ההולך קדמת אשור שהולך להקדים לפניו. הנהר הד' הוא פרת לאותם

שלא קיימו המצות רק עסקו בתורה הנקראת פרת וכמשרז"ל מה נטיעה זו פרה ורבה אף ד"ת פרין ורבין (הרב עיר גבורים פ' בראשית):

כד

נשמה הנשמה נקראת ראש שהיא חלק אוה ממעל והגוף שהוא בעולם השפל נקרא זנב ואם אדם עושה מצוה או נותן צדקה והוא במחשבה שהוא הנשמה בשביל התפארות בני אדם גנות גדול היא שאפי' אם היה מתפאר בעולם העליון היה ג"כ בושה וכלימה שמניח כבוד ה' ורוצה בכבוד עליונים וכ"ש אם הוא להתפאר בפני גופות בני אדם אין לך בושה וכלימה יותר מזה שתחשוב נשמתו ששורשה בעולם העליון להתפאר בפני גופי של עולם השפל (פנים יפות פ' כי תבא) ולענ"ד נר' שזה יהיה כונת מה שתיקנו לומר בליל ראש השנה נהיה לראש ולא לזנב דהיינו שאנו מתפללין שיהיה כל מגמתינו לראש דהיינו הנשמה להעלותה ולתקנה ולא לזנב דהיינו להנאת הגוף הנקרא זנב:

כה

ניגון עיקר הניגון וכלי שיר הביא לוי לעולם כמובא בזו"הק שעיקר הניגון מסטרא דליואי וזה"ש לאה הפעם ילוה אישי אלי שעתה שנולד לוי שעל ידו בא בחי' הניגון וכלי שיר לעולם הפעם ילוה אישי אלי בודאי כי התחברות שני דברים הוא ע"י ניגון וכלי שיר והבן וזהו הטעם כלי זמר שמנגנין על חתונה (ליקוטי מוהר"ן ח"א דס"ה ע"ב):

כו

נשים ג' מיני נשים הם אשה כשירה פלגש זונה הצדיקים הם מכונים בשם אשה כשירה עטרת בעלה. הבינונים מכונים בשם פילגשים שהם נוטים לשמוע ליצ"הר לפיתוי של פ' הרשעה והם נוטים ג"כ לצד הקדושה לשמוע ליצ"הט והם דמיון פלגשים דאין להם כתר בראשם וכמו שארז"ל צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם צדיקים דייקא ולא בינונים אבל מ"מ זונות לא נקראו ח"ו שיעשו מעשה איסורים ח"ו רק כמו פלגש שאינה מעשה ייחוס וכשבא עליהם או על אנשי ביתם או על שאר אנשי' צרה או שבאים ימים נוראים או ששומעים מוסר ויראה אז מתמלאים פחד ה' ובוכים ומתעוררים בתשובה ומרבים ברפואת הנפש:

ומעוררים לבעליהם הנשמות שיתעוררו עליהם רחמים וחסדים עליונים וכשיבא היום הוא יום המיתה הם ג"כ נצולים. האשה הג' היא זונה וחללה בת אל נכר הם רשעים שהם מכונים בשם זונה וכל מעשיהם כולם במסתרים כזונות והם אוכלים ושותים ואף שבא עליהם או לבני ביתם איזה צרה הם אומרים שהוא ע"פי הטבע ומכה מהלכת היא

כמ"ש דהמע"ה כי אין חרצובות למותם אמר דוד שאינם חרדים ועצבים מיום מותם. (בית אהרן ד"ג ע"ב בהקדמת הספר וע"ש משל נחמד):

מערכת הסמך

א

סיני נתן הקב"ה התורה בסני נגד קליפת עשו למעט כח הקליפה כי עשו הוא באדרת שער שהוא אותיות רשע והוא ראש שרים עשו ולעתיד מחץ ראש היינו שימחץ ראש קדקד שער שהוא עשו שימחץ ראשו שהוא על ארץ רבה שהוא רב ושר על ארץ ולכן ניתנה תורה בהר שהוא אותיות רבה כנגד קליפת עשו וכן נגד קליפת רה"ב. סינ"י הוא מנין ק"ל למעט כח ס"מ שהוא מנין קל"א (שם שמואל).

ב

סיני במעמד הר סיני פרחה נשמתן של ישראל להורות בזה דיש לישראל חלק אלוה ממעל נמצא בראותם השכינה טבע שהחלק רוצה להדבק בהכולל שנפרדה ממנו (ילקוט דוד בשם מפרשים):

ג

סיני הר סיני זה הר המוריה שמתחילה היה עמוק ואח"ך נעשה הר גבוה שלא היה כבודו של מלך לשכון בעמק ז"ש היום בהר ה' יראה לשון עתיד שיעשה אח"כ הר. (שם בשם ש"ך):

ד

סיני נקרא הר האלהים ששם קבלו אלהותו וא"ת הלא עדיין במצרים קיבלו פסח ומילה לשם אלהות י"ל דעכשיו היה מאהבה ולא מפני תועלת שלהם כמו שהיה במצרים ובים. (שם בשם יפ"ת):

ה

ס"מ יש בו חוטא דדכיו והוא שם אל ולע"ל מביאו הקב"ה ושוחטו פי' יחלוק שמו ויטול חוטא דרכיו שבו שהוא א"ל וישאר ס"מ המות לבד ואז בלע המות לנצח (כסא מלך). ולענ"ד נר' שזהו כונת הפ' האל לנו אל למושעות וכו' דהיינו האל שיש בס"מ עתיד שיהיה לנו שיטול החוטא דדכיו שבו ובאיזה זמן יהיה זה אל למושעות דהיינו בזמן הישועה וגם באותו זמן יהיה ולה' אדנ"י שממ"הד יהפך למ"הר ובזה למות תוצאות ע"ד מ"ש ובלע המות לנצח:

ו

ס"מ חציו בקדושה שהוא אל ואם אדם מזכה מעשיו ועוסק בתורה מתהפך מאותיות ש"ם לאותיות ח"י שכן בא"ת ב"ש ס' מתהפך לח' והמים ליו"ד הרי שהוא א"ל ח"י והרמז לזה שמילוי א"ל ח"י אל"ף למ"ד חי"ת יו"ד הוא מספר תורה עם אנכי ולא יהיה לך וכל המבטל מן התורה ומצות מהפך שם אל לאותיות מת כי האל"ף מתהפך לת' והלמ"ד למ"ם הסמוכה לה ונעשה ח"ו סם המות ח"ו. (פנים יפות):

ז

סכין ג' שמות יש לו א' מאכלת דכתיב ויקח את המאכלת ב' מחליף כדתנן במתני' דמדות ג' סכין ע"ש שמסכן לאדם. מאכלת ע"ש שמכשיר הדבר לאכילה א"נ ע"ש שאוכל מקום השחיטה כששוחטין הבהמה מתגלה מקום השחיטה כאילו אכל הסכין הבשר משם. מחליף ע"ש שמחליף לאדם ולבהמה מחי למת היה חי ואם מכים אותו עמו נחלף ומת (אגדת אליהו):

ח

סכנה אם אדם בא לידי סכנה וצריך לנס יתן ח"י גדולים דהיינו איזה מטבע בשביל נרות לב"הכ ויאמר בפה מלא אני מנדר אותן ח"י גדולים לנרות בשביל נשמת רבינו מאיר בעל הנס אלהא דמאיר ענני אלהא דמאיר ענני אלהא דמאיר ענני וכן יהי רצון מלפניך ה' או"א כשם ששמעת את תפלת עבדך מאיר ועשית לו נסים ונפלאות כן תעשה עמדי ועם כל ישראל עמך הצריכים לנסים נסתרים ונגלים כיר"א. (כתר שם טוב):

ט

ס"ת יש בו ג' מצות קריאה הגבהה גלילה ע"ד הכתוב החרשים שמעו והעורים הביטו לראות וכן אמר הנביא השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע כנגד האזן היא הקריאה וכנגד עיניו השע היא הגבהה המה יביטו ויראו. וכנגד השמן לב היא הגלילה לברא לב טהור ורוח חדשה (בתי נפש):

י

סיבה ה' סיבות מונעים הלימוד והשגת השלימות דהיינו עומק המושג וקוצר המשיג ואורך ההצעות ובקשת הצרכים ורוב התיכונה מנטיעות החומר. וכנגדם יש ה' דברים במשכן שכ"א סותר סיבה אחת ארון מסלק סיבת עומק המושג כי כתר תורה מונח לכל לכן לא היתה קומתו יתירה על רחבו ויש עליו הכפורת והכרובים המסככים ירמוז היות כל אומד נפשינו תלוי באחוז בכנפי שתי תורות שבכתב ושבע"פ הלוחות שבארון הם תורה שבכתב וקבלה היאך לעשות המצות תשבע"פ. השלחן מורה שאין בקשת הצרכים

והמזונות מעכב כי התורה תזמין לו כל צרכיו. המנורה רומזת כללות החכמה ואין כאן אורך ההצעות כי כולה מקשה מינה ובה יוצאים ממנה ז' נרות רומזים ז' חכמות. וכנגד רוב התיכונה מנטיעות החומר באו המזבחות ושם יותך הבשר והדם והוא זביחת היצר וכנגד קוצר המשיג מעביות השכל בא כיור וכנו במראות הצובאות כי התורה רוחצת חלודת השכל והמוח. (ס' אורי וישעי):

יא

סגולה מזמור לתודה הוא מסוגל למקשה לילד דהיינו לומר אותו כי מזמור לתודה הוא ר"ת מ"ל דהיינו ע' קלין של היולדת שצועקת קודם הלידה כנודע ויש במזמור זה קס"ח אותיות קס"ח הוא חסד בא"ת ב"ש שע"י החסד בחי' הולכת ההולדה בנקל ויש בו מ"ג תיבות כי קישוי הלידה הוא ע"י שיש קליפה אחת שהיא אומרת גזורו גם לי גם לך לא יהיה כי אינו רוצה שיצא לאויר העולם וכנגד זה לבטל אותה הקליפה יש מ"ג תיבות בזה המזמור:

(ליקוטי מוהר"ן):

יב

סוכות בחג הסוכות נז' ב"פ שמחה משא"כ בפסח ועצרת והוא שפסח ועצרת הם נגד שני שלישי חיי האדם שהוא בעליה והעמדה שעוסק בחיי שעה זה הגוף וחלק אביו ואמו לכך לא נזכר רק פעם אחת שמחה משא"כ בסוכות נגד ימי הזקנה שעוסק בחיי הנפש הנשמה חלק אלוה ממעל לכך נזכר ב"פ שמחה (ילקוט דוד):

יג

סוכות בסוכות א"צ שמירה ויוצאין מן הבית לסוכה בלי פחד לא כן בפסח אמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר כי עכשיו בסוכות כבר כלו כל המקטרגים כי כבר נמחל עונותיהם ביום הכפורים מ"מ דרך שוחד שלא לעורר קטרוג מקרבין ע' פרים וסימן והנחה למדינות עשה לשרי המדינות שלא יקטרגו. (שם בשם הזו"הק):

יד

סוכות להיות שיצאו ישראל ממצרים קודם הזמן של ד' מאות שנה היו מוכרחים להיות עוד בגליות אחרות לכן תכף בצאתם ממצרים צוה הקב"ה על מצות הסוכה לכפר על ישראל שלא יצטרכו עוד גלות ולכן תלה הדבר בהוציאי אותם מארץ מצרים והאמת כן הוא שאילולי חטאו בעגל ובמרגלים לא היה עוד גלות (גבול בנימן):

טו

סוכות הוא זכר לעננ כבוד ויש להקשות למה אין אנו עושין ג"כ זכר לבאר ומן שהרי ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל והם באר ומן ועננ כבוד ולמה נשתנו אלו מאלו ואפשר לומר כי מן ובאר באו ע"י תלונה כמו שנראה מן הכתובים אך בעננ כבוד לא נתלוננו ולכן אנו עושין זכר לעננ כבוד בלבד ועי"ל כי המן ובאר היו מוכרחים כי בלעדם לא היה להם חיים לא כן בעננ כבוד שהיה נס פרטי ולא היה להם צורך כ"כ לכן באלו צריך להודות את ה' על כל הטובה אשר עשה לישראל עי"ל כי הע"ר לא היו תחת עננ כבוד רק ישראל לבדם אך המן ובאר גם הע"ר היו מסתפקים מהם כדכתיב שטו העם ולקטו וכן באר ויצאו ממנו מים ושתה העם וכיון שכן אנו עושים זכר לנס עננ כבוד דוקא (שם):

טז

סעודה סעודת אחשורוש שעשה לשושן היה ביו"הכ יום האחרון דהרי התחלת הסעודה היה בר"ח ניסן כלו הק"ף יום בתשרי ז' ימים סעודת שושן נמצא יום האחרון ביו"הכ ונתחייבו שונאי ישראל כליה שכ"ב אלף מישראל אכלו בסעודתו באותו יום וכל כוונתו להעבירם על הדת כדי שלא יגאלו לעולם ומטעם זה המתין ולא עשה סעודת שושן עד ימים אלו ולא עשה סעודתם מתחילת הק"ף ימים כי אמר אולי יעשו תשובה והקב"ה רוצה בתשובתם וימחול להם כי תשו' ויו"הכ מכפר לכן התחכם לעשות סעודת שושן באחרונה כדי שיעברו עבירות ביו"הך עצמו ויהיו כולם חייבי כריתות ויו"הך אין מכפר אלא לשבים:

אבל הקב"ה ברוב חסדיו שצווחו מלאכי מרום מליצי יושר באומרם כלה אתה עושה בישראל ח"ו מיד בא שטן ושיגש דעתו ועי"ז בא הקלקול ונתפרדה החבילה כדי שישראל יעשו תשו' עוד בו ביום כי יו"הכ מכפר אפי' בסופו ואף שלא יכפר עליהם כולו מ"מ מקצת עושה (שתי גולות הכותרות):

יז

ס"מ וליליתהוא גי' תרי"א והס"מ הוא יצ"הר ולפיכך התורה שהוא ג"כ גי' תרי"א מבטלו וזהו בראתי יצ"הר שהוא מספר תרי"א בראתי תבלין היא התורה שהיא מספר תרי"א. לבטל יצ"הר מספר שלו. (ס' לב אריה פ' פקודי):

יח

סמיכה מה שציותה התורה שהמביא קרבן יסמוך שתי ידיו עליו הוא כי אדם בחטאו יורד מבחי' אדם לבחי' בהמה וכמו שמצינו באד"הר דכתיב ביה אדם ביקר בל ילין

נמשל כבהמות נדמו וכתיב אני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך וכדי לתקן זה הקריב שור פר מקרין מפריס להעלות בחי' בהמות לריח ניחוח לה' והוא ענין הסמיכה בכל כוחו ליחד נפשו לחבר בחי' נפשו עם נפש הבהמה וע"י הקרבת נפש בהמה תתעלה נפשו והסמיכה היא בין שתי קרניו. והיינו שבחי' החטא היא בבחי' נפש כדכתיב הנפש החוטאת והוא מתחבר בסמיכה על ראש הבהמה שהוא הבחינה העליונה שבבהמה ורמז לזה מ"ש אד"הר שהקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו ויש בזה להאריך והמבין יבין (פנים יפות פ' ויקרא):

יט

סוכות מה שאנו עושין סוכות בתשרי וכיון שהוא נגד היקף ענני כבוד היה ראוי לעשותו בניסן כי בניסן היה תחלת היקף ענני כבוד הוא לפי שכשעשו העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן ומשה ירד ביו"הך. ובמחרת יו"הך ויקהל את כל עדת ישראל וכו' וצוה על מלאכת המשכן וכתיב והעם הביאו וכו' בבקר בבקר הרי י"ג בתשרי:

וביי"ד בתשרי נטלו כל חכמי לב ממשה את הזהב במשקל ובמנין ובט"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד ולכך אין עושין בניסן כ"א בט"ו בתשרי (מכתב מאליהו ד"א ע"ב):

כ

סימנים ג' סימנים באומה ישראלית ביישנים רחמנים גומלי חסדים. גומלי חסדים היינו צדקה ביישנים היינו תפלה כענין שנא' אלהי בושתי ונכלמתי להרים פני אליך וכמשרז"ל שבתפלה צריך האדם שיתן פניו למטה לפי שצריך להתבייש מבוראו רחמנים היינו התורה המתקיימת בזכי לבב שיש להם לב בשר ולב האבן יסירו מקרבם כי האכזריות תלוי בלב שנ' ולא תאמץ את לבבך לפיכך הוא נק' אכזר לשון אך זר כי זר הוא אצל התורה בכ"א אותיות כמנין א"ך. (הרב עיר גבורים פ' חיי שרה):

כא

ס"ת אם לא נשתברו הלוחות ולא עשו ישראל את העגל לא היו צריכים לס"ת כלל רק ע"י עשיית העגל שקלקלו נעשה נתקלקל עולם העשיה ע"כ הוצרכו לס"ת לתקן דומם צומח חי מדבר דהיינו הלוחות תיקנו דומם העפצים שמעבדין בו העור הוא צומח העור עצמו הוא חי והאדם הכותב הוא המדבר והיינו טעמא למ"ד דאשה פטורה לכתוב ס"ת לפי שהאשה קלקלה ידיה בחטא אד"הר ואין קטיגור נעשה סניגור ולמאן דס"ל כשרה. היינו טעמא לפי שבשעת מ"ת נתקן הפגם של אד"הר רק שבמעשה העגל חזר העולם לקלקולו

ועי"כ הוצרכו לס"ת לתקן הקלקול וא"כ האשה כשרה לכתוב כי העגל נעשה ע"י אנשים ולא ע"י נשים ועכ"פ אינם גרועים מן האנשים (תפארת הגרשוני פרשת משפטים):

מערכת העין

א

ענוה כמו דכבר נודע דע"י שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן עי"ז היה יציאת עולם התיקון כן האדם שהוא עולם קטן דאם אע"פי שהוא עושה מצות ומע"ט ובונה עולם קטן שלו ואעפ"כ מרוב ענותנותו אינו מחשב מע"ט שלו לכלום ואומר מה מעשי ותורתי נחשבים נגד תורת ומע"ט של הראשונים וזה הוי כבונה עולמות ומחריבן עי"ז הוא התיקון שלו משא"כ כשאומר שכבר הוא שלם ואנא אמלוך זהו סיבה חרבן עולמו (אור הגנוז):

ב

ענוה כשחושב את עצמו לאין אז הקב"ה שורה אצלו ע"ד משל אב עם בנו קטן שמצמצם האב שכלו לדבר דברי קטנות בשביל אהבת בנו הקטן אבל כשהבן גדול אז הוא עוסק עמו בגדלות וגדלות הבורא אין מי שיסבלנו ע"כ אין הקב"ה שורה אלא במי שמקטין עצמו ע"כ נקרא הצדיק בלשון כלי כמו אלפים בת יכיל לשון סבלנות שהוא סובל אלהותו ית' בתוכו. (שם):

ג

עבירה אם נזדמן לאדם שראה דבר ערוה או שמע על אחר יבחין שיש בו שמץ עבירה זו ושירגיש לתקן א"ע ותחבושת לזו שינצור לשונו סור מרע ועשה טוב ואז גם הרשע חוזר בתשובה אחר שיכלול אותו עמו ע"י אחדות שכולם אדם אחד וזה תגרום שיהיה מכלל ועשה טוב שתעשה את הרע טוב ואז תבא למידה בקש שלום ורדפהו (כתר שם טוב):

ד

עבירות כל פרטי עבירות שבדור המבול מצינו אותם בפרטות שבעבורם גלו ישראל מעל אדמתם כי כמו שנאמר אצל דור המבול ותמלא הארץ חמס כמו כן כתיב בעון ישראל מחמס בני ישראל וכמו שנחתם גזר דינם של דור המבול על הגזל כמו כן כתיב בעון ישראל גזלת העני בבתכם וכמו שמצינו בדור המבול זנות כמו כן כתיב אצל בנות ישראל וברגליהם תעכסנה וארז"ל שהיו מטילות ארס בבחורי ישראל וכמו כן היתה ע"ז הנק' השחתה וזה"ש הנני משחיתם את הארץ היינו מן ארץ ישראל. (הרב עיר גבורים פ' נח וע"ש):

ה

עבירה במעשה העבירה נותן כח ליצ"הר והוא מכח הקדושה אשר יש באדם כי הרע בעצמו מאפס ותוהו ואין בו כח אלא מניצוץ הקדושה שבו ובזה הכח הוא בא להחטיא שנית את האדם ואם יתגבר על יצרו ושב מן החטא אז מעלה זה הכח שנפל מתחילה וחוזר ומתקרב אל הקדושה ונמצא שמה שבורח מן העבירה הוא מרויח עבירה ראשונה שעשה וז"ש הוי בורח מן העבירה כי הכח שבא עליו הוא מכח העבירה שעשה כבר ואם יברח הוא משתכר עבירה ראשונה וזש"ה אם תטיב שאת. (פנים יפות פ' בראשית):

ו

ענוה ע"י ענוה ניצול מניאוף וזוכה לשמירת הברית כמשרז"ל כל המתגאה לסוף נכשל באשת איש שנאמר ואשת איש נפש יקרה תצוד (ליקוטי מוהר"ן):

ז

עבירה ה' עבירות חמורות וגדולות והן ע"ז ג"ע ש"ד דפסקינן בהו יהרג ואל יעבור ועוד יש שנים השקולים להם דהיינו ל"הר וחילול שבת מן חמש עבירות הללו מסתעפים חמש קליפות הנקובים בשמותם סימנם נג"ע ר"ע נפלים גבורים ענקים רפאים עמלקים. דהיינו מן ג"ע מתגברים הנפלים שנ' הנפלים היו בארץ אשר נתנו עיניהם בבנות הארץ ומצא מין את מינו וניעור מן ש"ד מסתעפים הגבורים דעיקר עון זה בא מצדם שמתגבר אדם על חבירו והורגו שפיר יש להם שייכות להדדי. מן חילול שבת מתעוררים עמלקים כמשחז"ל אלמלא שמרו בני ישראל שבת ראשונה וכו' דמיד כתיב ויבא עמלק אלמא דעל עון זה עונשו מלחמת עמלק מן ע"ז מסתעפים הרפאים דעל עון ע"ז כתיב ברפאי עון אפרים וכו'. מן ל"הר נולדו ענקים דקול ודיבור מקורם מגרגרת וכתיב וענקים לגרגרותיך דאם משתמש הקנה שלך לדבר זרות ול"הר אז ישלטו ענקים בך. ולחלוש קליפות אלו נתן לנו התורה כדי לזכותינו חמש מצות יקרות כנגדם המבטלים אותם ומכפרים על ה' עונות הנז"ל והם ג' עמודי עולם הנז' במתני' דאבות ועוד שנים תעניות וטבילה ונכללי' בג' קצ"ם צום שהו' התעני' וטביל' נכלל' בו. קול של תורה ותפל'. ממון הוא צדקה הם מעבירי' את רוע הגזירה ולכוונה זו קבעו חז"ל ה' חלקי בטולי איסור דהיינו רוב איסור תורה בטלים בששים כחל ביטולו בנ"ט. ביצה צריך ס"א לבטלו. תרומה עולה במאה. ערלה וכלאי הכרם שיעורם במאתים והעמידו ה' בטולים הללו נגד ביטול ה' קלי' החזקות נג"ע ר"ע וראיה לזה שאם נצרף כל השיעורים יחד דהיינו ס' נ"ט ק'. ס"א. ר'. עולים יחד כמנין ת"ף והוא גי' לילית ות"ף מחנות שיש לה שהיא ובעלה ס"מ הם ראשים לכולם כידוע ובטולים הללו הם בקדושה מכוונים לבטל ה' קלי' הנז' ע"י ה' מצות

חביבות שהצגנו לעיל דהיינו תורה נגד בטול רוב איסורים בס' דאיתא בילקוט משפטים ג' פרשיות בתורה שכ"א יש בה ס' מצות והם פ' נזיקין פ' פסחים פ' קדושים ע"ש וכן תורה שבע"פ יש ס' מסכתות זולת הבבות גם יש בתורה ס' ריבוא אותיות. תפלה היא נגד ביטול ס"א דביצה דעיקר התפלה היא תפלת י"ח וקבלת עול מלכות שמים דק"ש וג"פ מתפללים י"ח ג"פ י"ט ברכות הם נ"ז וד"פ מקבלים עומ"ש שתים בשחרית בתפלה וא' בערבית וא' על מטתו עולה ס"א נגד ביטול ב'. טבילה נגד בטול של כחל טבילה עולה נ"ו וג"פ ראוי לטבול בכל פעם נגד נר"ן ויכוין לקנות קדושה וטהרה לטהר נר"ן מכל סיגים נ"ו וג' עולה נ"ט נגד בטול ג' תענית נגד ביטול ק' שבתרומה ע"פי משחז"ל טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מלקיות וכו' ואין לך הכנעה יותר הנמצא בלבו של אדם מביום התענית א"כ שפיר מבטל ק' והרי זה בטול ד'. צדקה נגד בטול ה' מאתים של ערלה וכן הוא. דצדקה עם הכולל גי' מאתים ויש שייכות לצדקה עם בטול הה':

(בינת יששכר):

ח

ענוה מרוב ענותנותו של אדם גורם ח"ו שיתרחק מעבודת הש"ית שכפי מצב שפלותו אינו מאמין כי האדם גורם ע"י תפלתו ותורתו שפע אל כל העולמות וגם המלאכים ניזונין ע"י תפלתו ותורתו. שאילו היה מאמין זה כמה היה עובד ה' בשמחה וביראה מרוב כל

(כתר שם טוב):

ט

עונש כשרוצין מן השמים ליפרע ממי שהוא ראוי לעונש אזי נוטלים ממנו מדרגת הבטחון וע"כ ראוי להתפלל לפניו יתברך שיתחזק בבטחון. (שם):

י

עינים הם דברים עליונים וגבוהים מאד והם רואים תמיד דברים גדולים ונוראים ואם היה האדם זוכה לעינים כשרים היה יודע דברים גדולים רק ממה שעיניו רואות כי הם רואים תמיד אך שאין יודע מה רואה כמו למשל כשמעבירין דבר לפני עיני האדם בהעברה ובמהירות גדול ואין האדם יודע מה ראה כן הדבר הזה האדם רואה בעיניו תמיד דברים גדולים אך שהוא כמו שמעבירין לפניו בהעברה בעלמא ובמהירות גדול ע"כ אינו יודע מה ראה (ליקוטי מוהר"ן):

יא

ענוה כתיב מעודד ענוים ה' הואיל ומדת ענוה היא הגדולה שבמידות אין יצור ונברא יכול ליתן שכר כ"א הוא יתברך לבדו (אורי וישעי):

יב

עצירת גשמים מי שאומר תורה ברבים ושומעים תלמידים שאינם מהוגנים עי"ז בא ג"כ עצירת גשמים כי ע"י כבוד התורה בא גשמים כמ"ש וכבוד ה' נראה בענן וע"י הענן בא גשמים וזהו מש"ה אל הכבוד הרעים ה' על מים רבים היינו בחי' גשמים שבאים ע"י כבוד ה' דהיינו כבוד התורה והלומד תורה לתלמיד שאינו הגון ארז"ל שהוא כזורק אבן למרקוליס:

ופירז"ל שמרקוליס פירשו מר קילוסו היינו חילוף הכבוד נמצא כשלומד תורה לתלמיד שאינו הגון הוא היפך הכבוד וע"כ בא עי"ז עצירת גשמים היפך הכבוד שע"י באין הגשמים וזה מש"ה כמטר בקציר כן לא נאוה לכסיל כבוד שנותן כבוד התורה לכסיל היינו תלמיד שאינו הגון ועי"ז מקלקל הגשמים וזהו כמטר בקציר היינו קלקול הגשמים שיורדין שלא בעונתן כי בשעת קציר אזי אדרבא מזיק המטר כן לא נאוה לכסיל כבוד כי עי"ז הוא קלקול הגשמים (ליקוטי מוהר"ן):

יג

עגל העגל שעשו ישראל גרם שמשה קבל התורה שנצח למלאכים וכי ע"ז יש בניכם שהרי היו יכולים המלאכים לומר גם אין בניכם ע"ז כי כשעמדו בסני פסקה הזוהמא אלא כיון שלמטה עשו ישראל העגל לא יכלו לענות כן ועשיית העגל גזרת מלך היה כדחז"ל במס' ע"ז כדי שילמדו תשובה ואפשר ג"כ בעבור שיקבלו התורה היה גזרת מלך (מדרש האיתמרי):

יד

עגל קודם שעשו את העגל היה הקב"ה הולך לפני ישראל ואח"ך אמר כי ילך מלאכי לפניך משום דאיתא בגמ' מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול והלא כתיב וה' הולך לפניהם יומם ומשני שאני הקב"ה שכל עלמא דידיה א"כ טרם שעשו את העגל בודאי כולי עלמא דידיה הוא והיה הולך הקב"ה בעצמו לפניהם כתירוץ הגמ' אבל אחר שעשו את העגל ששתפו ש"ש בדבר אחר ממילא אמרו לאו כולי עלמא דיליה הוא ממילא אין הקב"ה יכול למחול על כבודו לפי חטאם לכך אמר כי ילך מלאכי לפניך (מאמר מרדכי):

טו

עין הוא מנין ק"ל ואם יגביה יותר עין הוא מנין קל"א שהוא כמנין ס"מ לכן חכם עיניו בראשו שאינו מגביה עיניו להיות בחלק ס"מ אבל כסיל עיניו בקצה ארץ כי קצה הארץ הוא אות אל"ף ואז נעשה מנין קל"א שהוא ס"מ (שם שמואל) ולעד"ן שזהו כוונת הפ' יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם דהיינו כשיתמו חטאים ליתן עיניהם בקצה הארץ זהו אומרו מן הארץ אזי ורשעים עוד אינם שאינם מגברים עליהם כח ס"ט וממילא לא יהיו עוד רשעים:

טז

עמלק הוא מנין ר"ם אבל אם תסיר ממנו כ"ו כמנין שם הוייה ביה נתמעט רומו וישאר רק יריד כי כל הדברים הן בקדושה והן בטומאה השם נותן כח וכשתקח מהם השם אז וילכו בלא כח א"כ כשתקח מעמלק השם ישאר ירד. (שם שמואל):

יז

עמלק הטעם שצוה אותנו הב"ית למחות את זרע עמלק והו"ל לו ית' לכלותו ברגע הוא מפני ששאר השרים נאמר יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואח"ך על מלכי האדמה וכו' לא כן עמלק ששר שלו הוא ס"מ וצריכים ישראל למחות אותו מעל לשמים בכח תשובה ומע"ט ואח"ך יצא הקב"ה לישע ויעזרם אתון מלתתא ואנא מלמעלה אני מסייע אתכם. וזש"ה מתחת השמים כלומר כשאתם תפתחו בתשובה מתחת השמים ולא מעל לשמים כלומר ולא אתחיל אני מן השמים תחלה לכלותו רק אתם לבדכם (תולעת שני דע"ח ע"ד משם מוהרמ"א):

יח

עצמות המוח שבעצמות רמז לניצוצי הקדושה המעורבים בחיצונים והטעם שבעצמות הוא התערובת שבהם וזהו מה שציותה תורה בפסח ועצם לא תשברו בו כי לא היה כח במהירות יציאת מצרים לברר הקדושה מתוך החול והוצרך משה ליקח הע"ר בלי בירור לכך לא היו יכולין להוציא המוח מתוך העצמות שהוא רמז לבירור הקדושה היטב בלי תערובת (פנים יפות פ' ויחי):

יט

ערב רב הטעם שלקח משרע"ה הע"ר היינו מפני שאמר הש"ית לא תוסיפו לראותם עוד וכו' שיוציאו ממצרים כל כח הקדושה וכיון שראה משרע"ה שמחמת שהוצרך להוציאם בחיפזון עדיין לא נתברר היטב ונשארו קצת נצוצות מן הקדושה מעורב בפסולת ולקח את כל התערובת עם הפסולת כדי שלא ישאר במצרים שום קדושה ואח"ך יתבררו

הקדושה מהם והיינו דכתיב לא תתעב מצרי כו גר היית בארצו וע"י דור שלשי יתברר הטוב מן הרע והניצוץ הקדוש שנתערב כגר יחשב. (פנים יפות):

כ

ערב רב משה כרה בור דכתיב כי יכרה איש בור זה משה וזה מצולת הגלות בקבלתו הע"ר וחטאו היה הואיל וקבלם קודם קבלת התורה ובכ"ב אתוון דאורייתא לית להו חלק ואחיזה וגם הם עמדו במעמד הר סיני והוצרך הוא ית' להוסיף בשבילם חמשה אותיות מנצפך דבהם נאחזים הגרים ומנצפך גי' פ"ר כי הם ה' גבורות כלל הדינין וזה רעה גדולה לישראל כי מתחילה היה תורת חסד כולו רחמים בין זכה ובין לא זכה תמיד נעשה לו סם חיים דאין עבירה מכבה תורה והשתא דנתערב בה הדינין אש אוכלת זכה נעשה לו סם חיים לא זכה נעשה לו סם המות להיות עבירה מכבה גם תורה ומזה נמשך ונפל שמה שור או חמור שור הוא משיח בן יוסף או חמור הוא משיח בן דוד דשניהם צד גירות הוי בהו משיח בן יוסף הוא יונה בן אמיתי גר ממש ומשיח בן דוד בן גרים מצד אחד לכך הוא מחולל מפשעינו כי מצד הגרים יצאה הרעה ומשיח בן יוסף להיותו גר ממש ידוקר בחרב ובזה ישחט הפר לחטאת להמתיק הפ"ר דינין להפכן רחמים ואח"ך יתגלה משיח בן דוד אחר מיתוק הדינין (נחלת בנימן מצוה נ"ד):

כא

עבודה יש חילוק להעובד ית"ש מיראה להעובד מאהבה דהעובד מאהבה הוא חושק שגם אחרים יעשו כמו הוא מחמת אהבת הנעבד החקוק בלבו משא"כ העובד מיראה די לו להפקיע את עצמו וגם דרך העבד לעבוד מיראה וטבע הבן לעבוד את אביו מאהבה ואם אנחנו עובדים את הקב"ה מיראה נקראים עבדים ואין מן הדרך בין העבדים שהאחד יזרז את חבירו בעבודת רבו ואדרבא הוא משמח אם חבירו מתרשל בעבודתו ולא כן אם אנו עובדים את הקב"ה מאהבה אנו נק' בנים למקום ודרך האחים שאיש את אחיו יעזורו (חוות יאיר חדש):

כב

עבודה עבודת ה' וקיום מצותיו ראוי לנו מג' פנים הא' כי הנשמה חלק אלוה ממעל היא וראוי לידבק בשרשו בהוייתה וכנגד זה אנו אומרים בכל יום מה טוב חלקנו. הב' הוא העצה היעוצה לנו מאת ה' בתורתו הקדושה כדכתיב ובחרת בחיים וכמ"ש דהע"ה אתה תומיך גורלי וכפירש"י וכנגד זה אנו אומרים מה נעים גורלנו. והג' ראוי לנו מצד אבותינו הקדושים שזכו אותנו בקדושתם לדורי דורות כדכתיב למען אשר יצוה את בניו אחריו וכנגד זה אנו אומרים מה יפה מאד ירושתינו (פנים יפות):

כג

עמודים ג' עמודים שהעולם קיים עליהם הם תורה עבודה ג"ח ועליהם רמזו במשנה ג' קופות של ג' סאין היו במקדש וכתוב עליהם אלפא ביתא גמלא. אלפא היא תורה שנקראת אלף בינה. ביתא נגד עבודה היא היתה כל זמן שב"המק קיים גמלא ג"ח והמה תיקוני וקישוטי הנפש לקבל ג' דרגי נר"ן ג"ח לקבל הגוף כד"א גומל נפשו איש חסד עבודה זו תפלה בזמנינו לקיים הרוח כד"א ותשאני רוח וכן הוא אומר ורוח מלפני יעטוף. תורה כנגד הנשמה וכנגדם באו שלש רגלים זכרון לנו על נפשותינו פסח כנגד עמוד העבודה בו פסח וחגיגה וארז"ל מטעמים של יצחק היו בפסח שני גדיים אחד פסח ואחד חגיגה וכתיב מה העבודה הזאת לכם לכן הוא נגד יצחק כולו כליל. שבועות נגד תורה נגד יעקב יושב אהלים בתי כנסיות וב"המ. סוכות נגד ג"ח לעורר האדם כדי להתבונן בצער העניים הנודדים ללחם איו כצפור נודד ממקומו ועי"ז יחוס על דל ואביון לכן באה מצות סוכה עיקרה כדי שכל האזרח בישראל ישבו בסוכות ידע ויתבונן כי העולם כולו כסוכה בכרם כמלונה במקשה וזה נגד אברהם בעל החסד (בתי נפש):

כד

עגל יש להקשות אם השטן התעה אותם שסברו שמת משה למה לא בחרו באהרן או בחכם אחר שישרה הקב"ה שכינתו עליו כמו שהיה באמת בנביאים אחר מות משה ולמה בחרו במסכה של זהב דוקא ולא של כסף אבל הענין הוא שהתעה אותם שאין ראוי שיהיה מנהיגם בשר ודם שהוא מקבל מיתה ורקבון בשר ורצו בדבר המתקיים ולכך בחרו בזהב שהוא מתקיים יותר מן הכסף כדאיתא במשנה ב"מ דכ"ט והיינו שאמרו כי זה משה האיש אע"פי שהוא גדול מכל ישראל מ"מ כיון שהוא איש סברו שמת וזהו הטעם דמשה לקח את העגל ויטחון אותו להראות להם שגם בזהב יפול הרקבון (פנים יפות):

כה

עצה ג' היו באותה עצה דפרעה יתרו בלעם איוב כמשז"ל והטעם מפני שיתרו היה ממדין והיה שונא ליצחק מפני שמדין היה מבני הפלגשים וכיון שאברהם הוריש כל קדושתו ורכושו ליצחק היו מתקנאים בו כמשחז"ל בפ' חלק שבאו לדין לפני אלכסנדרוס מוקדון ובלעם שהיה מזרע לבן היה שונא ליעקב בעבור שרבקה אחותם מבנות לבן לקח כל הקדושה ממנו כדכתיב שאמרו בני לבן לקח יעקב את כל אשר לאבינו ואיוב היה שונא לשבטים מפני שהוא היה חתנו של יעקב שנשא את דינה כמ"ש חז"ל והיה מתקנא בשבטים שלקחו כל הקדושה מיעקב ולא הוריש כלום לבתו. ולכך בלעם שהיה מזרע

לבן שנלקח קדושתו ע"י הנקבות היה שונא אף לנקבות משא"כ באיוב שלא היה שונא כ"א לזכרים ולפי שיתרו ברוך ונתגייר לכך לא היה כח בבלעם ליעץ על הנקבות נגד איוב (שם):

כו

עולם העולם נחלק לד' חלקים דהיינו מנקודת הראשונה עד הנקודה האחרונה החלק הא' הוא עולם התחתון ביותר והוא העו"הז שאנחנו בני אדם עומדים בו. החלק הב' הוא עולם הגלגלים שבו הכוכבים מהללים ומשבחים ומפארים ליוצרם למ"ד שהם חיים ומשכילים ולמ"ד שאינם לא חיים ולא משכילים הנה ע"י מהללים ומשבחים בני אדם ליוצרם ית' וכמ"ש דהע"ה כי אראה שמיך וכו' וכן פירשו הראשונים על פ' בקצה תבל מליהם. הח' הג' הוא עולם המלאכים העומדים על משמרתם משמרת הקדש לשרת בקדש איש על עבודתו החלק הד' הוא עולם העליון שמי השמים שבו שורה הקב"ה וכסא כבודו יתברך ושרפים וחיות הקדש נראות כנושאי הכסא הכבוד אבל באמת כסא הכבוד נושא אותם וכידוע מ"ש רז"ל וגם האופנים האמתיים שם כידוע ליודעים ונגד ד' עולמות אלו יש בא"י ד' חלוקות כלוליות זו מזו ואלו הן החלוקה הא' היא א"י כולה מראשיתה ועד סופה והוא נגד עולם התחתון שבו חיות ובהמות וצמחים ודוממים ובני אדם וימים ונהרות והרים ועמקים וגאיות החלוקה השנית היא עזרת ישראל ועזרת נשים והוא נגד עולם הגלגלים ששם מעמדן של ישראל הנמשלים לכוכבים והם מהללים ומשבחין לשוכן שמו בבית הזה החלוקה הג' הוא ההיכל והאולם והוא נגד עולם המלאכים שהיכל והאולם הוא עזרת הכהנים בעבודתן והכהנים נמשלו למלאכים וכמש"ה כי שפתי כהן ישמרו דעת וכו' ובא האות והמופת ע"ז כי מיכאל המלאך הוא ראש הכהנים למעלה כידוע החלוקה הד' היא קדש הקדשים שבו השראת שכינה על הארון כדכתיב ודברתי אתך מעל לכפורת שהארון הוא דוגמת כסא הכבוד ושני בדי הארון שיוצאים שתים לפניו ושתים לאחוריו הם נגד ד' אופנים והלוחות ושברי לוחות שהיו מונחות בארון הרי ד' נגד ד' חיות הקדש והם מנושאות מן הכסא כך הלוחות מנושאות מן הארון הקדש והכרובים פורשים כנפים למעלה רומזים להשרפים עומדים ממעל לו (מאמר אסתר דרוש י"ג מאמר ב'):

כז

עקידה ענין העקידה היה בשביל דהאכיל אברהם בשר בחלב למלאכים דאברהם שגג בהוראה והורה דבשר בחלב היה מותר באותה שעה דהוא למד סמוכים מדסמכה התורה בשר בחלב לפ' בכורים ש"מ דבזמן דבכורים נוהגים אף בשר בחלב אסור דהיינו בפני

הבית ומש"ה הורה להתיר בשר בחלב וזו היתה שגגה שיצאה מלפני השליט להורות שלא אליבא דהלכתא ובשר בחלב יש בו סרך כרת וכתיב ואם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם לשגוג בהוראה בדבר שזדונו כרת כי הכא או הורו ב"ד מביאין כהן משיח וב"ד פר העלם דבר על שגגת הוראתן ועשו על פיהן ואברהם זקן ויושב בישיבה היה וכהן משיח היה כמשרז"ל בפסוק אהבת צדק וכו' מדבר באברהם ועליו קאי הסיפא דקרא על כן משחך אלהים שמן ששון וכו' והיה צריך אברהם קרבן כפרה לכך נאמר לו קח את בנך והעלהו לעולה להיות פר כהן משיח וזהו מאמרם ז"ל אחר הדברים האלה אחר דבריו של שטן שקטרג ואמר רבש"ע אחר כל הסעודה הזו שעשה אברהם לא הקריב לפניך לא פר אחד וכו' ויש להקשות שטן שפיקח הוא מה ראה לשטות לשאול שאלה שלא כהוגן באומרו אברהם עשה סעודה כזו ולפניך לא הקריב לא פר ואיל מאי רבותיה דהאי סעודה ועוד היכן מצינו שום רמז בתורה דמי שעושה סעודה יצטרך להביא קרבן אבל טענת השטן היה אברהם עשה סעודה כזו דייקא כלומר שהאכיל למלאכים בשר בחלב ושגג בהוראה להתיר בשר בחלב שלא בפני הבית ועשו על פיו ויאכלו ואברהם הוא כהן משיח וזקן ויושב בישיבה ואם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם לשגוג בהוראה והביא פר לעולה או פר לחטאת ואיל לעולה ואברהם לא הקריב לפניך לא פר ולא איל כדינו והשתיקו הקב"ה באומרו קח נא את בנך (נחלת בנימן מצוה צ"ג).

כח

עקידה הקב"ה צוה לאאע"ה שישחוט ליצחק לזבח שלמים דנאכל לב' ימים והוא ב' ימים דקב"ה והוא אותן שנים של ב' אלפים תורה אשר התחילו מימי אברהם וידע הוא ית' דבאותן ב' הימים יעברו עלינו כל הצרות שעבוד מצרים וחרבן ב' מקדשות לכך צוה לשחוט את יצחק זבח שלמים לאכול מזבחו שני ימים אלו להגן זכותו על ב' אלפים אלו בלי היות לישראל צרה וגלות ולא היה גלות לישראל וחרבן מקדשות אך אברהם כהן המקריב היה מפגל בקדשיו וחשב לאכול מזבחו ביום הג' וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק מה יהיה ביום הג' שהוא אחר ב' אלפים תורה דהיינו אלף אשר בו יתחיל ימות המשיח כי אמר אברהם יחיינו מיומים כלומר אלו ב' הימים שהם ב' אלפים תורה ודאי אורייתא הוא דמגני עלן אך ביום השלשי דהוא ימות המשיח דכבר חלפו ב' אורייתא יקימנו לפניו ונחיה בזכות עקידה זו לכך אברהם כיוון לאכול מזבחו ביום הג' והכתוב אמר ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום הג' פגול הוא לא ירצה לכך נאמר לו להביא איל תמורתו ועבר עלינו כל מה דעבר (שם מצוה ק"ב):

כט

עקר עקר ועקרה שמשמשין בקדושה מורידין נשמה קדושה לולדות אחרים ואותן הולדות הם בני אותן עקר ועקרה כיון שנשמתם היא משרשם וזש"ה רני עקרה לא ילדה וגם ענין אברהם ושרה שנאמר בהם ואת הנפש אשר עשו בחרן ופירש"י אברהם מגייר אנשים ושרה נשים מעלה עליהם הכתוב כאילו עשאום דהיינו אותם הולדות שהם משורש נשמתם נתקרבו אצלם כי היו בניהם והיינו דאמר אין לה ולד כי באמת היו לה בנים מוולדות אחרים אלא שהיא לא ילדה וכן יש לומר גבי חנה (פנים יפות פ' נח וע"ש):

ל

עשיר אותיות אמצעיות של תיבת עשיר כזה עי"ן שי"ן יו"ד רי"ש הם מספר ל"ו ואותיות אמצעיות של עני כזה עי"ן נו"ן יו"ד הם כ"ב נמצא לפי"ז העני חסר עדיין לבא למספר ל"ו כמו העשיר מספר ד"י וזה החסרון צריך העשיר למלאותו ולהשלימו לעני החסר ממנו מספר ד"י עד שיבא למספר ל"ו כנז' וזה ע"י הצדקה הנעשית ביד. והיינו מ"ש והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו די מחסורו דייקא אשר יחסר לו דייקא שחסר עדיין ממספר ל"ו כמספר שיש לעשיר וזה החסרון צריך להשלימו ע"י שנתון תתן לו דייקא ובגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשי ידיך דייקא כמדובר (בתי אבות דל"ב ע"ב מהרב המגיה ששמע מאחד חכם). ולעד"ן שזהו כוונת הפסוק והרקותי לכם ברכה עד בלי די דהיינו שאומר הקב"ה והרקותי לכם ברכה לכולכם יחד ותהיו כולכם עשירים עד בלי די שלא יהיה חסר מן העני מספר ד"י וכדכתב הרב:

לא

עשיר ד' כתות נמצאים בבני אדם בחמדת הממון והם ר"ת עשיר האחד שאינו נותן לאכול ממנו לבד ראות עיניו וזהו עין של עשיר. השני הוא המתאוה האוכלים למעדנים חבקו אשפתות וכנגד זה הוא שי"ן של עשיר דהיינו שן שמתאוה לאכול הג' האוסף כסף כדי להתגאות בו נגד ענוי ארץ וזהו מידת הכבוד וכנגד זה הוא רי"ש של עשיר והגאוה נקרא רגל כמש"ה אל תבואני רגל גאוה הד' שאוסף ממון כדי לפתוח יד לדופקי פתחיו לעניי עמו וכנגד זה היא יו"ד של עשיר דהיינו לפתוח יד (בתי נפש דרשה ו') ולעד"ן שזהו הטעם שגזרה חכמתו ית' שבמעשר יהיה העשירי קדש שיש להקשות למה דוקא העשירי לא פחות ולא יותר אבל ע"פי האמור נר' שרמז רמז לנו תורתנו הקדושה שלעולם הבן אדם יאסוף עושר כדי לפתוח ד לעניים וע"ז באה מצות המעשר בעשירי כלומר שיקח היוד מעשיר הרומזת לצדקה וכדכתב הרב:

לב

עפרן הוא שר העפר שכשם שיש שר למעלה כנגדו יש למטה אם מצד הקדושה אם מצד הטומאה וכנגד שר העפר שהוא על הקברות שיש מלאך למעלה היה עפרן למטה ולכן בהיות שהסית הנחש לחוה וחוה לאדם נתקלל אדם כי עפר אתה ואל עפר תשוב ונמסר ביד הנחש כי עפר לחמו שהוא נחש הקדמוני והוא שטן הוא יצ"הר ובהיות ששמע לקולו נמסר בידו ולכן כנגדו ג"כ למטה נמסר בידו אחר מותו ולכן היה מערת המכפלה ששם אדם קבור ששב לעפר ביד עפרן שר העפר לפי שכיון שנמסר ביד הקליפה של מעלה נמסר ג"כ למטה ובא אברהם לקנות המערה מידו כדי לפדות לאדם וחוה מיד הקלי' שר העפר לפי שאברהם בא לתקן נפשו של אד"הר. ויצחק הרוח ויעקב הנשמה כדאיתא בזו"הק ובהיות שבא אברהם והתחיל בתקונו. מיד פדאו מיד צר וכיון שלקח אברהם המערה חיסר הקב"ה וי"ו משמו של עפרון שהוי"ו הוא עץ החיים והיה גולה וסורה תחת ממשלתו שמיד כשחטא אדם התחיל הסתלקות השכינה מן התחתונים כאומרם ז"ל עד שבאו ז' דורות של רשעים וסילקה על ז' רקיעים וכנגדם באו ז' צדיקים אברהם יצחק יעקב משה ואהרן דוד ושלמה ובנה בית לשמו והחזירה למטה ולכן בהיות אברהם התחיל בתקונו נלקח הוי"ו מעפרן שר העפר והטעם שחזר וקרא עפרון משום שתיקונו של אברהם לא עלה בידו משום שהיה לו ישמעאל וכן יצחק בעשו ויעקב שנשא שתי אחיות ואין תשלום תיקונו עד מלך המשיח שאז בלע המות לנצח ויהיו כמו שחשב הקב"ה בראשונה אני אמרתי אלהים אתם ובזה תבין הטעם שמסר הקב"ה מערת המכפלה ביד עפרן החתי איש רע ובליעל נבהל להון רע עין עד שחיסר לו הקב"ה וי"ו משמו ושיבא אברהם לקנות מיד האיש הרע הזה (מדרש האיתמרי דע"ד ע"א):

לג

עגל הע"ר בקשו מאהרן שיעשה להם צורת עגל דוקא ולא צורה אחרת וגם מזהב ולא מכסף וכדומה. כוונתם היה לרעה לעשותו אלהים אחרים ובחרו בעגל כדי לפתות את ישראל והוא כי העגל מרמז לשני דברים האחת שאין לו לישא עליו שום עול ומשא וכמש"ה עגל לא לומד וכו' וכמו כן נקרא פעמים רבים במקרא עגל מרבק ע"ש שאין עושין בו מלאכה אלא מפטמין אותו אבל זה הטבע יש לעגל ג"כ כמו שהוא כן להשור הגדול והוא שמכיר את קונו שבזה אין חילוק בין שור הגדול לבין עגל בן יומו שקולים הם הרי שהעגל מרמז לב' דברים האחד שלא לישא עול ומשא השנית שהוא מכיר את קונו והזהב הוא מרמז על קניני עו"הז הריבוי וההפלגה מהם דהיינו העושר המופלג ולזה חפצו הע"ר בצורת עגל לרמוז שאין צורך ח"ו לעבוד את ה' באלה המצות המעשיים

לישא עליו עול המצות והמע"ט כי אם להכיר את קונו להשכיל ולדעת את ה' כי הוא הממציא בטובו להעולם ומילואו כי זה דרכו להטיב מטובו ובמקום המעשה אשר יעשה האדם לעבוד את ה' ככה יעשה האיש הירא את דבר ה' וחפץ ביקרו של המלך מלכו של עולם יראה להרבות קניני זה העולם הנמשלים לזהב כי זהו חפצו ורצונו ית' להרבות בישובו של עולם לא לתוהו בראה לשבת יצרה זה היה כונתם הרעה במה שבחרו בצורת עגל ושיהיה מזהב.

אמנם לא גלו סודם לאנשי קדש ישראל מתחלה אלא הלבישו אותה האמירה וחפצם בעשיית בצורת עגל בכוונה טובה ומעולה מאד והוא כדי להזכיר חסדי ה' כי לא תמו ולא כלו רחמיו שאף שלא היה בנו במצרים שום מצוה אבל זכות האמונה היא שעמדה להם ולהכוונה הזאת הסכימו ישראל עמהם כי היא כוונה מעולה מאד לזכור חסדי ה' כי רבים אשר אתנו ואח"ך כאשר נגמר מעשה חרש ידי צורף ויצא העגל הזה אז גילו הע"ר כוונתם הרעה ברבים עד אשר הטעו והמשיכו אחר כוונתם הרעה ברבים שלשת אלפים איש מישראל ואמרו הע"ר אלה אלהיך ישראל ורצונם ששתי אלה צורת העגל ומהות העגל שהוא הזהב שתי אלה הם אלהיך ישראל ודי לך בשתי אלה כי ח"ו אין חפץ לא בשום מעשה המצות כי אם כה יאמר ה' באלה חפצתי בהכרת גדולתי וחסדי ויכירו הטבתי ובהתעסקות בישוב העולם וקיומו כדי שיתמיד קיומו. וירבה ישובו ויכירו את טובתו של הב"ית ומבלעדי שתי אלה אין עוד חס ושלום שום חפץ לו ית' בעשיית המצות ומע"ט וזה לך האות אשר העלוך מארץ מצרים וכו' שעלית מארץ מצרים אע"פי שלא היה בידך אז מצות ומע"ט אך שתי אלה המה היו בעוזרך הא' האמונה בו ית' כדכתיב ויאמן העם וכו' והב' היותך מתלבט בהרבות הקניני מקניני העו"הז במה ששאלת כלי כסף וכלי זהב:

זה היה ענין העגל וכנגד זה באה מצות פרה אדומה שהיא בהיפוך ממש מכוונתם הרעה של עובדי העגל שהתורה ציותה בפרה אדומה ולא בשור כי השור מרמז על ריבוי קנינים כדכתיב ורב תבואות שור אבל הפרה שהיא הנקבה והיא תשת כח מרמזת בהיפוך על מיעוט מקנה וקנין. וכן מורה מי שהוא כפרה סוררה שלא עלה עול דהיינו מי שהוא פורק מעליו עול המצות הנה סופו שב אל העפר ונפשו כעפר תהיה ונשרפת ונעשית אפר תחת כפות רגלי הצדיקים והמים מרמזים כי האדם הרשע סופו יהיה כמים הנגרים ארצה וגם שהמצוה הזאת היא חוקה ולא נודע לנו טעמא אעפי"כ אנו עושים אותה והיינו כי עיקר תכלית האדם הוא עשיית המצות לא ההשכלה וכל זה הוא היפך החטא. (מאמר אסתר דרוש ד' מאמר ג'):

לד

עגל הטעם שבענין עשיית העגל באו תחלה אצל חור ולא לאהרן בהיות כהן ונביא הוא שכוונתם בלכתם תחלה אצל חור היה כדי להרוס בנין האמונה שבנה אאע"ה בימי נמרוד והענין הוא שכתב בס' הגלגולים להאר"י ז"ל שחור היה משורש אד"הר ובא לתקן ע"ז והוא גלגול נחור אחי אאע"ה וגם ידוע שהרן היה גלגול באהרן ולזה רמוז הרן באותיות אהרן ולכן בהיות שאאע"ה היה הראשון שעקר ע"ז מן העולם לכן באו הע"ר ורצו לשרש הע"ז ע"י אחיו של אברהם שהיה ראשון שעקרה. ובהיות ע"י אחיו ושורש ממנו מתגבר הקליפה ולכן באו תחלה לחור בהיות גלגול נחור שהיה שני לאברהם וכיון שלא רצה באו לאהרן שהוא הרן הקטן מנחור ולזה לא באו לאהרן שרצו להתחיל מהגדול וזהו הטעם שלא הלכו ליהושע אע"פי שהיה תלמידו של משה רע"ה משום שכל כוונתם היה לפגום בשורש אשר משם נתפרסם אלהותו ית' והוא אאע"ה ורצו לפגום ע"י אחיו שהם נחור והרן דהיינו חור ואהרן כדי להחליש הקדושה ח"ו והנה חור דהיינו נחור שהבין כוונתם נהרג על קדושת השם לתת כח בקדושה ובאלהות אשר פירסם אברהם אחיו. מה שלא עשה בתחלה בהיותו נחור אמנם אהרן שהיה הרן לא הוצרך לזה לפי שכבר בימי אברהם קידש השם והושלך לכבשן האש ונשרף ואע"פי שלא היה לבו שלם כמאמז"ל במדרש ולכן אהרן שהוא הרן לא הוצרך עתה להיות נהרג שכבר נהרג פעם אחת בהיותו הרן. ועמד ועשה העגל לטובתם של ישראל כמאמז"ל בפ' חלק:

ועוד יש לומר הטעם שלא הלכו אצל יהושע שיעשה העגל אע"פי שהיה תלמידו של משה והיה כוונתם יותר מכוונת אם יעשהו יהושע שאע"פי שהיה דבוק יותר במשה בהיות תלמידו חשוב כבן עכ"ז כפר בו מפני שכתב בס' יין המשומר משם האר"י ז"ל שכתב בס' הגלגולים נח נשכר ונתגלה בתוך אהלה ונתקן ביוסף שלא שתה יין עד שראה את אחיו וישתו וישכרו עמו:

ומה שאירע ליוסף שקלקל הברית בענין ויפזו זרועי ידיו נתגלגל אח"ך בפנחס וקנא בברית בזמרי ותיקן מה שקלקל עכ"ל וידוע משחז"ל לא עשו ישראל את העגל אלא להתיר להם עריות גם אמרז"ל שהיין הוא שורש כל המעשים רעים שכיון שהאדם נשכר נכנס בחלקו של שטן וכבר אמרנו שיוסף תיקן לנח ממה שעשה ביין וביין נעשה העגל שנ' ויאכלו וישתו וכיון שיהושע היה מיוסף שתיקן על היין לא היה יוצא כוונתם לפועל בעשות הענין ע"י הבא מזרע ממי שתיקן בענין אחד ומה גם היות התיקון עדיין בחציו עד שיהרג פנחס לזמרי לתקן על הטיפות של יוסף והבא ליטהר מסייעים אותו וכיון שהתחיל יוסף לטהר עון נח יש תוקף וסיוע למעלה לו עד תשלום תיקונו שלו בענין

הברית כיון שהוא התחיל בתיקון של אחר וא"כ ידעו שלא יהיה להם הצלחה בלכתם אצל יהושע לעשותו מאחר שהיה בא מיוסף וא"כ לא יצליחו ומפני זה לא הלכו אצל יהושע. (מנחת אליהו דמ"ה ע"ג וע"ד):

לה

עגל בחטא העגל נתעורר על ישראל חטא מכירת יוסף שמתחילה היה להם פתחון פה שבשביל עגל ירבעם שיצא מיוסף רצו להורגו ולכך מכרוהו והשתא דכולהו עשו את העגל לא היה להם שום התנצלות וע"כ נתעורר מכירת יוסף:
אספקלריא המאירה בשם המקובלים):

לו

עינים מכח ראות העינים משיג האדם דרכי התורה והוא שמה שהאדם רואה באור הוא עם השחור שבעין הרי שמן השחור רואה אור גם העוסק בתורה אע"פי שמשחיר פניו בלמודו אדרבא משם ימשך האור הצפון לו (מדרש האיתמרי ד' נ"ט ע"ב):

לז

עבודה אם אנו בני ישראל עובדים להקב"ה מצד אהבה כאהבת בנים לאביהם בשם אב לשון יחיד נקרא ה' עלינו וכמש"ה אל אחד בראנו אב אחד לכולנו והוא משום דאם יתפללו או ילמדו או יעשו מצוה רבבות בני אדם יכול להיות להם לכל אחד ואחד מחשבה אחרת אשר אין דומה מחשבה זו למחשבה זו אבל מחשבה אחת לכולם שעושים לאהבת ה' ב"ה ואותה אחדות מחשבה מושך עלינו להיות נקרא בשם אב אחד בני איש אחד אבל אם אנו עובדים לה' מצד היראה להקרבת השכר והרחקת העונש אזי נקרא בשם אדונים דספרי המחקרים מביאים כל אדם שבעולם אף אם הוא מלך אדיר שבאדירים אם הוא מבקש וחושק לאיזה דבר ורדף אחריה אזי מכונה אותו מבוקש לאדון והוא מכונה לאותו מבוקש בשם עבד בהיות שהוא עובד לאותו דבר ומבקש תחבולות איך ובמה יוכל להשיג אותה נמצא אם יש כאן מאה נפשות והם עובדים לה' בשביל קריבת השכר והרחקת הנזק וכל אחד מבקש שכר אחד. זה עשירות וזה בנים וזה בריאות הגוף וזה שלום זה כבוד וזה גדולה וכדומה לאין מספר נמצא לכל אחד יש אדון אחד והוא המבוקש מאת ה' ואז ה' ב"ה בשם אדונים נקרא לכל אחד ואחד בשם אדון אחד. (בית אהרן דליה ע"א וע"ב):

לח

עכו"ם מי שהוא מעורב בין עכו"ם דהיינו שיש לו עסקים ומ"ומ עמהם צריך לשמור עצמו מאד מאד שלא יזיק לו כי בקל יכול להתפס ברשתם לחלוק עצמו ממדרגת יהודותו

שיש לו כי לא די להאדם שהוא בעו"הז השפל אשר מלאכים אין להם כח לעמוד בזה העולם כמו שמצינו שפעם אחת באו מלאכים בעו"הז ונלכדו אבל באמת ישראל יש להם כח יותר ממלאכים והם יכולים לעמוד בזה העולם ולהתגבר על העו"הז ולהדבק בהבורא ית"ש אבל להיות ג"כ מעורב עם העכו"ם קשה מאד ע"כ צריך לשמור עצמו מאד מאד להיות כיתד חזק בל ימוט ממדרגת כשרותו ויהדותו (ליקוטי מוהר"ן ח"א דס"ה ע"ג):

לט

ע"ז מחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה כיון דהקב"ה בעצמו אמר מצוה זו מפיו ית' חוצבו בלהבות אש אוכלה ע"כ גדלה קדושת מצוה זו שאפי' המחשבה פוגמת בה כי אצל הקב"ה דיבור ומחשבה שוה אצלו וגם כי דבורו של הקב"ה היא מחשבתו והיינו טעמא נמי דשקולה ע"ז ככל התורה וכל המודה בה ככופר בכל התורה הואיל ומצות ע"ז מפי הקב"ה גופיה שמענו והיינו נמי טעם שישראל לא רצו לשמוע יותר מפי הקב"ה באמרם ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת אם יוספים וכו' באשר ראו כן תמהו קול ה' חוצב להבות אש ודיבורו כ"כ קדוש שכל היוצא מפיו יגדל בו העונש על המחשבה כמעשה ואם כל התורה כולה יהיה עונש זה ליכא תקומה ח"ו חלילה לשונאי ישראל שהרי אין אדם ניצול מהרהור עבירה בכל יום כמאמרם ז"ל. (אספקלריא המאירה):

מ

עבירה ארז"ל גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה:

הענין הוא כי האדם שעושה עבירה בפועל ובמחשבתו הוא מכוין לש"ש א"כ במחשבה הטובה נברא ממנו נשמת המלאך כנודע כי מכל מצוה ומצוה נברא ממנו מלאך קדוש וההיפך בעבירה וא"כ המחשבה שחושב בעבירה שהוא עושה מצוה נברא במחשבה טובה מלאך טהור כי המחשבה נמשך מהנשמ' שבאדם ע"כ מוליד בדומה נשמה ובמעשה העבירה שעושה בגוף נברא גוף ונברא גוף מלאך טמא ונודע שהקדושה בורחת מהטומאה וא"כ הנשמה הטהורה יכולה לעמוד בעצמה ויש לה תנועה לעלות למעלה להמליץ טוב על עושה ונעשה פרקליט אחד משא"כ גוף טמא שנברא מעבירה הוא גוף בלא נשמה ואין לו יכולת לעשות קטיגור על האדם משא"כ מי שעושה מצוה בפועל נברא גוף מלאך קדוש ומהכוונה הרעה נברא נשמה טמאה רוחניות הטומאה ואם כן הנשמה הטמאה יכולה להיות קטיגור על העושה ופעל אותה. והגוף הקדוש לא יוכל לעשות כלום כי אין לו תנועה בלא נשמה ואין יכול להיות פרקליט ומליץ יושר על

העושה. שע"כ גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה (ס' לב אריה פרשת מטות משם נשמת אדם):

מא

ערב הצדיק נתפס בעון הדור וכן עוללים ויונקים נתפסים והיינו מצד הערבות ויש להקשות דהא קיימא לן שלעולם אין דין המלוה עם הערב תחלה כ"א בערב קבלן והיכן מצינו שאנחנו ערבים קבלנים ז"לז כ"א סתמא נאמר אתם נצבים היום כולכם ערבים ז"לז ובשלמא גבי צדיק אפשר לדחוק ולומר דניחא ליה לצדיק להיות נתפס ולכפר על בני דורו אבל גבי יונקים ועוללים קשה עוד קשה הלא באיבוד רשעים רינה כתיב כמ"ש רבי אלעזר ברבי שמעון קוצים אני מכלה מן הכרם וא"כ כשאנחנו רואים אחד שהוא רשע אמאי אין בידינו לומר להקב"ה שיגבה חובו ממנו ואין אנחנו ערבים בעדו אבל הענין הוא שהקב"ה הוא המלוה והרשע הוא הלוה ואנחנו ערבים בעבורו וא"כ אם נאמר להקב"ה שיגבה חובו ואין אנחנו ערבים בעדו הקב"ה אינו רוצה עדיין לגבות חובו ממנו כי אולי ישוב ועד יום מותו מחכה לו ובנתיים הוא עושה עבירות רבות עד שאין לו לשלם כל אותן עבירות בדרך משל עושה ששה עבירות אשר על כל אחת ואחת חייב מיתה בעו"הז וא"א לו למות רק מיתה אחת ולכך גובה הקב"ה מהערבים ה' עבירות הנשארים מה שא"א לו לשלם. (אור לישרים דרוש ט'):

מב

ערבות כללות ישראל נמשלו לחוט המשולש ורמז לדבר כי צבור ר"ת צדיקים בנונים ורשעים וע"י הצדקים גם הרשעים ילבינו כשלג אבל אם הרשעים ברוב עוונותיהם ח"ו יכריעו אף הצדיקים ע"ז ביקש אאע"ה ואמר חלילה לך להמית צדיק עם רשע דהיינו שביקש להפרידן זה מזה ונמשלו לחוט הנעשה מטווית הצמר כשמפרידין אותו חוזר לצמרו. וז"ש אם יאדימו כתולע שהוא לשון הפעיל שדרך התולע שהוא הצבע שצובעין בו החוטין ויאדימו גם הצדיקים במדת הדין יפרידם זה מזה ויהיו כצמר כ"א לבדו וזהו ענין מחילת הערבות שלא יהיו ערבים זה בזה וזהו הטעם שבר"ה נפתחים ג' ספרים צדיקים לבד בנונים לבד רשעים לבד היינו מחילת הערבות כדי שלא יחייבו הרשעים את הצדיקים ואח"ך בחג שכבר זכו הצדיקים צוה הקב"ה על ד' מינים לחזור ולערבם יחד (פני' יפות פ' אמור):

מג

עקידה ענין העקידה מרמזת על היות ישראל בצרה ובגלות עקודים ידיהם ורגליהם וכמו שהיה יצחק יחיד לאמו כמו כן ישראל שנאמר אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה

וכמו שיצחק לא נשחט לגמרי כמו כן ישראל אינם כלים באורך הגלות וכמו שיצחק ניצול מחרב כמו כן בישראל הצילה מחרב נפשי איל אחר נאחז בסבך בקרניו רמז לאומות הנמשלו לאיל כענין שנאמר ואת האיל אשר ראית וכו' לפי שמנגחים את ישראל כאילים בקרניו מלשון וירם קרן משיחו או ע"ד שנאמר וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח שאז יהיו הם תמורת בנו בכורו ישראל וזה"ש ויעלהו לעולה תחת בנו היינו תחת ישראל שנקראו אילת השחר אשר יאמר היום בהר ה' יראה רמז לגלות שישראל מחכין תמיד ומצפין ואומרים היום ה' יראה שהרי בזמן שהוא בנוי אינן צריכין לומר כך אבל בזמן החרבן תמיד מצפים ואומרים היום יראה היום ויראה והיום רמז כמו שאמר אליהו היום אם בקולו תשמעו וזה"ש אשר יאמר היום בהר ה' יראה:
(הרב עיר גבורים פ' וירא):

מד

עיבור יש בני אדם יושבי חשך אע"פי שאינם רשעים כ"כ והן הם אע"פי שזכיותיהם מרובות מחובותיהם:
מ"מ אין מוותרין מעוונות כלום כי כבר אחז"ל כל האומר הקב"ה ותרן וכו' אלא מאריך אפו כביכול כי לא יוכל לראות אור בהיר בשחקים בטרם יתקן את כל אשר עיות ולדונו בגהינם אינם דנים אותם לפי שרובו זכיות ולאור באור החיים אין מניחים אותו עוונותיו שלא תיקן כי כל עון הוא קוץ מכאיב וגם חסר לבושו שצריך להיות בו רמ"ח פרקים וחסרים כמנין העונות ובמקומם תפור שק מכוער ומאוס ואין לבא אל שער המלך בלבוש שק. מה עושה הקב"ה אדם כזה לא בא בגלגול כי הגלגול קשה מאד להיות נולד מחדש אפי' בבן אדם זה רעה לו יותר ממאה גהינם אלא הקב"ה מביאו לזה העולם בסוד העיבור היינו שבאה לתוך איזה אדם אשר בחיים חיותו ואם האדם עושה עון מאותם עונות המועטים הנ"ל שהיתה הנשמה הנז' פועלת הרי יש לה אחיזה מיד באותו אדם ומשתלין אותה בתוכו כעובר הזה ונמצא יש לו ב' נשמות אחת של עצמו שהיה לו כבר ואחת זאת שנתעברה בו עכשיו ואם זוכה אותו איש ועושה תשובה על מעשיו אז יוכל לתקן גם הנשמה ההיא שנתעברה בו על עוונות שעברה במיעוטה ואז נתקנה הנשמה והולכת ממנו בעודו בחיים ולפעמים שהנשמה ההיא גוברת ומחטאה גם את האדם באותן העונות והיא הנפש החוטאת שעומדת ללכת אחר זוהמתה הראשון וכתבו חכמי האמת שעל הרוב אותם הבאים בעיבור בא האב בעיבור הבן כי הוא מוכן לתקן יותר מאחר ועליו מוטל הדבר (אספקלריא המאירה):

מערכת הפא

א

פרעה גבי פרעה נאמר ויקח שש מאות רכב ר"ל שאם תקח שש מאות רכב א"כ ישאר מאותיות רכב ריו"ו ופרעה היה רוצה לעמוד נגד הקדושה שהוא נגד שם ע"ב פסוקים ויסע ויבא ויט שיש בהם ריו"ו אותיות אבל הקב"ה אימעיט א' מחילו ונעשה מריו"ו יר"ה ואז ירה אותו בים (שם שמואל):

ב

פרעה כשנטבע בים סוף נדון בארבע מיתות ב"ד ונרמז בפסוקים ירה בים הוא סקילה כמ"ש ירה יירה. טובעו בים סוף הוא חנק כמשרז"ל מי שנתחייב חנק נטבע בנהר. ומ"ש ימינך ה' תרעץ אויב הוא ענין הרג כמ"ש רז"ל זרוע הנטויה זו החרב. ישלח חרונך יאכלמו כקש הוא שריפה והענין שנתחייב בארבע מיתות ב"ד הוא שפרעה אמר לא ידעתי את ה' והאר"י ז"ל כתב שד' מיתות ב"ד הוא לתקן הפוגם בשם הוי"ה ב"ה (פנים יפות פ' בשלח):

ג

פורים ג' מצות צוה מרדכי בו ביום א' לעשות אותם ימי משתה ושמחה והוא לכפר על מה שהתענו ביו"ט:

ב' משלוח מנות איש לרעהו והוא כדי לתקן הפירוד שביניהם ובזה יתאחדו בשלום יחדיו. ג' מחנות לאביונים הוא לפי שהיה ראוי שיזבחו זבחי תודה לה' על הניסים שעשה להם והב"המק חרב שאין להקריב קרבן לכן תיקן ומתנות לאביונים כי עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח ועוד כתיב והיה מעשה הצדקה שלום (גבול בנימן):

ד

פורים מה שחייב איניש לבסומי בפוריא ולשמוח ביין הוא דבהיות לעתיד בימות המשיח עתיד הקב"ה לשמחנו בשמחת היין כמ"ש הנביא בתרי עשר ומגילת אסתר אינה בטילה לעתיד לכן חייב אדם לבסומי ולשמוח ביין מעין דוגמא מהשמחה העתידה בימות המשיח ולכן גרם מיתתו אסתר במשתה היין לפי שלעתיד מגילת אסתר אינה בטילה ואז ישמחו ישראל בשמחת היין והמן הרשע רצה לאבד אומה העתידה לשמוח בשמחת היין לכן יבא מיתתו מתוך היין (מנחת אליהו ד"ן ע"ג):

ה

פרנס כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור מוחלין לו כל עונותיו והטעם הוא כי כל ישראל מתנהגים על פיו יצאו ועל פיו יבאו ע"כ צריך הוא להתקדש ולהכנע יותר מכל ישראל כמ"ש לבלתי רום לבבו מאחיו ואם היה לו איזה עון מקודם כיון שעבירה גוררת עבירה היה החטא ההוא שהיה בו מקודם ממשיכו לאיזה חטא ע"כ מוחלין לו כל עונותיו להיות נקי מן החטא (פנים יפות פ' ויקרא):

ו

פנחס ויקח רמח בידו ר"ל שנזכר ההלכה ע"י רמ"ח תיבות שבק"ש הרומז לרמ"ח איבריו של אדם ודקר את שניהם ועצר את המגפה ולכך זכה פנחס להיות מלאך ה' חי וקיים לעלמין הואיל ובא עם רמ"ח תיבות שבק"ש והיה מיחד שתי שמות שם הוי"ה ואדנו"ת שעולים מלאך שהוא צ"א לכך זכה ע"י כונתו להיות כהן ומלאך ה' צבאות תחת אשר קנא לאלהיו הוא אותיות לאליהו כי פנחס הוא אליהו (לב אריה פ' פנחס):

ז

פנחס השכר שניתן לו במעשה דזמרי הוא הברית שהיה ביד מרע"ה עכשיו צוה הקב"ה למשה שיחזור ויתן זה הברית במתנה לפנחס וכה יאמר בפומבי הנני נותן לו את בריתי שהיה בידי כה יהיה דברי מרע"ה לפנחס וזה הברית היה מה שראוי היה מרע"ה להיותו חי וקים לעולם זה ניתן לפנחס ולפי שנתעצל מרע"ה במעשה זה מוכרח היה לכפר אחר מותו על ישראל במה שנקבר מול בית פעור ועי"ל שהברית שניתן לו היינו אותו הברית הניתן למשה בקבלת התורה שנ' שם כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית וכו' והיינו פלפולא דאוריתא ניתנה למשה ועכשיו ע"י מעשה זה שהעמיד פנחס עמוד התורה שלולי הוא כבר ניטלה התורה מהם וכן אמרו בגמ' שאמרו להם בנות מואב איני שמעה לך עד שתכפור בתורת משה רבך ונמצא פנחס החזיר העטרה ליושנה וזכה ע"י כן לזה הברית שנעשה תלמיד חבר למשה שהוא עתיד לתרץ כל הספקות כי תשבי יתרץ קושיות והויות והואיל וניתנה לו פלפולא דאוריתא ניתנה לו ג"כ אור הגדול שהוא קירון אור הפנים (שם בשם הזו"הק וזרע בירך). ולעד"ן שזהו כונת רז"ל במדרש הנני נותן לו את בריתי שלום בדין הוא שיטול שכרו דהיינו בדין דהוא פלפולא דאוריתא כידוע דע"י הפלפול יוצא הדין לאורה הוא שיטול שכרו דהיינו שיזכה לזה וכדכתב הרב ודוק:

ח

פנים כמו כשהש"ית מראה פנים שוחקות חיים וטובה בעולם ולהיפך ח"ו להיפך כן הצדיק כשמראה פנים שוחקות טובה וחיים בעולם ולהיפך ח"ו וז"ש משה"ה ראה נתתי לפניכם היום את החיים ואת הטוב וכו' היינו לפנים שלכם (ליקוטי מוהר"ן):

ט

פסח צוה הקב"ה לקיחתו ד' ימים קודם שיום הקב"ה הוא אלף שנים ובאותו זמן כבר עברו ב' ימים היינו ב' אלפים לזה צוה הקב"ה לשחוט הפסח ע"ז שר של מצרים שהוא ראש לכל שרי האומות המקטרגים על ישראל ד' ימים לזכור שלא נשארו עוד רק ד' אלפים שאז ישחט הקב"ה השטן המקטרג עצמו כדכתיב ביום ההוא וכו' (ילקוט דוד בשם חן טוב):

י

פרנס כשפרנסי הדור ומנהיגי הדור מתגאים אזי הקב"ה מקים עליהם בני אדם שיחלקו עליהם וידברו עליהם כדי שלא יזוחו דעתם עליהם כמשחז"ל אין ממנים פרנס על הציבור אלא א"כ קופה של שרצים תלוי מאחוריו וזה פי' סוד שמובא בע"הח שער אריך אנפין פרק י"ב אחוריים דמ"ה תסיר מה נשאר פ"ה פי' ע"י קופה של שרצים שתלוי מאחוריו עי"ז מחזיק עצמו בבחי' מה ואפס ואין וכשמסיר ממנו מה שאין מחזיק א"ע בבחי' מה אלא שהוא מתגאה אזי נשאר פ"ה היינו שבני אדם פותחים את פיהם ואומרים חזור לאחוריך ומבזים אותו (שם):

יא

פרעה נלקה בעשרה מכות מפני שהוא הכחיש בחידוש העולם ושיש סיבה ראשונה כמו שאמר מי ה':

ולפיכך היה מן הצורך להראות לו אות ומופת על כל מאמר שבעשרה מאמרות נברא העולם וכל מכה היא מכוונת כנגד מאמר אחד שבו נברא העולם וכדרך שגלתה התורה בחידוש כל המאמרים כן מחייב ההכרח להראות למכחיש ראיה על כל העשר מאמרות וכשיראה כי עושהו יגיש חרבו על כל מאמר להחריבו ולהפכו אז נודע כי הוא אשר יצר כל בחכמה ואין בלתו ואין בידו ית' מעכב. מכת הדם לברר בריאת המים שבמאמרו יתבר' נהפכו המים נגד ישרצו המים שרץ נפש חיה היה המכה ושרץ היאור צפרדעים נגד בריאת הארץ היה מכת הארץ שהוא הך את עפר הארץ והיה כנים. נגד מאמר תוצא הארץ נפש חיה בהמה וכו' היה מכת ערוב. נגד בריאת השמים היה מכת דבר שכן כתב הרמב"ם במורה נבוכים כי נפש הבהמות השמים מכינים אותה. נגד בירור בריאת

אדם היה מכת שחין שהוא גוף האדם. נגד מאמר יהי רקיע שהוא מקום התהוות הגשם והברד היה מכת ברד. נגד מאמר תדשא הארץ דשא עשב היה מכת ארבה שהשחית כל ירק עשב נגד מאמר של בריאת המאורות ותלייתן היה מכת חשך דכיון שהוא שולט להעדירן מכל וכל הרי הוא העושן והתולאן. ונגד מאמר פרו ורבו שהוא מה שנתן כח המוליד בדומה היה מכת בכורות להורות כי הוא המבחין בין טיפה של בכור והוא הנותן כח המוליד בדומה שאין אפשרות להבחין רק להנותן כח המוליד (מעשה נסים):

יב

פה אדם נחלק לג"פ י"ה וחוה כשאכלה מעץ הדעת פגמה פיה וניתוספו לכל ג"פ י"ה פ' ונעשה שלשה פעמים פיה וזה היה עיקר פגימתה שהביאה שלשה פיפין וצריכה כל פ' לי"ה ואלו הג' פיפין שקלקלה חוה היינו לנגד שלש עוונות שעשו כמשרז"ל אד"הר עבר על ע"ז ג"ע ש"ד וכל אחד נתן כח לפ' א' להגביר בחיצונים ולפיכך נתעוררו שלש פיפין והנה ישראל במצרים תיקנו ב' פיפין ומשה תיקן א' ונר' שמשה תיקן אותה פ' של ג"ע והיינו דאמר ליה הקב"ה מיד בגילוי הסנה של נעליך ודרשו בזו"הק שציווי זה קאי על פרישת האשה ולא היה יכול משה להוציא את ישראל ממצרים עד שיתחיל לתקן תחלה פ' של ג"ע כי השני פיפין אחרים שהם ע"ז וש"ד כבר תיקנו ישראל בעבודת פרך דכתיב שני פעמים בקרא בפרך ושניהם סוף פסוק ולא נזכר עוד תיבה זו בכל המקרא ודרשו חז"ל אל תקרי בפרך אלא בפה רך רמזו לנו הסוד הזה שעשו הפה רך והמתיקו הפיפין כי לעומת ע"ז עבדו בהם בעבודה קשה וכו' ולעומת ש"ד השליכו כל זכוריהם ליאור ושחטו הילדים אך הפ' הג' שהיא לעומת ג"ע לא הותקנה לפיכך הוצרך משה לתקן בפרישתו מן האשה כנ"ל. ולעומת אלו הג' פיפין שקלקלה חוה הם ג' פיות לגהינם וכל פתח נתקן לעומת אותו המיועד לו דהיינו לנגד ע"ז הרי אותו הפה גי בן הנם אשר הוא סמוך לירושלים כמו שדרשו רז"ל על פסוק ובנו במות התופת אשר בגיא בן הנם לישרף את בניהם ואת בנותיהם באש ודרשו רז"ל באש שרפו בניהם באש והיינו ע"ז. ואותו פה אשר במדבר מקום הפקר היא כנגד ג"ע שכל הנואף ומנאפת עושים עצמם הפקר כמש"ה ותפשקי את רגליך לכל עובר ואותו פה אשר בים היא כנגד ש"ד מאותן ששופכין דמם כמים (אספקלריא המאירה וע"ש בפ' שמות ובפ' קרח ותראה נפלאות מתורתו):

יג

פרנסה הבהמות מתפרנסין שלא בצער מפני שהם מעלים את מאכלם מבחינת צומח לבחינת חי לכך הפרנסה רודפת אחריהם כדי להעלותם והיה ראוי יותר כאדם שהוא

בחי' מדבר שתהא הפרנסה רודפת אחריו אלא שאם האדם אוכל שלא בכוונה הוא מתקלקל יותר ממה שהיה משא"כ בבהמה (פנים יפות פ' בראשית):

יד

פורענות קודם כל גז"ד שבעולם ח"ו מאספין כל העולם אם מסכימין להדין ההוא ואף את האיש בעצמו שנגזר עליו הדין ח"ו שואלים אותו אם מסכים אזי נגמר הדין ח"ו והענין כי בודאי אם ישאל לו בפירוש על עצמו בודאי יכחיש ויאמר שאין הדין כך אך מטעים ושואלין לו על כיוצא בו והוא פוסק הדין ואזי נגמר הדין וכענין שמצינו בדוד המע"ה בבוא אליו נתן הנביא וכו' וסיפר לו מעשה האורח ענה ואמר חי ה' וכו' ואת הכבשה וכו' אזי נפסק הדין על דוד כאשר יצא מפיו וזהו נפרעין מן האדם מדעתו כלומר ששואלין דעתו ואעפי"כ הוא שלא מדעתו כי אינו יודע שהדין הוא עליו והענין הוא עמוק מאד איך שואלין לכל אדם כי בכל דבורים וספורים שאדם שומע ימצא שם דברים גבוהים ורמים וצריך ליזהר בזה מאד לבלי לגמור הדין עד שישנה וישלש כי הוא סכנת נפשות והדברים עתיקים כי יש בזה ענין ספורי דברים ענינים גבוהים (ליקוטי מוהר"ן):

טו

פרה עיין מה שכתבתי באות י"ב שחוה שאכלה מעץ הדעת צירף ג' פיפין לג' י"ה ולזה הסוד היתה פרה אדומה כי בהצטרף ג"פ פ' לג"פ י"ה הרי ג"פ צ"ה והם בגי' ממש פרה ולסוד זה היתה פרה לטהר זוהמת הטומאה ראשונה הנ"ל והרי גם צריך ליתן בה ג' מינים עץ ארז ואזוב ושני תולעת עם פרה הרי רפ"ח לתת כח להוציא רפ"ח נצוצות הקדושה שהטביע אד"הר בחטאו יותר מכל הקליפות שכל עיקר בריאת מעשה בראשית היה כדי לתקן רפ"ח נצוצין הנ"ל בסוד ורוח אלהים מרחפת כנודע לחכמי האמת וענין הפה שצירפו בחטאם זה היה עיקר הפגם שהפרידו יסוד מן מלכות כנודע והרי יסוד בגי' פ' ע"כ פגמו ב"פ וגרמו להעלות אותן פיפין א"ף קצ"ף שצ"ף ועי"כ גרמה מיתה לעולם וזש"ה ומוצא אני מר ממות את האשה די"ל אמאי אמר לשון מר שהרי בכל מקום שמזכיר בקרא טובה והפכה הרי רעה בא כנגדה שבמלת רע כלול כל צרה שבעולם אבל מר אין מקום לומר כלל אבל סוד הענין שחוה בחטאה הוציאה ג' פיפין מהחיצונים שהם עיקרם מות וזהו קדושת הלשון שאמר ומוצא אני מר ממות ר"ל ג' פיפין אלו שהן בגי' מר הן המוצאת ממות את האשה היינו שבאו ע"י אשה היא חוה שהביאתן לעולם (אספקלריא המאירה):

טז

פרה סוד פרה אדומה לא נגלה אלא למשה רע"ה כי אילולי חטאו בעגל היו מקבלים לוחות ראשונות ששם היה כתוב כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בתורה וכשנשברו הלוחות ראשונות נגזרה גזרה על ישראל שילמדו תורה בטורח גדול ולכן הפרה שבאה לכפר על העגל אין טעמא נודע אלא למשה שקבל את הלוחות ואח"ך שברן אך למי שהיה לו עסק בעגל כאהרן קדוש ה' שאע"פי שכל כוונתו היתה לשמים עכ"ז כתוב אשר עשה אהרן ולכן טעם הפרה נעלם ממנו וזהו שאמרו בפסיקתא ויקחו אליך רמז שכל פרות כלות ושלו קיימת לפי שהיו צריכים ליתן בכל פרה מאותה של משה כי לו לבדו נגלה רז זה אבל לעתיד שיכופר עון העגל לגמרי יתגלה לכל טעמא ולא תהיה נעלמה. (גבול בנימן):

יז

פריה ורביה הנשים פטורות מפריה ורביה מפני שהאדם נברא ממקום המזבח. ומשם נעשה גופו והאי עפרא היה ממקום מקודש מקום המזבח אשר הוא קדש קדשים כי עליו יקרבו בני ישראל את זבחיהם לה' ומה נורא המקום הזה דנתקדש קודם בריאת העולם א"כ עליו על האדם לשלם הקרן והחומש כי מעל בהקדש וגזילה גבי איתיה ואשר חטא מן הקדש ישלם וחמישתו יוסף עליו שיהא הוא וחומשו חמשה לכך צוה ה' לפרות ולרבות ולהעמיד תולדות לעבודת מלך מלכו של עולם והמה הוספת חומש שמוסיף ולכך ס"ל לחד מ"ד דמצות פריה ורביה הוא ב' זכרים וב' נקבות והאדם עם אשתו הוא גוף אחד נמצא הם חמשה ואף דלכאורה החומש מרובה על הקרן אכתי הבנים טפלים להאבות והאי עפרא שהיה ממקום המזבח אין לו רק קדושת בדק הבית כמו שהקדיש עצים ואבנים לבדק הבית כן הדבר הזה שהקדיש הקב"ה המקום ההוא לבנות עליו בית הבחירה ואנן קי"ל דאין מועל אחר מועל אלא בבהמה וכלי שרת ולכן נשים פטורות מפריה ורביה כי מאיש לוקחה וביצירת האדם בשר ודם מאדמה כבר יצא לחולין ועליו לשלם להקדש ולא האשה ומש"ה נשים פטורות מפריה ורביה (נחלת בנימן):

מערכת הצדי

א

צדקה כשמוליכין אל האדם לקבר הצדקה מהלכת לפניו תחלה ובשכבו שמה היא שוכבת אצלו וכשמביאים אותו למשפט אלהים היא מתעטפה בו ואינה נותנת לשום משחית להגיש אליו והקב"ה רואה כביכול ויודע מעשיו הרעים ושואל מה את ידידה

מתחברת ומתבקשת אצל האיש הלזה אשר פחים סביביו ורשע וכסל בפניו יענה והיא משיבה מארי מלכי שלי הוא זה והוא אהבני וקרבני מעודו ע"כ אחזתיו ולא ארפנו כי אהבה עזה אהבתיו וכשרואה הקב"ה כביכול כן מצוה בעבורה להצילו מדעתו (אספקלריא המאירה) ולעד"ן עפי"ז פסוק אשרי משכיל אל דל דהיינו שנותן צדקה ביום רעה דהיינו יום הדין הגדול והנורא ימלטהו הצדקה מהדין וכדכתב הרב ומהו המילוט ה' שממ"הד שהיה מתוחה עליו מחמת מעשיו הרעים ע"י הצדקה שממליץ בעדו נעשה ה' רחמים גמורים:

ב

צדקה ע"י נתינת הצדקה מקרב שם הוי"ה ב"ה דפרוטה של הנותן כמין יוד וה' אצבעות הרי חצי השם ויד המקבל הפשוטה כוי"ו וה' אצבעותיו הרי ה"א אחרונה ואם הבא לשמוע לעצת היצ"הר לכבוש פנים נגד האביון אשר בוש ונכלם לתבוע חלקו ולא יתן עד שיבא ויהיה פושט יד אז בא השם מקודם ו"ה של המקבל ואח"ך י"ה של הנותן ונעשה משם הוי"ה והי"ה ובזה פי' והסרותי את כפי וראית את אחורי ופני לא יראו דהיינו והסרותי את כפי אם לא תתן צדקה ותאמר מה לי להשכיל אל דל יבא ויפשוט ידו ויתבע חלקו אזי אתן לו אם תעשה כן וראית את אחורי שיהיה השם שלא כסדר ופני לא יראו דכשהשם הוא כסדר נק' פנים וכנודע. (חוות יאיר חדש). ולעד"ן שזהו כוונת הפסוק נתון תתן לו וכו' דהיינו נתון תתן לו קודם שיבא לשאול ואל ירע לבבך וכו' כלומר אל ירע בעיניך ליתן לו קודם שיבא לשאול ותאמר אם רוצה יבא וישאל לא תעשה כן כי בגלל הדבר הזה אם תעשה כן ליתן לו קודם שישאל יברכך ה' שיבא השם כסדר וכשהשם הוא כסדר הוא רחמים גמורים וברכה:

ג

צדקה העשיר המפרנס לעני אין צריך למיתה להורות שהוא ית' יחיד בעולמו דמהיכא תיתי למה יאמרו המינים שיש ח"ו שתי רשויות אם מכח נעשה אדם הרי כיון שנותן צדקה מורה שמה שנאמר נעשה אדם קאי על העני שהקב"ה אמר לעשיר נעשה אדם ביחד שאנכי אברא אותו ואתה תפרנסהו. (אורי וישעי. (ולעד"ן שזהו מש"ה וצדקה תציל ממות והרי הוא מבואר:

ד

צדקה היא תיקון הברית כי פגם הברית הוא כי היה צריך להשפיע בקדושה למקום שצריך להשפיע והוא בחטאו סילק ההשפעה משם והמשיכה למקום אחר וע"כ התיקון הוא ע"י הצדקה שעי"ז חוזר ומשפיע לשם אל הקדושה ועי"ז נתתקן וע"כ כשנותן לעני

שאינו הגון אזי אדרבא הוא נפגם יותר כי חוזר ומשפיע למקום שאינו צריך (ליקוטי מוהר"ן):

ה

צדקה היא תועלת הגוף והממון. הממון שנא' יש מפזר ונוסף עוד וכו' והגוף כענין שנאמר אצל הצדקה וארוכתך מהרה תצמח ועצמותיך יחליץ וכתיב ומבשרך אל תתעלם היינו מבשרו ממש. (הרב עיר גבורים פ' וירא):

ו

צדקה היא סגולה גדולה ומועלת מאד להנצל מהרהורי ניאוף אך עכ"פ אסור לסמוך ע"ז ולהיות מעורב עם הנשים ולהרבות שיחה עמהם ח"ו רק שאינו מזיק לו כ"כ וזהו ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה וכו' אבל אין האיסור רק שלא ירבה אבל מה שהוא מוכרח אין מזיק לו וזה נעשה ע"י הצדקה שהיא מצלת מהרהורי ניאוף שהם בחינ' אבי אבות הטומאה בחי' מות וצדקה מצלת מהם כמש"ה וצדקה תציל ממות ה' יצלנו. (ליקוטי מוהר"ן). ולעד"ן שעפי"ז יובן מאמרם ז"ל בבתרא כל הרגיל בצדקה הויין ליה בנים בעלי חכמה וידוע שמי שיש לו הרהורי ניאוף הוא שותה בכוס זה ונותן עיניו בכוס אחר ומזה בא פריצי הדור וטפשים זהו אומרו כל הרגיל בצדקה וסגולת הצדקה היא להנצל מהרהורי ניאוף ובזה מכוין כוונתו ומקדש עצמו וממילא הויין ליה בנים בעלי חכמה:

ז

צדקה הנה בא"ב יש ששה פיפין. דהיינו אל"ף אי אפשר לקרות בלא ף' וכן כ"ף וך' וקו"ף ופ"א וף' ג"כ א"א לקרות בלא פ' נמצא בא"ב ששה פיפין וששה פעמים פ' גי' ת"ף כמנין ליל"ת והנה חיו כשאירע לאדם מקרה בלתי טהור הוא ע"י הקליפה הנ"ל כידוע והנה הקליפה הנ"ל יונקת מן הא"ב כמנין שמה היינו מן הפיפין הנז"ל ונעשה מן הפ"א אף לפיכך ארז"ל איש ואשה שזכו שכינה שרויה בניהם לא זכו היינו שהוא בלתי טהור אש אוכלתו כי האותיות עצמן של הפיפין היינו א כ ך פ ף ק הנ"ל הם גי' אש ונוקמין בו וכשנותן צדקה בסתר פודה הנצוצות הקדושות מן הקליפות ונעשה מן אף פ"א וזהו מתן בסתר יכפה אף מלשון כופה עליו כלי שהוא לשון הפיכה ונעשה פ"א וזהו יכפה אף שכופה והופך האף ונעשה פ"א (שם):

ח

צער בכל ענייני צער בגשמי וברוחני שם יש ניצוץ קדוש ממנו ית' כמשרז"ל דבזמן שאדם בצער שכינה מה הלשון אומרת וכו' פי' שיש לה צער בצער האדם כיון שאדם הוא ניצוץ

וענף מהשכינה אלא שהוא בתוך כמה לבושין וכאשר יתן אל לב להבין שגם כאן הוא ית' אתו עמו אז הוסר ונתגלה הלבוש ונתבטל הצער (אור הגנוז):

ט

צרות כל הרפתקאות דעדו עליו יתן לב להבין שהוא בשכינה ולא נזדמן זה רק כדי שיתפלל עבור השכינה הנק' זאת שנק' את כלולה מן כ"ב אתוון ויכוין לחבר עמה ז' ספירות שלה נק' בת שבע הרי זאת וזהו על זאת יתפלל כל חסיד גם יכוין לחבר מדרגה תחתונה שבמלכות הוא אות ת' עם ז' מדרגות שלה אל אות א' שהוא פלא והבן (כתר שם טוב):

י

צרות כל הצרות והיסורין והגלות אינו אלא לפי ערך חסרון הדעת וכשנשלם הדעת אזי נשלם כל החסרונות. כמ"ש אם דעת קנית מה חסרת וכתיב לכן גלה עמי מבלי דעת ועיקר החיים הנצחיים יהיה לע"ל מחמת הדעת שירבה שידעו הכל את ה' וע"י הדעת יכללו באחדותו ואז יהיו חיים נצחיים כמוהו ית"ש כי ע"י הידיעה נכללים בו ועיקר הידיעה יהיה לע"ל כדכתיב ומלאה הארץ דעה וכו' ומחמת הדעת לא יחסר כל טוב ויהיה כולו טוב (ליקוטי מוהר"ן).

יא

צרה אפי' בהצרה עצמה הש"ית מרחיב. כי אם יסתכל האדם על חסדי ה' יראה שאפי' בעת צרה שהש"ית מיצר לו גם בהצרה עצמה הש"ית מרחיב לו ומגדיל חסדו עמו וזהו בצר הרחבת לי. מלבד מה שאנו מצפים שהש"ית יושענו בקרוב מכל הצרות וייטב עמנו מאד (שם):

יב

צדיק כשהעולם אצל הצדיק אז יש לו ממשלה כי אלישע פעם נכתב איש האלהים ופעם אלישע סתם וארז"ל כשהיו בני הנביאים אצלו היה נקרא איש האלהים וכשהיה לבדו נקרא אלישע סתם (שם):

יג

צדיק במספר קטן היא ט"ו כמנין י"ה רשעים הוא במ"ק י"ז שהוא יז נצחם וכשהקב"ה ממעט הרשעים אז נעשה מי"ז טוב וזהו ועוד מעט ואין רשע ר"ל כשיתמעט הרשע אז ואינו שיהיה טוב. (שם שמואל) ולעד"ן שעפי"ז יובן מאמרז"ל צדיקים אפי' במיתתם קרויים חיים ורשעים אפי בחייהם קרוים מתים ונאמר שהמיעוט הוא כעין מיתה שמצמצם את השם זהו אומרו צדיקים אפי' במיתתן כלומר כשממעטין שמם במ"ק

קרוים חיים שצדיק במ"ק י"ה שם אלהים חיים ורשעים אפי' בחייהם שהוא שמם בלתי מעוט קרוים מתים שכן רשעים בגי' כרת:

יד

צדיק וטוב לו צדיק ורע לו הענין הוא שלכל אדם יש לו נפש הבהמית דהיינו מקליפת נוגה שהוא טוב ורע וכשהאדם הוא צדיק גמור עד שמהפך הרע לטוב אז נקרא צדיק וטוב לו' צדיק ורע לו הוא דהיינו שיש בו עדיין מעט מזער רע בחלל השמאלי אלא שכפות ובטל לטוב מחמת מעוטו ולכן נדמה לו כי ויגרשהו וילך לו כולו לגמרי נקרא צדיק ורע לו (ליקוטי אמרים):

טו

צדיק ורע לו רשע וטוב לו הטעם הוא משום דשכר מצוה אינה משתלמת רק אחר מותו והרשעים בחייהם קרוים מתים ולכך שכרם משתלמת בהאי עלמא וזהו הטעם דרשע וטוב לו משא"כ בצדיק שכרו בחייו ליכא רק אחר מיתתם וזהו הטעם דצדיק ורע לו ועוד משום דדינם של בני אדם בחטאם כמו דין נזיקין דדינו בעדית והצדיק הוא העידית. אבל השכר ממצוותיו אינו נוטל הצדיק רק לעו"הב. (צפנת פענח חדש):

טז

צדיק ורע לו רשע וטוב לו מפני שהקב"ה הוא צופה לאדם וחפץ בהצדקו והקב"ה יודע העתידות אם רואה באדם שהוא צדיק גמור ולא ירום לבבו לבעט מתוך העושר כמו שמצינו לרבינו הקדוש שהרים עשר אצבעותיו ואמר גלוי וידוע וכו' שלא נהניתי מהעו"הז אז משפיע לו הש"ית טובות בעו"הז עד בלי די אבל כשרואה הש"ית שהעושר יזיק לו לנפשו כדכתיב וישמן ישורון ויבעט וכתיב ורם לבבך ושכחת וכו' אז מונע הש"ית ממנו העושר למען הצדיקו וכן הוא הענין ברשע שיש רשע שמתוך שמכבדין אותו בני אדם מפני עושרו הוא בוש מלעבור מחשש העדר כבודו אז משפיע לו הש"ית עושר למונעו מן העבירה אבל רשע שיודע הש"ית שלא יועיל עושרו ויבעט ביותר ולא יחוש לכבודו מעוצם רשעתו אז ורע לו כראוי לו. (פנים יפות):

יז

צדיק במעשיו הטובים יכול הוא להעלות את נפש הרשע ואם לא יוכל להעלותו מחמת שנשתרש בחטא אעפי"כ מביאו לידי הרהור תשובה וכן הרשע אם מרבה לחטא יכול הוא להחטיא את הצדיק כי אוי לרשע ואוי לשכנו ואף שאינו יכול להחטיאו בפועל מביא את הצדיק לידי הרהור עבירה (ליקוטי יקרים):

יח

צדיק הוא מגן על הדור ועל ידו בא שפע וטובה לכל הדור כמ"ש כל העולם כולו נזון בשביל חנינא בני וגם מביא אור גדול וקדושה רבה לכל האנשים המתקדשים והמטהרים וכמ"ש כשעלה אליהו למעלה נתמעט הנבואה מן הנבאים הרי שבמיתת הצדיקים שיש בזה טובה לרשעים גמורים שנתחייבו מיתה ונצולים במיתתם אבל רעה גדולה היא לכל הכשרים שבדור ההוא כענין הפרה אדומה שמטהרת את הטמאים ומטמאת את הטהורים (פנים יפות):

יט

צדיק אי אפשר לצדיקים גמורים העומדים במקום טהרה להוציא נצוצות הקדושה המעורבים במקום טומאה מחמת ההרחק רב שבניהם אבל הבעלי תשובה שבשעה שחטאו נפלו בתוך מקום טומאה כשחוזרין בתשובה ועולים ממקום טומאה לטהרה מעלים עמהם כמה נצוצות הקדושה שבתוך הטומאה למקום טהרה ובזה פי' במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (פנים יפות):

כ

צרה בזמן שישראל בגלות שרויין בצרה אז מצינו ד' דברים השרויים יחד א' ישראל ב' הקב"ה שאף הוא כביכול עמהם בצרה כמשרז"ל ממה שנ' עמו אנכי בצרה ג' היינו התורה השרויה עמנו בגלות כי בזמן שהבנים גולין אז מקורות החכמה סתומים והתורה מונחת בקרן זוית אין דורשה ואין מבקשה מקוצר רוח ומעבודה קשה כענין שנאמר ואבדה חכמת חכמיו וכו'. ד' המלאכים השרויין בצרה בזמן שישראל בגלות כמשרז"ל שבזמן החרבן נתמעטו המלאכים וכתיב הן אראלם צעקו חוצה וד' אלו שרויין יחד בגלות כדי שיהיו ישראל מובטחין שיהיו נגאלין. (הרב עיר גבורים פ' וארא):

כא

צרה לעולם הקב"ה כביכול מצטער אפי' בצרתן של רשעים כי הכל מעשה ידיו ית' אמנם זהו דוקא כשאינו יוצא מזה קדוש השם אבל כשיוצא ממפלת הרשעים קד"ה אזי גם הקב"ה שמח וכמש"ה באבוד רשעים רנה (זכות הרבים דל"א ע"ד משם הרב מוהרימ"ט זלה"ה):

כב

צדקה הוא גורם גדר בפני העושר שלא יבא לידי רום לב מתוך העושר כענין שנ' וכסף וזהב ירבה לך ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך ולפיכך הרוצה לגדור בעד ממונו שלא יביאהו לידי רום לב אז יחסר ממונו בצדקה ובזה הוא גודר בעדו כענין שנאמר בישעיה

ותפק לרעב נפשך וכו' וכתיב באותו ענין וקורא לך גודר פרץ וכו' שבצדקה הוא גודר הפרצה הבאה מן העושר וזה"ש מעשרות סייג לעושר הזכירו לשון סייג לפי שבזה הוא גודר בעדו. (הרב עיר גבורים פ' מטות):

כג

צפרנים אמרו רז"ל הקוברם צדיק והוא מטעם שאוחז במדת יוסף שנקרא צדיק על שזן טובים ורעים בשני הרעב ומדת הצדיק לזון לכל וזה הקובר צפרניו בארץ נותן מזון לרשע שהוא נחש כי עפר לחמו ובפרט בענין אכילת הצפרנים שהולך אחריהם שזהו חלקו שהם קליפת האדם אשר בו נתלבש בעבורו ולכן הקוברם נקרא צדיק (מנחת אליהו ד"ל ע"א משם הרב מוהר"י טאייטאצק ז"ל):

כד

צדיק נתפס בעון הדור היינו בישראל לא כן באו"הע. והוא מפני דהא דהצדיק נתפס בעון הדור הוא מטעם ערבות א"כ ישראל שהם ערבים ז"לז נוטל הערב שלהם שהוא הצדיק והם נצולים אמנם או"הע שאינן ערבים זה לזה אין צדיק שלהם נתפס בעבורם (תולעת שני ד"ה ע"ב):

כה

צדיק בעת מיתת הצדיק הוא מבקש מן העומדים שם לכבוד יציאת נשמתו שיחזרו בתשובה גדולה ע"י ראייתם מיתת הצדיק וע"י תשובתם ובכיותם וטהרת העומדים שם יש תקוה גדולה לאותו נשמת הצדיק שע"י חזירתם בתשובתה הם מגרשים ממנו כל הדין וכל הקליפות בהיות שמסלקים מהם עצמם כל מיני קטרוג וכוחות טומאת עונותם ואז זכות הרבים תלויים במיתתו אבל אם הם עומדים ח"ו בקשיות ערפם ואינם חוזרים בתשובה והם בעצמם מסובבים עם כוחות טומאת עונותם אז יש לו צער גדול לצדיק ולנשמתו ולא די שיש לנשמה ולגוף צער משל עצמם אלא אף זו שיש להם צער מן הקליפות וסביבות חצונים משל אחרים כי אף שהעומדים שם יש להם עיני בשר ואינם רואים כלום אבל נשמת הצדיק בשעת פרידת מן הגוף ואז בלי התלבשות החומר ואז היא רואה הכל ובראותה שעומדים שם סביבות כתות כתות כוחות הטומאה מהעומדים שם אז היא בבהלה וחלחלה גדולה עד מאד (בית אהרן דכ"ו ע"ב):

כו

צדי הוא צורת נו"ן הנושאת אות יו"ד על שכמה ומשניהם נעשה אות הצדי והוא רמז על נו"ן הנפולה שאין לה תקומה רק ע"י שתעמיס על שכמה אות היהודות ומאז שבע יפול צדיק וקם (ספר החיים):

כז

צדיק יש צדיק שהוא מצד עצמו ויש צדיק שהוא מצד אבותיו והסימן לזה הוא כי הצדיק שהוא מצד אבותיו כל מה שיגדל יתמעט צדקותיו מחמת רחוקו מיום הלידה שלו והצדיק שהוא מצד עצמו הוא מוסיף והולך והענין הוא כי הצדקות שהוא מצד עצמו מצד קירוב הנשמה באסיפת הצדיק נשמתו עולה למעלה ומתדבק בה' ונהנה מזיו השכינה בעו"הב וע"כ מה שהוא קרוב יותר לאסיפתו מתגדל בו צדקתו מחמת קריבתו לשורשו ולתכליתו בשרשה העליון וכן הוא במידת הרשעות (פני"י פ' נח):

כח

צדיק נשמות הצדיקים עוברים דרך גהינם כדי להעלות משם את הרשעים שנדונים בו והם אותם אשר הרהרו תשובה קודם מותם ועכ"פ לא יוכל לעלות רק אותם שיש לו להצדיק איזה תפיסת יד בהם או שהם בני גילו ומכ"ש אם הם בני עירו שהיה עליהם לראש דהכי איתא בזו"הק כל עיר ועיר ראש שלהם הוא כלול מכולם כשם שמשה היה כלול מכל ס' ריבוא ישראל והרי כל אותם הם בני גילו ויכול להוציאם וכן אפי' אחרים שמספדים ומתאבלים עליו ואומרים עליו ד"ת ושבח מעשיו או אותם ששומעים ומצטערים עליו כל אותם תפיסת יד יש לו בהם שיוכל להוציאם (אספקלריא המאירה):

כט

צדיק מצינו בכמה דוכתי בגמ' ומדרשים שהצדיק נתפס בעון הדור וזה צריך טעם למה זה כל העדה יחטאו ועל הגדול שבהם שלא טעם טעם חטא יקצוף אבל הענין הוא שהקב"ה ברא את עולמו במד"הד ובמד"הר כמ"ש ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים שאלו בראו כולו דין אם היו באים לידי עבירה לא היו מתקיימים אפי' שעה אחת ואלו בראו כולו רחמים לא נענש אדם מעולם לכך שיתפס יחד שאם יתחייב העולם יתן לכל אחת מן המדות חלק אחד דהיינו חצי העולם למד"הד וחצי העולם למ"הר ולפי שגדול הדור שאין כמוהו בישראל בחסידות ובחכמה שקול הוא ככל הדור לפיכך כשישראל חייבים כליה ח"ו מאת ה' וצריך ליתן למד"הד ולמד"הר לכ"א חלקו מחצה על מחצה מה הקב"ה עושה מחלק את ישראל לב' חלקים דהיינו גדול הדור ההוא חלק א' וכל ישראל חלק שני כי שניהם שקולים הן והיה מן הראוי שיטול מד"הד את כל ישראל לחלקו לענשם ע"פי הדין כאשר המה חטאו ונתחייבו כליה ומד"הר יטול את גדול הדור לחלקו לרחמו אבל לפי שהוא ית' בתחלת הבריאה הקדים מד"הר למד"הד לכן מד"הר קודמת לברור לעצמה חלק היפה שבהן והגדול שבהן נוטל מד"הד כדי שיתקיים העולם מיהו לא שייך האי מילתא אלא בגדול הדור שאין כמוהו בכל הדור ששקול ככל הדור

אזי די לו למד"הד שיטול אותו לחלקו אבל אם גדול הדור איננו גדול כ"כ להיות שקול ככל ישראל אז אין די לו למד"הד ליטול א' לחלקו וצריך הקב"ה לצרף כמה גדולי הדור להדדי עד שיהיו שקולין ביחד ככל הדור ונוטלת מד"הד כולם לחלקו. (לב אריה פ' נח משם תורת חיים):

ל

צדיק ע"י ג' מדות נקראים הצדיקים בנים למקום א' ע"י מדת האהבה שתהיה לשמה לשם ה' בלי תערובת אהבה זרה. ב' ע"י מדת היראה שהיא יראת הרוממות ולא יהיה בה תערובת יראה זרה. ג' ע"י מדת הת"ת להיות מפאר ומשבח ליוצר בראשית ולא יהיה בו תערובת התפארות גרוע לפאר את עצמו (אור הגנוז משם ס' תניא):

לא

צדיק לכל צדיק יש ב' שמות כגון אברהם יעקב משה כי יש לו שתי נשמות א' בעו"הז וא' לעו"הב אבל ביצחק שפרחה נשמתו של עו"הז ונכנס בו של עו"הב לא כתיב רק פעם א' יצחק. (ס' לב אריה פ' תולדות):

לב

צדיק מה שאין לצדיק בעו"הז קורת רוח גם כשהוא מתפלל לפעמים על עניני עו"הז אינו נענה ואין משגיחין בתפלתו. אבל האמת הוא כי הכל הוא מגודל החיבה והאהבה שיש לו ית' אל הצדיק ובשביל כך אינו נהנה בענייני העו"הז. משל לזה לבן מלך שהוא קטן והבן ההוא עשה עצמו בית קטן מקסמין כדרך שהתנוקות עושין המשחקין ובא אדם א' וסתר אותו הבית שעשה לו הבן המלך ובא התינוק אצל אביו המלך בקובלנא רבא. וצועק ובוכה לפני המלך אביו על גודל הצער שעשה לו האדם הזה והנה אביו בשמעו היה מצחק הגם שהוא אוהב אותו ביותר כי בעיני אביו לא נחשב לכלום אותו הבית נגד הטובות המוכן ומזומן לקבל מאביו המלך וגם במחשבתו של המלך לבנות לבנו פלטרין וטרקלין גדולים מפוארים. אבל הבנין השפל והגרוע אינו נחשב לאביו כלל שינקום זה מאותו אדם שסתרו ואף שיש לבנו צער גדול עכ"ז אינו משגיח עליו כי לפי דעתו של התינוק הוא צער לו אבל אביו שיודע שלגדול מזה הוא מתוקן לכל הטובה אשר עתיד הוא לקבל ממנו והנמשל מובן שמחמת גודל אהבה וחיבה שיש להקב"ה על הצדיקים: שבשביל האהבה ינחילם לעו"הב כל הטוב הצפון אשר עין לא ראתה לכן אינו משגיח הקב"ה על הצער שיש לצדיק בעו"הז כי הוא יודע ית"ש שכל טוב עו"הב הוא כפול ומכופל ושכל טוב העו"הז הוא כאין נגד האהבה החזקה שבשבילה ינחלם לעו"הב טוב הגמול. ועוד משל על עונש הצדיקים בעו"הז והם כאילו מתרחק מהם ח"ו והוא אדם

שיש לו בן קטן ורוצה להרגיל אותו לילך מעמידו על הארץ ומרחק ממנו מעט וקוראו שילך הקטן אצלו מעט וכאשר בא התינוק אל אביו מתרחק אביו ממנו עוד מעט והולך התינוק עוד אצלו ועושה האב כזה כמה פעמים עד שמרגילו לבא להליכה גמורה כי כל מה שמתרחק האב מן התינוק תמיד הוא כדי שיהלך התינוק עוד להלן משא"כ אם לא היה האב מתרחק מהתינוק כשבא אצלו בפעם א' היה התינוק עומד ונשאר במקום ההוא הראשון ולא היה הולך להלן עוד והנמשל מובן שהקב"ה רצונו תמיד שהצדיק יעלה תמיד שהצדיק יעלה תמיד ממדרגה למדרגה ע"י מעשיו לכן הקב"ה מתרחק תמיד ממנו ומענישו תמיד ועי"ז מפשפש במעשיו ומתחזק בעבודת בוראו ועולה תמיד במדרגה יותר עליונה (ליקוטי יקרים):

לג

ציצית במצות ציצית כתיב וראיתם אותו וזכרתם כי בראיתם מטהר את האדם להיות עיניו ולבו אל המצות כדי שאחר זה כשיבא המצוה לידו ויעשה אותה יהיה כלי מוכן לקבל אור המצוה ההיא וז"ש בתחלה וזכרתם ויהיה לכם תועלת לטהר לבבכם ועינכם. ואח"ך למען תזכרו ועשיתם כי מחמת הזכירה הזאת תקבלו אור גדול בעשית המצות וזהו והייתם קדושים אני ה' אלהיכם שהוא גילוי שכינה (פנים יפות פ' שלח לך):

לד

ציצית ארז"ל בספרי כל המקיים מצות ציצית כאילו מקיים כל המצות כולם. הטעם הוא שיש כמה מצות שאין האדם יכול לקיימם כמו מצות קרבנות וכן נסכים וחלה. שבהיותנו בח"ל אין אנו יכולים לקיימם וכן כמה מצות אחרות. וכיון שמצות ציצית אין חיוב אלא כשיש לו בגד מד' כנפות והוא מהדר אחריו כדי להיות עליו תמיד בגד של ד' כנפות כדי שיוכל לקיים מצות ציצית זהו עדות על שאר המצות שאינו יכול לקיימם ואם היה יכול להדר עליהם בשום אופן כדי לקיים היה עושה כן כמו שמהדר על בגד של ד' כנפות (שם):

לה

ציצית ב' ציציות לפניו וב' לאחוריו הטעם הוא משום שד' ציציות הם ל"ב חוטין וכ' קשרים גי' ב"ן. ורמז בין כך ובין כך קרוים בנים ר"ל בין קודם שיחטא בין לאחר שיחטא. (מאמר מרדכי):

לו

צדיק הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ויש להבין דאטו בשביל שהוא צדיק ידקדק עמו ועם הרשע לא מדקדק וכי מצינו חוטא נשכר אבל הענין הוא כך:

משום דהנשמה תחלה נתונה לאדם כדמיון פשוטי כלי עץ בלי שום תיקון רק אח"ך כשמקיים האדם התורה והמצות על ידי זה מתקן הנשמה ועושאה לכלי וכשחוזר ועבר עבירה ח"ו בזה הוא מקלקל ומשבר הכלי שתיקן כבר נמצא לגבי הצדיק דאם עבר איזה עבירה מקלקל כלי מתוקן והיזקו מרובה משא"כ לגבי רשע שמעולם לא תיקן כלום ועדיין לא היה שם כלי עליו וא"כ אף אם עבר איזה עבירה אינו מקלקל רק פשוטי כלי עץ ואין הזיקו מרובה ברשע כמו גבי צדיק ולכן מדקדק עם הצדיק כחוט השערה. (צפנת פענח חדש משם נפוצות יהודה):

לז

צדיק הצדיק נתפס בעון הרשע ואדרבא איפכא מסתברא דהרשע יהא נתפס בעון הצדיק הוא מפני שקי"ל ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה שמא ס"ד אלא ודאי עשה תשובה ורשעים הם תמיד ברשעם מוסיפין חטא על פשע וא"כ החטאים שלהם תמיד הם בני יומן אבל החטאים של הצדיקים תמיד אינם בני יומן וקי"ל דהכלי שהוא בן יומו אינו בולע מכלי שאינו בן יומו אבל הכלי שאינו בן יומו הוא בולע מכלי שהוא בן יומו א"כ הצדיק נתפס בעון רשע שהוא ככלי בן יומו אבל חטאים של הצדיק אינן מצטרפין לחטאים של הרשע משום דחטאם אינם בני יומן אבל של רשעים הם בני יומן וכל שהוא בן יומו אינו מצטרף עם שאינו בן יומו מש"ה הדין נותן שהצדיק יתפס בעון הרשע ולא איפכא. (כסף נבחר פ' נצבים):

לח

ציצית שלשה פעמים נזכרה מילת ציצית ב"פ והוא מלשון הסתכלות לרמוז שיציץ ויסתכל האדם תמיד בג' דברים א' בשעת לידה שנאמר כציץ יצא וימל ב' בשעת מיתה שנ' אנוש וכו' כציץ השדה כן יציץ ורוח עברה בו ואיננו. ג' לעו"הב שנ' ויציצו מעיר כעשב השדה וזה"ש ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם שבג' זמנים אלו האדם דומה לבגד בשעת לידה שנא' תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש ובשעת מיתה שנ' כבגד אשר אכלו עש וכתיב כולם כבגד יבלו ולעו"הב כמשרז"ל לעתיד הצדיקים יעמדו בלבושיהון וכו' וגם בתכלת מרמז על ג' זמנים אלו על זמן הלידה שאז ניתנה בו הנשמה שהיא אצולה מכסא הכבוד וזה נרמז בתכלת כי תכלת דומה לים וים דומה לכסא הכבוד גם העו"הב נרמז בזה שנ' וכסא כבוד ינחילם וכמשרז"ל נשמותיהן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד ומילת תכלת הוא לשון תכלית כי שם הוא תכלית כל אדם ותקות כל מקוה. גם תכלית הוא לשון כליון רמז למיתה שהגוף כלה ונפסד גם מה שאמר בציצית וראיתם אותו היינו שיראה תמיד בג' זמנים אלו כי לשון ראיה נופל על ג' זמנים אלו א'

על היותו במעי אמו כמשרז"ל שנר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו. ב' בשעת מיתה ע"ד שנ' כי יראה חכמים ימותו יחד כסיל ובער יאבדו. ג' לעו"הב שנ' ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים וכו' ובהסתכלות האדם בג' זמנים אלו אז אינו בא לכלל עבירה. (הרב עיר גבורים ת' שלח לך):

לט

צדיק כל זמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה הודה הוא מה שמשפיע מלמודו על יושבי עירו כד"א ונתת מהודך עליו שנתן משרע"ה מן הודו חלק ליהושע תלמידו. זיוה הוא מה שהוא מגן על יושבי עירו להגין עליהם מן היסורין ואשר המה עושים ה' מצליח בידם ומברך אותם בגללו של הצדיק המגין עליהם וכמו שאמרו נהנין מזיו השכינה הדרה הוא מה שמהדר ומפשפש במעשיהם ומעיין להזהירם ולמגדר דרכם באיסור מוסיף על ההיתר בכדי שלא יבאו לידי מכשול:
(שער המלך ח"ב פרק ו' ד"ז ע"א):

מ

צדיק כשאין הצדיק מת בעון הדור אז אינו מת אלא אחר תשלום שניו מיום אל יום וטרם מיתתו מזריח הקב"ה שמשו של צדיק אחר כדי שלא יהיה הפסד לבני דורו משא"כ כשהצדיק מת בעון הדור אז מת קודם זמנו ואין הקב"ה מזריח שמשו של צדיק אחר כדי שיהיה הפסד לבני דורו (אור לישרים דרוש ט'). ולעד"ן שזהו כוונת הפסוק נפלה עטרת ראשינו וכו' דהיינו נפלה עטרת ראשינו דהיינו הצדיק שהוא מגן הדור וא"ת ומה הספד שייך בזה הלא זרחה שמשו של צדיק אחר לזה מתרץ אוי נא לנו כי חטאנו וכיון שמת בעון הדור אינו מזריח שמשו של צדיק אחר והוא הפסד לדור וע"ז שייך לקונן ולהספיד:

מא

צדיק ורע לו רשע וטוב לו כביכול הקב"ה עשה זה לטובתו של הצדיק ולטובתו של הרשע כי לצדיק שאינו גמור רע לו שהקב"ה רוצה לייסרו ולעורר אותו משנתו באמור אליו אילו לא היית עושה מצות ומע"ט החרשתי אבל מאחר שאתה עוסק במצות מה אתה מפסיד אם אתה עושה אותם לש"ש מלב ומנפש וע"כ רע לו כדי שעי"ז יתקן מעשיו: ומתוך שלא לשמה בא לשמה לא כן הרשע שאינו גמור אם מייסרו ביסורין ורע לו אומר בלבו כיון שכל היסורין האלו הם על עונותי אע"פי שלא מלבי ומרצוני היה א"כ נמצא שח"ו כל אפיא שוין א"כ מכאן ואילך אעשה מה שלבי חפץ ברעות נפשי כיון שהקב"ה נפרע ממנו בין כך ובין כך וע"כ טוב לו כדי שיחשוב בלבו ויאמר אם לעוברי רצונו כך ומוכרח שזה מפני שאין רצוני לחטוא וה' בוחן לבות יודע כי כל מה שחטאתי אינו אלא

ע"כ שלא בטובתי ואם אני מתגבר על יצרי ואכבוש אותו מכ"ש שיטיב ה' עמי יותר ויותר ובזה נותן דעתו לשוב בתשובה נמצא שכל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא. (זכות הרבים דכ"ח ע"ג):

מב

צדיק כשהקב"ה נוטל צדיק אחד לכפר על הדור אזי הצדיק תובע שכר מאת הקב"ה באומרו אם הייתי חי בעולם הייתי מסגל תורה ומע"ט אבל יש ב' סוגי צדיקים יש צדיק שמזגו טוב ובנקל יכול לכבוש את יצרו ויש סוג אחר שמזגו רע ולוחם עם יצרו תמיד ויש לו צער גדול עד שיוכל לכבוש אותו וא"כ לצדיק הזה שמזגו טוב צריך הקב"ה לשלם לו שכרו כאילו היה חי ופעל ועשה אבל להצדיק שמזגו רע אין להקב"ה לשלם לו כ"א מה שפעל ועשה דוקא ולא מה שהיה עתיד לעשות כי אומר לו דייך שהצלתיך ממלחמת היצ"הר וח"ו היית נלכד ברשתו. (שם דכ"ח ע"ג):

מג

צדיק דע שהצדיקים שבדור הם יושבים בעיגול דהיינו סדר ישיבתם שהם יושבים בעולם כ"א וא' במקומו הוא על סדר העיגול ואף שיש שאר בני אדם בניהם שמפסיקין ומקלקלין סדר העיגול אך דע שאלו בני אדם הם בבחי' אינן מן הישוב ואינם נחשבים כלל ואזי נשארים הצדיקים יושבים בסדר עיגול והקב"ה על כולם והוא בחי' ראש ב"ד כי אלו הצדיקים שיושבים בעיגול הם בחי' ב"ד שמהם יוצא המשפט לכ"א ואחד כפי הראוי הן לזכות הן לחובה וכן פרנסה יוצאת מהם שהם מחלקין פרנסה לכ"א ואחד כפי הראוי לו והעיקר הוא שיהיה אהבה בניהם וזה בחינ' הסנהדרין היתה יושבת בגורן עגולה. סנהדרין זה בחי' הצדיקים שמהם יוצאין כל המשפטים וכל הפרנסה כנ"ל וזהו כגורן שמהם יוצא מזונות ופרנסה וישיבתם בעיגול וכ"ז כדי שיראו זה את זה כמ"ש בגמ' היינו בחי' אהבה שהיא בחי' ראיה (ליקוטי מוהר"ן):

מד

ציצית בזכות הציצית ישראל נגאלין כמשרז"ל כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשין לו שני אלפים ושמנה מאות עבדים שנ' והחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים וכו' ולכך באו בציצית מראה תכלת ולבן התכלת מרמז לעו"הב לנשמתן של צדיקים הגנוזות תחת כסא הכבוד ולבן מרמז לימות המשיח שנ' אם יהיו חטאכם כשנים כשלג ילבינו וח' חוטין רמז לח' נסיכי בני אדם שיבאו לעתיד ונמשלו לחוט שנ' כחוט השני שפתותיך. וה' קשרים רמז לה' דברים שיתקשרו לעתיד ביחד ובזמן הגלות הם מפוזרין זה מזה שנא' אל תאמר קשר לכל העם הזה וכו' ואלו הם א' הקב"ה. ב' ישראל ג' ארץ ישראל:

ד' התורה. ה' משיח שאלו כולם מפוזרין זה מזה בזמן הגלות ולעתיד יתקשרו כולם ביחד שנ' שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך חי אני נאם ה' וכו' גם ה' קשרים אלו מרמזים על ה' חומשי תורה הנקראת קשר שנ' קשרם על אצבעותיך והוא ה' חומשי תורה כנגד ה' אצבעות שבאדם. גם רמז לה' מצות שמצותן בקשירה א' קשר של תפלין ב' קשר של ציצית ג' קשר הלולב עם ג' מינין ד' קשר נעל של חליצה ה' קשר התורה. לפיכך כדאי מצוה זו שיגאלו ישראל בזכותה ושיתקשרו ה' דברים אלו שהזכרנו:
(הרב עיר גבורים פ' שלח לך):

מערכת הקוף

א

קנינים ה' קנינים קנה הקב"ה בעולמו תורה וב"המק וישראל ואברהם ושמים וארץ המנויין בפרקי אבות וחמשה קנינים לו נעדרים בזמן הגלות התורה שנ' ואבדה חכמת חכמיו:
הב"המק חרב. ישראל הלכו שבי לפני רודף. אברהם מתאבל על החרבן כמ"ש ז"ל ממה שנ' מה לידידי בביתי. שמים וארץ שנ' ראיתי הארץ והנה תהו ולעתיד יחזרו הה' קנינים אלו ויוסיף הקב"ה לקנותם כבראשונה שנ' כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה וכו' וכן כולם ובזה פי' וחמישתו יוסף עליו והוא ע"ד שנ' יוסיף ה' שנית ידו לקנות שהוא רמז על ה' קנינים אלו שיהיו נקנין להקב"ה כבראשונה (הרב עיר גבורים פ' ויקרא):

ב

קישוט אם מקשט עצמו יש לרמוז לקישוט השכינה ושיופי שלו הוא מזיו השכינה וכן יש לו לחשוב כשרואה אדם יפה ומקושט שהרי האדם הוא בצלם אלהים א"כ יחשוב כאלו רואה יופי וקישוט דיוקנא דמלכא וכן היה כל כונתה של שרה בקישוטה ויפיה. (אור הגנוז):

ג

קליפה מה שנקראו קליפות הוא כי כמו שהקליפה של פרי אין בה צורך לעצמותה כי היא אינה רק לשמור את הפרי שהיא בתוך הקליפה כדי שתתקיים הפרי ולא תקלקל הפרי כמו כן הקליפות אינם לצורך עצמן רק הם נבראו להיות שבט מוסר לישראל כדי שילכו בדרכי תורה ומצות וישובו אל ה' באופן שיזכו להיות להם קיום והעמדה בעו"הב שלא יאבדו בחטאם ח"ו את העו"הב. (שפע טל דפ"א ע"א):

ד

קרח מחמת מחלוקת קרח זוהי סיבה שנתעורר חטא העגל באומרו שכולם שמענו בסני אנכי ולא יהיה לך ובזה נסתם הסניגוריא של משה רע"ה באומרו לי צוית ולא להם וזהו וחצרות שמחמת מחלוקת קרח נתעורר ודי זהב דהיינו מעשה העגל (לב אריה בשם הרב יעקב מלובלין זלה"ה):

ה

קרח הטיל דופי במצות ציצית ומזוזה כמ"ש רז"ל הטעם הוא כי ב' מצות אלו היו מתנגדים לענין מחלוקתו כי בם רמז הקב"ה שאע"פי שכל העם כולם חכמים ונבונים מ"מ צריכים לראש אחד שכולם סרים למשמעתו. כי בזמן שהרבה ראשים משתררים אי אפשר שלא יבאו לידי ריב ומחלוקת וכן הוא אומר לעתיד ולא יחצו עוד לשתי ממלכות וכמו כן אף בזמן שהבית מלא ספרים והטלית כולו תכלת מ"מ צריך למזוזה ולחוט של תכלת הרמז לראש ולקצין הנמשל למזוזה העומדת זקופה וכל הקורות שוכבות זולת המזוזה עומדת בקומה זקופה והוא רמז לשררת מנהיג הדור וכמו כן החוט של התכלת רמז לכבודן של חכמים שהשוה אותו הקב"ה לכבודו שנ' את ה' אלהיך תירא וכמו שדרז"ל ולזה בא החוט של תכלת אחד לרמוז על יחידי הדור והנה התכלת דומה לים ע"ש החכמים המלאים דעה שנ' ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים וים דומה לרקיע ע"ש החכמים שנקראו אורו של עולם וידוע שהרקיע נקרא אור כמשרז"ל השמים מהיכן נבראו מאור לבושו של הקב"ה וכו' ורקיע דומה לכסא הכבוד הוא רמז לנשמות הצדיקים הגנוזות תחת כסא הכבוד ולכך חלק קרח על ב' מצות אלו לפי שהוא חפץ שלא יהיה שום משתרר על העם גם מטעם אחר היה קרח מלעיג על ב' מצות אלו דוקא לפי ששניהם עשוין לזכרון כי בציצית כתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וכמו כן מצות מזוזה באה לזכרון לאדם שיזכור בה ה' בצאתו ובבואו וקרח אמר שכיון שכל העדה כולם קדושים וצדיקים לא יצטרכו לדבר המזכיר להם ביראת חטא כי מעצמם הם נזהרים ובטענות אלו היה מחניף כדי שיסכימו אותו במחלוקתו (הרב עיר גבורים פ' קרח):

ו

קין כשחטא ועשה תשובה כתיב וישם ה' לקין אות ודרז"ל שהיא אות וי"ו והטעם שניתן לו אות וי"ו מפני שאמרו בגמ' מי כתיב חוטאים חטאים כתיב נמצא שאם היה כתוב חוטאים לא היה תשובה לרשעים והנה קין כיון שעשה תשובה ראוי שלא ישלוט בו שום בריה לכן נתן לו אות וי"ו לאות כדי שלא יאמרו אין ראוי לקבלו שהרי כתיב יתמו

חטאים אבל בהראות להם הוי"ו דלא כתיב חוטאים בוי"ו אלא חטאים א"כ רצונו של הקב"ה שישובו ולא יאבדו (מנח' אליהו די"ט ע"ב שכן שמ'):

ז

קין כשחטא ועשה תשובה איכא למ"ד כלב מסר לו והטעם הוא שהבל היה משיח ואם לא היה הורג אותו קין לא היה גלות בעולם גם ידוע מארז"ל משגלו ישראל גלו מן התורה שהגלות גורם בטול התורה והכלבים מצינו שהשתדלו שיקבלו ישראל את התורה משום דכתיב ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו ותכלית יציאתם ממצרים היתה לקבל התורה והם לא עכבו בקבלתה על שלא צעקו והמבטל את התורה הכלב נפרע ממנו לכן קין שביטל את התורה בהרוג את הבל שהיה משיח וגרם גלות שאז יש בטול תורה הכלב צריך שיפרע ממנו ולכן נתן כלב לשמרו שבראותם הכלב עמו אין שום בריה יכול לשלוט בו באמרם מה לנו ולצרה בהריגת קין שהרי הכלב עמו ויהרגהו כשירצה שעליו מוטל החובה ואם הוא שהוא מחויב בהריגתו אינו הורגו מה איכפת לנו ונמצא שנתן לו אות עם הכלב לבלתי הכות אותו כל מוצאו שבראותם הכלב עמו בדלים ממנו (שם):

ח

קטרוג השטן עומד עם המקטרגים בחודש אב שיש להם שליטה והוא בא בדלטוריא על ששה דברים האחד על חרבן ב"המק כי כל מי שלא נבנה ב"המק בימיו כאלו נחרב בימיו וכן בכל שנה ושנה שלא נבנה כאלו נחרב באותה שנה:

וע"ז הכסא כבוד שהוא ב"המק הוא מלא סיגים שאין הקב"ה נכנס לירושלים של מעלה זהו הקטרוג האחד ולכן יש לנו באלו הימים לכנוס אל ב"המק מעט המה בתי כנסיות ובתי מדרשות שיש לנו ולשפוך שיחה ולבכות והקב"ה יכנוס ג"כ למעלה במקדש וירחם עלינו שנשארנו מעט מהרבה ויסתום פי המקטרג הקטרוג הב' על שאין אנו עושין תקונין ותכשיטין להשכינה שתעלה למעלה בכסא ליום חגינו שהוא קרוב ובפשעינו שולחה אמנו. קטרוג הג' שהשטן יש לו שליטה באלו הימים והוא דוחה את המלאך מיכאל שהוא אפוטרופא רבא דישראל והוא דוחה אותו בטענותיו עד שהוא משתתק. הקטרוג הד' שזוכר את מעשה העגל שאמר הש"ית וביום פקדי ופקדתי. הקטרוג הה' באומרו שאנו מעלנו בקדש כי הנה הרבה אלפים מישראל שנהרגו ונשפך דמם והרבה תנוקות של בית רבן ואין איש שם על לב ומפני רעתם נאבדו והמה מעלו בקדש הקטרוג הו' הוא שבכל שנה בימים הללו הולך אברהם בהתעוררות מן מערת המכפלה ומתעורר את כל האבות ומתעוררין את כל הנביאים ואת משה ואהרן מקבריהם והולכים אל כותל מערבי

של ב"המק ובוכים שם בבכיה רבא. ואומרים עד מתי לא תרחם את ציון וירושלים שממה תהיה עד מתי לא תרחם את בנינו והמקטרג אומר נאמר באברהם כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו לשמור את דרך ה' וישראל אינם הולכים בדרכי אבותיהם ואינם כדאי שתמליצו בעבורם וכזאת וכזאת המה עושים ואומר תמה זכות אבות:

וכשהקב"ה בא לשם ורואה את אברהם עם כל האבות ומחמת טענות של המקטרג המשתק את כולם אומר הקב"ה לאברהם מה לידידי בביתי והמה נפטרים משם למקום מנוחתם בבכיה רבא ובדאגה וציון במר תבכה וירושלים תתן קולה. לכן צריכים אנו לבא באלו הימים בקולי קולות ולהקדים בדמעות לסתום פי המקטרג ובראשון לבכות על חרבן בית מקדשינו ותפארתינו. דמעות לעשות תקונין ותכשיטין להשכינה להעלות למעלה ליום הכסא. ולפייס את האפטרופוסא רבא הוא המלאך מיכאל שהוא אפטרופוס היתומים ולהחזיקו ליתן לו כח והרשאה שיעמוד בב"ד של מעלה בעדינו ושירחיב טענותיו וידחה את הדחוי מעיקרא הוא המקטרג ויאמר בעלי חיין אינן נדחין כי אין דחוי אצל המצות ואלה המצות אשר המה עושים. ולבכות על האבידות שאבדנו המה דם נפשות נקיים ואביונים שנשפך דמם ולהתעורר את האבות להודיעם שאנו הולכים בדרכיהם כמו שהמה מדובקים בה' יתברך כן אנו דבוקים בו יתברך בקשר חיבה והמה יבקשו בעדינו חנינה שאם ח"ו לא נקדים לסתום פי המקטרג אז יחייב אותנו ח"ו בששה דברים הנז"ל (שער המלך ח"ב דרושי לחודש אב דרוש ד'):

ט

קוף הוא שמו של הקב"ה כי קו"ף עולה מנין מקום שהקב"ה מקומו של עולם וקו"ף מפסיק בין צד"י לרי"ש שאם יתחבר צדי לריש אז נעשה ח"ו צר אבל הקוף מפסיק ביניהם וזהו צופה רשע לצדיק שהיו רוצים לחבר הריש והצדי שיהיה צר אבל ה' לא יעזבנו בידו שהקוף מפסיק בין צדי לריש וזהו אתה סתר לי מצר (שם שמואל):

ולעד"ן שעפי"ז יובן פסוק יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר דהיינו יאמרו גאולי ה' שכל הגאולות הוא מחמת שה' גאלם והוא מיד צר שה' אינו נותן שיחבר הצד"י והרי"ש ושלא יהיה צר ח"ו:

י

קליפה עורב הוא קליפת עשו והוא ס"מ הוא אל אחר והוא שורש הרע ולכן בהיפוך אתוון רע בו ואמנם עיקרו רע ושני אותיות וב' שבו הוא אחיזתו מן הטוב ובזה האופן כי מאות ב' נאחזים תמיד כי צריכים חיות והאלהים עשה שייראו מלפניו עד יהיה הזמן

גרמא ויקויים ובלע המות לנצח. ואות ו' הוא ממוצע והוא תלוי במעשיהם של ישראל אם ח"ו אין עושים רצונו של מקום נאחז העורב גם מן אות ו' של טוב ויש לו חיות משני אותיות של טוב ואם עושים רצונו של מקום נלקח חיותו מן אות ו' ולא נשאר לו רק אחיזת מעוטה מן אות ב' בלבד ואז בנקל אפשר לבטל אחיזתו אחר שנלקח עיקר חיותו שהוא אות ו'. (פרשת אליעזר)

יא

קליפות עיקרי ושרשי הקליפות הם י"א והסימן עשתי עשרה יריעות עיזים וכן י"א סממני הקטרת היו לבטל הקליפות ולפיכך חלבנה בניהם והיינו טעמא שהקטרת מבטל המגפה כי כל טומאות ופורעניות הכל תלוים בי"א שרשי הקליפות ולפיכך לא היה עבודה חביבה כקטרת כי כשמבטלים אותה כל צרה בטלה (אספקלריא המאירה בשם המקובלים):

יב

קליפה ב' קליפות יש מחלת ולילית מחלת מחטיאה את האדם מתוך שמחה ולילית מחטיאה את האדם מתוך עצבות ובשמחה של מצוה מכניע את הקליפה המחטיא מתוך שמחה ובעצבות של עבירה מכניע את הקליפה המחטיאו מתוך עצבות ואם ח"ו מהפך השיטה להיות שמח לעבירה והמצוה עושה שלא בשמחה הוא יותר מעורר ב' הקליפות הנז' (הרב חוות יאיר חדש):

יג

קשר כשמתקשרין בקשר איזה אנשים על איש אחד אפי' אם הוא אדם חשוב יותר מהם עכ"ז יכולים להפילו כי נתקבצים חלקי הכבוד שיש לכ"א מהם ועי"ז נתבטל חלק כבוד שלו ונופל עי"ז כמש"ה ראוני נערים ונחבאו שהקטנות בטל לפי הגדלות כי חלקי הכבוד שלהן כשנתקבץ ונתקשר יחד הוא גדול מחלק כבוד שלו לבדו אם לא שזה האיש שחולקין עליו הוא גדול במעלה מאד עד שחלק כבודו גדול יותר מכל חלקי הכבוד שלהן ביחד אזי אדרבא נתבטלים הם לפניו אבל אם אין גדול כל כך יכולים להפילו ע"י הקשר אפי' אם כ"א מהם נמוך ממנו רק שלא יהיו רשעים כי קשר רשעים אינו מן המנין כי רשעים אין להם חלק בכבוד וע"ז התפלל יעקב שלא יזיק מחלוקת קרח על מרע"ה ואמר בקהלם אל תחד כבודי דהיינו שלא יתייחד ויתקשר חלקי הכבוד שלהם שיש לכ"א מהם כי הם היו אנשי שם קריאי מועד חשובים וכשלא יתייחד ויתקשר חלקי הכבוד שלהם בודאי יוכל משה לעמוד נגדם להפיצם ומה שאמר כבודי כי יעקב הוא

בחי' הכבוד כי הוא בחי' הנפש כמש"ה הנפש הבאה לבית יעקב וכשמפילין איזה אדם עיקר הנפילה שנופל הוא לתאות ניאוף ה' יצילנו (ליקוטי מוהר"ן):
ולעד"ן שעפי"ז יובן מאמרז"ל בסנהדרין ד"ק וישמע משה ויפול על פניו מלמד שחשדוהו באשת איש דהיינו כשראה הקשר אמיץ של קרח וכל עדתו שכולם חשובים ובאו לחלוק על משה ישראל הבינו שבודאי יכולים להפילו ועיקר הנפילה היא תאות ניאוף וזה אומרם מלמד שחשדוהו באשת איש והם לא ידעו מתפלת יעקב אע"ה וכדכתב הרב:

יד

קרח כשתכתוב קרח במילואו דהיינו קו"ף רי"ש חי"ת סוף המילוי הוא ר"ת שפת דהיינו קרח שאומר בתוך הבקיעה משה אמת שהוא שפת אמת תכון ובא הרמז בסוף לרמוז שלבסוף יהיה קרח מתוקן וכמ"ש המקובלים (שם שמואל):

טו

קרח בראותו שהקב"ה הזהיר על מצות ציצית החזיק במחלוקת באומרו כי כל העדה כולם קדושים דהנה מצינו שמצות ציצית מצלת מן העריות כמעשה דההוא גברא ששמע שהיה זונה בכרכי הים וכו' והיה זהיר במצות ציצית וגם מצינו שאמר להם בסוף פרשת ציצית והייתם קדושים וארז"ל כל מקום שאתה מוצא קדושה שם אתה מוצא גדר ערוה להזהיר על הערוה זהו היה המחלוקת כי כל העדה כולם קדושים וגדורים בעריות ומדוע תתנשאו אתם על קהל ה' ליתן להם ציצית להיות להם תיקון על עריות ולעשות להם לנחשדים בדבר עריות והלא הם בלאו הכי קדושים וגדורים מן הערוה אלא אפשר לומר שדעתך הוא ליתן להם ציצית בשבילך שאתה נחשד בדבר. ובזה פירש מלמד שחשדוהו באשת איש (לב אריה פ' קרח וע"ש שהאריך ופירש כמה מאמרים):

טז

קרח עדת קרח היו גלגול דור הפלגה ודור הפלגה היו מתייראים ממבול אש שידעו שכבר נשבע הקב"ה שלא להביא מבול מים אבל ממבול אש נתייראו. ולכך אמרו נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה לרמוז שצורך בנין זה הוא לצורך שרפה שלא יוכל לדונם במבול אש והקב"ה בוחן לבבות ומחשבות והפק זממם הרע בפועל שבהיותם בגלגול סדום נדונו בשריפה כמש"ה וה' המטיר על סדום אש וגפרית מן השמים ונדונו בשריפת גוף לבד אבל עכשיו בהיותם בעדת קרח נדונו בשריפת גוף ונפש להיות מן השרופים בנפשותם שלא יבאו יותר בגלגול ונאבדו לגמרי מתוך הקהל כנר' מדברי רז"ל שלקרח לע"ל יהיה חלק לעו"הב להבלועי' אבל לא להשרופי' שנכרתה נפשם מן השמים לעלמין (שם):

יז

קרח חלק על משה על מצות ציצית ועל מצות מזוזה כנר' מדברי רז"ל והטעם הוא דציצית מורה על אחדות הש"ית ומציאותו שהוא חידש את העולם ומורה על התורה שהיא מן השמים ומורה על שכר ועונש כי גבי ציצית כתיב וראיתם אותו וזכרתם שהראיה מביא לידי זכירה שכן יש ח' חוטין למטה מהגדיל וח' חוטין למעלה מהגדיל התחוב בכנף ואח"ך ה' קשרים כל קשר כפול הרי הם עשרה והכל ביחד עולה כ"ו כמנין שם הוי"ה ב"ה שהוא מורה היה הוה ויהיה וכן מזוזה ג"כ שהיא פרש' שמע שהיא אחד והוא שחלק קרח שרצה לבטל מצות ציצית בטענה זו כי ראיה מביא לידי זכירה וזכירה מביא לידי עשיה ואם נתבטל ציצית נתבטל הזכירה והעשיה לז"א כי כל העדה כולם קדושים כולם שמעו בסני מפי הגבורה אנכי ולא יהיה לך ובתוכם ה' ר"ל שבלבם תקוע ה' ומדוע תתנשאו ליתן להם ציצית להחזיק אותם לשאינם מאמינים בכל עת בהקב"ה כדי שע"י ציצית יזכרו את כל מצות ה' ולמה אתה מחזיק לקלים בעיניך ועשה הבין שמחלוקתו על הקב"ה בכבודו ובעצמו ומכסה הענין בפני העולם שחולק על ציצית לזה אמר בקר שהוא זמן ציצית אז ויודע ה' את אשר לו השייך לו כי הוא יודע נסתרות ויודע כל מצפוני לבכם ולכן בחר מרע"ה ליתן להם קטרת דוקא יותר משאר קרבנות מפני שהוא חלק על ציצית שהוא בגי' תרי"ג כדפרש"י בפרשת נשא כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת קטרת בגימ' תרי"ג ובלבד שתחליף קוף בדלת ע"י א"ת ב"ש לכן בחר בקטרת שיודע ע"י הקטרת עם מי הוא האמת ומי הוא הקדוש. (שם וע"ש שהאריך):

יח

קטרת מתנה זו נתן מלאך המות למשה שמסר לו רז זה שהקטרת הוא סגולה לעצור המגפה שלא להשחית אותם הטובים שלא נגזרה גזרה עליהם ואינם נהרגים אלא הרעים אבל שלא להרוג גם את הרעים איך יהיה כח בקטרת במה שכבר נגזרה גזרה לענוש הראוי לעונש פשיטא שאין כח זה בקטרת בלתי הקב"ה לבדו (אספקלריא המאירה):

יט

קטרת הוא מגן על המגפה ורז זה גילה לו למשה המלאך המות כדרז"ל והטעם שלא נכתב בתורה שהקטרת הוא סגולה למגפ' הוא לפי שאילו יודע הדבר לא תהיה לעול' המגפ' ויגרע כוחו של מלאך המות והקב"ה אלהי המשפט רוצה לייסר החוטאים ולכן לא גילה זה למרע"ה אלא מלאך המות מסר לו הדבר לפי שבמתן תורה נעשו חירות ממ"ה. והמ"ה לא חשב שיחטאו ישראל ויחזור לשלוט עליהם כי הוא מלך זקן וכסיל אשר לא ידע להזהר עוד ולפי זה מסר סודו למרע"ה (גבול בנימן):

כ

קטרת דיו"הכ הוא מפני שאחז"ל השטן בגי' שס"ד שאין רשות לקטרג ביו"הכ ויו"הכ הוא כולל כל הימים כדפרש"י בתהלים על פ' ימים יוצרו וכו' רמז לדבר יום כפור מספרו שס"ד והקטרת מבטל כל השטן והוא שאותיות קטרת הוא אותיות קודמין לאותיות ישראל דהיינו לפני היוד ט' לפני השין הוא ריש לפני הריש הוא קוף ולפני אלף הוא תיו אלא שחסר הכף שלפני הלמד והוא מרומז בכף שנתנו בו הקטרת ומספר קטרת וכף הוא תשכ"ט והוא מכוון למספר שם קר"ע שט"ן וזה הכונה ביו"הכ שהקטרת גורם לבטל כח השטן וידוע שישראל הוא מספר יעקב שטן שהוא מחזירו למוטב וכן שם קר"ע שט"ן כוחו הוא לבטל השטן לכן באו שני שמות הנזכרי' מרומזים בקטרת. (פנים יפות פ' אחרי מות):

כא

קדושה בקדושה יש חמשים שערי קדושה ובקליפה ן' שערי טומאה וזהו מי יתן טהור מטמא לא א' כי נרגן מפריד אלף כי אותיות מ"י הוא חמשים ואותיות טמא ג"כ חמשים רק שהרשעים מפרידים אלף ג"כ מאותיות מ"י נעשה אותיות טמא שהם מפרידים מיוד האלף א"כ מאות יוד של מי נעשה ט' וא' ונעשה טמא אבל הקב"ה אינו כן שהוא רוצה באחדות ולא בפירוד וזהו מי יתן טהור מטמא שהקב"ה עושה מטמא טהור שעושה מאותיות טמא מי שהוא נמי ן' לא א' שלא יהיה נפרד אות האלף שלא יהיה אות בפני עצמו רק יהיה מי בשלמות. (שם שמואל):

כב

קירון משה זכה לקירון פנים שכשכתב משה את התורה כתב ומשה ענו מאד בוי"ו זעירא הניתן לידרש עני מאד שהקטין את עצמו ולא חשב א"ע למאומה וכן בויקרא אל משה כתב אלף זעירא שהקטין משה א"ע ומיעט בכבודו בהיותו קרוא לשכינה ואלף וויו שהקטין משה מדעתו נתעלו וישבו על קרני הוד א' בימין וא' בשמאל וזה היה הקירון פנים (לב אריה בשם עש"מא):

כג

קין עבר על ג' עבירות ע"ז ג"ע ש"ד ע"ז שפקר בהקב"ה. על ש"ד שהרג את הבל ועל ג"ע מה שלקח תאומתו של הבל בזרוע ונתקן ע"י יתרו שהוא גלגול קין. ע"ז במה שהודה יתרו בה' באומרו עתה ידעתי כי גדול ה' וכו' וג"ע תיקן במה שנתן בתו לצפורה שהיא התאומה יתירה למרע"ה שהוא הבל. וש"ד תיקן במה שהרג משה את המצרי והוא הסכים בהריגת המצרי (לב אריה פ' ויצא):

כד

קללות יש בקללות אחרונות שבמשנה תורה אותיות תרע"ו כמנין צרות רעות וכנגדן הזכיר כ"ו פעמים השם בקללות אחרונות שג"כ עולה מספר תרע"ו למתק ולהפך את הקללות וזהו כונת רבות רעות צדיק וכו' ר"ל רעות רבות צדיק כלומר משרע"ה שהוא צדיק אמר כמנין רעו"ת ומכולם יצלנו ה' כנגדן אמר כ"ו פעמים ה' (שם משם גדול אחד פ' נצבים וע"ש שפירש כמה פסוקים ומאמרי רז"ל בהקדמה זו):

כה

קרבנות העולה באה זכר והחטאת נקבה והשלמים בין זכר בין נקבה כי ידוע שהעולה באה על חטא ההרהור כמ"ש רז"ל ממה שנ' העולה על רוחכם וכתיב באיוב והעלה עולות מספר כולם וכו' נמצא שזה היה מהרהר בעבירה ולא עשה מעשה הרי בודאי התגבר על יצרו כאיש מאחר שלא היה יכול היצ"הר להוציא מחשבתו אל הפועל שכן דרך כל מעשה שהמחשבה קדמה לו וזה הרהר ולא עשה ודאי לבש גבורה ועוז כנגד יצרו לפיכך הוא מביא קרבנו זכר דוקא לפי שעשה גבורה כאיש. ועוד טעם אחר למה זכר כי ידוע שהרהור הוא בנפש השכלית דוקא כי הנפש הבהמית אין בה דעה להרהר בעבירה זולת השכל כמו הבהמה שאין בה דעה להרהר בעבירה נמצא שהחטא היה מצד הנפש השכלית הנמשל לזכר ומטעם זה העולה כולה כליל לפי שהרהורי עבירה קשים מעבירה ואחר ההרהורים נמשכו כל האיברים. החטאת באה על חטא המעשה נמצא שזה שעשה מעשה נמשל כנקבה לפי שתשש כחו כנקבה מלהתגבר על יצרו ונפל על החטא מחולשת כח הנפש השכלית שלא היה בו כח להתגבר על החומר לפיכך קרבנו נקבה. ועוד טעם ב' לפי שהמעשה בא מכח החומר והיצ"הר היורד ומטעה עד שהאדם נופל על החטא והחומר כבר הזכרנו שנמשל לנקבה לפיכך קרבנו נקבה ואין מקרבין ממנו אלא חלבו ודמו כי כל עיקר החטא בא מצד הנפש המתאוה והתאוה באה מחלב ודם והשלמים אינן באים על החטא כ"א נדבה ואז החומר והצורה משלימין זה לזה ושלום בניהם ולפיכך נקראו שלמים לפי שמאחר שהוא נדיב לב הרי אין שטן ואין פגע רע בין החומר והצורה ושניהם מכוונין לתכלית אחד לאביהן שבשמים ואז שלום בין הזכר והנקבה דהיינו בין חומר לצורה לפיכך קרבנו בין זכר בין נקבה:
(הרב עיר גבורים פ' ויקרא):

כו

קרבנות עשרה בהמות טהורות יש מן הג' דהיינו שור צאן ועזים צוה הקב"ה להביא מהם קרבן ומן הז' לא והוא כי בזמן שהאדם עוסק בתורה אינו צריך לקרבן כי התורה

עומדת במקום קרבן לפיכך לא צוה להביא קרבן מז' בהמות אלו לפי שהם מורין על התורה שנ' בה חצבה עמודיה שבעה וז' בהמות אלו מורין על התורה ואלו הן איל שנ' בתורה אילת אהבים ויעלת חן וצבי ע"ש שארז"ל הוי רץ כצבי בעבודת הש"ית וכענין שנ' דרך מצותיך ארוץ וזמר ע"ש שנ' זמירות היו לי חוקיך ודישון ע"ש שנ' דשנת בשמן ראשי והוא התורה הנמשלה לשמן שמביא אור לעולם ויחמור ע"ד שאז"ל לעולם ישים אדם עצמו על ד"ת כחמור למשאוי וכתיב ישששכר חמור גרם ואקו מתרגמינן יעלה ע"ש שנ' ויעלת חן. ותאו פי' שור הבר ע"ד שאז"ל לעולם ישים אדם עצמו על ד"ת כשור לעול וכו', וכתיב ורב תבואות בכח שור וזהו שור הבר כי בר הוא לשון תבואה ורמז לתורה שנ' מונע בר יקבהו לאום וארז"ל אין בר אלא תורה הרי שז' שמות אלו של הבהמות הטהורים מרמזים על שבח התורה הנמשלה בז' דברים אלו ולכך לא צוה הקב"ה להביא מהם קרבן להורות שבזמן שעוסקין בתורה אינן צריכין לקרבן כי התורה במקום כל הקרבנות אבל הג' בהמות בקר צאן ועיזים המורים על ג' נפשות שבאדם צוה להביא מהם קרבן כדי לכפר על ג' נפשות כי שור מרמז על הנפש השכלית וצאן מרמז על הנפש הבהמית ועיזים רמז לנפש החיוני וג' אלו כוללים כל פעולות האדם ועל פיהם כל ריב וכל נגע ומשפט האדם ומעשהו (שם):

כז

קין מה שקם קין על הבל ויהרגהו הוא להתכהן עי"ז ולהיות הריגה זו חנוכו כשם דנתכהן פנחס בשביל שהרג לזמרי וקינא על הברית דמעלת מקנא על הברית ברית קדישא להיות הוא ית' מוסר לו ברית שלום ומעמידו לכהן לפניו כן אמר קין אעמוד על אחי ואהרגהו בשביל קנאת הברית כי חילל בריתו בתאומה יתירה שלקח דאותה תאומה היא אצלו בזנות דבני נח אסור באחותו רק משום עולם חסד יבנה הותרה אחותו היינו אחת משום קיום המין אבל השניה היא ערוה אצלו ומטמא בריתו אלך ואהרגהו ובזה אזכה לכהונה. (נחלת בנימן מצוה ה'):

כח

קרח ג' מיני מיתות היו בענין קרח. ישראל במגפה:

ור"ן אנשים באש. וקרח בבליעת הארץ. ישראל במגפה לפי שאמרו למשה ולאהרן אתם המתם את עם ה' לכך מתו הם במגפה להודיע כי לא הם הממיתים רק החטא ממית. ור"ן אנשים באש לפי שקנאו בכהונת אהרן ולכך נדונו באש שנ' קשה כשאול קנאה רשפיה רשפי אש. כי מדת הקנאה בוערת באדם כאש ולכך נדונו באש אבל קרח שהתחיל במחלוקת אף הוא מצד הקנאה שבו ורמז לדבר מלת קרח נוטריקון קנאי רשע חוטא

ועליו מפורש בקבלה הן צדיק בארץ ישולם אף כי רשע וחוטא שאפי' הצדיק אם הוא נוטה קצת מן הדרך אז הקב"ה משלם לו שמורידו לארץ קודם זמנו וז"ש בארץ ישולם אף כי חוטא ורשע כמו קרח שנקרא חוטא ורשע שנא' סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכתיב את מחתות החטאים האלה ולכך נדון הוא בבליעת הארץ (הרב עיר גבורים פ' קרח):

כט

קרי ע"י רבנים ודיינים שאינם כשרים שעושין עוות הדין עי"ז בא טומאת קרי כי ע"י עוות המשפט שהוא בחי' כסאות למשפט נופלין בחי' אהבות מן המרכבה כי כסאות למשפט שהוא בחי' המרכבה שם הוא בחי' אהבה קדושה כמש"ה מרכבו ארגמן תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים וכשנפגם המרכבה בחי' כסאות למשפט ע"י עוות הדין אזי נופלין משם אהבות ועל ידי האהבות הנופלות בא החימום ח"ו והטומאה הנז"ל. (ליקוטי מוהר"ן ח"ב ד"ז ע"ד):

ל

קרי יש בו ע"ז ג"ע ש"ד ע"ז מחמת שע"י שמדבק עצמו בס"א פ' הרשעה אגרת בת מחלת ועי"ז בא לו הרעה הזאת והוא כעוע"ז. וג"ע על שבא מהרהורים רעים והרהורי עבירה קשים מעבירה ודומה לו כמו שבא על איזה ערוה מן העריות:
וש"ד על שהוא משחית זרעו (שער המלך ח"א שער ה' פ' א'):

לא

קרי תקון למקרה לילה ח"ו לומר עשרה קאפיטול תהלים והם עשרה מיני נגינה ויש להם כח לבטל כח הקלי' והפגם הנ"ל כי הם היפך הקליפה והפגם הנ"ל ואלו הם המזמורים שצריכים לאומרם באותו יום שאירע לו מקרה בלתי טהור ח"ו מכתם לדוד ט"ז. לדוד משכיל ל"ב. אשרי משכיל אל דל מ"א. כאיל תערוג מ"ב למנצח אל תשחת נ"ט. למנצח על ידותון ע"ז. תפלה למשה צ' הודו לה' קראו בשמו ק"ה על נהרות בבל קל"ז. הללו אל בקדשו ק"ן. ואלו העשרה מזמורים הם תיקון גדול מאד מאד לענין הנ"ל ומי שזוכה לאומרם באותו יום אין צריך לפחוד עוד כלל מפגם המורא של המקרה ח"ו כי בודאי נתקן עי"ז ובזכות תיקון חטא זה יבא משיח צדקנו לקבץ נפוצותינו כמ"ש בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס בב"א (ליקוטי מוהר"ן):

לב

קנאה ג' מיני קנאה הם הא' הוא קנאת האומות בישראל בהיות ברכת ה' עליהם בארץ הקדושה והקנאה ב' הקשה מזה הם הקליפות הסובבים את האדם כמ"ש דקיימי עלייהו

ככסלא לאוגיא הקנאה הג' קשה יותר מזה שהוא מלחמת היצ"הר השורה בלב אדם ומטה אותו במתיקות העבירה לפי שעה (פנים יפות פ' נשא):

מערכת הריש

א

רבקה היתה רוכבת על הגמל דאיתא בזו"הק השטן דא איהו ס"מ איהו נחש רוכב בדמות גמל ושרה מתה מאימת השטן ונשמת שרה באה לרבקה לכך היתה צריכה רבקה לרכוב על הגמל שיהיה לה מעלה על השטן שרצה לכבוש נשמת שרה (מאמר מרדכי בשם הש"ך):

ב

רחל ולאה הטעם שלאה ילדה ששה בנים לא פחות ולא יותר ורחל אמרה הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי הוא שיעקב הוא סוד הבל המציל צאנו מקין שהרגו ולקחן ממנו ולבן הוא קין ואף לאה ורחל האחיות הן הנה תאומות של הבל ולכך אמרו נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ולא נגע בנו לא האידנא ולא מקדמת דנא לולא זאת לא היה היתר לאיסורן לחזור לבעלה הראשון אחרי אשר הוטמאה ולאה היתה חשודה בעיני יעקב שנטמאה יותר מרחל מפני שרחל היתה יפת תואר ולאה עיניה רכות וכשם שהאשה שעיניה יפות כל גופה אין צריך בדיקה כן הוא ההיפוך בהיפך ואמר יעקב אין זה כי אם אות ומופת על כי נטמאה לאה מקין והיכי דזינתה וליכא מים המאררים מתנוולה והולכת ולכך ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה:

ולאפוקי מזה הרבתה לאה בבנים כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה וכתיב ונקתה ונזרעה זרע אם היתה יולדת אחת יולדת שנים כפל עבור בושתה ולאה היתה חשודה בעיני יעקב כי נטמאה ולא רחל מטעם שביארנו ולכך אמר יעקב אעבדך שבע שנים ברחל ולא בלאה בסוברו שנטמאה אבל לבן ידע בנפשו שלא נגע בה ולכך מסר את לאה תחלה ליעקב וה' הסכים על ידו ולהגיד עליה יושרה ילדה ששה בנים דיעקב הוציא תולדות שנים עשר שבטים מארבע נשים מגיע לאחת ג' שלא להטיל קנאה ביניהם אכן ונקתה ונזרעה זרע אם היתה יולדת אחת יולדת שנים כפל מהנגזר עליה תחלה לכך הוכפלו הבנים ללאה להיות לה ששה בנים והשאר חלקו השלשה נשים בניהם.

ומש"ה כשילדה הבן הד' קראה שמו יהודה לאמר הפעם אודה את ה' דבהולידה הבן הד' אז ענתה בה צדקתה שטהורה היא כי רק שלשה הגיע לחלקה והיא מוספת והולכת לכך הפעם אודה את ה' שאין מקפח שכר כל בריה מעתה הודיע ה' צדקתי לעיני כל

וקראה ששי זבולון הפעם יזבלני אישי כי עד השתא לא נתברר עדיין הדבר כ"כ עד גמר התשלומין תשלומי כפל אשר שילם לה ה' עתה יזבלני אישי כי טהורה אני ורחל אמרה הבה לי בנים וכו' פיה פתחה בחכמה לאמר עתה יאמרו דודאי אני נטמאתי הואיל ולדעת המון העם שאינם יודעים בנסתרות דשנינו נקיים משכיבת קין רק דעתם הוא דתאומה יתירה נטמאה מקין ואחותי שהיתה חשודה יותר ממני כבר נתפרסם זכותה לעין כל שטהורה היא עתה כל מחשבותם עלי אחרי כי עצור עצר ה' בעדי וסגר רחמי היפך מונקתה ונזרעה זרע לכך הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי הריני כמתה דבחייה קרויה מתה (נחלת בנימן מצוה מ"ו):

ג

רגלים בכל רגל ורגל מתגלה אור עליון מעין אותו רגל והוא רמז בפ' והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמה ודעת יראת ה' היא אוצרו דהיינו חוסן ישועות הוא כנגד האור המתגלה בפסח וחוסן הוא מלשון ירושה מן הישועה כמש"ה ויהי לי לישועה חכמה ודעת הוא האור המתגלה בעצרת והוא השפע שמקבלים ישראל בעצרת יראת ה' הוא האור המתגלה בסוכות וימים נוראים (פנים יפות פ' בשלח):

ד

רגלים בקדושת ג' רגלים מתבטלים ג' מדות רעות דהיינו הקנאה והתאוה והכבוד בפסח משתבר כח התאוה שלכך נצטוינו שלא לאכול חמץ ושאור אלא מצה כדי שלא יתאוה לתאוה גפנית והוא תיקון השכל. והוא בחי' תקון דור המבול שהיה עיקר חטאם בתאוה. בעצרת נשבר כח הכבוד ע"י כבוד התורה שנתגלה במ"ת שקבלו כולם ואמרו מי זה מלך הכבוד וכו' והוא תקון דור הפלגה שעיקר חטאם היה הכבוד והגאוה ע"ד שאמרו הבה נבנה לנו עיר וכו' ובסוכות משתבר כח הקנאה והמחלוקת והם נכנעים בכח הסוכה וד' מינים שהוא התקשרות כל ישראל בלב שלם יחד. (פנים יפות פ' בשלח):

ה

ראש השנה יש לו ב' שמות חדש וכסה כמש"ה תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגינו הרמז בזה דאותיות הקודמות לתיבת חדש הוא גזר ואותיות הקודמות לתיבת כסה הוא דין רמז לגזר דין שביום ראש השנה ואותיות שקודם שופר הוא קרע רמז ששופר קורע גזר דין כמו שאנו מבקשים קרע רוע גזר דינינו (שם פ' אמור):

ו

רגלים ג' רגלים בכ"א נתקן מדה אחת בפסח נתקן תאות הממון כמ"ש וה' נתן את חן העם הזה בעיני מצרים וישאלום בע"כ כי הם לא רצו כלל כי אז נתקן תאות הממון.

בשבועות נתקן תאות המשגל בבחי' דם נעכר ונעשה חלב בסכות נתקן תאות אכילה כי סוכות נקרא חג האסיף שאוסף כל מיני מאכל וזהו בחי' תקון כל מיני מאכל כי אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו וזש"ה קרואי מועד אנשי שם זה בחי' ג' מדות הנז' שכ"א ואחד נקרא בחי' שם ממון כמ"ש בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ברכת ה' היא תעשיר אכילה כמש"ה וקרא שם בבית לחם. משגל כמש"ה כי אם חפץ בה המלך ונקראה בשם. (ליקוטי מוהר"ן):

ז

רגלים ג' רגלים מורים על ג' בחי' ילדות בחרות וזקנה חג הפסח כנגד זמן הילדות שהרי כשיצאו ישראל ממצרים מטינוף הע"ז שהיו משוקעין בה כקטן המשתקע בטיט וחג שבועות כנגד זמן הבחרות שקבלו התורה ונתחייבו בעול מצותיה ככח הבחור לסבול עול. וחג הסוכות זמן האסיף נגד זמן הזקנה שאז האדם נאסף אל עצמו מלהלוך אחר תאוה הזמן והוא רמז נכון. (מדרש האיתמרי):

ח

רשע בזמן שיבא הקץ אז מאותיות רשע יהיה אותיות ישע שאז יחסר מרשע מנין קץ ואז מאות ריש יהיה יוד ונעשה מרשע ישע א"כ כשאנו עוזבים דרך רשע אז יחיש לנו ישע. (שם שמואל):

ט

רשעים לעתיד לבא יוגמר רע מרשעים ומאלו ב' פעמים רע יהיה תק"ם שאז אתה תקום תרחם ציון ואז פנה אל תפלת הערער שאז יהפך הערער שהוא ב"פ ר"ע שהוא מד"הד ויהיה תקום תרחם ואז ועם נברא יהלל י"ה שלא יהיה ח"ו פרוד בין שם י"ה מפני שהרשעים עושים מד"הד ומרחקים השם ומכניסים רע בין י"ה ונעשה עריה ובין ו"ה מכניסים ר"ע ונעשה ערוה (שם):

י

רחל סברה הואיל שאין לה בנים א"כ מזה נר' שהוא איסור מוסיף שלקח יעקב שתי אחיות ולכן בקשה ממנו שיתפלל יעקב להיות לה בנים לצאת מהחשד הזה והנה חרה אף יעקב עליה ולא התפלל עליה ואמר התחת אלהים אני ר"ל הלא אני בח"ל שהוא תחת ממשלת הקב"ה לבדו וא"כ שאני בח"ל ובא"י הוא דאסור ליקח שתי אחיות ולא בח"ל א"כ יש לי תירוץ על לקיחת שתי אחיות ואין זה הסיבה אשר מנע ממך פרי בטן. (לב אריה פ' ויצא):

יא

רשע דע כי הדבורים של הרשע שהוא בר דעת מולידים ניאוף בהשומע כי הזווגים נמשכים מהדעת כמש"ה וידע אדם את חוה אשתו וכתיב וכל אשה יודעת איש אך יש שני מיני זווגים דהיינו זווג דקדושה הוא התקשרות לצדיקים ואל התורה ואל הש"ית וזה נמשך מדעת דקדושה וזווגים דעבירה נמשכים מדעת דקליפה והדיבור הוא התגלות הדעת כי אין יודעים מה שבדעת אלא ע"י הדיבור וכמש"ה ולילה ללילה יחוה דעת. יחוה מלשון דיבור שהדיבור מדבר מה שבדעת וכשהרשע מדבר ומוציא מפיו הבלים מוליד אוירים ארסיים של ניאוף והשומע ממנו הדיבורים ונושם נשימות מכניס בגופו אלו האוירים ולפיכך בבלעם שהוא בחי' דעת דקליפה כדחז"ל על פסוק ולא קם נביא וכו' בישראל לא קם אבל באו"הע קם ומנו בלעם כי משה הוא דעת ולזה נק' דורו דור דעה ולכך כשנטלו מואב עצה ממדין אמרו להם אין כוחו אלא בפיו כי הפה הוא התגלות הדעת אמר מואב אף אנו נביא עליהם באדם שכוחו בפה שהוא ג"כ דעת דקליפה נמצא שבלעם דעת דקליפה וע"י דיבוריו הוליד אוירים ארסיים של ניאוף לזה כשבאו ממלחמת מדין נאמר ויקצוף משה על פקודי החיל ויאמרו החייתם כל נקבה הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם בדבר דייקא כי ע"י דבוריו שהוא התגלות דעת שלו הוליד ניאוף במדין ולפיכך כשבאו ממלחמת מדין כתיב ויקרבו אל משה ראשי הפקודים וכו' ויאמרו ונקרב את קרבן ה' לכפר על נפשותינו לפני ה' ודרז"ל שכך אמרו אע"פי שמידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו (ליקוטי מוהר"ן). ולעד"ן שעפי"ז יובן פ' במשלי בפה חנף ישחית רעהו ובדעת צדיקים יחלצו דהיינו בפה חנף שהוא רשע כלומר בדבוריו שהוא מגלה דעת דקלי' מזה יבא ישחית רעהו דהיינו ניאוף באשת רעהו וכן השחתה היא זנות כדכתיב כי השחית כל בשר וכו' אבל ובדעת צדיקים דהיינו דבורים של הצדיקים יחלצו שלא יבא לידי ניאוף הבא מן הדעת. גם זה נר' כוונת הפ' לשמרך מאשת רע מחלקת לשון נכריה כלומר אם תרצה לשמור עצמך מאשת רעך רע קרי ביה ריע תשמור עצמך מחלקת לשון נכריה דהיינו מדבוריו של אדם רשע שכל דבריו הם מסטרא דס"א הנק' נכריה וזהו נראה ג"כ מאמרם ז"ל וישמע משה ויפול על פניו מלמד שחשדוהו באשת איש והנה קודם לכן שם כתוב דבוריו של קרח במשה וכתיב בתריה וישמע משה. ישראל שראו ששמע דבוריו של אדם רשע שהוא קרח חשדוהו באשת איש שכל השומע דבורים של אדם רשע יבא לידי ניאוף וכדכתב הרב. והוא אומרם וישמע משה ומשום דשמע מלמד שחשדוהו באשת איש אבל הם לא ידעו שמה שמזיק הוא לאדם אחר אבל למשה שהוא עצמו דעת דקדושה לא יזיק:

יב
רשעים כשיש רשעים בעיר או מדינה המנהיגים בשקר ויש בניהם צדיק המתנהג באמת כאשר עוסק בתורה או בתפלה ומדבק עצמו אל האמת אז יתפרדו כל פועלי און ושקר (כתר שם טוב):

יג
רב כשאדם לומד מרב הגון בתורה הוא פרה ורבה אצלו וכשלומד מרשע אזי אינו פרה ורבה אלא נשאר כפשוטו כמו שלמד ממנו (שם):

יד
רב כשלומד מרב ששורש נשמתו מן עולם האחדות אז הוא בתיבה אחת נכלל כל התורה כמ"ש רב סעדיא גאון כי בעשרת הדברות נכלל כל התורה כולה וכמו שנכלל כל התורה בעשרת הדברות כך נכלל כל התורה בתיבה אחת משא"כ אם לומד מרב ששורש נשמתו מעולם הפירוד גם התלמיד הלומד ממנו מקבל ממנו דברים נפרדים (שם):

טו
רפואות בשעה שאומרים וכל צבא השמים לך משתחוים ראוי להתפלל על כל דבר כי כל הרפואות ע"י כוחות הגלגלים שהם צבא השמים וכל אחד נותן כח באיזה סם ועשב השייך לו ומהם מקבלים הסמים ועשבים כח לרפאות. וכשצריכים רפואה מתחברים כמה כוחות מהגלגלים שזה נותן כח בעשב זה וזה בעשב זה וכיוצא ומתחברים כולם ועושים מהם הרכבה לרפואה ע"כ טוב לבקש מהש"ית בעת שאומרים וצבא השמים וכו' שאז באים כולם ומשתחוים ונותנים שבח להש"ית והודיה שיצוה להם הש"ית שימשיכו או הכוחות הצריכים לרפואתו בתוך חתיכת לחם או בדבר אחר ויתרפא ממילא (ליקוטי מוהר"ן):

טז
ראובן ידע שהבכורה אינה שלו שכוונת יעקב היתה ברחל וסוף הבכורה שתנטל ממנו ויהיה הסרחון לאמו שהיא עשתה שנכנסה תחת אחותה ורימה בה אמר ראובן אני אעשה פעולה זו שאבלבל יצועי אבי כדי שאם תנטל הבכורה יאמרו על שבלבל יצועי אביו טוב שיהיה הסרחון תלוי בי ולא על אימי ולזה אמר וישמע ישראל ר"ל שהבין כוונתו (לב אריה משם הרש"ך):

יז
רחל נקברה בדרך בחלק יוסף בנה וזה היה לה יותר כבוד ממה שנקברה במערת המכפלה שהיה חרפה ליעקב ליקבר עם ב' אחיות (ילקוט דוד בשם הרמב"ן זלה"ה):

יח

ראש השנה צריך לזכור חרבן בית קדשינו ותפארתינו:

תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי ר"ל ביום ר"ה דהנה אחז"ל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו כן בכל שנה אם לא נבנה באותה שנה כאילו נחרב באותה שנה גם צריכים אנו לזכור ביום הדין הגדול קבלת התורה הקדושה שהחזירה הקב"ה ע"כ האומות ולא רצו לקבלה ואנו קבלנו אותה בשמחה ובטוב לבב ובחיבה ואמרנו נעשה ונשמע לכן אנו מבקשים ביום הדין את התורה הקדושה שתבא ותעיד בנו ביום הזה גם צריך לזכור יציאת מצרים וכל נפלאותיו אשר עשה עמנו וכמו כן אנו בטוחים בו ית' שיוצאנו מן הגלות המר הזה גם צריך להתפלל שיזכור לנו הדביקות שאנו דבקים בו ית' כדכתיב ואתם הדבקים וכו' אף שאנו בגלות המר דווים וסחופים בכל זאת שמך לא שכחנו (שער המלך):

יט

ר"ה הטעם שנעלם בתורה טעם ר"ה ונאמר סתם יום תרועה יהיה לכם ולא נאמר בו טעם כי ישב אלהים למשפט כאשר נאמר טעם ביו"הכ ויותר חגים זהו לטובת ישראל כי ידוע עה שארז"ל הטעם דברח יונה וביקש לכבוש נבואתו לננוה משום דאמר גוים נוחי תשובה הם ובזה מעוררים חימה על ישראל דהם מקשים ערפם לשוב ולכך היה מוסר נפשו למות בשביל ישראל וכן הדבר הזה אילו הגוים היו יודעים ומרגישים כמונו שראש השנה יום הדין ופקידה לכל השנה היו חוזרים בתשובה למאוד והיה נפלא מעשיהם בכל ענינים ועי"כ היה לישראל קטרוג משטן והיה חימה על ישראל ולכך אילו היה כתוב בתורה היה הדבר נתוודע להם כי רוב האומות מאמינים בתורה שבכתב ומודים כי הוא מ"ה ולכך העלים ה' ומסרו בתשבע"פ כי הוא יום הדין והאומות פוקרים בתשבע"פ וזה לטובתינו. (יערות דבש ח"א):

כ

ר"ה מה שאנו מעוררים בבכי אף שהוא יו"ט הוא שהרי ע"פי שורת הדין מותר להתעורר בבכי אפילו בשבת ויו"ט ואי משום בטול עונג או שמחת יו"ט הלא מצינו שמילה דוחה שבת ויו"ט ואם מילה ערלת בשר דוחה שבת ויו"ט כ"ש מילה ערלת לב כדכתיב ומלתם את ערלת לבבכם אך מפני שהיה ראוי למול לבנו קודם לכן הוי מילה שלא בזמנה שאינו דוחה את השבת והא דמילה שלא בזמנה אינו דוחה שבת משום שאפשר להימולו אח"ך.

כיון שבלא"ה כבר עבר זמנו וזה שייך על כל שבתות השנה ויו"ט משא"כ בר"ה ויו"הך דאם לא עכשיו אימתי כבר הוא עומד בדין (אור לישרים משם הרב יואל מוכיח):

מערכת השין

א

שפע בהיות אבותינו בא"י כשחטאו מיד נסתלק השפע והיו כלא היו ומשום זה הוכרחו ישראל לבא בגולה בין העמים המקבלים משר שלהם כדי שיוכלו ישראל להיות נזונים מתמצית שפע האומות שהם תחת השרים כדי שיוכלו לסבול ולא יכלו בעוונם בהסתלקות השפע ובזה פי' אבותינו חטאו ואינם. פי' אפי' בחטא הקל מעון נסתלקו מן העולם ואנחנו אף שהוא עון יכולים לסבול והטעם מפני שהעבדים משלו בנו שהם תחת השרים (פנים יפות פ' בהר סני):

ב

שופר בתקיעות הראשונות מערבבים שם קר"ע שהם אותיו' שלפני שופר לשם הוי"ה ית' ואז מועיל שלא יקטרג כמ"ש התוס' בשם הירושלמי ובתקיעות שבתוך התפלה ותפלה הוא רחמי מערבבים שם שטן באותיות הקודמות לתיבת שטן שהם אותיות רחם רחמים להמליץ בעד ישראל. (שם פ' אמור):

ג

שכר עשיית המצות תרי מילי נינהו שכר על הקבלה ושכר על העשיה והראיה שמצינו שהאומות יענשו על שלא קבלו את מצות השבת כפירש"י ז"ל בריש פ"ב דביצה אף דגוי ששבת חייב מיתה מ"מ נענש על הקבלה וכ"ש במדה טובה מרובה שמקבלין ישראל שכר על הקבלה ועל העשיה (שם פ' כי תבא):

ד

שכר קבלת השכר הוא עצמו מצוה כמשחז"ל ששכר מצוה מצוה והענין הוא שכשעושה מצוה גורם שפע וברכה לעולם והוא השלמת מדותיו של הש"ית להשפיע להם וזו היה כוונת הבריאה נמצא שבעשיית המצוה והשפע היורד אליו לקבלת שכר היא עצמו מצוה שעושה שלימות מדותיו של הקב"ה והצדיקים כשמקבלים שכר אינם שמחים בשביל טובת עצמם אלא בשביל השלמת רצון הש"ית. (שם פ' כי תבא):

ה

שפע כל גדולי הארץ הוא ע"י ירידת השפע מן השמים אלא שהארץ מתקנת אותו להלביש בלבוש גשמי כדי שיכול האדם לקבל מזונותיו אבל המן היה השפע עצמו

היורד מן השמים אלא שלא הוצרך לתקן ע"י הארץ כי היה מעלתו למעלה ממדרגת הארץ כמשחז"ל לחם שהמלאכים אוכלים ולכך טעמו בו כל הטעמים (שם פ' האזינו).

1

שבטים מה שלקחו השבטים כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים וכו' אחר צעקת ראובן הוא שראובן ממעשה שבלבל יצועי אביו סבר שנדחה מאחיו. וכיון שאמר יוסף ואחד עשר כוכבים משתחוים לי מינהו בתוך אחיו והודה בזה שנמחל עונו ולכן היה משתדל בהצלתו וכיון שלא ראהו בבור וסבר שהרגו אותו ובטלה נבואתו שמינהו בתוך אחיו התחיל לצעוק ואני אנה אני בא שמסר דינו לשמים על הרעה שגרמו לו בהריגת יוסף ואמר עכשיו אנה אני בא שעד עכשיו בהיותו חי הייתי מקוה שנמחל עוני מיד כשומעם אחיו לו ויקחו את כתונת יוסף וישחטו שעיר עזים רמזו לו שעדיין חי הוא ולא כיונו בדבר הזה רק שיתגלגל ענין שעיר יו"הך ולקחו שעיר עזים שדמו דומה לדם האדם לרמוז שהם מבקשים כפרת ישראל ע"י שעיר יו"הך שיתגלגל ע"י והענין הוא כי ידוע שהשבטים גרמו לישראל שירדו למצרים בעבור שמכרו את יוסף והיה זה סיבה מאת ה' כדי שלא ירד יעקב בשלשלאות של ברזל כמאמרז"ל וגלגל הדבר על ידי בניו שימכרו ליוסף כדי שירד בכבוד גדול וגם ידוע שאם לא היה גלות מצרים לא היה מציאות לקבלת התורה כדחז"ל

גם ידוע שבעבור יוסף נקרע הים ואם לא היה קי"ס לא היה מציאות קבלת התורה משום שלא היו מאמינים בהקב"ה. ואיך היה יכול לומר בסני אנכי ה' אלהיך אמנם אחר שעברו את הים שאז ידעו נאמנה שכל מעשיו של מרע"ה לא היה ע"י כישוף כדכתיב ויאמינו בה' ובמשה עבדו אז מיד אמר הקב"ה למשה ראוים הם עכשיו לתת להם התורה וגם ידוע שאם לא היה מעשה העגל לא היה מציאות קבלת התורה משום שכשאמרו ישראל נעשה ונשמע נעשו חירות ממלאך המות וידוע שמרע"ה נצח למלאכים באמרו יצ"הר יש בניכם ע"ז יש בניכם וקשה למה המלאכים לא אמרו גם אין בניכם שהרי נעקר יצ"הר מבניכם בשעה שאמרתם נעשה ונשמע אלא בהיות שעשו את העגל בעוד שהיה מרע"ה בשמים חזר היצ"הר בניהם ובזה נצח משה בטענתו. גם ידוע שאם לא היה התורה לא היה העגל שהתורה ניתנה על התשובה שאם יעברו על מה שכתוב בה יחזור ויביא קרבן ויחיה ורז"ל אמרו לא היו דור המדבר ראוים לאותו מעשה אלא כדי שאם חטאו רבים אומרים להם כלך אצל רבים באופן שבעבור התורה שכתוב בה ענין התשובה היה ענין העגל כדי שילמדו תשובה ואם לא היה העגל לא היה יו"הך שבעבור עון העגל נתקן.

ואם לא היה יו"הך לא היה ענין של שני השעירים שבאים לכפר על דם האדם החוטאים בנפשותם ובשפיכת דמו היה מכפר על דם האדם כי הדם הוא הנפש:

נמצא שבעבור יו"הכ היה ענין שני השעירים ואם לא היה העגל לא היה יו"הכ ואם לא היה התורה לא היה העגל ואם לא היה העגל לא היה התורה ואם לא היה קי"ס לא היה התורה ואם לא היה יוסף לא היה קי"ס ואם לא היו השבטים לא היה יוסף יורד למצרים וענין ירידתו למצרים היה ע"י שחיטת שעיר עזים הרי שבעבור שעיר עזים ירד למצרים ובעבור שירד למצרים נקרע הים ובעבור שנקרע הים קבלו התורה ובעבור שקבלו התורה עשו את העגל ובעבור העגל קבלו התורה ובשבילו היה יו"הך ובעבור יו"הך היה ענין שני השעירים נמצא דסיבה ראשונה היה יוסף לענין שעירי יו"הכ וכל זה רמזו לראובן בשחיטת שעיר עזים שרצונם הוא שיתגלגל ענין שעיר יו"הכ ואחר שטבלו את הכתנת בדם וישלחו לרמוז לשון הזהרורית הקושרים בראש שעיר המשתלח שהיתה מתלבנת לרמוז על כפרתם כדכתיב אם יהיו חטאכם כשנים כשלג ילבינו לזה אחר שהטבילוה בדם והיתה אדומה אח"ך קרעוה לרמוז על מחיקת האדום ואיבודו מן העולם דלשון השני שהיו קושרים בשעיר היה כנגד לשון הפסים שהיה בכתנת יוסף וכיון שרמזו זה לראובן הבין כוונתם ושעדין יוסף חי ונחה דעתו בזה וענין קריעת הכתנת הוא שהשבטים רמזו לראובן ענין שעיר יו"הכ ואפשר שיקשה לראובן מאן דכר שמיה יו"הכ בעולם כדי שיהיה שעירים לכפרה שהרי בעשיית העגל כולם חייבים כליה וקיום השבועה הקב"ה מקיימה במשה שלא חטא וא"כ אין יו"הכ בעולם. לכן קרעו הכתנת שהקורע דבר בחמתו כאילו עוע"ז ורצו לרמוז לו שע"י שמרע"ה יעשה כדבר הזה לקרוע ולשבר בחמתו משם ימשך יו"הכ לפי שאין הקב"ה יכול לקיים שבועת האבות במשה כי גם הוא חטא בחטא כישראל ובזה הוצרך למחול לישראל על ידי יו"הכ עם השעירים מנחת אליהו דט"ו וט"ז):

ז

שילוח הקן שכרו הוא שזוכה לבנים וממון ושם שכיון שמצוה זו היא בדרך והדרך ממעט הבנים והממון והשם לכן כנגד הבנים אמר ואת הבנים תקח לך שתזכה לבנים כדחז"ל וכנגד הממון אמר למען יטב לך לרמוז על הממון כדפרש"י ז"ל גבי אברהם למען יטב לי ליתנו לי מתנות וכנגד השם והארכת ימים לפי שהאריכות ימים והזקנה גורמת השם. באופן שזאת המצוה אע"פי שצריך להלוך בדרך לא ימשך ממנה נזק (שם די"ג ע"ב) ולעד"ן לתת טעם לשבח לדחז"ל ששכר קיום מצוה זו היא הבנים לפי שידוע שהמצוה הזאת מקרבת הגאולה כדחז"ל וכנודע מדברי הזו"הק וכתבי האר"י ז"ל וכמו כן כתב

הרב הנ"ל ז"ל קן צפור ר"ת ק"ץ שהמקיים מצוה זו מקרב הקץ ונמצא גורם בבנין קיר נטוי שהוא המקדש וקן בר"ת קיר נטוי וע"י מי ע"י קדוש צדיק שהוא המלך המשיח ר"ת של ק"ן צפור. וידוע מה שאמרז"ל בגמ' אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף לפיכך המקיימה זוכה לבנים כדי שיכלו נשמות שבגוף ויבא משיח צדקנו והוא ע"ד קריינא דאגרתא להוי פרוונקא ודוק:

ח

שכינה נקרא שבע עשרה כי מן ספירת גדולה היא שבע ומן ספירת כתר היא ספירת יו"ד. גם שם הוי"ה ב"ה מספרו י"ז כמ"ש השל"ה הודו לה' כי טוב דהיינו מ"ק של שם הוי"ה ב"ה מספרו טו"ב. תורתינו הקדושה נקרא שבע עשרה ז' ימי בראשית יו"ד מאמרים שבהם נברא העולם עו"הב נקרא שבע עשרה כי עו"הב נקרא טו"ב שנ' מה רב טובך טו"ב מספרו י"ז. ישראל נקראין שבע עשרה שידוע בהנחל עליון גוים שהקב"ה נתן לע' שרים ע' אומות ולעצמו לא לקח רק ע' נפש של בית יעקב נפש אחת נגד כל אומה והם בסוד והעשירי יהיה קדש והיינו קדש ישראל לה' ראשית תבואתו שלקח הקב"ה נפש אחת בתורת מעשר מן כל אומה שלימה ולכן נקראין ישראל שבע עשרה היינו שבע פעמים עשרה שהם נפשות ישראל. (בית אהרן דמ"ז ע"ג):

ט

שינה שינת האדם היא אחד מס' במיתה א"כ נמצא בס' לילות היא מיתה אחת והקב"ה אשר הוא רב חסד מצטרף כל הלילות יחד ונחשב לו למיתה גמורה כאילו מת בפועל ובכל שנה יש ששה פעמים ששים נגד ששה אותיות מ"ג שמות הוי"ה אדנ"י דבחטא האדם נפגמו ב' אותיות מכ"א מאלו השמות כנודע מס' המקובלים וראוי לקבל מיתה נגד כל אות מהשם לתקן פגמו. (נחלת בנימן מצוה ד'):

י

שומרים ד' שומרים הם שומר חנם שומר שכר והשוכר והשואל וידוע שדיניהם ג' כי השוכר דינו כש"ש. השומר חנם הוא העובד הש"ית מאהבה לא מחמת שום קיבול פרס או יראת העונש והיא השמירה מעליא וכמו שדין ש"ח קל מכולם כמו כן בזה הקב"ה עושה עמו חסד בדין יותר מכולם שאינו מענישו רק על הפשיעות כי ידוע שהחטא הוא בג' דרכים שוגג ומזיד ופשע וכמו כן ג' דינין בד' שומרים אלו פשיעה וגניבה ואבידה ואונסין שומר חנם אינו חייב כ"א בפשיעה רמז שהקב"ה מעביר שגגותיו וזדונותיו ואינו מענישו רק על הפשע אחר שאחז במדה זו להיות עובד ה' מאהבה אז השגגות והזדונות שכבר עשה הקב"ה מעביר ממנו מעט מעט השואל הוא שכל הנאה דידיה

רמז להעובד מחמת קיבול פרס ותמיד הוא שואל מהש"ית שכר מצוותיו וכמו ששואל חייב באונסין כמו כן האוחז במדה זו אז הקב"ה פוקד עליו דינו ומעניש אף על השגגות דהיינו האונסין. והשומר שכר הוא העובד מיראה. כי כל העובד מיראה הוא מיראת העונש אע"פי שאינו שואל בפי' פרס ושכר מ"מ הוא עושה כדי שלא יענש ואף זה קיבול שכר הוא זולת שיש לו קצת מעלה על העובד על מנת לקבל פרס שאינו תובע בפיו השכר. השוכר הוא השוכר בהמה לעשות עמה מלאכה רמז להאוחז בתורה לעשות ממנה קרדום לעשות מלאכתו עמה לא לקיבול פרס כ"א שתציל אותו מן העונש הנקרא מלאכה שנ' ויוצא ה' כלי זעמו כי מלאכה הוא לה' ואלו העובדים מיראה שהוא הדרך הממוצע הקב"ה ג"כ דגם בדרך הממוצע שפטורין מאונסים דהיינו על השגגות וחייבין בגניבה ואבידה שהוא רמז למזידים (הרב עיר גבורים פ' משפטים):

יא

שביעית יציאת העבד בשביעית רמז לישראל שנמכרו לעבדים בין האומות שיצאו בזכות התורה שנ' בה חצבה עמודיה שבעה ובגואל הנקרא בז' שמות שנ' ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור וכו' ובזכות התפלה שנ' שבע ביום הללתיך ובזכות אלו יצאו לחפשי חנם (שם פ' משפטים):

יב

שכר מה שמצינו בתלמוד בכמה מאמרים שכשהיו מורים לצדיקים שכר פעולתם היו מורים להם י"ג נהרי אפרסמון בא הרמז להראותם י"ג נהרות החשבון הזה לרמוז על אמונת י"ג עיקרים שמעולם לא נסתפקו באחד מהם ולא זזו מלבם לעולם ועל היותם מאפרסמון ולא ממין אחר כדבש וחלב וכיוצא על היות אפרסמון דבר רוחניי בהיות דבר שייך לרוח שאין בו דבר גשמיי כחלב ודבש שמורים על גשמיות בהיותם דברים של אכילה ולכן מורים להם אפרסמון דבר רוחניי כענין האמנה שהוא דבר שכליי ורוחניי. (מדרש האיתמרי ד"ן ע"ב):

יג

שבח כל זמן שלא נתקן העו"הז כראוי אחז"ל נוח לו לאדם שלא נברא שעלול לחטוא. ובשביל זה המלאכים שהם נקראים עומדים כמש"ה ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה שהם עומדים בבחי' בריאתם. ואם כן ראוי להם להלל על הבריאה משא"כ האדם אבל לעתיד כשיתוקן בעולם יהללו הצדיקים יותר. (פנים יפות פ' בראשית):

יד

שמות שם הוי"ה ב"ה מורה על קיום לדורות ושם אלהים מורה על חרבן לכן גבי בריאת שמים נא' בראשית ברא אלהים ולא נאמר הוי"ה כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה (שם שמואל):

טו

שרים יש לחקור איך הקב"ה בעל היכולת אדון הדעות והחכמות הרמות והנעלמות אשר עיניו משוטטות בכל הארץ צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו יודע הנסתרות והעתידות הוצרך לשים שר על כל דבר ודבר כגון גבריאל על בשול הפירות יוקרקמי על הברד וכן בכל דבר ודבר כי מן הראוי היה בהיותו בעל היכולת שהכל יהיה על ידו להורות על גודל יכולתו הפך ממלך ב"ו שמיעוט יכולתו והשגתו גורם לו שימת השרים אמנם הענין הוא בג' אופנים האופן הא' שענין שימת השרים הוא להורות על גודל יכולתו ית"ש שבראותם כח מעשיהם ותוקף עשית גבורתם של שרים יתגדל ויתרומם כח האדון ישתב' שמו באומרם אם כח העבדים כן אע"פי שנחשבים לפניו כאין מה יהיה כח האדון משא"כ אם לא היו שרים שאין היכר בדבר ואין לומר שתלוי פרסום כוחו בזה חלילה ואם לא היה זה היה נוגע לו חסרון מעלת ח"ו שמצד עצמו כל הדברים האפשריים להיות תלוים בו רק להודיע גבורתו לנו אשר מחומר קורצנו ולהאיר עינינו במעלת גבורותיו. האופן הב' הוא מסיבת מיעוט כח המקבלים שלפי שהקב"ה בלתי תכלית כמו כן הנמשך ממנו בלי תכלית לעולם לכן מסר הדברים ביד שרים שיהיו על כל דבר לפי שהנמשך מהם טוב או רע בלתי בל תכלית לאותו דבר. האופן הג' הוא כדי לייסר עולמו וידעו נאמנה שמשיגים בתחתונים לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו והענין שבהיות הקב"ה חנון ורחום אע"פי שיהיו התחתונים עושים רק רע כל היום מרחם עליהם כמדתו שהוא רחום וחנון ואז היו אומרים עזב אלהים את הארץ ח"ו לכן בהיות טבעו לעולם להטיב אע"פי שירשיעו מה עשה מסר הדברים ביד שרים להיותם ממונים על כל דבר לתת לכל אחד כפי מעשיו או מהעונש או מהשכר והכל בצדק ובמשפט ברצון האדון כמו שצוה ומסר להם ובהיות הדבר ע"י השרים מוכרחים לתת לעושה הרעה כרעתו והדבר בהפכו כדרך העבד שמוכרח לעשות רצון רבו אם ראוים לבישול הפירות גבריאל שהוא ממונה על זה מבשלם כפי מעשיהם ואם לא לא משא"כ אם היה הקב"ה שאע"פי שלא היו ראוים היה מבשלם משום מדתו כי רחום וחנון הוא ובזה היו מסירים השגחתו יתב"ש מעליהם בראותם עצמם בלתי הגונים ומושפעים מכל טוב ויאמרו עולם כמנהגו נוהג ולכן מסיבת זה משר הקב"ה כל הדברים ע"י שליח והם עושין הדין והמשפט ואינן גורעין או מוסיפין

ממה שראוים התחתונים כפי מעשיהם והכל ברצון האדון כמו שנצטוו מתחילה לעשות כן כמשל העבד (מדרש האיתמרי דמ"א ע"ב):

טז

שכור ששה דברים העולין למספר י"ג כולם מחוללין ממנו. א' י"ג מדות של רחמים ב' י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם שהרי בשכרותו אינו יודע להורות. ג' י"ג דברים שהתנדבו למשכן שהרי בשכרותו אסור לו לעבוד עבודה במשכן ולכנס בו' ד' היצר הטוב הבא אחר י"ג שנה הוא מחולל ממנו. ה' אחד שהוא בגי' אחד רמז שבשכרותו סר ה' אחד מעליו. ו' המילה שי"ג בריתות נכרתו עליה והיא להתיש כח החומר ואצלו הוא גובר וששה דברים אלו העולים למספר י"ג כולם מחוללין ממנו ולפיכך נאמרו י"ג ווין בענין היין בפ' נח. (הרב עיר גבורים פ' נח וע"ש באורך):

יז

שמחה צריך ליזהר מאד להיות תמיד בשמחה ולהרחיק העצבות מאד ואף אם נדמה לו שהוא רחוק מן הטוב ועדיין לא עשה כלום אעפי"כ א"א שלא יהיה בו קצת טוב כי היאך אפשר שלא עשה פעם אחד איזה מצוה ואף שאותה מצוה היא ג"כ מלאה פסולת היאך לא ימצא מעט טוב באותה מצוה ועל זה יש לו לשמוח וזה בחי' ועוד מעט ואין רשע שע"י אותו מעט טוב שמוציאין באדם אינו רשע עי"ז והתבוננות על מקומו ואיננו כי עי"ז שדנין האדם לכף זכות ע"י המעט הטוב שמוצאין בו עי"ז מכניסין אותו באמת לכף זכות וזהו והתבוננת על מקומו ואיננו שאיננו על מקומו שהיה בתחלה כי עכשיו מכניסין אותו בכף זכות ממש ונעשה צדיק (ליקוטי מוהר"ן). ולעד"ן שזהו כוונת דהמע"ה באומרו אשרי תמימי דרך וכו' דהיינו שדהע"ה מלמד סניגוריא על ישראל ובתחלה אמר אשרי תמימי וכו' שהוא צדיק באמת ואח"ך אמר אף לא כלומר אפי' אם לא היו מהצדיקים באמת אלא פעלו עולה אפ"ה יש לי ללמד עליהם סניגוריא שהרי בדרכיו הלכו וא"א להם שלא יעשו איזה מצוה ואיזה דבר טוב:

יח

שפע מצד צפון העולם יש היכל אחד שנק' היכל זכות ששם יושבין ב"ד של מעלה ומצד דרום של עולם שם הוא מדת החסד אשר הוא בימין תמיד פתוחה להפיק לעולם ממקום הרצון של הקב"ה כל מיני טובות לתת בעולם לכל שואל די מחסורו אך כשמגיעין אותם המתנות והטובות אל היכל הזכות אשר מצד צפון אזי עומדת מד"הד אשר שם ומעכבת אל הימין לגמור חפץ השואל ואומר נשב בדין אם זה השואל ראוי לאותם מתנות והטובות ואם אינו ראוי אז מונעין ממנו ומהעולם כל אותו עושר והטוב שהמשיכו מדת

החסד ואז מקבלת היכל צפון כל אותו עושר והטוב והשפע ונגנז אותו השפע שם לפי שאחר שנמשכו אותו מדת החסד מלמעלה שוב אינם חוזרים למקומם אלא נגנזים שם בהיכל הצפון וכל אלו גנוזים ושמורים לצדיקים לע"ל אמנם אם יש צדיק הגון להגין על הדור אף על פי שלא יהיה העולם ראויים לאותה המשכה של מדת החסד בעבור הצדיק נותנים רשות להמשיך אותו שפע וטוב בעולם (מדרש האיתמרי משם הרב שיח יצחק שמביאו בשם שערי אורה):

יט

שפע בכל יומין דחול השפע נמסר לאומות העולם ומהם מגיע התמצית לנו. אבל ביום השבת אנו מקבלין השפע מידו הרחבה והמלאה (שער המלך):

כ

שפע כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו כדי לגלות מלכותו ועי"ז נכנפין הקליפות תחת השכינה ובאיזה ענין נתגלה מלכותו כשמשפיע רב טוב לישראל אזי מודים כל אחד ואחד כי מלכותו בכל משלה ובמה יכולים להוריד השפע ע"י התפלה כי התיבות הם כלים לשפע וא"כ כ"א ואחד יזהר בתפלתו שיתפלל באופן שיוכל לעורר השפע בעולם ע"ד שארז"ל חייב כל אדם לומר בשבילי נברא העולם ובאיזה ענין יוכל לעורר השפע בעולם ביראה כמשרז"ל כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים ויש שני מיני יראה האחד יראה עליונה שבאה לאדם לפעמים מתי שתרצה ועל יראה כזו אין שכר ויש יראה שבאה לאדם מכח אדם עצמו ויראה זו נקרא צדיק מושל ביראת אלהים וביראה כזו התפל' נשמעת ושפע יורד לעול' ונגלה מלכותו (ליקוטי מוהר"ן):

כא

שבת למה לא נאמר ויהי ערב ויהי בקר בשבת כשאר הימים לפי שלא היה לילה אלא ל"ו שעות היה יום שבת כולו דיום ו' י"ב שעות ועוד י"ל דלא כתיב ויהי ערב לפי שצריך להוסיף מחול על הקדש ר"ל אף קודם ערב הוא שבת. (ילקוט דוד בשם הרב יד יוסף):

כב

שבת אכילת שבת אינה בשביל שביעה כלל רק בנין דיתברכון כלהו שיתא יומין כמבואר בזו"הק כי מאכילת שבת נשפעין ונתברכין כל ששת הימים כי עיקר השביעה בשבת כי סומא אין לו שובע כמשרז"ל מפסוק ויענך וירעיבך וכו' ופסיעה גסה נוטלת מאור עיניו של אדם ומהדר ליה בקדושה דבי שמשי נמצא שעיקר שלימות מאור עינים הוא בשבת וע"כ אז השביעה וא"כ מה שאנו סועדים בן ג' סעודות הוא רק לברך דהיינו

בגין דיתברכון כל שיתא יומין אבל בשביל שבת עצמו לא היה צריך לאכול כ"כ ג"פ כי בשבת יש השביעה אם כן מוכרח דהוא לברך כנז' (ליקוטי מוהר"ן):

כג

שבת מקרי אות וכן תפלין וכן ברית וההפרש שיש לאות שבת משאר אותות הוא שאלו האותות הם ניכרים לעין כל אבל אות של שבת הוא אור הגנוז ועין לא ראתה אלהים זולתיך והוא אות בין הש"ית לישראל עצמם ולא לאחרים וז"ש כי אות היא בני ובניכם. (פנים יפות):

כד

שדי מה שקבעה תורה במצות תפלין לטוטפות בין עינינו ועל ידינו שם שדי שי"ן בראש דל"ת מעל העורף יו"ד בזרוע מפני שהמה כדמות מוסרות ומוטות לאסור בחבלי ברזל תאותינו הרעה היא כפורחת מחוטר גזע היצר הטמון בחובינו ולפי שהראש הוא מקום המחשבה ובו נתלה חלק האמונה בו ח"ו ימצא מקום היצר להחטיא אותנו במחשבת פיגול של מינות לכן שי"ן של שם עליו כי אלהים במילואו עולה שי"ן ובא הרמז בב' שינין של ג' ראשים ושל ד' ראשים להזהר באמונת אבותינו הקדושים ואמותינו הקדושות. דל"ת בעורף להגין על ג"ע ועורף הוא מקום התחלת השדרה שמשם מושך והולך הטיפה עד נחלת הברית משכן התאוה כאשר אמרו הטבעיים שאם יקשור אדם חתיכה של עופרת ע"פ כל אורך השדרה. לא יבא לידי קישוי אבר. ובא עליו האות של שמו הקדוש לחזק אותנו נגד יצרא דעבירה ורמז דלית לשון דלות כד"א כי בעד אשה זונה עד ככר לחם יו"ד בזרוע נגד ידים שופכות דם נקי והם כלי המעשה לכל עון ולכל חטאת ובהם עשרה אצבעות נגד עשרת הדיברות ודבור אחרון לא תחמוד נגד אצבע קטנה שבאדם ועליו אמר רבינו הקדוש בשעת פטירתו גלוי וידוע שלא נהנתי מהעו"הז אפי' באצבע קטנה כי יש להקשות איך אפשר שלא נהנה אבל הכוונה הוא כלומר כי הנאתו בעו"הז לא היה על דרך חמדה כ"א לקיום המין והיו"ד אגוני מגנא אצולי מצלה לאדם המכין עצמו ללכת בדרכי השם (בתי נפש):

כה

שבע בגי' הוי"ה אלהים ר"ל הוי"ה במילוי יודין כזה יו"ד ה"י וי"ו ה"י בגי' ע"ב אלהים במילוי יודין כזה אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם בגי' ש' הרי שבע וזה נק' בחי' פנים שנמתקת אלהים בהוי"ה ואז הרי שבע בעולם. משא"כ כשב' שמות אלו נזקקות בסוד אחוריים אז אחוריים דהויה שהוא י' י"ה יה"ו יהו"ד בגי' ע"ב ואחורים דאלהים כזה א' א"ל אל"ה אלה"י אלהי"ם בגי' ר' הרי שניהם בגי' רע"ב ב"מ (אספקלריא המאירה):

כו

שכינה ע"י משה שדיבר ה' עמו פנים אל פנים השרה הש"ית שכינתו על ישראל כי מעלת משה היה שנתנבא בזה הדבר בשעה שהשכינה מדבר עמו היה מדבר עם ישראל כיון שהש"ית היה עמו פנים מול פנים בדברו עמו ומשה מדבר עם ישראל פנים אל פנים ממילא היתה השכינה שורה על ישראל (פנים יפות פ' נשא):

כז

שכינה ענין גלות השכינה הוא ענף אחד יורד ממלכות דבריאה ומתלבש באופן ואותו אופן מתלבש בשאר שרי האומות אשר גלו ישראל תחתיהם והשפע הטהור נשפע אל שרי האומות אשר גלו בהם כדי שתמציתם יהיו נזונים ישראל וז"ס ישראל שבח"ל עוע"ז בטהרה פי' מושפעים מהשרים שהם האומות אבל בזמן הבית היתה השכינה משפעת טובה על ישראל בלתי שום התלבשות כלל ומתמציתם היו נוטלים האומות והדבר הזה התחילו לפגום כשקטרו קטרת לע"ז כי אז הפרידו קשר הקדש השכינה עם המדות העליונות ועשו קשר בוגדים שהיתה קליפת נוגה הדבוקה אל הקדושה להיות בה נצוץ א' מהקדושה היתה מתקרבת ליטול השפע חוץ להיכלות והיתה השכינה משפעת השפע הקדוש והטהור לחיצונים וכל זה בשכינה דבריאה וע"כ נתפזרו ישראל בגלות לכל האומות ולא תחת יד שר אחד כדי שלא תהיה השפעת הקדושה כולה לאומה אחת משא"כ כשהיה השפע לישראל היה כולו להם אמנם מדרגה רבה ירדו ישראל שמתחילה נטלו השרים של אומות מתמצית ישראל משא"כ עכשיו נוטלים ישראל מתמצית האומות ולא מתמצית השרים (אספקלריא המאירה משם ז"ח):

כח

שפע כל ההשפעות והברכות א"א להם לבא אלא ע"י הצדיק כי הצדיק יש לו ידים במה לקבלם דהיינו אהבה ויראה כי הם הידים לקבל בהם כל ההשפעות וכל הברכות וצריך הצדיק בזה לגנוז האהבה והיראה כדי שלא יקטרגו המקטרגים עליו וינזלו ממנו השפע וזהו המכסה שמים בעבים המכין לארץ מטר שמים היינו אש ומים כשהצדיק יכול לכסות שמים דהיינו אש ומים האהבה והיראה שלו אזי המכין לארץ מטר דהיינו שיכול להמשיך כל הברכות שהם בחי' מטר אך כשהצדיק הוא מפורסם גדול אזי המקטרגים יודעים ומשגיחים עליו תמיד היטב ואינם מניחים להוריד השפע והקב"ה נותן בלב צדיק אחד להחזיק עליו במחלוקת כדי לכסות ושיוכל להוריד השפע וזהו מחלוקת שהוא לש"ש היינו לשם הצדיק שהוא מכונה בשם שמים מחמת שיש לו אהבה ויראה וכדי להכין המטר שהוא בחי' ההשפעות והברכות (ליקוטי מוהר"ן):

כט

שכר מצות בהאי עלמא ליכא הוא מטעם דקי"ל אין שכירות משתלמת אלא לבסוף וכל ימי חיי האדם הוא כפועל אצלו ית' ומש"ה לא ישולם שכר תוך ימי העבודה עד כי ימות ונעשה חפשי מן המצות אז שכרו הוא נוטל. וזהו דוקא על המצות שאינו חייב בהן האדם כ"א בהיותו חי על פני האדמה שייך בהם אין שכירות משתלמת אלא לבסוף אבל שכר לימוד התורה דאין לה הפסק כדאיתא סוף מס' ברכות וסוף מ"ק ת"ח אין להם מנוחה לא בעו"הז ולא בעו"הב שנ' ילכו מחיל אל חיל ופירש"י מב"המד לב"המ הרי דגם בעו"הב שייך לימוד התורה א"כ ישולם גם בעו"הז. (חוות יאיר חדש):

ל

שכר מצות בהאי עלמא ליכא ויש להקשות והלא יש לאדם דין שכיר יום לפני הקב"ה והיאך עובר הקב"ה משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר ויבואר בט' אופנים

אופן הא' משום דפסקינן בח"מ דהנותן כלי לאומן לתקנו ותקנו ושהה אצלו אפי' לאחר עשרה ימים אין הבע"הב עובר משום לא תלין וגם האדם יש לו דין אומן שקיבל עליו לתקן הנשמה ע"י קיום התורה והמצות וכל זמן שלא החזיר הנשמה דהוא הכלי ליד הבע"הב דהיינו הקב"ה אין עובר הקב"ה משום לא תלין משא"כ בשעת מיתת האדם ומחזיר הנשמה ליד הקב"ה אזי חייב ליתן לו שכרו:

אופן הב' משום דיש לאדם דין אומן להקב"ה ופסקינן בש"ס באומן אין בו משום לא תלין מטעם דאומן קונה בשבח כלי ומקרי זבינא ולא שכירות והטעם דיש לאדם דין אומן משום שקיבל האדם על עצמו לעשות הנשמה לכלי ע"י התורה והמצות:

אופן הג' משום דאמרינן בגמ' לדעת אחד דקבלן אינו עובר משום בל תלין דדוקא שכיר יום הוא דעובר והאדם יש לו דין קבלנות עלינו לקיים כל תרי"ג מצות דאם לא קיימם כולם ומת צריך נפשו להתגלגל באיזה גוף עד שמקיים המותרים ואז נפשו יצא מן הגוף כמ"ש המקובלים:

אופן הד' כמו דאמרינן במד' דכל מה שסוגלין בתורה ובמצות די להם מה שמזריח עליהם השמש וירח וכל השכר שנותן הקב"ה אינו מן החיוב כ"א לפנים משורת הדין נמצא דאינו עובר משום בל תלין דהא יהיב להם השכר מצות בהאי עלמא דהיינו זריחת השמש ביום וירח בלילה:

אופן הה' משום דאדם הוא כדמיון פועל להקב"ה כל ימי חייו והסוף מקרי לאחר מותו ואתיא כמאן דאמר בגמר' דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף:

אופן הו' משום דיש לאדם דין שומר חנם להקב"ה ומה שהקב"ה נותן לאדם שכר מצות אינו אלא לפנים משורת הדין וכמו דאמרינן הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס וא"כ אין שייך כאן לא תלין פעולת שכיר:

אופן הז' משום דהקב"ה שכר אותנו ע"י משרע"ה ואמרינן בש"ס השוכר את הפועל ע"י השליח אינו עובר הבעל הבית משום לא תלין:

אופן הח' דכתיב ביומו תתן שכרו מ"מ לא קשה מידי דיומו של הקב"ה הוא אלף שנים וא"כ מצד הדין אינו עובר על לא תלין ומה שנותן הקב"ה לאדם קודם כלות האלף שנים זהו לפנים משורת הדין:

אופן הט' משום דכל העולם הוא כדמיון לילה אחד והעו"הב הוא כדמיון יום אחד ואתיא כמ"ד שכיר לילה אינו עובר עליו בלילה כ"א ביום שלאחריו (צפנת פענח חדש):

לא

שכינה מה שאמרה התורה כי לא יראני האדם וחי. משום דאדם עלול לחטא לכך אינו יכול לראות פני שכינה לכך כתיב האדם בגי' טמא אבל אי לא חטא היה ראוי ורשאי להסתכל בשכינה וזה נמשך מצד עון אד"הר שהטה אחר עצת הנחש (כסף נבחר משם המפרשים):

לב

שמש יהושע העמיד השמש להורות שא"י אינו ביד שרי האומות וביד המזלות אלא ביד הקב"ה ואין מזל לישראל לכך שינה יהושע את המזלות והעמיד השמש עם המזלות. מאמר מרדכי בשם כלי יקר על הנביאים):

לג

שמש הוא בחי' ברית וע"י פגם הברית אין לנו מאור השמש כ"א מראה חמה והעכו"ם נקראים צל כמש"ה הוי ארץ צלצל כנפים מלשון ולא יכנף עוד מוריך וזהו בחינת מראה חמה עמוקה מן הצל כי אף שישראל עיקר עכ"ז העכו"ם מכסין עליהם כאילו כל העולם שלהם ומכסין העולם בדרך הטבע כי באמת הקב"ה מנהיג העולם ע"י החמה והככבים ומזלות והם מכסים הנהגת הש"ית כאילו מתנהג ח"ו ע"י הככבים ומזלות בעצמן אך לע"ל יעביר אותם ואז יקויים סר צלם ואז יתגלה אור השמש בבחי' וזרחה לכם יראי שמי שמש היינו שיתגלה אור השמש:

וזהו ומרפא בכנפיה ואז יקוים עד אשית אויבך הדום לרגליך היינו שהם יהיו למטה לא כמו שהיו מקודם מראה חמה עמוקה ובאברהם נאמר כחום היום שהוא בחי' שמש ע"י שמל ונתגלה הברית (ליקוטי מוהר"ן):

לד

שופר הוא רמז על התשובה מג' מיני חטאים דהיינו שוגג מזיד מרד ובשוגג יש ב' מיני שגגות א' שלא היה לו ידיעה בתחלה אבל יש לו ידיעה בסוף שוגג כזה צריך תשובה ב' שלא היה לו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שוגג כזה אינו צריך תשובה אלא יו"הכ מכפר לזה רמז תשר"ת דהיינו בתחלה תקיעה רמז לעורר על מה שהיה פשוט בעיניו לעשותו ולא עיכבו שום מחשבה מיצ"הט והיינו שגגה שלא היה לו ידיעה תחלה אבל היה לו ידיעה בסוף מ"מ צריך לעורר עצמו קצת בתשובה על זה אע"פי שאין צריך תשובה גדולה אח"ך שברים הם מורים על הזדונות דגנוחי גנח עלייהו היצ"הט ועיכבו מלעשות ועשם מתוקף יצרו צריך ג"כ לעשות תשובה גדולה וסיגוף עד דגנח על הסיגופים. ואח"ך תרועה ילולי יייליל הם מורים על המרדים שעשה להכעיס את בוראו בלתי הנאה ומאד יליל היצ"הט על הדבר הזה ועיכבו במחשבתו מלעשות ומ"מ עשה הרי זה צריך סגופים באין ערך עד שיילל ג"כ הוא מאד אח"ך באחרונה תקיעה פשוטה מה שהיה ג"כ פשוטה בעיניו לעשותו ולא היה לו ידיעה כלל הרי זה יו"הכ מכפר עליו לפיכך התקיעה זאת לבסוף היינו כי תש"ר מורה שצריכים לשוב עליהם מהיום מיד עד יו"הכ משא"כ התקיעה אחרונה מורה מה שיו"הכ מכפר וע"כ היא עומדת באחרונה כשם שיו"הכ הוא סוף ימי התשובה:
(אספקלריא המאירה):

לה

שופר תקיעה הוא קול פשוט הוא רמז על הבריאה ראשונה של האדם דאז גם הוא פשוט ומופשט עדיין הן מזכיות הן מעוונות שברים נגד בריאה שניה וגלגול ראשון שהוא לשון שבר ואז גם האדם כבר נשבר בצער מיתה ולידה זה פעמים ובעונשים אחרים תרועה הוא שבירה יתירה שבר על שבר מלשון רוע התרועע ארץ והוא מרמזת על בריאה שלשית דאז גם האדם סבל ונשבר כמה שבירות והוה על הוה ואח"ך כשנזדכך בגהינם וזולתו יסורין אז ישוב להיות פשוט ולשם זה תוקעים תקיעה אחד תרועה להורות שאף שנשבר הרבה עוד ישוב להיות פשוט דאין חפץ לה' במות המת ואל ידח ממנו נדח.
(בינת יששכר):

לו

שופר תקיעת שופר בר"ה הוא כדי להעלות התפלות של כל השנה על ידי החכמים הצדיקים המתפללים ותוקעים ועי"ז מתעורר רחמים גמורים ומשל למה הדבר דומה לרועה שאינו חכם שנהג צאנו של מלך במדברות ויערות ותעו קצת מן הצאן בסבכי

היער ובא אח"כ רועה אחד חכם ותקע בקרן היובל ועי"ז יצאו ובאו כל הצאן והביא אותם אל המלך כן הוא בענין התפלות הנשארים למטה מבני אדם הדומים לבהמה השבים עתה בתשובה מחרדת השופר ואותן התפלות שלא עלו כל השנה מתעלים אז ע"י תקיעת השופר ועל ידי זה מתעוררים הרחמים. (אור הגנוז):

לז

שכרות צריך להרחיק משכרות ולדקדק שלא לשתות יותר מיכלתו כדי שלא יבא לידי שכרות כי מעט השתיה לפי הצורך הוא טובה להרחיב דעתו ודע כי הדעת מלובש בחסדים וכששותה במדה כראוי לפי ערכו אזי נתרחב הדעת ונתרומם מוחו ואזי נגדלין החסדים ביותר ע"י השתיה וע"ז אמרז"ל כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו מתפתה דייקא בחי' חסדים שע"י היין מתגדלין החסדים וזהו מתפתה שע"י החסדים הוא מתפתה ומתפייס אע"פי שלא היה ראוי להתפתות לפי החסדים סתם והיה יכול להיות רוגז אבל ע"י הגדלת החסדים ע"י היין הוא מתפתה כנ"ל אבל השותה יותר מדאי ומשתכר אזי אדרבא מתגברין תוקף הגבורות ונעשה כעס ורוגז. ולפעמים מתגברין גבורות דס"א ויוכל לבא לידי רעות ח"ו ודע שע"י שכרות שוכחין כל המצות והאזהרות שצוה משרע"ה כי משה הוא מלובש בכל אחד ואחד מישראל בכל אבר ואבר ומזכיר כל אבר ואבר שיעשה המצוה השייכה לאותו אבר כי רמ"ח מצות כנגד רמ"ח איברים וע"כ משה נקרא מחקק שהוא גי' רמ"ח שמזכיר רמ"ח מצות. וע"י השכרות שוכח אותם כמש"ה פן ישתה וישכח מחקק שע"י השתיה והשכרות שוכח רמ"ח מצות של משה כנ"ל (ליקוטי מוהר"ן ח"ב די"ז ע"ב):

לח

שלום ר"ת ודע מה שתשיב לאפיקורוס כי ע"י השלום יודע להשיב לאפיקרוסות שבלבו גם עי"ז נתבטלים האפיקורוסין כי כשיש שלום בין ישראל אפילו עובדין ע"ז מוחלין להם כי ע"י השלום בודאי יתבטל הע"ז והכפירות באלהים חיים ע"י שידברו זה לזה וישובו זה בזה מדעותיו הרעים והכפירות ובודאי יבאו לאמונה שלימה וישרה ע"י השלום אבל חלק לבם עתה יאשמו כי ע"י המחלוקת באה הכפירות וכ"א אוחז בדעתו מאחר שאינם באים ומתוועדים יחד וידברו זה בזה וידבר עם חבירו להפכו לדעתו ואפי' יבאו יחד וידברו זה עם זה לא ישיב מדעתו מחמת הנצחון של המחלוקת:

שם :

לט

שלום שמו של הקב"ה שלום מפני שאני ה' השוכן בתוך טומאתם שבכל דבר הן בקדושה הן בטומאה שוכן ה' בתוכו כי באותיות רשעים הוא אותיות רע ובתוך אותיות רע המה אותיות שע"י ר"ל ששמי בתוך כל הדברים אפי' בתוך דבר רע והקב"ה כשרוצה להמית הרשעים הוא מוציא בלעם מפיהם ונשארו פגרים מתים כי אותיות רשע הוא נמי אותיות רע ושי"ן שבתוכו היא הקדושה שהוא השם שבתוך הטומאה ואם תצרף שם הוי"ה לאותיות שמי הוא שלום א"כ שפיר הוי שמו של הקב"ה שלום ר"ל שמי בצירוף השם הוי"ה הוא שלום אבל הרשעים כי לא שלום ידברו שהם מתחברי' אותיות שמי לאותיו' רע ואז נעשו רשעי' לכן מרעי' יכרתון שיכרתון כדי שלא יתענגו על רוב שלו' (ש' שמואל):

מ

שם דע שיש שם שכשהקב"ה רוצה להסתיר ולכסות את האדם מן המקטרג להציל אותו ממות שנגזר עליו אזי הוא מסתיר ומכסה אותו בזה השם ואז המקטרג משוטט ומחפש סביבות זה האדם לבקש לו מקום שיוכל להכנס תחת המסתר והמכסה להזיק לזה האדם אך תכף כשמביטין עליו נסתלק ואין לו כח מחמת זה השם אבל דע שכשח"ו מוצא מקום לכנוס תחת המסתר והמכסה לשלוט על האדם אזי אדרבא מקבל עוד המקטרג יותר כח מזה השם וזה מה שאמר בזו"הק שראה פנחס המ"ם של מות משוטטת היינו כי המ"ם הוא הס"מ המשוטט סביב סביב כנ"ל ודע שהשם הנ"ל הוא שם סא"ל ויוצא מפסוק מר"ת אתה סתר לי והמ"ם של מצר תצרני היא המ"ם הנ"זל בחינ' הס"מ המשוטט סביב המכסה והמסתר הנ"ל לשלוט על האדם כנ"ל ואם ח"ו מוצא מקום לשלוט אזי מקבל יותר כח מזה השם כי נצטרף המ"ם להשם סא"ל הנ"ל ונעשה צירוף שמו סמא"ל על כן צריך להפסיק בין תיבות אתה סתר לי לתיבת מצר כדי שלא לעשות צירוף שמו ואזי כששולט על האדם ומקבל עוד כח מזה השם כנ"ל אזי נעשה הנ"ל אבל כשמשמרין עצמן בכח השם הנז' אזי הוא מכסה ומסתר בחי' אתה סתר לי וגם מצר תצרני ותשמרני. (ליקוטי מוהר"ן):

מא

שקר כשתכתוב במילואו כזה שי"ן קו"ף רי"ש אותיות ראשונות שקר אותיות אחרונות נפש אותיות אמצעיו' יו"י שהוא כ"ו כמנין הוי"ה והוא רמז שהשקר רוצה לידבק עצמו בנפש הצדיק אבל אותיות הוי"ה מפסיק וזהו צופה רשע לצדיק רשע שהוא השקר אבל וה' לא יעזבנו בידו (ש' שמואל):

מב

שקר עד שלא נולד יעקב היה התגברות השקר בעולם ע"י חיבור השי"ן בק"ר ואחר שהוליד יצחק את יעקב נשלמו ג' אבות אברהם יצחק ויעקב המרומזים בג' ראשים של השי"ן ועי"ז נתחזקה השי"ן לעלות מאותיות ק"ר ועי"ז נתמעט השקר ונתגבר האמת (סידורו של שבת):

מג

שמחה ע"י שמחת המצות נשלם הקדושה ומעלה החיות והקדושה שבקליפות בבחי' י"א סממני הקטרת כי הקליפה הם בחי' המותרות והם בחי' עצבות כמ"ש בכל עצב יהיה מותר והם תוקפא דדינא בבחי' ויתעצב אל לבו ועיקר השמחה היא בלב כמ"ש נתת שמחה בלבי וגלות השכינה שהיא בחי' לב שהוא שמחתן של ישראל ועיקר גלותה כשהעצבות שהם הקליפות גוברים עליה בבחי' ויתעצב אל לבו וזה הוא הטעם כשיצאו ישראל מהגלות כתיב כי בשמחה תצאו ובשביל זה שע"י הקטרת מעלין הקליפות חיותם כתיב בו קטרת ישמח לב נמצא כשעושה המצוה בשמחה אזי מעלה השכינה שהיא המצוה שהוא שמחת הלב מבין הקליפות (ליקוטי מוהר"ן):

מד

שמות כשקורא לחבירו ששמו אברהם יחשוב שקורא למדת החסד של הקב"ה או כשקורא יצחק יחשוב שקורא למדת הפחד או כשקורא ישראל ירמוז למדת הת"ת של הקב"ה וגם צריך לדבר עם חבירו בד"ת כ"כ בד"ור כאילו מדבר עם הקב"ה ועם שמותיו שהרי ישראל הם מן ויפח באפיו נשמת חיים וארז"ל כל הנופח מעצמותו הוא נופח (אור הגנוז):

מה

שפע שבעה איקלימים יש ועל כל איקלים יש מלאך ממונה בחי' שבעה עיני ה' המשוטטות בכל הארץ וע"כ בכל איקלים גדילים פירות אחרים כפי הממונה וע"כ הם נחלקים לשבעה איקלימים כנגד בחי' ז' רועים והשפע כשיורד מקבל אותו תחלה המלאך הממונה שם ואח"כ יורד השפע דרך השדים השוכנים באויר שהם מקבלים את השפע בדרך מעבר לבד ואין יונקים ממנו רק כדי חיותם לבד ואח"כ יורד השפע למטה לאותו מקום והשד' שהשפע הולך לשם ואח"ך מקבל המלך את השפ' כמ"ש אנת הוא מלכא מזון לכולא ביה וזהו מש"ה מלך לשדה נעבד שהמלך מקבל השפע מן השד' דהיינו כשהשפע באה למטה אזי מקבל אותו המלך וכל אלו מקבלין מבחי' שדי וע"כ כולם נקראים ע"ש שדי כי שד ע"ש שד"י וכן שדה ע"ש שד"י וכן העובד השדה ע"ש

שד"י כמ"ש יפתח וישדד אדמתו וכשבחי' המלאך חזק אזי אין השדים מקבלין השפ' רק דרך מעבר לבד ואין יונקים ממנ' רק כדי חיותם לבד אבל כשנחלש ח"ו כח המלאך אזי הם מקבלים לעצמן כח המלאך ואזי המאכלים הגדלים על ידם נתערב בהם כח השד כי הם קיבלו לתוכן ממש את כח המלא' נמצא כשגדלים המאכלי' הם גדלים ע"י תערובת כח השד ולא זו אף זו כי גם הם יכולים ליטמא את האדם ח"ו בשינה בטומאת קרי ח"ו כי המלאך הוא בחי' אש כמ"ש מראיהן כלפדים כגחלי אש וכשנחלש כח המלאך ואזי השדים מקבלין לעצמן כח המלאך אזי הם מחממין ע"י האש הזה ומטמאין ח"ו בטומאה הנ"ל וע"כ צריך לחזק את המלאך וחיזוק המלאך הוא ע"י שמחה כמש"ה לב שמח ייטיב פנים זה בחי' המלאך כמ"ש ומלאך פניו הושיעם שנתחזק ע"י לב שמח וע"כ מקום המלאכים נק' שחקים ע"ש שחוק ושמחה כי עיקר חיזוק המלאכים ע"י שמחה (ליקוטי מוהר"ן ח"ב ד"ז ע"ג):

מו

שלום כשהשם הוי"ה משפיע להשם של אדני עולה כמנין שלום דהיינו היו"ד משפיע להאל"ף עשרה פעמים א' הרי עשרה הה"א ראשונה משפיע להד' ה' פעמים ד' הוא כ' הרי ל' הוי"ו משפיע להנו"ן ו' פעמים נו"ן הוא ש' הרי ש"ל. הה"א אחרונה משפיע להיו"ד ה' פעמים יו"ד הוא נ' הרי בין הכל ש"פ העולה כמנין שלום עם הד' אותיות (שער המלך ח"א שער ה' דרושי יו"הכ פרק ב'). ולעד"ן דאפשר דהיינו טעמא שאנו אומרים אחר תפלת י"ח עושה שלום דידוע דעיקר כוונת תפל' י"ח הוא לשלב שם הוי"ה עם שם אדנ"י וכדכתב האר"י זלה"ה בכוונת הברכה אחרונה שהוא בנקודת שורק השם הוי"ה שהוא אותיות קשר לקשר שני שמות הנז' וידוע דהשילוב הוא זווג והוא שמשפיע שם הוי"ה לשם אדנ"י וע"ז אנו אומרים עושה שלום שהשפע הנז' עולה שלום ודוק וגם זה נר' כוונת ר"ש בן חלפתא דאמר לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום וידוע שחיבור שני שמות הנז' גורם ברכה ושפע. והרי הוא מובן ודוק:

מז

שעירים ב' שעירים שנתן בהם גורלות ביו"הכ רמז לישראל שנמשלו לשעיר עזים שנ' שערך כעדר העזים והאומות אף הם נמשלו לשעיר שנ' והצפיר והשעיר מלך יון וכו' לפיכך נתן גורל אחד לה' היינו ישראל שיעלו לגורלו של הקב"ה שנ' כי חלק ה' עמו. וגורל אחד לעזאזל היינו האומות עוע"ז שעליהם נא' חללים שוכבי קבר וכו' וזה"ש כאן אל ארץ גזרה. והשליחות למדבר רמז ששם האומות לחרבה כמדבר הזה שהוא מקום חרבן ושממון. או הרחקת השעירים ירמוז להרחקת ישראל מן האומות שלא ילמדו

מעשיהם ולזה באה האזהרה בפרש' זו כמעשה ארץ מצרים וכו' וכמעשה ארץ כנען רמז לאיסור עריות וגזל כי מעשה ארץ מצרים היה שהיו שטופי זמה שנא' וזרמת סוסים זרמתם ומעשה ארץ כנען היה גזל ע"ד שנ' כנען בידו מאזני מרמה וכו' והוא הגזל (הרב עיר גבורים פ' אחרי מות):

מח

שבת עונג שבת היא אכילה בקדושה כי אכילת ימי החול נהנה ממנה גם הס"א אבל מאכילת שבת אין חלק לס"א כלל וכלל וזהו הטעם שצוה אותנו על אכילת השבת כמ"ש אכלוהו היום כי שבת היום לה' כי אכילת שבת נעשה קדושה ואלהות גמור בלא תערובת סיגים כלל ויכול לפעול באכילת שבת מה שפועל בתענית דהיינו להפיל אויביו לפניו בזכות עונג שבת כמו שפועל בצום ועל שם זה נקרא שבת כי בסגולתו להשבית אויב ומתנקם כי ע"י הצום אויביו נופלים לפניו כי ע"י הכעס הבא מהכבד כמ"ש כבד כועס נתעורר המקטרג הגדול שהוא עשו הוא אדום שאחיזתן בכבד והוא אדמוני שהוא כבד שהוא מלא דם ומן המקטרג הגדול העליון. מתעוררים ומשתלשלים מקטרגים וצרים למטה על אדם הכועס ושולטים עליו ואינם יראים מלפניו כי ע"י הכעס נדמה להם כבהמה כמש"ה נמשל כבהמות נדמו כי עיקר המורא שמתיראין מן האדם כמש"ה ומוראכם וחתכם אינו אלא ע"י הצלם אלהים שבפני האדם וע"י הצלם הוא אדם וכשסר הצלם אזי יוצא מגדר אדם לגדר בהמה ואזי סר מוראו ועיקר הצלם המאיר בפני אדם הוא חכמת הבורא שנתן לאדם יתרון על הבהמה היא המאירה בפני האדם כמש"ה חכמת אדם תאיר פניו וע"י הכעס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ואז צלו סר ופניו נופלים כמש"ה למה חרה לך ולמה נפלו פניך וע"י הצום ותענית הוא מתקן את פניו ומחזיר לעצמו את חכמתו שהיא צלמו המאיר בפניו ואז הכל יראים ממנו ואויביו נופלים לפניו לפניו דייקא כי עיקר נפילתם מחמת הפנים כנ"ל וכל זה נעשה ע"י הצום כי ע"י הצום נכנע הכבד לפני המוח כי ביום שאדם אוכל אז הכבד ניזון תחלה ואח"ך הוא שולח להמוח נמצא ביום אכילה הגדולה והממשלה להכבד וכשמתענה אז ניזון המוח תחלה והמוח שולח מזון להכבד נמצא ביום הצום נכנע הכבד לפני המוח והגדולה והממשלה להמוח וזהו התיקון למה שפגם בתחלה בהחכמה שהוא הצלם המאיר בפניו ועכשיו ע"י התענית הוא מכניע את הכבד ונותן הממשלה להמוח וכשנכנע הכבד שהוא ראש המקטרגים אזי נכנעים כל האויבים האחוזים בכבד וזהו אותיות צו"ם נוטריקון וכתותי מפניו צריו שע"י הצום נכנע הכבד ונתתקן החכמה שהיא הצלם ומאיר בפני אדם וע"י הצלם שבפניו עי"ז וכתותי מפניו צריו מפניו דייקא אבל כשזוכה לבחי' עונג שבת כנ"ל

אז אין צריך לצום כי פועל באכילתו מה שפעל ע"י הצום היינו להשבי' אויב כי אכיל' שבת קדש היא וכל זר לא יאכל קדש ואז נכנע הכבד ואז נתבטל כוחו. (ליקוטי מוהר"ן ח"א דס"א ע"א):

א

תורה הפרשיות שבתורה מתחילות באות ו' חוץ מי"א פרשיו' וששה מהן מתחילות באות א' אלה תולדות נח מלשון והולידה והצמיחה שהוא באלף הראשון שבו נברא העולם השניה אלה פקודי המשכן שנתבשר אברהם באלף השני שיתמשכנו ישראל בגלות מצרים ויהיו נפקדים בבואם במספר ע' נפשות ובצאתם נפקדים בס' ריבוא. הפרשה השלשית אם בחוקתי רמז לאף הג' יקבלו ישראל את התורה הפרשה הרביעית אלה מסעי בני ישראל והוא רמז שישראל יגלו מארצם בד' גליות של האומות ויגזרו גזרות עליהם ויהיו נדים ממקום למקום. ונגד אלף החמישי לא נזכר כלל שהשכינה העלימה מפני גודל הצרות ולכן לא רמזה והיא בסוד גם כל חלי וכל מכה יעלם ה' עליך. פרשת אלה הדברים היא נגד אלף הששי שיחזור הקב"ה ויקח את ישראל ויכניסם בתוכחה ובברית ובתנחומים. הפר' הששית אתם נצבים היא נגד אלף הז' שמסיים הפרשה ושב ה' אלהיך ורחמך ויהיה שלום וטובה ולא יהיה שטן ופגעים רעים וזהו הסוד וחד חרוב שיהיה העול' חרוב משטן וקליפה (ס' חסד שמואל מש' ס' גינת ביתן):

ב

תורה אדם שקורא בתורה ורואה האורות של האותיות שבתורה אע"פי שאין מבין האותיות כראוי כיון שהוא קורא באהבה גדולה ובהתלהבות אין הש"ית מדקדק עמו אף שאין אומרים כראוי משל לתינוק שאביו אוהבו מאד ומבקש דבר מאביו אע"פי שהוא מגמגם ואין אומר כראוי אביו נהנה ממנו מאד. לכן כשאדם אומר ד"ת באהבה הש"ית אוהבו מאד ואין מדקדק אחריו כמשרז"ל ודגלו עלי אהבה. (ליקוטי יקרים):

ג

תורה מה שהחזיר הקב"ה תורה לאומות לא החזיר אלא העשרת הדברות כמשמעות שאמרו אדום וישמעאל מה כתיב בתורה לא תרצח לא תנאף וכו' אבל תר"ג מצות הניח לישראל להיות לגבול בין ישראל לאומות והוא מכוון כמספר בני ישראל שהוא מספר תר"ג כמנין המצות שהניח לבני ישראל:
(פנים יפות פ' האזינו):

ד

תורה שבכתב ותשבע"פ הם בבחי' זכר ונקבה שאע"פי שאנו אומרים שתי תורות חלילה שהם שתים והם אחד ושניהם בשם אחד נקראו בבחי' זאת התורה שבכתב ושבע"פ והענין בבירור איך הזכר והנקבה הם אחד משום שהזכר מטיל טיפת הזרע במעי האשה ובאותה טיפה כלולים כל איברי האדם והם בדרך זכירה דלזה נק' זכר שהוא נותן כדרך זכירה והנקבה נוקבת ומפרסמת כל איברים אשר היו כלולים באותה טיפה ולזה נקראת נקבה מלשון נקבה שכרך כמו כן בת"שבכ הם בדרך זכירה בלבד כמו ועשו להם ציצית תפלין סוכה וכיוצא אמנם אין אנו יודעים דרך עשייתם עד שהתשבע"פ מפרשה כל האיברים שבכל מצוה ומצוה כיצד עשייתם ותיקונם שמים וארץ ג"כ עומדים בבחי' זכר ונקבה שהשמים זכרים ומשפיעים על הארץ והארץ צומחת ומוציא הדברים בפועל וכן א"י עם ח"ל א"י זכר ומשפיע לח"ל שמצמיחת א"י הולך לח"ל (מנחת אליהו ד"ך ע"ג משם רבו). ולעד"ן שזהו הטעם שהת"ח נקראים נקבה כמו שדרז"ל משום שהת"ח עוסק בתורה שבעל פה ואומר דרך עשיית המצות והיינו מעשה הנקבה וכדכתב הרב זלה"ה:

ה

תורה העוסק בתורה זוכה כי הנהגתו והשגחתו ושמירתו ופרנסתו הוא ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו ושלא כדרך טבע בלתי שום אמצעי כדכתיב כי בי חשק ואפלטהו כי ידע שמי שהיא התורה שהתורה כולה שמותיו של הקב"ה עמו אנכי בצרה אחלצהו ואשגבהו לא כן לבעלי מצות הוי ע"י המלאכים והוא בדרך טבע כי המלאכים משותפים בשם אלהים גי' הטבע והטעם הוא כי נבראו אחר בריאת העולם שמניחן ע"ד הטבע משא"כ הוא ית' שהוא ברא העולם יש מאין שלא כדרך טבע. (הרב נזר הקדש בפי' לב"ר ריש ס' ויצא בשם הזו"הק וחכמי האמת הובאו דבריו בס' נשמת כל חי בהקדמה):

ו

תורה ה' חומשי תורה הם לפי שיש באדם ה' חושים חוש השמע חוש הראות חוש הריח חוש הטעם חוש המישוש ואלו החושים מהם מתהוים כמה עוונות וחטאות הקדים הקב"ה רפואה למכה ונתן לנו ה' חומשי תורה כי כל ההוגה בהם יחכם ויזהר מהלכד בפח יקוש רק ילך לבטח דרכו וישתמש בהם לעשות רצון קונו שהכל ברא לכבודו כי הנה ס' בראשית הוא כנגד חוש המשוש שלכן כתוב בו לא טוב היות האדם לבדו וכו' כדי שידבק במינו. ס' שמות כנגד חוש השמע שלפי שהכבידו אזנם משמוע קול מוסר אבותיהם ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם וכמ"ש ותמלא הארץ אותם שנתמלאו בתי תטארות וקרקסאות עהם לכן הכביד עליהם גלות מצרים ולא שמעו אל משה מקוצר רוח

ומעבודה קשה וכשעשו תשובה וישמע אלהים את נאקתם וכשעשו את העגל ויתפרקו כל העם נזמי הזהב אשר באזניהם רמז שלא שמרו מה ששמעו לא יהיה וכו' הזמין את בני לוי ששמעו בקולו כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו ס' ויקרא כנגד חוש הריח שנכתבו בו כל הקרבנות שהם ריח ניחוח אשה לה' אחריו ס' במדבר כנגד חוש הראות שישראל בהיותם על הר סיני ראו במרכבה עליונה וראו הדגלים של מלאכי השרת ונתאוו גם הם לזה כמ"ש במדבר רבה פ"ב וגם כתוב בו פרש' סוטה שאמרו הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ופ' בהעלותך במצו' המנורה ופ' ציצית דכתיב בו וראיתם אותו וכו' ספ' הדברים הוא כנגד חוש הטעם שבו נזכר כניסת ישראל לארץ ונאמר כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה וכו' ואכלת ושבעת וכו' ושם הזכיר כל מיני מאכלות את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו וכמה ענייני מאכל. (גבול בנימן):

ז

תורה נמשלה ללחם ולחלב ולשמן לחם היינו תורה שבכתב דהוא עיקר הסעודה כדכתיב בלשצר עבד לחם רב כך התורה שבכתב היא עיקר התורה וכל מילתא דאמרי רבנן יש לו רמז שם והיא הראשון והמקור לכל לימוד כלחם שהוא ראש לכל מאכל. וחלב הוא כינוי למדרשים וטעמו דכמו רחיצת החלב תועלתו ללבן כך התורה מתרחצת ומתלבנת ונתברר פירושו דמקרא ע"י מדרשו. ושמן הוא כינוי לחכמת הקבלה דכמו ששמן עולה ע"כ משקים כך חכמת זו עולה ע"כ כמאמר רשב"י ע"ה מי שלא ראה חכמה זו לא ראה חכמה מעולם (בינת יששכר):

ח

תורה התורה ניתנה על הארץ ולא הניחה הוא ית' בשמים ארעא לחירותא במה שלומדים עליה התורה אשר בה מלכים ימלוכו ומוציאה מעבדות לחירות ע"ד עבד שקראו רבו לקרוא בתורה יצא לחירות דכיון דברצון רבו קראו בתורה אשר מעלתה להמליך מלכים לכך יצא לחירות וגדול מעלת מחזיק לומדיה כנודע ומעתה אף מחזיקיה יוצאים מעבדות לחירות משום הכי הוריד הקב"ה התורה על הארץ כדי להוציאה מכלל ארור לכלל ברוך ולפוטרה מכלל עבדות כי גם היא מחזקת ידי לומדיה בהשפעת יבולה ומספקת להם מים ומזון והיינו טעמא דאחר קבלת התורה ירדה השכינה והוא ית' אמר לקחתם תורתי קחו אותי לשכון כבוד ה' בארץ משום דעד הנה היה האדמה ארורה ואיננה כדאי להיות שפחה ארורה פונדקית לגבירתה ולכך תכף כשחטא אד"הר סילק שכינתו מן הארץ לשמים והמלאכים דידעי דבר זה שעיקר נתינת התורה על הארץ להוציאם לחירות מעבדות נתחכמו וירדו אצל אברהם לאכול מעבור הארץ כדי לברך

את הארץ בברכת על הארץ ועל המזון להוציא האדמה הזה מכלל ארור לכלל ברוך וקסברי דע"י בני אדם הואיל וע"י נתקללה אפילו מברכין על הארץ ועל המזון אינה יוצאה לחירות ובשביל זה ירדו המלאכים אצל אברהם לברך על הארץ להוציא האדמה מכלל ארור ותשאר התורה במקומה למעלה אכן אברהם הבין כל זה כי סוד ה' ליראיו וראה כוונתם לכך אמר ואקחה פת לחם וכו' דבר הטעון ב"המז ולשרה אמר לושי ועשי עוגות דהיינו הנילוש במי פירות ודבש דהו"ל פת הבאה בכסנין דלא מברכין עלייהו ב"המז ואכתי היה חושש אברהם פן יקבעו המלאכים עיקר סעודתם על העוגות ויברכו ג' ברכות ואפי' יברכו ברכה מעין ג' הוי קצת ברכת הארץ לכך לחם לא הביא כל עיקר כי אם חמאה וחלב ובקר דבר שאינו גדולי קרקע כי היכי דלא ליברכו על הארץ ולא תצא האדמה מארירותה כי אם בהורדת התורה למטה (נחלת בנימן מצוה יו"ד):

ט

תורה הקשה לדעת על מה עשה אלהים ככה והוריד עוז מבטחה ע"י משה ושינה טבע העולם להעלות אדם קרוץ מחומר למעלה לשמים הו"ל להוריד התורה על ידי אחד ממשרתיו מלאכי מרום דהרי להגר שפחת שרה נזדמן מלאכים כ"ש לכלל ישראל וכבר בימי אד"הר ירד רזיא"ל שר הפנים ולמד לאדם כל התורה מדוע לא חזר השתא לכללם במצות הבורא ללמד את בני ישראל את התורה ולהוריד להם הלוחות הכתובים באצבע אלהים כשם שהורידם משה אבל הענין הוא דתמן תנינן במס' גיטין דכ"ג אמר רב אסי א"ר יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין:

ובמילתא דליתא בנפשיה אינו נעשה שליח ולכך הוצרך הוא ית' לשנות טבע העולם ולהעלות את משה למעלה ולא היה אפשר ליתנה ע"י מלאך דמלאך ליתא בתורת גיטין וקדושין דהמה עיר גבורים שכולם גבורים מש"ה עלה חכם זה משה אבל ע"י מלאך לא היה אפשר דבמילתא דליתא בנפשיה לא מצי משווי שליח:

(שם מצוה ל"ח):

י

תורה כשהתורה שאנו לומדים או התפלה שאנו מתפללין היא שלא לשמה אז אנו מכונים בשם יעקב וכאשר אנו עושים לשמה אנו מכונים בשם ישראל. (שער המלך ח"ב דרו' ד'):

יא

תורה היא מעידה כדכתיב עדות ה' נאמנה והדבר קשה איך התורה שנק' אשה יכולה להעיד הלא אשה פסולה לעדות והתירוץ על זה שהיא מחכימת פתי ובשביל זה יכולה להעיד כמו שמובא בח"מ הלכות עדות סי' ל"ה סעי' י"ד וז"ל תקנת הקדמונים הוא דבמקום שאין אנשים רגילים להיות נשים נאמנות וזה ידוע שעיקר תאוות הם בסתר כמש"ה מים גנובים ימתקו ואין בני אדם רגילים שם אבל התורה היא עומדת שם וקוראת אותו מי פתי יסור הנה ומחמת תשוקת תאותו אינו שומע קריאתה ואחר גמר תאותו הוא מרגיש תכף קריאתה ומתחרט תכף על העבירה וזאת החרטה היא בחי' מחכימת פתי כי בשעת העבירה היה בו רוח שטות ואחר גמר העבירה הטה אזנו לאמריה של תורה והחכים ומתחרט בשביל זה התורה אע"פי שהיא אשה יכולה להעיד כי היא עומדת במקום שאין אנשים רגילים שם כנ"ל (ליקוטי מוהר"ן):

יב

תורה היא בחי' ידין ורגלין כי יש בהתורה נגלה ונסתר נגלה היא בחי' ידים כמ"ש דודי שלח ידו מן החור היינו חרות על הלוחות שהוא בנגלה ונסתר הוא בחי' רגלין כמשז"ל חמוקי ירכיך מה ירך בסתר וכו' וכללות התורה נקראת לב שמתחלת בב' ומסיימת בלמד ששם משכן הרוח דנשיב בשית פרקין דדרועין ושית פרקין דרגלין היינו בנגלה ובנסתר (שם):

יג

תורה נמשלה למים ואש ויין אש רמז לפלפול והוא מכפר על שנתחמם בעשיית העבירות או על שנקרר ונתעצל בעשיית המצות מים רמז לבקיאות שהולך במרוצה ומכפר על הנז' יין רמז להתמיד בהבנת הענין בישוב הדעת ועיקר הלימוד יהיה בבקיאות. (בינת ישששכר):

יד

תורה ע"י לימוד התורה מתלבנים ומתבררים כל המידות ונופל הרע למטה ונעשה ביטול הקליפו' ושלוח האו"הע האחוזים בקליפות ההם מתבטל כי באמת אם היו עושין כן ישראל בכללות כבר היה ביטול הגלות המר הזה ולא היה מקום אחיזה לשלוט העמים להיות מושלים עלינו אם היו ישראל משעבדים כל הדינים להתורה היה בטול הקלי' לגמרי והיינו זוכים כבר לביאת המשיח וכמש"ה ואת רוח הטומאה וכו' שהוא ביטול הקלי' ועי"ז אהפוך אל העמים שפה ברורה לעבדו שכם אחד והיו משועבדים לתורה

כמו אעא"ה שנעשו גרים ונתקרבו לקדושה בעבור ביטול הקלי' והיו כל האומות נכנעים תחת יד ישראל (בתי אבות בהקדמת לפי' ההושענות משם הרב מאור עינים ז"ל):

טו

תורה וג"ח וענוה ע"י אלו הדרכים אנחנו מעוררים זכותם של ג' צדיקי יסודי עולם אבות העולם והם הם כנגד נר"ן של אדם כי מעשה הצדקה וג"ח בנפש והתורה ברוח וכמש"ה ויהי האדם לנפש חיה ות"א והוה אדם לרוח ממללא:

והענוה היא בנשמה העומדת במוח האדם ונודע שהענוה היא ניכרת בראשו של אדם שמשפיל עצמו בפני כל אדם נמצא שעי"ז מתקדשים נר"ן שלו וזוכה לחוט של חסד המשוך עליו ע"י התורה כמ"ש ותורת חסד על לשונה וכן ע"י הג"ח ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד ודכוותא ע"י הענוה ולענוים יתן חן ועי"ז מעורר הרחמים והחסד בעולם וממתיק ומכסה הדינין ויתן אותם לרחמים וחסד ע"פי מעשיו הטובים (שם):

טז

תורה חכמה ותשועת ה' ג' אלו נמשלו למים התורה שנ' הוי כל צמא לכו למים החכמה שנ' ומלאה הארץ דעה את ה' כמים וכו' תשועת ה' ע"ד שנ' הנני נוטה אליה כנהר שלום (הרב עיר גבורים פ' נח):

יז

תורה הקב"ה נקרא מלך וקי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וא"כ קשה איך מקבל אותנו בתשובה אבל ע"י התורה יש לנו דין שותף כמ"ד ולאמר לציון עמי אתה שע"י התורה בורא שמים וארץ חדשים ונעשה שותף להקב"ה. (עטרת צבי). ולעד"ן שעפי"ז יובנו פסוקי דהמע"ה באומרו למשפטיך עמדו היום וכו' לולי תורתך שעשועי וכו' וידוע דהיום הוא כינוי לר"ה שהוא יום הדין זהו אומרו למשפטיך עמדו היום שהוא מלך המשפט וכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון מעתה מתמיה עצמו דהמע"ה ואומר מי יכלכל את יום בואו לדין כיון שהוא עלך המשפט והכל עבדך ומלך שמחל על כבודו אכ"מ וח"ו אבד תקוה זהו אומרו כי הכל עבדך. חזר דהמע"ה ואמר לולי תורתך שעשועי שאני עוסק בה ומחדש בה חדושים ועי"ז אני בורא שמים וארץ חדשים ואני שותף עמך אז אבדתי בעניי כלומר בעבור רשעי אבל כיון שאני שותף יכול למחול ולקבל בתשובה:

יח

תורה תפלה צדקה מצד ג' אלו ראוים ישראל לברכה מצד התורה שנ' ה' יברך את עמו בשלום ואין שלום אלא תורה מצד הצדקה הברכה משתלחת בכל מעשה ידיהם שנ' יש

מפזר ונוסף עוד וכתיב ישלח ה' את הברכה באסמיך וארז"ל בדבר הסמוי מן העין והוא רמז לצדקה הצריכה להיות סמוי מן העין שנ' מתן בסתר וכו' מצד התפלה ועבודה שנ' בכהנים כה תברכו את בני ישראל או ע"ד ואברכה מברכך והוא ע"ד כי מכבדי אכבד וכתיב אברכה ה' בחיי. (הרב עיר גבורים):

יט

תורה תפלה צדקה הצדקה אינה מקובלת מכל האדם:
שבזמן שהצדיקים עושים הצדקה אזי היא מקובלת אבל צדקת הרשעים אינה מקובלת לפי שכבר התפלל עליהם ירמיה כנודע מדברי רז"ל התפלה אין תפלת הרשעים נשמעת שנ' גם כי תרבו תפלה אנני שומע ידכם דמים מלאו אבל בתורה אז"ל שאפי' ממזר ת"ח קודם לכ"ג עם הארץ והכל שוין בה (שם):

כ

תפלה בשעת התפלה צריך לעשות עצמו עני בדעת שפל בדיבור אביון בלב ואז הקב"ה יעמוד לימין אביון כי הקב"ה מתאוה להיות לו דירה בתחתונים א"כ זהו תענוג ה' השוכן על המרכבה ותענוג האבות שהם המרכבה להיות נמשכין לתחתונים ע"י תפלתם. (אור הגנוז):

כא

תפלה כשיש ח"ו איזה צרה אין להתפלל אפי' התפלה שמתפללין בכל יום לפי פשטה אלא יכוין להתפלל לבטל הגזרה והצרה ההיא ואפי' השירות ותשבחות שלפני התפלה יכוין הכל ענין זה כי כיון שהשכינה נק' תפלה כמ"ש ואני תפלה א"כ כשם שהשכינה כוללת הכל כן התפלה כוללת הכל ויכול המבין להתפלל כל התפלה מראש ועד סוף ואפי' הפסוקי דזמרא הכל ע"ז לבטל הגזרה והתפלה תהיה על צערא דשכינתא פירוי כיון שהאדם הוא ניצוץ וענף מהשכינה א"כ בצרתו לו כביכול צר כנז' בדברי רז"ל שאומרת השכינה קלני מראשי וכו' כשאדם שרוי בצער וז"ש אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש פי' יתפלל על הכובד והצער שיש לשכינה שנק' ראש רישא דכל רישין שלא יהיה לה צער ע"י צער שלנו. (שם):

כב

תפלה ביומין דחול אנו מתפללין והמלאכים הממונים על התפלות מקבלין התפלות ומגיעין אותן לעבדו המושל בכל אשר לו המלאך מ"ט וע"י מגיע כל התפלות לראש צדיק לכן צריכין הבעלי תשובה לשוב בתשובה שלימה ולהיות עטופים ברעב ע"י סיגופים

גדולי' כפי פגמם ואז מקבלים תפלותיה' אבל ביום השבת אין להתענות בו שאז יש לנו רשות ליכנס והקב"ה בכבודו ובעצמו מקבל תפלתינו (שער המלך):

כג

תפלה ע"י התפלה נקראים ישראל בשם אל בבחי' מנין שקראו הקב"ה לישראל אל שנ' ויקרא לו אל וכו' כי ע"י התפלה כביכול אנו לוקחים לעצמנו הכח ממנו ית' כי אנו מבטלין גזרותיו ית' נמצא שיש לנו הכח וע"כ נקראין ישראל אל ע"י התפלה ע"ש הכח הנז' וכמשרז"ל לא איש אל ויכזב לא איש הוא שעושה דברי אל ככזב כי ע"י התפלה מבטלין גזרותיו ית' ואז ישראל נקראין אל. (ליקוטי מוהר"ן ח"ב ד"ג ע"א):

כד

תפלה ג' דברים יש שנקראים עבודה ומפסידין עבודת התפלה א' שלא לבזות שום אדם. ב' ע"ז ואפי' קלקול האמונה שאין האמונה שלימה הוא ג"כ בחי' ע"ז ג' שמירת הברית דהיינו מי שאין שומר הברית כראוי ואלו הם בחי' עבדות דס"א ומפסידין עבודת התפלה. ביזוי אנשים היא נק' עבודה כמו שמצינו באחי יוסף על שביזו אותו ולא האמינו שהוא יהיה מלך עי"ז נפלו לבחי' עבדות ואמרו לו הננו לך לעבדים ע"ז כמ"ש אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים כי ארץ מצרים מלאה גלולים וע"ז וע"כ נק' בית עבדים בחינ' עבדות שמירת הברית מי שפוגם בו הוא ג"כ בבחי' עבדות: כמ"ש בחם ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו וצריך לצאת מג' עבדות אלו ואז זוכין לעבודת התפלה. (שם ד"א ע"ד):

כה

תפלה אפי' שהקב"ה בוחן לבות וכליות צריך להתפלל בביטוי שפתים ולא סגי במחשבה מפני דע"י שאכל אד"הר מעץ הדעת ט"וור נפגם כל גופו חוץ מהקנה לפי שממנו הקול יוצא ואינו עובר בו לא מאכל ולא מים ואפילו המחשבה נפגמה כשחשב אד"הר לאכול מעץ הדעת ט"וור ואע"ג שחשב שאינו עושה איסור עכ"ז נפגמה המחשבה לפיכך צריך ביטוי שפתים ע"י קול היוצא מהקנה שלא היה בו פגם (תולעת שני ד"ד):

כו

תפלה צריך כל אחד לכוין בתפלתו שיקשר עצמו לצדיקים שבדור כי כל צדיק שבדור הוא בחי' משה משיח כמו שמצינו שהצדיקים קורין ז"לז משה כמו משה שפיר קאמרת וכל תפלה ותפלה שכ"א מתפלל הוא בחי' אבר מהשכינה שהם איברי המשכן שאין שום אחד מישראל יכול לעיילא שייפא בשייפא כל חד לדוכתיה אלא משה בלחוד בשביל זה צריך להביא ולקשר כל התפלות לצדיק הדור כמ"ש ויביאו את המשכן אל

משה והוא יודע לאעלא שייפא בשייפא ולעשות אותה קומה שלימה כמ"ש ויקם משה את המשכן (ליקוטי מוהר"ן):

כז

תפלה בשם הבעש"ט דאם התפלל אדם בכוונה גדולה הבחינה שיבחון האדם את עצמו אם היא עבודתו באמת לאמיתו ולש"ש אם נשאר שפל בדעתו גם אחר העובדא ולא יעלה בלבו שמגיע לו איזה שכר עבור זו כי אומר לפי גודל גדולת הבורא וטובותיו עליו אין שום עבודה מספקת על א' מני אלף וכיוצא בזה אזי הוא טוב באמת אבל אם יש בדעתו שכבר מגיע לו שכר גדול על זאת העבודה הוא איננו טוב באמת כי הוכיח סופו על תחלתו שעבודתו היה ע"מ לקבל פרס ונק' עובד את עצמו שהוא השיתוף הנסתר שנזכ' בחובת הלבבות וזהו עבודה שקרית שהיצ"הר מניחו לפעמים להתפלל בכוונה כדי שיגביה לבו בגאות וגדלות ויהיה עובד את עצמו דהוי כעובד ע"ז (אור הגנוז):

כח

תפלה התפלה של ח"ל אין לה מקום לעלות אלא דרך ארץ ישראל וכיון שח"ל הוא תחת שרי האומות היונקים מתמצית השפע היורד לא"י בהכרח שהתפלה אינה עולה אלא בהתלבשות מן השר השולט במקום ההוא ועי"ז הם מקבלין עיקר השפע הבא ע"י התפלה (פנים יפות פ' ואתחנן):

כט

תפלה יש מדרגת זכר ונקבה וזה כשאדם עצמו עושה תחבולה להתעורר בתפלה נקרא זכר מיין דכורין משא"כ שיש לפעמים שמעוררין אותו מלמעלה בבכיה זהו נקרא אשה מיין נוקבין ואז ח"ו ותפלתו תהיה לחטאה שיש עליו דינין הרבה ומזליה חזי והתקנה לזה הוא שיתחרד האדם בזוכרו שלא התעורר מעצמו רק שהוצרכו לעוררו תחלה מלמעל' ויבכה על הבכי' הראשונה שבאה מעצמו ואז נתהפך מ"ן למ"ד ונעשה זכר (כח' ש"ט):

ל

תפלה עיקר החיות מקבלין מהתפלה כמ"ש תפלה לאל חיי ובשביל זה צריך להתפלל בכל כחו כי כשמתפלל בכל כחו מכניס כחו באותיות התפלה אזי נתחדש כחו שם בבחי' חדשים לבקרים כי אמונה היא תפלה כמ"ש ויהי ידיו אמונה תרגומו פרישת בצלו (ליקוטי מוהר"ן):

לא

תפלה תפלתן של צדיקים דומה לעתר מה עתר מהפך התבואה מגורן לגורן כך תפלתן וכו' הענין הוא כי נרגן מפריד אלוף מפני ששם אדני כשתכתוב במילואו כזה אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד הוא עולה למנין תרע"א כי תרגום של שער תרע"א דמלכא שהוא שער ופתח שאנו נכנסים להיכל המלך והנה הרשעים מפרידים האל"ף א"כ נשאר מאותיות תרע"א תר"ע לכן דוד אמר תרע לאמים ותשלחם וע"ז התפלל דוד ואמר עיני בכה חסיתי אל תער נפשי שכבר התפלל ואמר כי יצפנני בסכה ביום רעה כי אותיות בסכה המה אותיות שם אדנ"י היינו אותיות קדומות של בסכה כי הרשעים שמפרידים אל"ף נשאר מן אדני אותיות דין וממילואו של שם אדני שהוא תרע"א נשאר תר"ע שהוא אותיות תער שהוא חרב של הקב"ה א"כ מתפלל דהמע"ה אל תער נפשי דהיינו שיהיה השם של אדני בשלימות ואז אל תער נפשי וצדיקי' ע"י שמהפכין מאותיות תער או תר"ע ועושים עתר כמו ויעתר יצחק (שם שמואל):

לב

תפלין התורה קראם טטפת והתרגום קראם תפלין הענין הוא כאשר ידוע שע"י התפלין אנו מכניעין כל הקלי' ותפלין המה בסוד חיים לכן אנו משמים שערות בתפלין שלא לדחות הקליפה לגמרי שיהיה להם ג"כ חיים שהוא רמוז באותיות ט"ט מטטפת שהוא מנין ח"י לצדיק חי העולמים כי אותיות ט"ט מספרם עד אין סוף כמ"ש חכמי האמת בענין שפת אמת תכון לעד כי אמת הוא ט' במ"ק וב' פעמים ט' הוא ח"י והוא במ"ק ט' וכן עד אין סוף הכל ט' לכן שפת אמת תכון לעד א"כ ט"ט הוא ח"י העולמים הטוב והמטיב לרעים ולטובים א"כ אתיא שפיר טטפת כי ט"ט שהוא חי העולמים ישפיע בפ"ת שהיא לילית כי פ"ת הוא מנין ה"פ וכן כיוון לזה התרגום שקרא תפלין כי אותיות ת"פ הוא לילית ואותיות לין הוא מנין תשעים שהוא צדיק יסוד העולמים שהוא מסיר הקלי' ע"י אותן השערות שבתפלין וכן תפלין המה בגי' תק"ע שהוא שער שצריך לשום שער בתפלין מטעם הנ"ל (שם):

לג

תוכחה בשם כתבי האר"י זלה"ה כשאדם מביט פני רבו והיו עיניך רואות את מוריך המוכיחו על מעשיו והוא מעורר את עצמו לבכיה אז יושפע לו הארה גדולה מכח רבו לכן נאמר על עולת התמיד ונסכו ר"ל במקום שאין שעיר עזים לחטאת מרמז שעל עולת התמיד יעשה דהיינו שישמע הת"ח שדורש ונסכו דהיינו הדמעות המה חשובות לנסכים (שער המלך):

לד

תוכחה מניעת התוכחה גורם שחוזר הקב"ה מהטובה. אע"פי דקי"ל במ' ברכות כל דיבור שיוצא מפי הקב"ה אפי' על תנאי אינו חוזר והראיה ממס' שבת דרנ"ה דאמר ר"א ב"ח מעולם לא יצא מדה טובה מפי הקב"ה לטובה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה דכתיב ויאמר ה' אלי עבור תוך העיר וכו' אמר מד"הד לפני הקב"ה מה נשתנו אלו מאלו וכו' מוכח מהתם דכביכול הקב"ה חזר מהטובה לפי שמנעו התוכחה (חוות יאיר חדש):

לה

תחית המתים מצינו במדרשי רז"ל כי גבי אדם מצינו שנגזר עליו ביום אכלך ממנו מות תמות היינו ביומו ממש והמלאך המות המתין לו אלף שנים בתנאי שבשכר המתנה ימותו גם הבנים וזהו רבית קצוצה ויוצאה בדיינים והיינו טעמא דת"ה דהוא כמו החזרת רבית (צפנת פענח חדש):

לו

תחית המתים משום דהקב"ה טורף נפשו של אדם מדין עבוט עבוטו ונתחייב בדין השב תשיב לו את העבוט ומחזירין ביום כסות יום ובלילה כסות לילה וזהו הענין שהקב"ה נוטל הנשמה בכל לילה ומחזירה ביום דהוא כמו החזרת כסות יום וא"כ כיון דהעו"הז הוא כולו כדמיון לילה ועו"הב היינו יום התחיה כולו הוא כדמיון יממא וא"כ זהו ענין תחית המתים היינו החזרת הנשמה דהוא כמו כסות יום ביום. (שם):

לז

תפארת גופא שהש"ית אינו מתפאר במלאכים ובשרפים שעובדים אותו שהם מוכרחים בעבודה ואין להם יצ"הר ובחירה אבל הש"ית מתפאר באדם שהוא מלובש בגוף ויצ"הר ויש לו בחירה לנטות איזה דרך שירצה וכשעובד להש"ית הוא גורם התפארת וזהו ישראל אשר בך אתפאר וע"כ נקרא ת"ת גופא מפני שהגוף שהאדם מלובש גורם ההתפארות (בתי אבות בהקדמה לפיוט ז' כורתי ברית משם הרב דוב בער):

לח

תמיד צוה הקב"ה להקריב שני תמידים לבטל ב' פעמים ש"ך דינים כי כבש הוא אותיות ב' ש"ך וזה"ש רז"ל כבשים כובשים עוונות (שם שמואל):

לט

ת"ח נקרא שמים ע"ש שהם מלאים תורה שנמשלו לאש ומים כדכתיב הלא כה דברי כאש נאם ה' ולמים דכתיב הוי כל צמא לכו למים והארץ היינו שארי עמא דארעא: (אור לישרים דרוש ז'):

מ

תשובה הבעל תשובה אין צריך להתגלגל כי כל אדם נברא לכבודו ית' שאדם זה צריך לפעול פעולתו ועבודתו ע' שנה ואם אדם מבטל קצת הזמן ואינו עובד בוראו ואצ"ל אם עושה עבירות נמצא שלא השלים חוקו מה שחיוב עליו מספר ימי חייו ויצטרך להתגלגל כדי לעובדו ולעשות מצות כנגד אותו זמן שחטא בהם ואם חזר בתשובה על אותו זמן שחטא והדין נותן שיתהפכו זדונותיו לזכיות והו"ל כאילו עשה מצות באותן השנים א"כ א"צ להתגלגל (ראשית בכורים):

מא

תפלה כוללת מחשבה דיבור ומעשה מחשבה נגד התורה דיבור נגד העבודה. המעשה זו ההכנה וההליכה נגד ג"ח שהם ג' עמודים שהעולם מתקיים ובאמת על עבודה יש לנו תירוץ ליום הדין כי אין לנו מזבח בעו"הר. על התורה כי אין לנו שכל ומדע. על ג"ח כי אין לנו ממון ליתן ולהלוות לעני די מחסורו אבל על התפלה במה נקדם ומה יש לנו עוד לזעוק והיא עיקר של יראת שמים מביאה לידי הכנעה לב נשבר ונדכה (בתי נפש):

מב

תשובה כל בעל תשובה מעניקים לו נשמה חדשה מלמעלה יותר עליונה ממקום עליון מאת הקב"ה ואין לאביו ואמו שום חלק בו כלל רק כולה לה' כי היום נולד בשם ה' וכאשר אין בו צירוף גשמי כלל ע"כ גם נשמתו גדולה מאד מרומי רומים והחילוק שבניהם הוא זה כי כל נשמות ישראל הצדיקים והחסידים כולם חצובות מתחת כסא הכבוד כנודע לאפוקי נשמה זו שאין לה שייכות באב ואם שלמטה אלא מלמעלה ומאת ה' היתה זאת ע"כ נחצב כביכול מכסא הכבוד עצמו ולא מתחת כסא הכבוד (אספקלריא המאירה):

מג

תשובה הבעל תשובה גדול מהצדיק מפני שידוע שהקב"ה נק' גבור על שכובש כעסו עם הרשעים ע"ד ראה גוים מרקדים בהיכלו ושותק ונמצא שבזמן שהיה זה רשע נתפרסם על ידו דהקב"ה גבור בהיותו כובש כעסו עמו. ועכשיו שחזר בתשובה יש בידו שתים אחת שעכשיו הוא צדיק דבוק בהקב"ה שנית שבזמן שהיה רשע נתפרסם ע"י גבורתו ית' כמדובר משא"כ הצדיק גמור שלא נתפרסם ע"י גבורתו ית' כיון שמעולם לא חטא ולכן הב"ת גדול ממנו ועוד שהב"ת נק' גבור בהיות שצריך לכבוש יצרו הקשה ונמצא שהב"ת דומה לבוראו שנק' גבור על שכובש נפשו כן בעל תשובה זה צריך להתגבר

מאד כדי לכבוש יצרו משא"כ הצדיק גמור דלא תקיף יצרו כ"כ מטעם האמור (מדרש האיתמרי דכ"ג ע"ג):

מד

תשובה עבר על מ"ע ועשה תשובה מוחלין לו מיד לפי שכיון שפגמו גורם למעלה בלבול הרבה במקום אשר המצות נרשמות שם ונפיק חורבה יתירה הרבה לכן מקבלין לו מיד כדי שיתתקן מה שפגם למעלה כי רעה רבה עשה וגרם רע לעולם בעבור על אחד מהם משא"כ כשעבר על מל"ת שאינו פוגם כ"כ במ"ע לפי שמצות עשה חמורות שדוחין לית לכן תולין ויו"הך מכפר (מנחת אליהו דכ"א ע"ב):

מה

תשובה הקב"ה מקבל את ישראל בתשובה ולא את האומות שישראל שמודים שיודע כביכול העתידות א"כ יודע שהנשמה עתידה לחטוא ועכ"ז משלחה ומכריחה לבא בעו"הז מקום סכנה לפיכך חייב לקבלנו בתשובה דהו"ל כההיא דכתב מוהרשד"ם בח"מ סי' תל"א דאם המשלח ידע שמשלחו במקום סכנה אף שאינו יכול להכריחו שילך היה מחייבו וכ"ש אם הכריחו יע"ש וא"כ הקב"ה שיודע שמשלחנו במקום סכנה ועל כרחך אתה נולד פשיטא דחייב לקבלנו בתשובה אמנם הגוים שאינן מודים בזה דן אותם כמדתם דלדידהו כשם שאינו יודע כ"י שעתידה הנשמה לחטוא כך אינו יודע שמשלחו במקום סכנה א"כ פטור לקבלם בתשובה (תולעת שני דל"ג ע"ג):

מו

תשובה אינה מועלת לגוים מפני שהם כופרי' בת"ה והתשו' הוא אפי' לסברת רבי יוחנן דס"ל יש דיחויאצל ב"ח הני מילי בהמה דלמיתה אזלא ואין לה תחיה עולמית לא כן האדם שעתיד לחיות בעו"הב והמיתה אצלו הוי כמאן דליתיה לא אמרינן הכי אלא אמרינן גביה נראה ונדחה חוזר ונראה והואיל וביד האד' לשוב בתשו' אמרינן גביה נרא' ח"ון אבל הגוי' הואיל ונדחו ע"י עוונותם הרי הם נדחין לגמרי ואין מועיל להם התשובה לכפר וזה הוא כמדת' דלא סבירא להו לחלק בין אדם דאית ליה תחיה לבהמה דלית לה תחיה לפי שהם כופרים בת"ה לפיכך כבהמות נדמו וכשם דגבי בהמה אמרינן ב"ח נדחין לגמרי כך הדר דינייהו כבהמה דהואיל ואין להם תחיה נדחין לגמרי. (שם דנ"א ע"ב):

מז

תשובה אף דאין התשובה מועיל לגוים היינו להיות עוקר העון לגמרי אמנם מועיל להם להתפשר כדחזינן באדם וקין (שם ד"ג ע"א):

מח

תשובה הטעם שמועיל תשובה אע"פי שקי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול מפני דכיון שע"י ישראל הוא שיצא מוניטון שלו בעולם בקבלת התורה שורת הדין נותן למחול להם שאין לנהוג עמהם דין מלך שהן גרמו למלכותו ולכן לאו"הע אין תשובה דהדר דינא שאין כבודו מחול ועוד טעם אחר לפי שתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית אם אין מקבלין ישראל את התורה חוזר העולם לתוהו ובהו וא"כ הו"ל כשותף במלכותו ואין כאן דין מלך ועוד טעם אחר שמועיל תשובה אע"פי שהוא מלך לפי שלא אמרו שאינו מחול כבודו של מלך אלא באיניש דעלמא אבל לאשתו כגופו דמיא. ואם לא מחיל מגרעות נתן וישראל דין אשה ובעלה להקב"ה ועוד טע"א לפי שבתשובה נעשה הרשע בריה חדשה כמאז"ל בירושלמי ס"פ בתרא דר"ה בכל הקרבנות כתיב והקרבתם וכאן ועשיתם אמר הקב"ה ע"י תשובה מעלה אני עליכם כאלו נבראתם בריה חדשה ע"כ וא"כ נסתרה טענת מלך שמחל וכו' לפי שפנים חדשות באו לכאן (לימודי ה' בסוף הספר בדרושי התשובה):

מט

תשובה אם הבן אדם זוכה שירגיש באמת כאב חטאיו והיינו כשימול את ערלת לבבו כי כל זמן שלבו ערל ואטום אי אפשר לו להרגיש באמת רק כשימול את ערלת לבבו ויהיה לו חלל בלב אזי ירגיש לבבו באמת גודל כאבו ויצטער ויתחרט באמת ואז מגודל החרטה ירגישו גם כל הלבבות של הטיפות שנמשכו ממנו ולכל מקום שנמשכו ירגישו שם במקום שהם הן אותם שנמשכו ממנו למקום אחר ח"ו שגם להם יש לב ושאר איברים והן אותם שנמשכו ממנו ונתהוו מהם בניו ממין בני אדם וכשימול את לבבו וירגיש גודל כאבו ויתחיל להצטער ולהתחרט באמת אזי ירגישו שם כל הלבבות של הטיפות ויתוודע להם האמת היאך הם מוטלים במקום טנופת בשאול תחתית כי מתחלה נדמה להם שטוב להם כי הן מזיקי עלמא אך אח"ך כשנימול לבבם ע"י שנימול לבב אביהם אזי מרגישין היכן הם ומתחילים לקונן ולהצטער ונעשה שם רעש גדול בניהם וזהו ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך דהיינו כשימול ה' את לבבו ימול גם לבב זרעו ולהיכן שנמשך הזרע הן למין בני אדם שירגישו גם הם הרהור תשובה ע"י אביהם וכן אם נמשך למקום אחר ח"ו אזי ימולו גם הם הלבבות וירגישו כנ"ל והזמן המסוגל לזה הוא חדש אלול כי אלול ר"ת את לבבך ואת לבב זרעך דהיינו שימול ה' את לבבו ואת לבב סתם התלוי בו להיכן שנמשך דהיינו הלב של הטיפות לאיזה מקום שנמשכו אם

אותם שנמשכו ונתהוו מהם בניו ממין אדם והן אותם שנמשכו ח"ו למקום אחר שגם הם בניו והם תלויים בו (ליקוטי מוהר"ן דמ"ה ע"ג):

נ

תשובה ההפרש שיש בין תשובה מאהבה לתשובה מיראה כי תשובה מיראה הוא שמתיירא מן היסורין ואינו מתיירא מהקב"ה והיסורין באים מן השטן שהוא יורד ומשטין עולה ומקטרג וא"כ אי אפשר שע"י תשובה זו יכלה היצ"הר להיות הרשעה כולה כעשן תכלה מפני שהוא בעצמו יש לו יניקה מן התשובה הפחותה הזו אבל ע"י התשובה מאהבה שהוא רק מאהבת הקב"ה תשובה זו נקיה וברה מכל סיג ואין לס"מ שום חלק בתשובה זו ואז ע"י תשובה המעולה הזו ימטי זמניה להתבלע לגמרי להעביר ממשלת זדון מן הארץ ולא ישאר זכר ממנו (אהבת ציון):

נא

תשובה צריך שיקדים האדם השב וידע קודם שישוב ז' דברים א' שעבר עבירה ועשה המעשה. ב' שידע שאותו מעשה הוא רע ומפעלו אינו טוב ג' שאם לא ישוב הקב"ה יענשהו. ד' שחטאיו אינם נשכחים אלא נכתבים בספר:

ה' שידע באמת שהתשובה היא רפואה לרפאת עוונותיו ו' שיחשוב שעד עתה הוא כפוי טובה תחת הודו לה' המטיב לו וישקול עונש העבירה בעו"הב עם ערבותה בעו"הז וגמול הצדקה והמצות בעו"הב עם עמלו וצערו בעו"הז. ז' צריך שיעשה הסכמה חזקה לסור מן הרע בכל לבו ואח"ך חרטה והיא סיבה חזקה אל המחילה ואינה חרטה ראויה אלא א"כ יש בה ה' דברים א' יראת העונש לחוטא משום חטאו ב' שבירת לבו והכנעתו לאלהים בשביל חטאו ג' לשנות מלבושיו ר"ל שיראה סימני החרטה. ד' הבכי והצעקה והאבל על פשעיו. ה' שיוכיח נפשו ויכלימנה למה חטאה עזיבת החטא ג"כ צריך ה' תנאים א' עזיבת כל מה שהזהיר הבורא ממנו שלא לעשותו ב' עזיבת המותר המביא לספק איסור כמו סייגות רז"ל. ג' שיעזוב חטאו אף בזמן שיש לו יכולת לעשות ולא ימנענו שום מונע אלא מפני יראת שמים. ד' שתהיה עזיבת לא בשביל מורא ובושת פני אדם אלא מפני בושת הבורא. ה' שיעזוב החטא עד שלא יחשוב לבו לשוב אליו ולעשות רע. וידוי ג"כ צריך ה' דברים א' התוודות עוונותיו ושירבו בעיניו שנ' כי רבו פשעי נגדך ונאמר כמשא כבד יכבדו ממני ב' שיזכיר אותם תמיד וישימם נגדו שנ' וחטאתי נגדי תמיד ג' שיתענה ביום ויתפלל בלילה עת שלבו פנוי ואין לו טרדת עסקי העולם שנ' קומי רני בלילה ד' שיתחזק ויתחנן אל האלהים שיכפר עוונותיו שנ' על זאת יתפלל כל חסיד אליך ה' שישתדל להזהיר אנשים שחטאו להשיב אותם מעון שנ' אלמדה פושעים וכו' ועוד צריך

ה' דברים א' ישקול הערבות והנאה מעורבבת בעו"הז עם הערבות הקיים וחזק לעו"הב בלי ערבוב כל עיקר וישקול צער עו"הז שמהר כלה ואבד עם צער עו"הב שהוא מתמיד ובלי קצבה ב' יתן אל לבו יום המיתה יום שהב"ית רואה וחושב כל מעשיו אשר בספר נכתבים ולא נשכחים. ג' יתן אל לבו ימים שעברו שחטא בהם ולא השגיח לעבודתו ית' עם התמדת עוונותיו עליו. ד' יתקן מה שעיוה ישוב הגזילות וימנע מן העבירות שנ' אם און בידך הרחיקהו ה' שישים בלבו רוממות גדולת האל יוצר כל ית' ויתעלה שאדם להבל דמה הבא מטיפה סרוחה (ס' מעלת זכירת התשובה):

נב

תשובה בעלי תשובה נקראים עבדים אבל צדיקים גמורים נק' בנים וכ"ז לא נאמר רק באותם בני אדם שהם בתשובה כל ימיהם על עוונות שעשו ואינם רק בעלי מלאכה אחת שרבו עליהם העוונות עד שאין בידם רק לעשות תשובה על כל עון ועון שהרבו לפשוע אלו נקראו בעלי תשובה גמורים אבל אותם שעשו עבירות ידועים מתי מספר ויודע צדיק נפש בהמתו נפשו הבהמית מה שעשה עוונות וחזר עליהם בתשובה ואחר שיעשה עליהם תשובה מרבה להטיב ועושה ושומר מצוותיו ובתורתו יהגה יומם ולילה ודאי גם זה יקרא צדיק גמור ולא בכלל בעלי תשובה יחשב דאל"כ אין לך אדם שיקרא צדיק גמור:

(אספקלריא המאירה):

נג

תשובה מכח ל"ט מלאכות דשבת נלמד התשובה והוא דבגמ' איתא דל"ט מלאכות יצא מפסוק אלה הדברי' שבפרשה ויקהל והיינו אלה הוא ל"ו דברים חד הדברים תרין הרי ל"ט. ובברכת שמואל כתב דהראשונים היו כותבים הה"א כמו חית וידוע מאי דאמרו בגמ' דמנחות מ"ט תליא כרעא דה"א דאי הדר בתשובה מעיילין ליה וליעול בהאי לא מסתייעא מילתא מהא שמעינן אי הוי לה"א צורת חי"ת מורה שאף שירצה לשוב בתשובה לא יכול משא"כ בצורת ה"א כדאמרן בגמ' א"כ אם צורת ה"א כצורת ה"א דידן מוכח דסיפק ביד האדם לעשות תשובה אבל אם היא כצורת חי"ת יתחמץ לבב אנוש איך ישוב דלא אסתייעא מילתא אך יש לנו הוכחה גמורה דצורת ה"א היא כצורת דידן ולא כצורת ח' דא"כ יקשה לך אמאי צריך לכתוב רחמנא אלה הדברים ללמוד ט"ל מלאכות איכא למילף בלא הדברים אלא ממילת אלה והוא גי' ט"ל דהיינו אל"ח שצורת ה"א כמו ח' א"כ עולה אלח ל"ט ומדאצטריך למכתב הדברים מוכח דצורת ה"א כצורת דידן

ומוכח דאיכא תשובה כדאמרן בגמ' דתליא לכרעא דה"א דאי הדר בתשובה מעיילינן ליה (כסף נבחר פ' בראשי'):

נד

תשובה תפלה צדקה הם כנגד ג' מיני עבירות שוגג מזיד מרד. השוגג די לו בתשובה לחוד המזיד צריך תשובה תפלה המרד צריך שלשתן תשובה תפלה צדקה (אספקלרי' המאירה):

נה

תורה האומות אינם יכולים לקבל התורה בשביל שלקבל התורה צריך ערבות ועיקר הערבות הם הבנים:

וקי"ל אין אבות לגוי דכולם שטופים בזימה וא"כ אי אפשר ליתן ערבות בנים שיקיימו התורה דדילמא לאו בניו אלא אשתו זינתה עם אחר לכך לא זכה לתורה וגם המלאכים לא זכו לתורה מהאי טעמא דערבות ובהם לא שייך פריה ורביה וא"כ לא יש בנים ולא היה להם הערבות (כסף נבחר פ' במדבר):

נו

תחית המתים בישראל ולא באומות משום דלגבי ישראל כתיב למשפחותם לבית אבותם דנתיחסו אחר אביהם וידוע דלעתיד יברא האדם מעצם אחד ששמו לוז שאינה נרקבת וידוע ששלשה שותפים יש באדם ואביו מזריע את הלובן שממנו עצמות וגידין ולכן יש לישראל תחית המתים כי יש להם אב אבל הגוים אין להם אבות (שם בשם המפרשים):

נז

תחית המתים הקב"ה בכבודו ובעצמו מחיה מתים מחמת שכל ישראל יש להם חלק לעו"הב אפי' מי שלא זכה לעשות תשובה בפועל אלא היה לו הרהור תשובה אעפ"כ יזכה לתחית המתים אם לא שלא הרהר תשובה כלל ח"ו שלא יראה טוב והקב"ה כביכול הוא בוחן לבות וכליות הוא לבדו יודע מחשבות אדם לכן מוכרח הוא בעצמו להחיות מתים ולכן החיוב על כל אדם שיהרהר בתשובה (שער המלך ח"ב פרק ו'):

נח

תלמיד חכם האדם מצווה ביראת הת"ח כמו ביראת ה' כי כביכול הקב"ה ברא את האדם והניחו על צד בחירתו הטובה היא אם רעה והת"ח כיון שרואה את האדם טועה מדרך הישר מדריכו ומחזירו למוטב ומתקן אותו מן העבירות שבידו נמצא דכביכול הקב"ה והת"ח שותפים באדם דהקב"ה ברא אותו והת"ח מתקן אותו ועל זה צריך ליראה ולאהבה אותו כמו בהקב"ה. (זכות הרבים דמ"ד ע"ב):

נט

תשמיש ג' שמשו בתיבה ואלו הם חם וכלב ועורב כלב נקשר עורב רק בפיו חם לקה בעורו כדחז"ל בפ' חלק והטעם דלא היה ענשם בשוה וכ"א נלקה בעונש אחר הוא דבהיות שהכלב היה מזומן לעשות מצוה בפיו בצאת ישראל ממצרים דכתיב ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו והם שתקו כדי שיצאו ישראל והקב"ה שילם להם כדחז"ל בפ' בא בילקוט ולכן לא נענש הכלב כעורב לרוק בפיו בהיות עתיד לעשות מצוה בפיו והעורב לא נענש בעונש הכלב להיות קשור בהיות שהיה עתיד ומזומן לשליחות אליהו שנ' והעורבים מביאים לו לחם וכו' וכיון שהיה עתיד להיות זריז בשליחותו אינו ראוי שיענש בקישור שהוא היפך הזריזות ומה גם שמצותן ברגל להחזיק מה שהיו מביאים עם הרגלים. וגם חם בהיות אדם אינו מהכבוד להענישו ככלב וכעורב ועוד שהרשות ביד כל אדם ליכנס תחת כנפי השכינה ואם יהיה לו עונש הכלב והעורב לא היו מקבלים אותם אם ירצה א' מהם ליכנס תחת כנפי השכינה ועוד שכלב שנקשר יש צער לשניהם והקב"ה חס על צער של כולם ולכן לא לקה לחם שיהיה נקשר ככלב משום צער בריותיו שאפשר שיאניס אשה ויהיה לה צער והיא לא חטאה. עוד י"ל שחם לא נענש כעורב לרוק בפיו משום כבוד שדיבר השכינה עם האדם כאומרם ז"ל ג' תשמישהם פנים בפנים האדם והנחש והדג בעבור שהשכינה דיבר עמהם ע"כ כמו כן כיון שדיבר השכינה במין האדם אינו כבוד להענישו בעונש כזה והטעם שנענש בעונש כזה שיצא מפוחם משום מדה כנגד מידה הוא עשה דבר שנעשה באפילה לכן נענש בעונש כזה שיהיה מפוחם חשוך כאפילה. (מנחת אליהו דכ"ב ע"א וע"ב):

ס

תיקו איתא בזו"הק שתיקו הנאמר בש"ס הוא בחי' מחוסר תיקון דהיינו שנחסר הנון של תיקון ונעשה תיקו ודע שזאת הנון פשוטה כשנחסרת מהתיקון אזי היא נשפלת ונכפפת ונעשה מזה בחי' קינות שהוא אותיות תיקון רק שהנון נכפפת ה' יגאלנו ויתהפכו הקינות לתיקון ויתחזק התיקו. (ליקוטי מוהר"ן ח"א דס"ו ע"א):

סא

תורה ושבת נקראו אלה התורה שנ' לה החקים והמשפטי' והשב' נק' אלה שנ' אלה הדברי' אשר תעש' שבת שבתון ושני אלה אלו מכפרין על אלה אלהיך ישראל ומצד התורה והשבת זוכה לקירון פנים בתורה כתיב חכמת אדם תאיר פניו ובשבת אז"ל שיש לאדם זיו קלסתר פנים בשבת יותר מבחול ולפי שבזכות שניהם ישראל נגאלין לכך יזכו

כולם לע"ל לקירון פנים שנ' אז יבקע כשחר אורך וכתיב וזרח בחשך אורך ועליך יזרח ה' (הרב עיר גבורים פ' כי תשא):

סב

תורה התורה נמשלה פעם לאשה שנ' מורשה ודרז"ל אל תקרי מורשה אלא מאורסה ופעם נמשלה לאחותו שנ' אמור לחכמה אחותי את והוא בזמן שהאדם לומדה מחמת איזה הנאה או שיתנו לו מתנות או שיכבדו אותו אז היא נמשלה לאשתו שכמו שהאדם נהנה מאשתו כמו כן הוא רוצה ליהנות מן התורה אבל בלומדה לש"ש ולא לשום הנאה. אז היא נמשלה לאחותו האסורה לו. (שם פ' לך לך):

סג

תורה תפלה צדקה שלשתן תלוים ביד הצדקה תלויה ביד שנ' לא תקפוץ את ידך התפלה תלויה ביד שנא' פרשתי ידי אליך והתורה שנ' יד ליד לא ינקה ודרז"ל אפי' קבל תורה מיד אל יד כמשה וכו' (שם פ' חיי שרה):

סד

תהלים מי שרוצה לזכות לתשובה יהיה רגיל באמירת תהלים כי אמירת תהלים מסוגל לתשובה כי יש ן' שערי תשובה ומ"ט שערים יכול כל אדם ליכנס בהם ולהשיגם אך שער הן' הוא בחי' התשובה של הש"ית בעצמו כביכול כי גם אצלו ית' מצינו בחי' תשובה כמש"ה שובו אלי ואשובה אליכם ואלו המ"ט שערי תשובה הם בחי' מ"ט אותיות שיש בשמות י"ב שבטי י"ה כי כל שער ושער יש לו אות ממ"ט אותיות השבטים והנה הכל חפצים ליראה את שמו ואעפ"כ לאו כל אדם זוכה לעשות תשובה כי יש אחד שאין לו התעוררות כלל לתשובה ואפי' מי שיש לו התעוררות אינו זוכה להגיע אל האות והשער של תשובה השייך לו ואפי' אם מגיע לשם יכול להיות שהשער של תשובה סגור ומחמת כל זה אין האדם זוכה לתשובה וע"י אמירת תהלים אפי' מי שאין לו שום התעוררות לתשובה הוא מתעורר לעשות תשובה וגם זוכה ע"י תהלים להגיע אל השער והאות השייך לו ולפתוח השער נמצא שזוכה ע"י תהלים לעשות תשובה וזה מש"ה נאם הגבר הוקם על ודרז"ל שהקים עולה של תשובה ונעים זמירות ישראל כי ע"י בחי' נעים זמירות ישראל דהיינו ס' תהלים שיסד עי"ז הוקם עולה של תשובה כי ע"י תהלים זוכין לתשובה כנ"ל וזהו שארז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא כדי להורות תשובה ליחיד וכו' נמצא שעיקר הוראת התשובה ע"י דהמע"ה ועיקר התשובה של דהמע"ה הוא ס' תהלים שאמרו בהתעוררות גדול מאד וברו"הק עד שכ"א ואחד כפי מה שהוא יכול למצוא א"ע בתוך ס' תהלים ולזכות לתשובה ע"י אמירת תהלים כנ"ל ועיקר הזדככות י"ב שבטי יה

שהם מ"ט אותיות שהם בחי' מ"ט שערי תשובה היה במצרים שהוא בחי' מיצר הגרון שהוא בחי' תשובה עילאה וע"כ אחר שנזדככו שם במצרים וזכו לצאת משם ספרו מ"ט ימי הספירה שהם כנגד מ"ט שערי תשובה שהם בחי' מ"ט אותיות הנ"ל וביום הן' אז וירד ה' על הר סיני זהו בחי' ואשובה אליכם בחי' התשובה של הש"ית בעצמו כביכול בחי' שער הן' כנ"ל וזהו ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו ס"ת הם אותיות תהלים ואותיות תשובה כי ע"י תהלים זוכה לתשובה שהיא בחי' שמות ישראל הבאים מצרימה כי מ"ט שערי תשובה הם בחי' מ"ט אותיות שיש בשמות בני ישראל הבאים מצרימה להזדכך שם וע"כ הוא דבר גדול מאד לעסוק תמיד באמירת תהלים כי תהלים הוא התעוררות גדול מאד מאד להש"ית אשרי שיאחז בו (ליקוטי מוהר"ן ח"ב דכ"ה ע"ד):

סה

תשובה תשובה מיראה אין בכחה להקדים הגאולה קודם זמנה אפי' לרבי יהושע ודי שיהיה בכח התשובה מיראה שתועיל בזמן קץ האחרון אבל להקדים הגאולה להיות מדלג על ההרים ולמהר הקץ צריך תשובה מאהבה גמורה (אהבת ציון):

סו

תשובה המחזיר בתשובה לרשעים הוא מחיה מתים כי הרשעים הם מתים אמתיים וע"י התשובה הם חוזרים להיות חיים וזהו תחית המתים אמיתי וכמו שת"ה יהיה מה' וע"י טל כן קבלת רשעים בתשובה הוא ע"י הקב"ה שחותר חתירה כי המלאכים מקטרגים ומחיה אותם ע"י טל אורות שלו לחדש נשמתו אשר הוא מוסאב ופגם וע"י טל ירחץ ה' צואת בת ציון וישוב לראות פני אלהים וזהו ת"ה (יערות דבש ח"א דע"ז ע"ב):

סז

תשובה על כל חטא צריך ד' תשובות שהם תשו' הגדר תשו' המשקל תשו' הבאה תשו' הכתוב כנגדן ד' פרשיות שקלים נגד תשו' המשקל זכור נגד תשו' הגדר שצריך שיזכור תמיד מה שעיוה כדי שלא ישוב לאולתו. פרה נגד תשו' הכתוב דכמו שהפרה הוא חוקה כך עונשם של עבירות האמורים בתורה נעלם מאתנו. החדש היא נגד תשו' הבאה כשכובש יצרו בשעה שעבירה באה לידו ונמנע ממנה מיראת המקום נעשה בריה חדשה. וד' תשובות נגד ד' כתמים שעושה בעשיית החטא בנשמ' עושה כתם. ברוח עושה סימן בנפש עושה פגם. בגוף עושה רושם ודרך הכובס מכבס תחלה במים ואפר ובמים חמין ואח"ך עוצר הבגד ואח"ך דובק בבורית ואחיך מנגבו באור השמש ובאור האש אמנם רדידי זהב וכסף מי שרוצה ללבן לש את העיסה ומשים אותם בתוך העיסה

וכשנאפה ניסר הכתמים והשחרות. כן יעשה החוטא ישרה במים חמין היינו שיתודה בדמעות שליש וזהו תשו' הגדר ואח"ך ירחוץ א"ע מתענוגי גשמיות ויסבול תשו' המשקל ותשו' הכתוב. ואח"ך יעשה חבילות מצות והם לבנות כבורית בזה יתבטלו העונות והשחרות ואח"ך ינגב עצמו באור התורה והיינו תשו' הבאה שע"י לא יכשל עוד והוא העיקר בהעברת הכתם שבנשמה שהיא משולה בעדי זהב וכסף צריך ג"כ להתחמם א"ע בחמימות התורה כדרך כביסת רדידי זהב. (בינת יששכר):

סח

תפלה יש להקשות הלא הש"ית מלא כל הארץ כבודו לית אתר פנוי מיניה ובמקום שאדם שם כבודו ית' מצוי וא"כ למה לי שיקובל התפלה ע"י המלאכים שילכו מהיכל להיכל וי"ל דהקב"ה עשה זה כדי שיראה לו לאדם שהוא רחוק וישתדל להתקרב מאד משל שהיה מלך א' חכם מאד ועשה באחיזת עינים חומות ומגדלים ושערים וצוה שילכו אצלו דרך השערים והמגדלים וצוה לפזר בכל שער ושער אוצרות המלך ויש שהלך עד שער א' ולקח ממון וחזר וכו' עד שבנו ידידו התאמץ מאד שילך דוקא אל אביו המלך אז ראה שאין שם מחיצה מפסיק בינו לבין אביו כי הכל היה אחוזת עינים והנמשל מובן דהקב"ה מסתתר בכמה לבושין ומחיצות ובידיעת שהש"ית מלא כל הארץ כבודו וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו ית' וכן כל המלאכים וההיכלו' הכל גברא כביכול מעצמותו ית' כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה ואין שום מחיצה מבדיל בין האדם ובינו ית' בידיעה זאת ועי"ז יתפרדו כל פועלי און (כתר שם טוב):

סט

תפלה לפעמים מצינו הקב"ה מקבל התפלה ולפעמים מצינו ע"י מלאך והענין כך אם הוא בלב הקב"ה מקבלו קרוב ה' לנשברי לב וכל לבבות דורש ה' אבל המתפלל בלי לב אין הקב"ה מקבלו רק מלאכי השרת שאינם יודעים מה בלבו של אדם הם מקבלים (יערות דבש):

ע

תפלה ג' תפלות בכל יום ובג' תפלות יש י"ב כריעות והם כנגד י"א כריעות שכרעו השבטים י"א לעשו כי בנימן עדיין לא נולד ויעקב השתחוה לפני השכינה כדאיתא בזו"הק לכן צריכין אנו להשתחוות ביום אחד י"ב פעמים כדי שיעדיף השתחויה א' וזכות ההשתחויה הא' שנשאר לנו אנו זוכים להשבית זרעו של עשו ועמלק (תפארת הגרשוני פ' נשא):

עא

תפלה כל התפלות צריכים אנו לכוין על שני שמות הוי"ה אדנ"י שיהיו שלימים ומשולבין אחת אל א' ולקרב את האהל להיות אחד וליחד קבה"ו מפני שכשאין אנו עושים רצונו של מקום אז כביכול אנו גורמין להרחיק הה"א אחרונה מן השם והיא עיקר התשובה תשוב ה' ר"ל שאינה מקבלת השפע מן האותיות הראשונות ולא עוד אלא שאנו גורמין בעו"הר להרחיק גם הוי"ו מן הה"א ראשונה ולזה אמר הכתוב כי שתים רעות עשה עמי והוא מה שגרמו פירוד כביכול בהשם הוי"ה ב"ה וגם ידוע כשזה השם כביכול נחלק גם השם אדני כביכול נחלק שהשם הוי"ה משפיע להשם אדני דהיינו שנסתלקו האלף והיוד ולא נשאר כי אם הד' והנו"ן אותיות דן שהוא דין גמור ואין רחום בדין ח"ו וזה מרומז בפסוק איה ספר כריתות וכו' דהיינו אותיות א"י זה ספר כריתות וכ"ז הוא כשאנו בגלות המר ולכן כל ימי חיינו עלינו המלאכה לגמור ולהשלים השמות הללו החצי לאחת והחצי לאחת בכדי שיהיו שלמים ולזה רמזו רז"ל במה שאמרו תפלה עושה מחצה ר"ל בתפלה אנו פועלים שעושה מחצה השני מן השם ומחצה אל מחצה לקרב. (שער המלך ח"א שער ה' פרק א' מפרק יו"הך):

עב

תורה שבכתב נמשלה למים כד"א הוי כל צמא לכו למים ודברי סופרים משולים ליין ושמן כד"א ישקני מנשיקו' פיהו כי טובים דודיך עיין המה הדודים וחברים העוסקים בתורה והמשילום ליין ושמן כד"א לריח שמניך טובים והטעם שנמשלו דבריהם ליין לפי שהתורה בא לנו ברמז ולבוש והמה דורשים ומגלים סוד התורה בגי' יין וגם נמשלו לשמן שיש בו ריח כן דברי חכמים הנותנין טעם וריח לדבריהם. (שם ח"א דנ"ג ע"א)

עג

תורה תפלה צדקה כ"א מאלו תלוי בשלשה בפה ואוזן ולב התורה תלויה בלב שנ' בלב נבון תנוח חכמה ובאוזן שנ' מסיר אזנו משמוע תורה ובפה שנ' למען תהיה תורת ה' בפיך הצדקה תלויה בלב שנ' ולא תאמץ את לבבך ובאוזן שנ' אוטם אזנו מזעקת דל וכו' ובפה המפייס את העני בדברי נחומין כמשרז"ל. התפלה תלויה בלב כמשרז"ל ולעבדו בכל לבבכם איזו עבודה התלויה בלב הוי אומר זה תפלה ובפה שנ' תהלת ה' ידבר פי ובאוזן כמשרז"ל שבתפלה צריך להשמיע לאזניו מה שמדבר בשפתיו (הרב עיר גבורים פ' וירא):

עד
תורה תפלה צדקה שלשתן נקראו שמש הצדקה שנ' שמש צדקה ומרפא התפלה שנ' יראוך עם שמש ודרשו רז"ל הוא רמז על זמן ק"ש ותפלה והתורה כמו שפרש"י על פסוק ואין יתרון תחת השמש (שם פ' חיי שרה):

עה
תורה הלומד תורה לשמה והוא הלומד' מאהבת ה' ותורתו אז החכמה קנין דבוק בו מתפשטת גם לבניו אחריו כמ"ש למען תחיה אתה וזרעך לאהבה את ה' אלהיך כי בזמן שתעשה מאהבה אז יתפשט התועלת גם לבניך אבל כשהתורה אצל האבות במקרה ולא בעצם ואינן לומדים לשמה וכל תורתם מן השפה ולחוץ כמ"ש שתור' של דואג הית' מן השפתו ולחוץ ר"ל ואל תוכו לא בא' וכל דבר שהוא אצל האבות במקרה אינו מתפשט לבניהם וכ"ש לאחרי' כי כל דבר שאינו בעצם אצל המשפי' אינו משפי' ממנו לזולתו (עמו' שש):

עו
תורה הקב"ה נתן לנו תורה ומצות התורה עיקרה היא בראש באזנים לשמוע בעינים לראות בפה לדבר. והגוף הוא לעשיית המצות בידים ורגלים וכדומה. המצות כל עשייתן היא בפני עצמה כי אין עשיית מצוה זו דומה לאחרת ובתורה הדיבור שוה לכל התורה (מכתב מאליהו):

עז
תורה פרשיות שבתורה דהיינו סדרים המה ג"ן כי וזאת הברכה אינה נקראת בשבת והסימן להם ויטע ג"ן וכו' ומהם תמצא תרי"ג מצות נכללות רק בל"ו פרשיות בלבד. ואלו הם נקראים קדש קדשים וסי' להם ל"ו הקשבת למצוותי והמה כנגד ל"ו צדיקים המקיימים העולם בכל דור ודור כנודע ע"י המצות ומע"ט שעושים וט"ז פרשיות המה אשר אין בהם מהמצות כלל וסי' להם תהום אמר לא בי הי"א ונקראים רק קדש (טהרת הקדש שכן מצא כתוב):

עח
תורה התורה נקרא בטן כי כמו הוולדות המה במקום הבטן מופלאים ומכוסים והבטן הוא לבוש ומלבוש לכל אשר בקרבו ולכל הנולדים ממנו כמו כן התורה היא מלבוש ומקור לכל הסודות והרזים המכוסים ומופלאים בה (שער המלך ח"ב דרוש א' למ"ת):

עט

ת"ח לכל ת"ח יש לו שער ונתיב חכמה בפ"ע. ובמותו בעו"הר נסתם השביל ונתיב וממש נאבד עולם מלא ואיש המעורר הספד ומצער בהעדר ת"ח וצדיק נשמתו אוחז ונדבק בנשמת הצדיק והולך דרך נתיב ההוא והוא זוכה בו (יערו' דבש ח"ב):

פ

תורה תפלה צדקה התורה היא כנגד עולם העליון וכנגד הראש שבאדם שמשם השכל העיוני. והתפלה היא כנגד עולם הגלגלים שאף הם מספרים כבוד אל והיא כנגד הלב שבאדם כמשרז"ל ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה. והצדקה כנגד עולם השפל וכנגד הטבע שבאדם המקבל הפסד ותמורה כי בצדקה ניכר העדר של הב"ח ושפלותן שהאחד נצרך לחבירו והעני חשוב כמת כנגד הטבע שבאדם שהוא מת בטבע ואינו חי אלא במקרה והוא בעל הויה והפסד וכמו כן יושבי חשך וצלמות בעולם התמורה הזה כלים ונפסדים וג' אלו כנגד ג' חלקי המשכן חלק הפנימי שבו הארון רמז לכתר תורה הנמשכה מן הראש כנז' ובה יתקיים העולם העליון. חלק השני שבו מזבח הקטרת רמז לעבודה והיא נמשכת מן הלב כנז' והוא כנגד עולם הגלגלים. חלק שלישי חצר המשכן שבו מזבח העולה ושם בעלי חיים מקבלין הפסד רמז לצדקה שבה ניכר הפסד הבעלי חיים בזמן שנצטרכו זה לזה והוא כנגד עולם השפל. ובג' אלו יתקיימו הג' עולמות וגם בג' אלו יתקיימו הד' אשות היינו מרות שבאדם התורה כנגד מרה שחורה ולבנה כמאז"ל שהתורה היתה כתובה אש שחורה ע"ג אש לבנה והעבודה שכולל תפלה וגם עבודה שבמזבח שהיה בו חוט הסיקרא שהיה חוט אדום ע"ש החטא אדום המתכפר על המזבח והוא כנגד מרה אדומה והצדקה שהוא רמז להפסד הב"ח שנכלמים בזמן שנצרכין זה לזה כי העשירים מבזין אותם ונהפכו כל פנים לירקון הוא כנגד המרה ירוקה. (הרב עיר גבורים פ' תרומה):

פא

תרומה ג' תרומות נתחייבו בהם ישראל והם א' תרומה גדולה ב' תרומת בכורים כמרז"ל ותרומת ידיך אלו בכורים ג' תרומת חלה והם כנגד ג' תורה עבודה ג"ח וג' אלו נקראו ראשית והם כנגד הג' תרומות הנז' שגם הם נקראו ראשית תורה הנקרא ראשית היא כנגד התרומה גדולה לפי שהתורה היא גדולה מן הכהונה ומן המלכות ולכך מצינו שיעור של תרומה גדולה אחד מן' רמז לנ' שערי בינה הנכללו בתורה ונגדם אחד מהם להקב"ה שהוא כהן שלקח לו תרומה זו והעלים שער הן' מהבריות כמאז"ל ן' שערי בינה נבראו וכולם נמסרו למשה חסר א' ותרומת הבכורים היא כנגד תפלה כענין שנ'

ועניית ואמרת ותרומת חלה מן העיסה כנגד הצדקה שאדם נותן ומפריש מעיסתו ולפיכך נוהגת חלה בין בארץ בין בח"ל לפי שהצדק' אינה תלויה בארץ אבל תרומה גדולה ובכורים אינן נוהגין אלא בארץ לפי שהם כתר תורה שהיא דוקא בא"י אוירא דמחכים כמאז"ל במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי ועבודה אינה נוהגת אלא בארץ ואף התפלה שהרי לאחר החרבן נאמר סכותה בענן לך מעבור תפלה ולפיכך נצטוו בנדבת המשכן ג' תרומות א' לקנות מהם קרבנות רמז לכתר כהונה וא' לצורך האדנים רמז לג"ח לפרנס עניים המדוכים והשפלים כמו האדנים שהכל דשין עליהם וא' לצורך המשכן י"ג דברים התנדבו רמז לי"ג דברים שהתורה נדרשת בהם וזה"ש ויקחו לי תרומה רמז לתפלה אין קיחה אלא בדברים שנ' קחו עמכם דברים והוא רמז לתפלה. מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי רמז לצדקה התלויה בנדבת לב שנ' ולא תאמץ את לבבך ואמר תרומתי ע"ד מלוה ה' חונן דל וזאת התרומה אשר תקחו מאתם רמז לכתר תורה הנקר' זאת (שם פ' תרומה וע"ש שהאריך):

פב

תיקו הנז' בגמ' מפרשים שהוא נוטרי' תשבי יתרץ קושיות והויות וקשה איך יתרץ הקושיות והויות שהם בגמ' שהם דינים לטהר ולטמא לאסור ולהתיר שהרי אז"ל אליהו לא בא לא לטהר ולא לטמא וכו' אלא הענין הוא כן אין הפשט שאליהו הוא בעצמו יתרץ אינו כן אבל הענין הוא כשיבא אליהו אז יהיה השכל ישר ושכל שוה לכל העולם ולא יהיו דעות חלוקות שונות ומפורדות כי על כולם יהיה שכל אלהי וכולם יהיו מלובשים באחדות אור שכל א' בסוד כתנות אור ממילא יתורצו הקושיות והויות שלא יהיה לשום אדם לא קושיא ולא ספק בשום דבר כי כולם ידעו ויכירו מקטנם ועד גדולם כי כל הארץ מליאה דעה כמים לים מכסים ופי' תיקו הוא כן כשיבא תשבי יתורצו קושיות והויות: והאומרים יתרץ טעות הוא וז"ס מ"ש ירמיה אחרי הימים ההם נאם ה' נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם הרי לך בדברי ירמיה כמו שפירשנו (שפע טל דפ"א ע"ב וע"ש שהא'):

פג

תיקון גדול ומנהג כשר ללמוד בכל יום מר"ח סיון עד יום מ"ת בכל יום מאלו הימים א' מן הששה סדרים דדרז"ל והיה אמונת עתך אמונת זה ס' זרעים וכו' והששה סדרים המה כנגד ששת ימי בראשית וכנגד אלו ששת ימים של מ"ת ולכן החיוב ללמוד דבר יום ביומו השייך לו ודבר בעתו בר"ח ללמוד ס' זרעים וביום ב' ס' מועד וביום ג' ס'

נשים וביום ד' ס' נזיקין וביום ה' סדר קדשים וביום הו' סדר טהרות ואח"ך יראת ה' היא אוצרו לטהר מחשבתו ויצפה לישועת ה' ורוח נכון יחדש בקרבנו להבין ולהשכיל עמקי וטעמי סוד תורתו ולחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כיר"א. (שער המלך ח"ב דרוש א' למ"ת):

לכל האותות אשר בקונטריס זה עולות מספר **שמ"ן זי"ת** זך עם האותיות ה' ברחמיו המרבים יאיר עינינו באור תורה ונר מצוה לאורך ימים ושנים ויזכנו לאור פני מלך חיים לעולם הבא בגן עדן אלהים כן יהי רצון אמן ואמן: